

Intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimine: üldosa võimalikkusest

Võimaliku kodifitseerimisprotsessi esimene etapp

Tallinn 2010

Sissejuhatus

Sarnaselt sotsiaalõiguse, majandushaldusõiguse ja keskkonnaõigusega on Euroopa Sotsiaalfondist Inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetse suuna „Suurem haldussuutlikkus“ programmiga „Parema õigusloome arendamine“ hõlmatud ka intellektuaalse omandi õigus.

Justiitsministeeriumi tööplaani 2010 näeb ette intellektuaalse omandi õigust reguleerivate õigusaktide täieliku reformimise eelduseks oleva analüüsi koostamise, mille põhieesmärk on hinnata, kas antud valdkonna kodifitseerimine ja intellektuaalse omandi õiguse üldosa koostamine on teoreetiliselt võimalik ja praktiliselt vajalik. Käesolev analüüs on võimaliku kodifitseerimisprotsessi kõige esimene etapp.

Eesmärgi saavutamiseks on analüüsitud kõiki Eesti intellektuaalse omandi valdkonna õigusakte eesmärgiga kaardistada eriseaduste regulatsiooni erisused ja sarnasused ning leida ühised normid, mis kehtivad kõigi eriseaduste suhtes ja mis võiksid tulevikus moodustada intellektuaalse omandi õiguse üldosa (edaspidi Üldosa). Käesoleva analüüsi koostamisel on lähtutud kehtivast autoriõiguse seadusest, kuna ettevalmistamisel olev uus eelnõu ei ole võrdluseks valmis. Õigusvõrdlevalt on analüüsitud kodifitseerimiskavatsusi, valminud seaduste struktuure ning reguleerimisvaldkonna ulatust Euroopa Liidu maade õiguses.

Analüüs koosneb kümnest peatükist.

Esimeses peatükis leiab käsitlust analüüsi eesmärk, intellektuaalse omandi mõiste, koht õigussüsteemis ja valdkonna kasvav tähtsus majanduse ja ühiskonna jaoks. Sageli käsitletakse intellektuaalset omandit selle kitsamas tähenduses, peamiselt kas siis autoriõigusena või tööstusomandiõigusena. Käesolev analüüs keskendub Üldosa võimalikkusele autoriõiguse, tööstusomandiõiguse, konkurentsiõiguse, taimede paljundamise ja sordikaitse ning põllumajandusloomade aretuse õiguses. Kuna tegemist on mahuka valdkonnaga, mille allikate hulka kuuluvad nii siseriiklikud, rahvusvahelised kui regionaalsed õigusaktid, sisaldab analüüs ka vastava näidisloetelu. Eraldi alapeatükis pälvib tähelepanu intellektuaalse omandi õigusloome pädevuse jaotus Euroopa Liidu maades.

Teine kuni kaheksas peatükk on pühendatud Üldosa teoreetilise võimalikkusele.

Teises peatükis analüüsitakse kehtiva õiguse struktuuri, terminoloogiat ja senist muutmispraktikat, välistades teemad, mis puudutavad vaid üksikuid eriseadusi ega ole ühildatavad Üldosaga. Järgnevates peatükkides analüüsitakse kehtivat õigust sisuliselt üksikute instituutide läbilõikes, seejuures on töö üles ehitatud vastavalt analüüsi eesmärgile, sisaldades peatükke potentsiaalselt ühisosa sisaldava mateeriaga loogilises järjestuses- üldsätted, ainuõiguste teke ja lõppemine, sisu, käsutamine ja kaitse. Kaheksandas peatükis tehakse lühike kokkuvõtte kehtiva õiguse sisulisest võrdlusest ning tuuakse kokkuvõtvalt välja normid, mis võiksid potentsiaalselt Üldosas reguleeritud olla. Üheksandas peatükis analüüsitakse teiste maade kogemust intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimisel. Viimases peatükis leiab käsitlust intellektuaalse omandi seadustiku (edaspidi Seadustik) praktiline vajadus.

Analüüsi koostamisel on kasutatud Eesti ja Saksamaa intellektuaalse omandi õiguse alast kirjandust ning Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa, Poola, Portugali, Rootsi ja

Venemaa vastavaid õigusakte ja projekte. Analüüsi eesmärkide saavutamiseks, eelkõige ametkondade vahelise koostöö hindamiseks, on intervjueritud ja küsitletud intellektuaalse omandi õigusega kokkupuutuvaid isikuid, püüdes kaasata seejuures väga laia isikute ringi, sh ka neid, kelle kokkupuude vaid põgus või arvamus ootuspäraselt pigem tulevikkuvaatav. Analüüsi valmimisse on oma panuse andnud Kultuuri-, Majandus- ja Kommunikatsiooni-, Põllumajandus- ja Justiitsministeeriumi, Patendi- ja Konkurentsiameti ametnikud, Patendivolinike Seltsi esindajad, advokaadid ning Tartu Ülikooli õppejõud. Nimetatud isikute esialgsed hinnangulised seisukohad on analüüsis esitatud läbivalt. Ülevaade teiste maade kogemusest baseerub rahvusvahelisel õiguskirjandusel, Euroopa Liidu liikmesriikidele saadetud küsimustiku vastustel ja korrespondentsil vastutavate isikutega.

Analüüsi koostas Tiina Mikk (kontakt: Tiina.Mikk@gmail.com).

Lisades on toodud Justiitsministeeriumi 2008.a koostatud intellektuaalomandi õigust reguleerivate alamaktide analüüsi projekt ja 2009.a koostatud uurimuse projekt (koostaja Priidu Kull) intellektuaalse vara õiguse kodifitseerimise võimalikkusest, mis sisaldavad näitlikustavaid tabeleid kattuvatest õigusnormidest.

Sisukord

Sissejuhatus	2
1. TÖÖ EESMÄRK, ÕIGUSAKTID, INSTITUTSIOONID	7
1.1. Kodifitseerimise eesmärk üldiselt	7
1.2. Analüüsi eesmärk	7
1.3. Intellektuaalse omandi mõiste ja koht õigussüsteemis	8
1.4. Intellektuaalse omandi tähtsuse tõus ja õigusharu kestev areng	10
1.5. Intellektuaalse omandi õigust reguleerivad õigusaktid	11
1.5.1. Autoriõigus	11
1.5.2. Autoriõigusega kaasnevad õigused	12
1.5.3. Tööstusomand	12
1.5.4. Rahvusvahelised ja regionaalsed kokkulepped	15
1.5.5. EL õigusaktid	16
1.6. Intellektuaalse omandiga seotud institutsioonid	17
1.6.1. Rahvusvaheline praktika	19
2. KEHTIVA ÕIGUSE VORMILINE ANALÜÜS	21
2.1. Struktuur:	21
2.2. Terminoloogia	27
2.3. Registreerimismenetlusnormid	29
2.4. Muudatused seadustes	30
2.5. VORMILISE ANALÜÜSI KOKKUVÕTE	32
3. ÕIGUSE SISULINE ANALÜÜS ja ÜHISOSA	34
3.1. ÜLDSÄTTED:	34
3.1.1. IO reguleerimise eesmärk, reguleerimisvaldkond	34
3.1.2. Õiguskaitse territoriaalsus	35
3.1.3. Isikute võrdsuse põhimõte (rahvusliku kohtlemise põhimõte)	36
3.1.4. Õiguskaitse presumptsioon	36
3.1.5. Prioriteet	37
3.1.6. Esindus	38
3.1.7. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad normid	39
3.2. INTELLEKTUAALSE OMANDI TEKKIMINE, KESTUS ja LÕPPEMINE	39
3.2.1. Intellektuaalse omandi tekkimise viis ja aeg	39
3.2.2. Intellektuaalse omandi lõppemine	41
3.2.3. Õigustest loobumine	45
3.2.4. Õiguskaitse ulatus	45
3.2.5. Õiguskaitse tähtajalisus	46
3.2.5.1. Tähtaja pikkus	46
3.2.5.2. Tähtaja algus	47
3.2.5.3. Tähtaja pikendamine ja ennistamine	48
3.2.6. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad sätted	49
4. ÕIGUSKAITSE EELDUSED ja SISU	49
4.1. Õiguskaitse saamise eeldused, õiguskaitset välistavad asjaolud	49
4.2. Õiguskaitse subjekt	50
4.2.1. Autor	50
4.2.2. Õiguskaitse omanik	50
4.2.3. Registreerimistaotluse esitamiseks õigustatud isik	51
4.3. Ainuõiguse olemus	52
4.3.1. Isiklikud ja varalised õigused	58
4.4. Ainuõiguse piirangud	60
4.4.1. Varemkasutamisoigus	60
4.4.2. Ajutine kaitse	62
4.4.3. Õiguste ammendumine	62

4.4.4. Vaba kasutamine, kasutamiskohustus	63
4.5. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad sätted	63
5. ÕIGUSTE ÜLEMINEK JA PANTIMINE	64
5.1. Intellektuaalse omandi üleminek	64
5.1.1. Õigusmuudatuseks vajalikud tehingud ja toimingud	65
5.2. Pantimine	68
5.3. Intellektuaalse omandi kasutamiseõiguse üleminek	70
5.4. Registreerimisõiguse üleminek	72
5.5. Õiguste üleminek tööandjale	73
5.6. Tehingute vorm	74
5.7. Tehingute statistika	75
5.8. Vahekokkuvõte: intellektuaalse omandi üldossa sobivad sätted	75
6. ÕIGUSTE RIKKUMINE, KAITSE JA VASTUTUS	76
6.1. Registreerimisõiguslikud õiguskaitsevahendid	76
6.1.1. Autorsuse vaidlustamine	76
6.1.2. Tööstusomandi omaniku vaidlustamine	76
6.1.3. Õiguskaitse saamise vaidlustamine	78
6.1.4. Taotleja õiguste kaitse	79
6.2. Võlaõiguslikud õiguskaitsevahendid	79
6.2.1. Litsentsisaaja jt hagi esitamise õigus	80
6.3. Täiendavad õiguskaitsevahendid eriseadustes	81
6.4. Karistusõiguslikud sanktsioonid	82
6.5. Vahekokkuvõte: intellektuaalse omandi üldossa sobivad sätted	82
7. REGISTRID JA REGISTREERIMISMENETLUS	83
7.1. Registripidamise põhisätted	83
7.2. Registreerimismenetlus	86
7.3. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad normid	88
8. SISULISE VÕRDLUSE KOKKUVÕTE	89
8.1. INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕIGUSE ÜHISED JA SEOTUD NORMID	90
9. TEISTE MAADE PRAKTIKA JA KOGEMUS	92
9.1. Poola, Ungari - tööstusomand	92
9.2. Itaalia, Portugal – tööstusomand laiemalt	94
9.3. Prantsusmaa, Holland, Luksemburg – tööstusomand, autoriõigus	95
9.4. Saksamaa – tööstusomand, autoriõigus, sordid	97
9.5. Venemaa – tööstusomand, autoriõigus, sordid, avalikustamata teave	98
9.6. Suurbritannia	99
9.7. Belgia - majandusõigus	99
9.8. Hispaania	99
9.9. Läti, Leedu, Tšehhi, Iirimaa, Kreeka, Rootsi, Malta	100
9.10. RAHVUSVAHELISE PRAKTIKA KOKKUVÕTE	100
10. KODIFITSEERIMISE PRAKTILINE VÄÄRTUS	101
KOKKUVÕTE	106
Kasutatud kirjandus	111
LISA 1 - JUSTIITSMINISTEERIUMIS KOOSTATUD TABELID TÖÖSTUSOMANDI	
SEADUSTE KATTUVUSE KOHTA	112
Tabel 1: Tööstusomandi registreerimine	112
Tabel 2: Tööstusomandi õiguste vaidlustamine	113
Tabel 3: üldsätted	113
Tabel 4: õiguskaitse sisu	114
Tabel 5: registri pidamise kord	114
Tabel 6: registreeringu lõppemine ja muutmine	114
Tabel 7: õiguste loovutamine	115
Tabel 8: riigilõiv	115

Tabel 9: muud sätted	117
LISA 2 – JUSTIITSMINISTEERIUMIS KOOSTATUD TÖÖSTUSOMANDI ALAMAKTIDE ANALÜÜS	118
1. Menetluslike sätete kattuvus	118
1.1. Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord....	118
1.2 Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse taotluse dokumentide vorminõuded ja esitamise kord	118
1.3 Kaubamärgimäärus.....	118
1.4 Kasuliku mudeli registreerimise taotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord	119
1.5 Geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise kord.....	121
1.6 Tööstusdisainilahenduse määrus.....	122
1.7 Rahvusvahelise patenditaotluse Patendiametile esitamise kord.....	123
2. Kattuvus tiitellehele ning dokumentide struktuurile esitatavates nõuetes ..	123
2.1. Patendikirjelduse vorminõuded ja vormistamise kord	123
2.2 Kasuliku mudeli kirjelduse vorminõuded ja vormistamise kord	124
2.2 Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vorm ja väljaandmise kord	124
2.3 Kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuded ning vormistamise ja väljaandmise kord.....	124
2.4 Kasuliku mudeli prioriteeti tõendava dokumendi vorminõuded ja vormistamise kord.....	125
2.5 Geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise kord.....	125
3. Muud kattuvused	125
3.1 Eesti Kasuliku Mudeli Lehe põhimäärus	125
3.2 Mikrolülituste topoloogiatega registri tutvumise ja registrist teabe väljastamise kord.....	125
4. Aktid, mis on kas kehtetud, või muul põhjusel kättesaamatud	126
5. Aktid, mis ei kattu ühegi teise alamaktiga.....	126
Kokkuvõte	127

1. TÖÖ EESMÄRK, ÕIGUSAKTID, INSTITUTSIOONID

1.1. Kodifitseerimise eesmärk üldiselt

Kodifitseerimise all mõistetakse seadusandja reguleerimistahtest tulenevat ühe või enama õigusala ammendavat regulatsiooni taotlevat, plaanipäraselt (uuesti) sääditud kokkuvõtliku, vastuoludeta ja ühtse seadustiku loomist. Sellist seadustikku nimetatakse koodeksiks. Kodifikatsioonil võib olla mitmesuguseid eesmärke. M.Lutsu hinnangul on läbi kogu õhtumaise õigusajaloo olnud neist silmatorkavam õigusreformi hõlbustamine ning usk õiguse ja rahva olukorra paremaksmuutmisse¹.

Kodifitseerimise tulemuseks peaks olema ülevaatlik, selge, loogiline ja loetav õigus, mis annaks õiguskäibe osalistele parema võimaluse õigusi kasutada. Kuigi käesoleva analüüsi eesmärk ei ole kõikehõlmav kehtiva intellektuaalse omandi õiguse analüüs, on kodifitseerimise põhjendatuse hindamise aspektist siiski vajalik muuhulgas anda minimaalne hinnang kehtivale õigusele- seaduse muudatuste ellukutsumine ja ettevalmistus on õigustatud juhul, kui sellega kaasneb märgatav kvaliteedi tõus.

1.2. Analüüsi eesmärk

Analüüsi eesmärgiks on välja selgitada, kas Eestis on võimalik kodifitseerida intellektuaalse omandi valdkonna õigusakte.

Analüüs peab muu hulgas vastama küsimustele:

- 1) kas on võimalik koostada nn intellektuaalset omandit reguleeriv üldseadus, mis sisaldaks kõikide vastavate valdkondade suhtes kehtivaid üldnorme;
- 2) kas teised riigid on intellektuaalse omandi valdkonda kodifitseerinud ja milline on olnud teiste riikide kogemus selle valdkonna kodifitseerimisel;
- 3) hinnata, kas intellektuaalse omandi erinevate valdkondade kuulumine erinevate ministeeriumite valitsemisalasse, on toonud kaasa intellektuaalse omandi valdkonna ebasüstematiseeritud reguleerimise;
- 4) hinnata, kas intellektuaalse omandi koordineerimise koondamine ühe ministeeriumi valitsemisalasse võiks parandada antud valdkonna õigusliku reguleerimise kvaliteeti;
- 5) hinnata koodeksi koostamise vajalikkust ja tähtsust praktika jaoks;
- 6) kuidas ja mis mahus nõuaks kodifitseerimine kehtivate õigusaktide ümbertöötamist.

Analüüs peaks andma põhimõttelise vastuse küsimusele, kas intellektuaalse omandi õigust on võimalik ja vajalik ühtlustada, ühisosa „sulgude ette tuua“. Käesoleva töö eesmärgiks ei ole Seadustiku eelnõu, hinnangu andmine kehtivate intellektuaalse omandi seaduste omavahelistele ebakõladele ega konkreetsed muudatusettepanekud. Seda on ka töö käigus teadlikult silmas peetud.

¹ Luts, M., lk 58

1.3. Intellektuaalse omandi mõiste ja koht õigussüsteemis

Intellektuaalne omand on inimese ajus tekkiv meeleline kujutis asjast või protsessist². Intellektuaalse omandi – nimetatakse ka intellektuaalse vara³ - all tuleb mõista õigusi inimese intellektuaalse tegevuse resultaadile, ennekõike loometöö resultaadile, nt leiutis, toote väliskuju, laul, foto vms inimese intellektuaalse tegevuse tulemus.

Enamik õigusdoktriine käsitleb intellektuaalset õigust kui **absoluutset ainuõigust** (ingl.k. *exclusive right*). Ainuõigus annab õiguse omanikule monopoli, mille sisuks on täielik õiguslik võim loometöö resultaadi üle ja õigustatus seda omal äranägemisel kasutada ning välistada kolmandate isikute kasutus⁴.

Intellektuaalne omand on omand. See on varaline õigus, mis on sellisena kaitstud- ka põhiseaduslikult⁵- ja mida võib omada, müüa, osta, pantida, kasutada ja lubada- keelata teistel kasutada. Intellektuaalsest varast tulenevad õigused on absoluutsed ehk igaühe suhtes kehtivad⁶. Sarnaselt asjaõigusele, kehtib ka intellektuaalsele omandile *numerus claususe* põhimõte ja selles osas on intellektuaalse omandi õiguses lepinguvabadus piiratud.

Erinevalt tavalisest omandist on intellektuaalse omandi aluseks idee, mis on saanud mingi väljendusvormi ning hõlmab endas lisaks varalisele õigusele ka moraalseid õigusi, nt õigus autorsusele ja autorinimele. Intellektuaalne omand on ainuõiguse omistamise seisukohast võrreldav omandiga kehalisele esemele, kuid erineb sellest eelkõige õiguste tekkimise viisi ja tähtsajalisuse poolest (va kaubamärk, mille pikendamisel ei ole ajalist ülempiiri), samuti objekti immateriaalsuse, päritolu kohaga mitteseotuse ja mitme õiguskorra kohase paralleelkaitse, kaitse territoriaalsuse jne poolest.

Intellektuaalse omandi mõiste on väga lai, hõlmates endas väga erinevaid valdkondi. Termin intellektuaalne omand on määratletud Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (ingl.k. *World Intellectual Property Organization*, edaspidi WIPO) asutamise konventsioonis. Viidatud konventsioonist tulenevalt sisaldab käsitletav mõiste õigusi seoses kirjandus-, kunsti- ja teadusteostega; esitajate poolt teoste ettekannetega, fonogrammidega, raadio- ja televisiooniülekannetega; leiutistega inimtegevuse kõigis valdkondades, teaduslike avastustega, tööstusdisainlahendustega; kaubamärkidega, teenindusmärkidega ja kaubanduslike nimede ning tähistega; kaitsega kõlvatu konkurentsi vastu ja kõiki teisi õigusi, mis tulenevad intellektuaalsest tegevusest tööstuse teaduse, kirjanduse ja kunsti valdkondades.

Sageli peetakse intellektuaalse omandi all silmas autoriõigust, tõenäoliselt ajaloolistel põhjustel. Mõiste kui selline võib olla ebaselge isegi juristide jaoks⁷. Teisest küljest jällegi käsitletakse sageli intellektuaalset omandit tööstusomandina. Ilmselt sõltub mõiste sisustamine paljuski sellest - vähemalt esialgu- millise intellektuaalse omandi valdkonnaga mõiste sisustaja seotud on.

² Kartus, R., lk 2

³ Võlaõigusseaduse kontekstis, vrdl VÕS § 368

⁴ Nt Schricker / Schricker, G., lk 10

⁵ Põhiseaduse S § 39 kohaselt on autoril võõrandamatu õigus oma loomingule. Riik kaitseb autori õigusi. Põhiseaduse § 32 kohaselt on igaühe omand puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest. Igaühel, kelle vara on tema nõusolekuta võõrandatud, on õigus pöörduda kohtusse ning vaidlustada vara võõrandamine, hüvitus või selle suurus.

⁶ Sein, K., lk 35

⁷ Götting, H.-P., lk 353

Intellektuaalse omandi kirjeldamisel on levinud liigitus kolme laiemasse gruppi: autoriõigus, autoriõigusega kaasnevad õigused ja tööstusomand.

Autoriõigusega kaitstakse kirjandus-, kunsti- ja teadusteoseid.

Autoriõigusega kaasnevad õigused on sarnaselt autoriõigusega intellektuaalse omandi alaliigiks ning nendega kaitstakse traditsiooniliselt teose esitajate, fonogrammitootjate ja ringhäälinguorganisatsioonide õigusi, samuti hiljem lisatud õigused filmi esmasalvestuse tootjale ja isikule, kes pärast autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemist esimesena õiguspäraselt avaldab või suunab üldsusele varem avaldamata teose, annab välja autoriõigusega mittekaitstava teose kirjanduskriitilise või teadusliku väljaande. Lisaks on autoriõiguseaduse 8.¹ peatükis eraldi sätestatud õiguskaitse andmebaasi tegijale kui olulise investeerigu tegijale.

Autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamise üldised tingimused on sarnased autoriõigustele – esituse, fonogrammi vms kasutamine on lubatud õiguste omaja nõusolekul (v.a. vaba kasutamise juhud), kuid õiguste sisu on mõnevõrra piiratum kui autori õiguste puhul ja ka nende kehtivuse tähtaeg on lühem (üldjuhul 50 aastat).

Tööstusomand on üldmõiste, mis tähistab õigusi kauba- ja teenindusmärkidele, firma nimele, leiutistele (nii patendi kui kasuliku mudeli näol), tööstusdisainilahendustele, geograafiliste tähiste kasutamisele, mikrolülituste topoloogiale jne. Termin pärineb Prantsuse tsiviilõigusest. Lisaks mainitutele kuulub ajaloolise traditsiooni alusel tööstusomandi alla ka kaitse kõlvatu konkurentsi vastu. Viimatinimetatu ei ole aga seotud ainuõigusega, vaid on suunatud selliste tegude vastu, mis on vastuolus ausa tööstusliku ja kaubandusliku tegevusega⁸. Lähedalseisev on ka õiguskaitse uutele taimesortidele ja loomatõugudele. Aretatud, avastatud või mitme aretusmeetodiga loodud uus taimesort on intellektuaalne omand.

Tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni artikkel 1 lõikele 3 järgi mõistetakse tööstusomandit kõige laiemas tähenduses ja seda laiendatakse mitte ainult tööstusele ja kaubandusele, vaid ka põllumajandustootmisele ja maapõuevarade kaevandamisele ning kõigile toodetele- nii tööstuslikele kui ka looduslikele, nt veinid, teravili, tubakatooted, puuviljad, kariloomad, mineraalid, lilled, jahu. A.Kukrus leiab, et kuna tööstusomandi õigusliku instituudi moodustavad väga erineva iseloomuga objektid ning tööstusomandile mingit üldist definitsiooni anda on võimatu⁹.

1994.a sõlmitud Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepingu lisa 1c „Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu“ (TRIPS lepingu) artikkel 1 punkt 2 kohaselt mõistetakse termini «**intellektuaalomand**» all autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi, kaubamärke, geograafilisi tähiseid, tööstusdisainilahendusi, patente, mikrolülituse topoloogiaid ja avalikustamata teabe kaitset.

Paljudes maades ja rahvusvahelises kõnepruugis on mõistel „Intellektuaalne omand“ pigem lai tähendus, hõlmates pea kõiki ülalnimetatud valdkondi (võrd nimetust Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon)¹⁰. Kuigi nt Saksa õiguskirjanduses on vaieldud tsiviilõigusdogmaatilisel õige seisukoha üle (tööstusomand ja autoriõigus

⁸ Kukrus, A., lk 11

⁹ Kukrus, A., lk 11

¹⁰ Götting, H.-P., lk 356

vs intellektuaalne omand)¹¹, on tänaseks päevaks kohtupraktika algatusel 1955.aastast¹² üldiselt aktsepteeritud, et intellektuaalse omandi mõistega on kindlalt hõlmatud ka autoriõigus. Sarnaselt õigussüsteemi teiste iseseisvate õigusharudega nagu ühinguõigus, väärtpaberiõigus, majandus(era)õigus, kindlustus(era)õigus ja tööõigus moodustab intellektuaalne omand vaieldamatult eraõiguse eriosa¹³. Seos eraõiguse üldosa, st tsiviilõiguse, ja eraõiguse eriosa vahel on seos üld- ja eriregulatsiooni vahel. Tsiviilõigus kehtib seega ka eraõiguse eriosa poolt hõlmatud eluvaldkondade suhtes, kui need ei näe ette mingit eriregulatsiooni¹⁴.

Eestis on intellektuaalse omandi õiguse valdkonda käsitletud pigem kui iseseisvat ja tsiviilõigusega paralleelset õigusharu. Siiski on põhimõtteline sarnasus Eesti ja Saksa õiguskordade vahel ilmne ka intellektuaalse omandi õiguse osas. Patendiameti kodulehelt nähtub, et intellektuaalse omandi objektideks peetakse nii kirjandus- ja kunstiteoseid kui ka kaubamärke ja leiutisi. Eraõiguse ülevaate kursuse õppematerjalis loetakse eraõiguse eriosa alla kuuluvaks eelkõige ühinguõigus, konkurentsioigus, suur osa tööõigusest ja intellektuaalse omandi õigus¹⁵, autoriõigus sealhulgas¹⁶. Pea kõigi Eesti eraõiguse seaduste eelnõude väljatöötamisel osalenud riigikohtunik Villu Kõve märgib, et olulise valdkonnana on intellektuaalse omandi õigus üldisest tsiviilõiguse struktuurist küll eraldatud- ja kohati ka erinevatest põhimõtetest lähtuvalt reguleeritud¹⁷, kuid leiab, et intellektuaalse omandi valdkonnas kehtivad samuti tsiviilõiguse üldreeglid, sh tsiviilõiguse üldosa seadus ja võlaõigusseadus¹⁸. Ka tööstusomandi õigusloomes on lähtutud regulatsiooni rajanemisest tsiviilõiguslikel alustel. Nii märgitakse eelnõu nr 195 SE seletuskirjas, et intellektuaalomandi, sealhulgas tööstusomandi eseme suhtes kehtiv legaalne monopol ehk ainuõigus on nii ajalooliselt kui dogmaatiliselt seotud omandi mõistega asjaõiguses, kuid valdkond on tihedalt seotud ka haldusõigusega (tööstusomandi esemete registreerimine ja sellega neile õiguskaitse andmine toimub üldjuhul haldusametuse - Patendiameti - poolt, kuigi *quasi*-juditsiaalses menetluses, tööstusomandi eseme suhtes kehtiva ainuõiguse kaitsel osalevad haldusametkonnad nagu toll ja politsei) ning karistusõigusega¹⁹.

1.4. Intellektuaalse omandi tähtsuse tõus ja õigusharu kestev areng

Kuigi intellektuaalse omandi materiat peetakse sageli tehniliseks ja haaramatuks valdkonnaks, omandavad informatsioon ja intellektuaalse tegevuse resultaadid tänapäeva kiiresti muutuvast majanduskeskkonnast ja teadmispõhises ühiskonnas üha suuremat tähendust.

Ainuõiguse omistamises võidakse teinekord näha majandusliku arengu takistust, kuna ühe isiku õigus välistab kõikide teiste võimaluse intellektuaalse tegevuse resultaati

¹¹ Kuigi BGB-eelne õigus lähtus laiast omandi mõistest, mis hõlmas ka intellektuaalse omandi, oli see BGB koostajate meelest „ebajuristlik“ ning rooma-õiguslikule omandi mõistele tuginedes jõuti järeldusele, et leiutajate ja autorite õigused ei ole omand tsiviilõiguse mõttes, kuna nende esemeks ei ole õiguslik võim *kehalise eseme* üle, *Götting, H.-P.*, lk 356

¹² BGHZ, 17, 266 ff = GRUR 1955, 492

¹³ *Larentz, K.*, lk 6; *Schricker / Schricker, G.*, lk 6

¹⁴ *Köhler, H.*, lk 6

¹⁵ *Sein, K.*, lk 6

¹⁶ *Sein, K.*, lk 35; *Pisuke, H.*, lk 14

¹⁷ *Kõve, V.*, lk 151 ja lk 156

¹⁸ *Kõve, V.*, lk 212

¹⁹ Sissejuhatus seletuskirjale asjaõigusseaduse, Euroopa patentide väljaandmise konventsiooni kohaldamise seaduse, geograafilise tähise kaitse seaduse, kasuliku mudeli seaduse, kaubamärgiseaduse, mikrolülituse topoloogia kaitse seaduse, patendiseaduse, riigilõivuseaduse, tööstusdisaini kaitse seaduse, tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse kohta (195 SE 1).

kasutada. Siiski on intellektuaalne omand ja selle tunnustamine üldiselt aktsepteeritud kui majanduse loomulik osa. Vastukaaluks 19. ja 20. sajandi industrialiseerumisele, liigub ühiskond immateriaalse vara tootmise suunas. Selle nn *new economy* tunnustajaks oleme pea igas eluvaldkonnas- kommunikatsioon, meelelahutus, tervis jpm. Patendid, kasulikud mudelid, kaubamärgid ja autoriõigused on üha tähtsamad ka väikeettevõtjate seisukohalt. Siiski mitte alati ei teadvustata intellektuaalse omandi õiguskaitse eeliseid (ja puudusi), nt ei pruugi inimesele pähegi tulla, et nende koostatud memo on intellektuaalne omand või et autoriõigus tööülesannete käigus koostatud arvutiprogrammile kuulub selle koostajale. Kuigi põhimõtteliselt võrreldava käibevoimelisusega on nt kinnisasjade pantimine on laialt levinud, on intellektuaalse omandi pantimise praktika esialgu veel tagasihoidlik. Samas võib nt üks kaubamärk moodustadagi kogu ettevõtte vara, rääkimata kogu intellektuaalse omandi portfelist selle teoreetilises rikkalikkuses. Intellektuaalse omandi valdkondadest vajab ilmselt enim teadvustamist sordikaitse.

Intellektuaalse omandi küsimuste mõistlik ja kaasajastatud õiguslik regulatsioon on hea ettevõtluskeskkonna seisukohalt vältimatu. Tugev ja selge õigus peaks soodustama loometööd, konkurentsi, majanduskasvu, tööhõivet ja lihtsustama inimeste igapäevaelu, tagades õiguste ja kohustuste tasakaalu kõigi osapoolte jaoks (vrd TRIPS lepingu artikkel 7). Intellektuaalse omandi õigus peab olema pidevas valmisolekus arenguks. Intellektuaalomandi aluseks olev tehnoloogia muutub üha kiiremini, üha efektiivsemalt uuendavad ainuõiguse rikkujad oma meetodeid ja vahendeid. Samuti uueneb ja tiheneb pidevalt intellektuaalomandi-alane rahvusvaheline regulatsioon, millel antud valdkonnas on erakordne tähendus. Võib öelda, et intellektuaalse omandi õigus on üha arenev ja populaarsust võitev valdkond-nišiõigusest on saamas tuumikõigus paljude eluvaldkondade jaoks, nt kõikmõeldavad tehingud ja andmete kogumise võimalused internetis. Tegemist on õigusvaldkonnaga, millega on tihedalt seotud mitmed erinevad ministeeriumid, ametid ja spetsialistid erasektorist. See on ka valdkond, mis tänu eseme „mitte-kehalisusele“ ei ole mitte alati seotud konkreetse päritolumaa ja selle õigusega. Ettevõtja seisukohast on oluline nii õiguskaitse liik kui ka territoorium, millisel kaitset soovitakse. Lõplik õiguskaitse valik langetatakse tihti kaitse saamise ajalise kestvuse, kvaliteedi ja kulukuse järgi. Eelkõige ettevõtjasõbralik õigus ja usaldusväärne register, sh lisateenuste lukratiivsus, on argumendid, mis ahvatlevad valima maad, kus esitada esmane registreerimistaotlus.

1.5. Intellektuaalse omandi õigust reguleerivad õigusaktid

Kuna intellektuaalne omand on mahukas ja riigipiire ületav õigusvaldkond, on paratamatu ka intellektuaalse omandi valdkonda reguleerivate õigusaktide suur hulk: Eesti seadused, märkimisväärselt suur kogus määruseid, Euroopa Liidu õigusaktid ja Eesti suhtes kohalduvad intellektuaalse omandi alased rahvusvahelised ja regionaalsed kokkulepped.

Kuigi loetelu on pikk, on neist märkimisväärsamad patendiseadus, kasuliku mudeli seadus, tööstusdisainikaitse seadus, mikrolülituse topoloogia seadus, kaubamärgiseadus, geograafilise tähise seadus, autoriõiguse seadus ja taimede paljundamise ja sordikaitse seadus. Lisaks on iga seaduse kohta vastavalt minimaalselt üks (kaubamärk) ja maksimaalselt 12 määrust (patent).

1.5.1. Autoriõigus

- a) **Autoriõigusseadus (AutÕS)** (jõustunud 12.12.1992)
- b) Ringhäälinguseadus

- Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord (jõustunud 20.02.2005)
- Teose reprograafilise reprodutseerimise tasu ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajate vahel jaotamise määrad ning tasu maksmise kord (jõustunud 29.07.2006)
- Autoriõiguse komisjoni moodustamine (jõustunud 21.06.2007)

1.5.2. Autoriõigusega kaasnevad õigused

- a) **Autoriõigusseadus**, eelkõige selle 8. peatükk (Teose esitaja, fonogrammitootja ning ringhäälinguorganisatsiooni õigused (autoriõigusega kaasnevad õigused)) ja 8¹. peatükk (Andmebaasi tegija õigused).
- Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord (jõustunud 30.01.2006)
 - Lisaks kultuuriministri käskkirjad, nt „Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise kasutamise kompenseerimiseks 2008. a. eest võetud tasu jaotuskava“

1.5.3. Tööstusomand

- a) **Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus (TÕAS)** (jõustunud 1.05.2004)

Reguleerib tööstusomandite registrite staatust, registripidajat, tema staatust ja pidamist ja registripidaja otsuste ning tööstusomandi esemete õiguskaitse kohtueelset vaidlustamist apellatsioonikomisjonis.

- Tööstusomandi apellatsioonikomisjoni põhimäärus
- Patendiameti põhimäärus
- Patendiameti teenistujate koosseis

Kaubamärk:

- b) **Kaubamärgiseadus (KMS)** (jõustunud 1.05.2004)
- Kaubamärgimäärus

Patent:

- c) **Patendiseadus (PatS)** (jõustunud 1994)
- d) Euroopa patentide väljaandmise konventsiooni kohaldamise seadus
- Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord
 - Patenditaotluse avaldamise kord
 - Eesti Patendilehe põhimäärus
 - Patendikirja vorminõuded ning vormistamise ja väljaandmise kord
 - Patendikirjelduse vorminõuded ja vormistamise kord
 - Rahvusvahelise patenditaotluse Patendiametile esitamise kord
 - Rahvusvaheliste patenditaotluste ja nende menetluse andmekogu asutamine

- Patendikoostöölepinguga ettenähtud tasude maksmise kord
- Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse taotluse dokumentide vorminõuded ja esitamise kord
- Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vorm ja väljaandmise kord
- Euroopa patenditaotluse Eesti Patendiametile esitamise ja Euroopa Patendiametile edastamise, Euroopa patenditaotluse patendinõudluse ja patendikirjelduse tõlke esitamise ja avalikustamise ning Euroopa patenditaotluse siseriiklikuks patenditaotluseks ja kasuliku mudeli registreerimise taotluseks muutmise kord
- Euroopa patentide väljaandmise konventsiooni kohaselt väljaantavate patentidega seotud riigilõivude Eesti Patendiameti kontole kandmise ja Euroopa patendi jõushoidmise riigilõivude Euroopa Patendiametile ülekandmise kord

Kasulik mudel:

e) Kasuliku mudeli seadus (KasMS) (1994)

- Kasuliku mudeli registreerimise taotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord
- Kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuded ning vormistamise ja väljaandmise kord
- Kasuliku mudeli prioriteeti tõendava dokumendi vorminõuded ja vormistamise kord
- Eesti Kasuliku Mudeli Lehe põhimäärus
- Kasulike mudelite registriga tutvumise ja registrist teabe väljastamise kord
- Kasuliku mudeli kirjelduse vorminõuded ja vormistamise kord
- Euroopa patenditaotluse Eesti Patendiametile esitamise ja Euroopa Patendiametile edastamise, Euroopa patenditaotluse patendinõudluse ja patendikirjelduse tõlke esitamise ja avalikustamise ning Euroopa patenditaotluse siseriiklikuks patenditaotluseks ja kasuliku mudeli registreerimise taotluseks muutmise kord

Tööstusdisainilahendus

f) Tööstusdisaini kaitse seadus (TDKS) (1997)

- Tööstusdisainilahenduse määrus, RTL 2007, 64,1156

Mikrolülituse topoloogia

g) Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus (MTKS) (1998)

- Mikrolülituse topoloogia registreerimise taotluse dokumentide vorminõuded ja esitamise kord
- Mikrolülituse topoloogia tunnistuse vorminõuded ja väljaandmise kord
- Riikliku mikrolülituste topoloogiate registri pidamise põhimäärus
- Mikrolülituste topoloogiate registriga tutvumise ja registrist teabe väljastamise kord

Geograafiline tähis

h) Geograafilise tähise kaitse seadus (GKS) (1999)

- Geograafilise tähise registreerimise taotluse dokumentide vorminõuded
- Geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise kord
- Riiklik geograafiliste tähiste register
- Ametiasutuste pädevus "Geograafilise tähise kaitse seaduse" rakendamisel

Konkurentsioigus

i) Konkurentsiseadus (2001)

- Vabariigi Valitsuse 18. juuni 2002. a määrus nr 196 „Konkurentsi kahjustavate või kahjustada võivate horisontaalsete kokkulepete sõlmimiseks loa andmine (grupierand)“
- Vabariigi Valitsuse 27. mai 2010. a määrusele nr 60 „Konkurentsi kahjustavate või kahjustada võivate vertikaalsete kokkulepete sõlmimiseks loa andmine (grupierand)“

Sordikaitse

j) Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus (TPSKS), (2006)

Seadus reguleerib taimesordi (edaspidi *sort*) registreerimist, sordi sordilehte ja kaitse alla võtmist, kaitsealuse sordi omaniku õigusi, seemne, taimse paljundusmaterjali (edaspidi *paljundusmaterjal*) ning kultiveerimismaterjali ja geneetiliste ressursside säilitamiseks ettenähtud sordi seemne ja paljundusmaterjali turustamisotstarbelist tootmist, sealhulgas pakendamist, turustamist ja Eestisse toimetamist, riiklikku järelevalvet ning vastutust käesoleva seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuete rikkumise eest (TPSKS § 1).

- Sordiregistri pidamise põhimäärus
- Sordi sordilehte võtmise kord ning sordilehte võetavate taimeliikide loetelu, põllu- ja köögiviljakultuuri liigi tunnuste miinimumnõuded ning järelvalve käigus sordi säilimise kontrollimise nõuded.
- Sordi registreerimiseks esitatava taotluse vorm, taotlusel esitatavad andmed, taotlusele lisatavate dokumentide loetelu ja sordi registreerimise taotlemise kord
- Sorditunnistuse ja kaitsealuse sordi tunnistuse sisu nõuded
- Põllukultuuride soovitatud sordilehe koostamise nõuded

k) Põllumajandusloomade aretuse seadus (PÕLAS) (jõust. 1.01.2003)

Käesolevas seaduses sätestatakse põllumajandusloomade aretuse alused, et tagada põllumajandusloomade jõudlusvõime ja geneetilise väärtuse suurenemine ning genofondi säilimine ja loomakasvatuse majanduslik tasuvus (PÕLAS § 1).

l) Patendivolinike seadus (2001)

- Patendivoliniku kutsekomisjoni põhimäärus
- Riikliku patendivolinike registri asutamise ja registri pidamise põhimäärus

m) Karistuseseadustik

n) Reklaamiseadus

o) Võlaõigusseadus

p) Äriseadustik

q) Tarbijakaitseseadus

- r) Intellektuaalset omandit rikkuva kauba sisse- ja väljaveo tõkestamise seadus

1.5.4. Rahvusvahelised ja regionaalsed kokkulepped

Õigusloome eeskujuks on mitmed rahvusvahelised või regionaalsed kokkulepped. Praktikas tuleb õiguskaitse taotlemise ettevalmistamisel langetada otsus, millise riigi territooriumi kaitset soovitakse ning välja selgitada, milliste rahvusvaheliste või regionaalsete õigusaktide alusel kaitse saadakse.

- a) Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni asutamise konventsioon
- b) Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu (Marrakeši lepingu) lisa 1C **Intellektuaalse omandi õiguste kaubandusaspektide leping, (TRIPS-leping)**, (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights). Eesti Vabariik ühines 1999. aastal.
- c) **Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon** (1886), millega Eesti Vabariik ühines 1927. aastal ja taasühines 26. oktoobril 1994.
- d) **Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon** (koostatud 26. oktoobril 1961. a Roomas), ehk nn Rooma 1961. a. konventsioon (jõustus Eesti suhtes 28.04.2000).
- e) **Fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise vastu kaitsev konventsioon** (koostatud 29. oktoobril 1971. a Genfis) ehk nn Genfi 1971. aasta konventsioon (jõustus Eesti suhtes 28.05.2000)
- f) WIPO esitus- ja fonogrammileping (WPPT, vastu võetud 20. detsembril 1996)
- g) WIPO autoriõiguse leping (Vastu võetud 20. detsembril 1996)
- h) Ülemaailmne autoriõiguse konventsioon (Universal Copyright Convention, Genf 1952)
- i) **Tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon** (Stockholmi akt 1967), Eesti taasühines 1994
- j) **Patendikoostööleping**²⁰ (Washington 1970)
- k) **Patendiklassifikatsiooni Strasbourgi kokkulepe**, Eesti suhtes jõustus 27.02.1997
- l) **Patendiõiguse leping** (2000, Genf), Eesti suhtes jõustus 2005
- m) Mikroorganismide patendiekspertiisiks deponeerimise rahvusvahelise tunnustamise Budapesti leping (1977), Eesti ühines 1996
- n) Euroopa patentide väljaandmise konventsioon (Euroopa patendikonventsioon), (München 1973), Eesti suhtes jõustus 2002
- o) Euroopa patendikonventsiooni muutmise akt 2000
- p) Euroopa patendikonventsiooni 2000 rakendusmäärus
- q) Euraasia patendikonventsioon²¹
- r) **Kaubamärgiõiguse leping** (1994, Genf), Eesti suhtes jõustus 07.01.2003
- s) WIPO 1891. a sõlmitud märkide rahvusvahelise registreerimise Madridi kokkulepe
- t) **Märkide rahvusvahelise registreerimise Madridi kokkuleppe protokoll** (Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni Rahvusvahelise Büroo rahvusvahelisse registrisse kantud kaubamärk), Eesti suhtes jõustus 18.11.1998

²⁰ Liikmesriikideks nt Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid, Hiina ja Jaapan

²¹ Liikmesriigiks nt Venemaa

- u) **Märkide** registreerimisel kasutatava kaupade ja teenuste rahvusvahelise klassifikatsiooni Nizza kokkulepe (**Nizza klassifikatsioon**), Eesti suhtes jõustus 27.05.1996
- v) **Kaubamärgiõiguse Singapuri leping**, Eesti suhtes jõustus 2009
- w) **Tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise registreerimise Haagi kokkuleppe Genfi redaktsioon** (1999), Eesti suhtes jõustus 2003
- x) **Tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise klassifikatsiooni Locarno kokkulepe**, Eesti suhtes jõustus 1996.
- y) Mikrolülitusi käsitlev intellektuaalomandi leping (Washington 1989)
- z) Olümpiasümboli kaitse Nairobi leping, Eesti suhtes jõustus 2006
- aa) Päritolunimede kaitse ja nende rahvusvaheliste registreerimise Lissaboni kokkulepe (Genf 1958)
- bb) Aafrika Regionaalse Intellektuaalse Omandi organisatsiooni (African Intellectual Property Organization, ARIPO²²) Banjuli märkide protokoll, 19.11.1993.
- cc) Aafrika Regionaalse Intellektuaalse Omandi organisatsiooni (African Intellectual Property Organization, ARIPO²³) 25.04.1984 Harare protokoll
- dd) Aafrika Intellektuaalse Omandi organisatsiooni (African Intellectual Property organization, OAPI²⁴) Bangui kokkulepe, 02.03.1977
- ee) Beneluxi Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni Intellektuaalse omandi Beneluxi konventsioon, 01.09.2006
- ff) Üldine Tolli- ja Kaubanduskokkulepe (GATT). Maailma Kaubandusorganisatsiooni Asutamislepingu lisa 1A (Eesti suhtes jõustus 1999)
- gg) Rahvusvahelise Uute Taimesortide Kaitse Liidu (UPOV) Rahvusvaheline uute taimesortide kaitse konventsioon, Eesti ühines 2000.a

1.5.5. EL õigusaktid

1. Nõukogu määrus (EÜ) 40/1994, 20.12.1993, Ühenduse kaubamärgi kohta (Eestis otsekohalduv Euroopa Liidu õigusakt, Euroopa Liidu Teataja L 11, 14.01.1994)
2. Nõukogu määrus (EÜ) nr 6/ 2002, 12.12.2001, Ühenduse disainilahenduste kohta (Eestis otsekohalduv Euroopa Liidu õigusakt, Euroopa Liidu Teataja L 003, 05.01.2002)
3. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 98/71/EÜ, 13.10.1998, disainilahenduste õiguskaitse kohta (EL Teataja L 289, 28.10.1998)
4. Eestis otsekohalduv Nõukogu 14.07.1992 määrus nr 2081/1992/EMÜ põllumajandustoodete ja toiduainete geograafiliste tähiste ja päritolunimetuste kohta.
5. Komisjoni määrus (EÜ) 2868/95, 13.12.1995 (sellega rakendatakse nõukogu määrus 40/94 Ühenduse kaubamärgi kohta)
6. Nõukogu direktiiv, 14.05.1991, arvutiprogrammide õiguskaitse kohta. – Euroopa Liidu Teataja L 122, 17.05.1991, lk 42-46
7. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta
8. Esimene Nõukogu direktiiv, 21.12.1988, kaubamärke käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (89/104/EMÜ)

²² Liikmesriikideks peamiselt Aafrika ingliskeelsed riigid

²³ Liikmesriikideks peamiselt Aafrika ingliskeelsed riigid

²⁴ Liikmesriikideks peamiselt Aafrika prantsuskeelsed riigid

9. Euroopa Liidu nõukogu määrus (EÜ) nr 2100/94, ühenduse sordikaitse kohta (EÜT L 227, 1.09.1994, lk 1–30)
10. Euroopa Ühenduse Nõukogu DIREKTIIV 92/100/EMÜ rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas (19. november 1992)
11. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu DIREKTIIV 96/9/EÜ andmebaaside õigusliku kaitse kohta (11. märts 1996)
12. Euroopa Ühenduse Nõukogu DIREKTIIV 93/83/EMÜ mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel kaabellevi kaudu (27. september 1993)
13. Euroopa Ühenduse Nõukogu DIREKTIIV 93/98/EMÜ autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse kehtivuse tähtaegade ühtlustamise kohta (29. oktoober 1993)
14. Euroopa Ühenduse Nõukogu DIREKTIIV 91/250/EMÜ arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta (14. mai 1991)
15. Euroopa Parlamendi ja nõukogu DIREKTIIV 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (22. mai 2001)
16. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu DIREKTIIV 2001/84/EÜ algupärase kunstiteose autori õiguse kohta saada hüvitist edasimüügi korral (27. september 2001)

1.6. Intellektuaalse omandiga seotud institutsioonid

Tööstusomandi kaitse küsimused ja vastavate eelnõude koostamine kuuluvad **Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi** valitsemisalasse. Patendiamet (edaspidi amet) on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, mille ühes põhiülesandeks on osalemine oma tegevusvaldkonda puudutavate õigusaktide väljatöötamisel ning ettepanekute tegemine nende muutmiseks ja täiendamiseks. Patendiamet on tööstusomandite registrite pidaja. Konkurentsiamet on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, millel on juhtimisfunktsioon ja mis teostab riiklikku järelevalvet ja kohaldab riiklikku sundi seaduses sätestatud alustel ja ulatuses, mh konkurentsijärelevalve valdkonnas. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi juurde moodustatud Tööstusomandi apellatsiooni komisjon on kohtueelne sõltumatu organ, mis lahendab tööstusomandi seadustes sätestatud juhtudel taotleja poolt Patendiameti otsuse vaidlustamiseks esitatud kaebusi ning asjast huvitatud isiku ja taotleja või omaniku vahelisi vaidlusi asjast huvitatud isiku avalduse alusel.

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas kuulub tegevuse korraldamine ja koordineerimine **Kultuuriministeeriumile**. Muuhulgas analüüsib Kultuuriministeerium autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste alaseid probleeme, teeb ettepanekuid valdkonna arengu tagamise kohta ning valmistab ette vastavate õigusaktide eelnõusid. Kultuuriministeeriumi juurde on loodud autoriõiguse komisjon, mis muuhulgas lahendab poolte lepitamise teel autoriõiguse ja sellega kaasnevate õigustega seotud vaidlusi, tegutsedes seega kohtuvälise vaidluse lahendamise organina.

Sordikaitse küsimused ja vastavate õigusaktide ettevalmistamine, nt taimede paljundamise ja sordikaitse seadus ning põllumajandusloomade aretuse seaduse ettevalmistamine ja muutmine, kuulub **Põllumajandusministeeriumi** valitsemisalasse. Põllumajandusamet on Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas

tegutsev valitsusasutus, kellel on juhtimisfunktsioon ning kes teeb riiklikku järelevalvet ja kohaldab riiklikku sundi maaparanduse, taimekaitse, taimetervise, sordikaitse, seemne ja taimse paljundusmaterjali, mahepõllumajanduse, väetiste ning aiandustoodete valdkonnas seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses. Sordiregistri vastutav töötaja on Põllumajandusministeerium ja volitatud töötaja on Põllumajandusamet.

Intellektuaalse omandi õigusloome on killustatud ja antud valdkonnaga puutuvad kokku väga erinevate professionide esindajad- ametnikud, patendivolinikud, advokaadid jne. Käesoleva analüüsi tarvis koostatud küsimustike vastuste ja läbiviidud intervjuude põhjal tuleb tõdeda, et intellektuaalse omandi õigusega kokkupuutuvad isikud hindavad omavahelist koostööd erinevalt, kuigi väga head hinnangut koostööle ei andnud ükski vastanutest ning kõik vastajad pidasid vajalikuks koostöö tõhustamist. Seejuures toodi välja ära senise koostöö tahte ja ühiste huvide puudumine ning vajadus aktsepteerida erinevaid arvamusi.

Justiitsministeeriumi hinnangul valmistab siseriiklikult raskusi intellektuaalse omandi alane koostöö seoses Euroopa Liidu õiguse ülevõtmisega ja Euroopa Liidust pärinevate küsimustike või aruannete koostamisega. Kuigi formaalselt on vastutusvaldkonnad jagatud, ei ole praktilisel tööjaotusel nii kerge piiri tõmmata, nagu näitab kogemus seoses direktiiviga 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta. Samas on tagasiside kohustuste täitmise kohta väga hea, mis näitab koostöö võimalikkust vaatamata siseriikliku tööjaotuse keerukusele.

Majandus-Kommunikatsiooniministeeriumi ametnike hinnangul on koostöö hea. Huvigrupid on alati kaasatud õigusloomesse ning omalt poolt edastavad nad ka ministeeriumile tööstusomandi kaitset puudutavat teavet, mis on neile kättesaadav erinevate erialaste liitude ja ühenduste vahendusel. Ka allasutuste ning teiste ministeeriumitega on seni koostöö suuremate tõrgeteta laabunud. EL ja rahvusvaheliste organisatsioonide vaheline koostöö Eesti ekspertidega on Majandus-Kommunikatsiooniministeeriumi hinnangul väga hea. Eesti seisukohti ja vajadusi võetakse EL ja rahvusvahelisel tasandil arvesse ning Eestit peetakse arvestatavaks koostööpartneriks.

Siiski märgib Majandus-Kommunikatsiooniministeerium, et mööda ei saa vaadata intellektuaalse omandi jõustamisküsimusi koordineeriva punkti puudumisest ning vajadusest selle järele, kuna EL tasandil on ühtse intellektuaalse omandi võltsimise ning piraatluse vastase tegevuse ning poliitika kujundamine ja selle rakendamine väga aktuaalne.

Eelöeldut toetab ka Patendiamet, kelle ametnike hinnangul on sujub koostöö hästi ja vajalike seadusmuudatuste tegemine õnnestub.

Eelöelduga ei nõustu siiski patendivolinikud, kes tunnetavad õigusloome protsessist kõrvalejäämist juba selle algaasis ja leiavad, et nende arvamusega ei ole sisulises arutelus piisavalt arvestatud.

Kultuuriministeerium leiab, et koostöö intellektuaalset omandi puudutavate institutsioonide vahel on olnud rahuldav, peamiselt on kooskõlastatud tegevusi ja seisukohti seoses Euroopa Liidu algatustega ja otsustusprotsessis osalemisega. Samas tuuakse välja koostöö tihendamise ja asjakohaste ning tõhusamate koostöömeetodite vajalikkus: tõenäoliselt seisab Eesti õige pea silmitsi vajadusega määratleda oma intellektuaalse omandi poliitika, mille eesmärgiks sõnastada asjakohane tasakaal erinevate põhiõiguste vahel (intellektuaalse omandi õigused vs

sõnavabadus, mis kätkeb endas õigust saada ja levitada teavet) ning millest lähtuvalt on ka kogu intellektuaalse omandi valdkonna lõikes võimalik ühtne lähenemine EL otsustusprotsessis osalemisel.

Tartu Ülikoolis leitakse²⁵, et õigusloome protsess vajab enamasti koostööd ja et koostöö puudumine erinevate õigusloome eest vastutavate ministriumite vahel on intellektuaalse omandi regulatsiooni väljatöötamise probleemiks. Eraldi rõhutatakse vajadust suurendada avalike diskussioonide osakaalu, erinevate huvigruppide huvide esindatust ja tasakaalu leidmist erinevate huvide vahel. Intellektuaalse omandi süsteemi efektiivse arendamise tõukejõuna pakutakse välja Justiitsministeerium.

Eelöelduga ei nõustu oma hinnangus intellektuaalse omandi õigusloome protsessile Patendivolinike Selts, leides, et muudatusettepanekute eelnõude väljatöötamine on juhuslik ja ametiasutuste hetkevajadustest lähtuv, protsess venib (nt kasuliku mudeli seaduse muudatused on ringlemas juba aastaid, kaubamärgimääruse muutmise kavatsusest räägitakse ca 1,5 aastat). Huvigruppe ei teavitata seaduste muutmise kavatsusest ega kaasata õigusloome algfaasi. Paremal juhul saadetakse kiireks tutvumiseks juba valmis eelnõu, kuhu pole enam täiendavaid ettepanekuid võimalik teha.

1.6.1. Rahvusvaheline praktika

Poolas on vastutus tööstusomandi õigusloome eest jagatud Patendiameti ja Majandusministeeriumi vahel. Autoriõigusega seonduv õigusloome on Kultuuriministeeriumi pädevuses.

Luxemburgi Intellektuaalse Omandi Amet kuulub Majandus- ja Väliskaubanduse ministriumi juurde (ingl.k. The Ministry of Economy and Foreign Trade). Seetõttu on eelnõu väljatöötamine ühe ametkonna ülesanne. Eelnõu ettevalmistamist tuleb siiski koordineerida Justiitsministeeriumi ja Tolliametiga (ingl.k. The Customs-Administration).

Hispaanias kuulub tööstusomandialaste seaduseelnõude väljatöötamine Hispaania Patendi ja Kaubamärgi Ameti pädevusse (ingl.k. Spanish Patent and Trademark Office (SPTO)), seaduseelnõu esitatakse valitsusele Tööstus-, Turismi- ja Kaubandusministeeriumi kaudu (ingl.k. Ministry of Industry, Tourism and Trade). Autoriõiguse alase õigusloome eest vastutab Hispaania Kultuuriministeerium.

Iirimaa on intellektuaalse omandi, sh autoriõiguse, õigusloome Ettevõtluse, Kaubanduse ja Innovatsiooni ministriumi Intellektuaalse vara osakonna pädevuses (ingl.k. Intellectual Property Unit at the Department of Enterprise, Trade and Innovation).

Maltal on intellektuaalse omandi õigusloome, sh autoriõiguse alane õigusloome, Kommertsministeeriumi pädevuses (ingl.k. The Commerce Department), vajadusel konsulteeritakse teiste ministriumite ja huvigruppidega.

Lätis kuuluvad patendid ja kaubamärgid Justiitsministeeriumi pädevusse. Tööstusomandialane õigusloome on Justiitsministeeriumi ülesanne samuti **Leedus**. Nii Lätis kui Leedus vastutab autoriõiguse õigusloome eest Kultuuriministeerium.

²⁵ Kokkuvõttev seisukoht rajaneb õppejõudude Anne Kalvi ja Aleksei Kelli isiklikel teineteisest sõltumatutel seisukohtadel

Vastavalt **Ungari** patendiseadusele esindab tööstusomandi küsimustes Patendiametit valitsuses ja Parlamendis justiitsminister. Justiitsministri valitsemisalas on intellektuaalse omandi valdkonna õigusloome, sh autoriõiguslik õigusloome. Siiski on justiitsminister kohustatud kaasama Patendiameti eelnõude ettevalmistamisse ning Patendiametil on õigus avaldada oma seisukoht mistahes eelnõudele antud valdkonnas. Veelgi enam, vastavalt patendiseadusele on Ungari Patendiamet kohustatud osalema seaduseelnõude ettevalmistamises intellektuaalse omandi (st tööstusomandi) valdkonnas.

Saksamaal on intellektuaalse omandi õigusloome eest vastutavaks ministeeriumiks Justiitsministeerium. Siiski saadetakse eelnõu kooskõlastamise esimeses ringis mitmetele ministeeriumitele, mille ülesanded on intellektuaalse omandi valdkonnaga seotud. Valitsuse eelnõu esitamiseks Parlamenti on vaja valitsuse otsust.

Rootsis vastutab intellektuaalse omandi õigusloome eest Justiitsministeerium (rk.k. Justitiedepartementet). Nii autoriõiguse kui tööstusomandiõiguse alaste õigusaktide väljatöötamine kuulub intellektuaalse omandi ja transpordiõiguse osakonna (rk.k. Enhet för immaterialrätt och transporträtt) ülesannete hulka. Ärisaladuse seadusega²⁶ seonduv õigusloome kuulub kinnisasja ja ühinguõiguse osakonna ülesannete hulka (rk.k. Enhet för fastighetsrätt och associationsrätt)²⁷.

Itaalias vastutab tööstusomandiõiguse alase õigusloome eest Tööstusomandi Ministeerium (it.k. Ministero delle Attività Produttive). Intellektuaalse omandi koodeksi ettevalmistamise tegi Itaalia valitsus ülesandeks samuti Tööstusomandi ministeeriumile, kelle valitsemisalasse kuulub ka Itaalia Patendi- ja Märkiamet. Autoriõigusealase õigusloome eest vastutab Kultuuriministeerium (it.k. Ministero per i Beni e la Attività Culturali). Valitsus soovis säilitada pädevuse jaotuse ka koodeksi ettevalmistamisel, mistõttu saab Itaalias olema nii tööstusomandi koodeks kui autoriõiguse koodeks. Viimase reguleerimisvaldkond on lai, reguleerides muuhulgas sellist valdkonda nagu sport²⁸.

Kreekas jaguneb vastutus intellektuaalse omandi alase õigusloome eest järgmiselt :

a) autoriõiguse alaste eelnõude väljatöötamine on Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (ingl.k. the Intellectual Property Organization (OPI)), nimetatud ka Hellenic Copyright Organization) ja Kultuuri- ja Turismi Ministeeriumi pädevuses

b) tööstusomandi alaste eelnõude (leiutised, tööstusdisainilahendused, topoloogiad jne, va kaubamärgid) väljatöötamine on Tööstusomandi Organisatsiooni (ingl.k. the Industrial Property Organization (OBI)) ja Haridusministeeriumi pädevuses (Ingl.k. Ministry of Education, Lifelong Learning and Religious Affairs)

c) kaubamärgi alaste eelnõude väljatöötamine on Arenguministeeriumi pädevuses (ingl.k. Ministry of Regional Development and Competitiveness, General Directorate of Internal Commerce/ Department of Commercial & Industrial Property).

Kõik eelnõud kooskõlastab Justiitsminister (ingl.k. Minister of Justice, Transparency and Human Rights).

²⁶ Lag (1990:409) om skydd för företagshemligheter

²⁷ Justitiedepartementets organisation och uppgifter. Faktablad. Justitiedepartementet 2009. Arvutivõrgus kättesaadav <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/93/36/09937de7.pdf> (Tõlge: Tiina Mikk)

²⁸ Di Cataldo, V., lk 186

2. KEHTIVA ÕIGUSE VORMILINE ANALÜÜS

2.1. Struktuur:

Kõik tööstusomandi objektid on erinevad: autoriõigusega kaitstakse originaalset teost, tööstusdisainilahendusega toote väliskuju, patendiga selles sisalduvat tehnilise probleemi uutset lahendust, sama lihtsamat vormi kasuliku mudeliga, kaubamärgiga kaitstakse valmistaja nime ja logo, et kaitsta tarbijat toodete segiajamise eest ja rõhutada kauba päritolu ning seost tootjaga.

Samas saab objektide kasutamisega tekkivates õigussuhetes tõmmata paralleele:

- millisele teosele tekib autoriõigus, milline kaubamärk, leiutis jne saab õiguskaitse (õiguskaitse kriteeriumid)
- millised on autori/kaubamärgi/patendi/tööstusdisaini omaniku õigused ja kohustused (õiguskaitse sisu)
- milline kolmandate isikute tegevus toob kaasa monopoolse ainuõiguse omaniku õiguste rikkumise, millised mitte ning milline on vastutus (õiguste kaitse)

Õigussuhete sarnasus peegeldub ka intellektuaalse omandi seaduste struktuuris – reguleeritud on mida, millisel juhul, kuidas ja kui kauaks kaitstakse; mil viisil, kus, milliste dokumentide ja tasu alusel registreeritakse; millised õigused saab õiguskaitse subjekt, milliseid toiminguid võib ta teistel keelata, millistel tingimustel võib õigusi käsutada, millised on õiguse omaja nõuded ja higid õiguste rikkumisel kolmandate isikute poolt ja milliseid karistusõiguslikke sanktsioone rikkumine kaasa toob.

Struktuur on tööstusomandit puudutavatel seadustel üldjoontes sarnane.

Kattuvus suurim **kasuliku mudeli ja patendiseaduse** struktuuri vahel:

- Üldsätted
- Õiguskaitse alused
- Registreerimise/taotlemise õigus
- Õiguste sisu
- Taotluse/registreerimise menetlus
- Rahvusvahelise taotluse/registreerimise menetlus
- Register
- Õiguskaitse kehtivus
- Õiguste üleminek
- Õiguste vaidlustamine, kaitse
- Registreerimine välisriikides
- Karistusõiguslik vastutus
- Rakendussätted

Vaatamata patendiseaduse ja kasuliku mudeli seaduse on silmatorkavale sarnasusele, on sisuliselt sarnaste normide paigutus seaduste struktuuris kohati erinev. Mõned näited:

- Erinev on järjekord leiutise objektiks mitteloetavate esemetel. Leiutis ei ole mh mikrolülituse topoloogia, arvutialgoritm ja –programm, disainilahendus, taimesort ja loomatõug (PatS § 6 lg 2 p-d 4,5,8 ja 9, anal KasMS § 5 lg 2 p-d 1, 2,7,10).

- varemkasutusõiguse ja õiguse ammendumise järjekordade paragrahvide omavaheline järjekord (kummaski seaduses on õiguste ammendumise paragrahv hiljem lisatud, kuid erinevasse kohta), KasMS § 25¹ ja 16, PatS § 17 ja 17¹)

- mõlemas seaduses on paragrahv sisuliselt ühesuguse pealkirjaga „patendikaitse“/“kasuliku mudeli õiguskaitse“, kuid regulatsioon ja üksiksete paigutus erinev (KasMS § 5 ja 6, PatS § 5,6, ja 7, nt PatS § 6 lg 1 ja KasMS § 5 lg 5)

- samuti menetluse peatamise ja jätkamise; registreerimistaotluse parandamise ja täiendamise; tähtaegade määramise ja pikendamise ning taotluse tagasivõtmise paragrahvide omavaheline paigutus (KasMS §-d 22-24, PatS § 25-27, nt PatS § 25¹, KasMS § 21 lg 2 ja 3)

- kasuliku mudeli omaniku ja kasuliku mudeli vaidlustamine on eraldi paragrahvides 46 ja 57, patendiomaniku ja patendi vaidlustamine ühes paragrahvis 49

Nimetatutest erineb mõnevõrra **tööstusdisainikaitse ja mikrolülituse topoloogia seadus**, seejuures erinevad seadused ka omavahel:

- o Üldsätted
- o Õiguskaitse alused
- o Autor ja omanik
- o TDL registreerimistaotlus ja selle menetlus / MLT registreerimise taotlus ja selle esitamine
- o TDL registreerimine / MLT registreerimistaotluse menetlus
- o MLT register
- o MLT õiguste üleminek ja lõppemine
- o MLT õiguste vaidlustamine ja kaitse
- o TDKS-is kaks viimatinimetatud ühes peatükis
- o Riigilõiv (ainult TDKS-is)
- o Lõpp/rakendussätted

Nimetatud kahest erineb omakorda **kaubamärgiseaduse** struktuur:

- o Üldsätted
- o Kaubamärgiõigused
- o Registreerimismenetlus
- o Õiguste kohtulik vaidlustamine ja tsiviilvastutus
- o Kollektiivkaubamärk ja garantiikaubamärk ja õiguskaitse erisused
- o Kaubamärgi rahvusvaheline registreerimine
- o Ühenduse kaubamärk
- o Rakendussätted

Samuti **geograafilise tähise seadus**:

- o Üldsätted
- o Geograafilise tähise õiguskaitse alused
- o Alkohoolse joogi geograafilise tähise õiguskaitse erisused
- o Registreerimine
- o Õiguste vaidlustamine ja kaitse
- o Järelevalve
- o Lõppsätted

Taimede paljundamise ja sordikaitse seadusega on eeltoodutel sarnasus kahe esimese peatükiga, milles reguleeritud taimesordi registreerimine, sordi sordilehte ja kaitse alla võtmine ja kaitsealuse sordi omaniku õigused:

- Üldsätted (sh sordi ja tuletatud sordi mõiste)
- Sort
 - Nõuded sordi kohta
 - Sordileht ja sordilehte võtmise kord
 - Sordikaitse
 - Litsents ja sundlitsents
 - Sordiregister
- Tootmine ja sertifitseerimine
- Volitatud põldtunnustaja ja volitatud seemneproovi võtja
- Pakendamine
- Turustamine
- Import ja eksport
- Riiklik järelevalve
- Vastutus
- Rakendussätted

Struktuurilisi - ja sisulisi- sarnasusi on raske leida **põllumajandusloomade aretuse seadusega:**

- Üldsätted
- Aretusühingu, põllumajanduslooma jõudluskontrolli läbiviimise või tema geneetilise väärtuse hindamise ning ohustatud tõu säilimisega tegeleva isiku tunnustamine
- Tõuraamat ja aretusregister
- Põllumajandusloomade jõudluskontrolli läbiviimine ja geneetilise väärtuse hindamine
- Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamine, aretusmaterjali käitlemine ning aretuslooma turustamine
- Riiklik järelevalve
- Vastutus
- Seaduse rakendamine

Tänu rohketele erireeglitele ja selgitavatele sätetele ning autoriõiguse tekke mitteseotusele registreerimisega on tööstusomandi seadustest märgatavalt erinev **autoriõiguse seaduse struktuur:**

- Üldsätted
- Teose loomisel tekkivad õigused
- Teose vaba kasutamine
- Isikud, kellele kuulub autoriõigus
- Autoriõiguse ajaline kehtivus
- Teose kasutamine teiste isikute poolt
- Autoriõigusega kaasnevad õigused
- Andmebaasi tegija õigused
- Õiguste kollektiivne teostamine
- Õiguste kaitse
- Vastutus
- Rakendussätted

Kultuuriministeeriumi hinnangul on kehtiv autoriõiguse seadus minetanud oma esialgse terviklikkuse ning osaliselt aegunud. Korduvalt muudetud seaduse asemele töötatakse välja uut, mille eesmärgiks ei ole põhjapanev suunamuutus senises autoriõiguse poliitikas, vaid õigusakti struktuuri ja ülesehituse muutmine, et see oleks loogilisem, paremini loetav võimalikult paljudele adressaatidele ja sisaldaks vähem kehtivas seaduses esinevaid kordusi ja pelgalt kirjeldavaid sätteid.

Tänu erinevale regulatsiooni objektile on erinev **patendivoliniku seaduse** struktuur, mis reguleerib patendivoliniku kutsetegevust, kutse andmist ja kutsetegevuse järelevalvet ning patendivolinike registrit.

Samuti on erinev nii **konkurentsiseaduse** struktuur kui reguleerimisvaldkond, käesoleva analüüsi raames on olulised eelkõige kõlvatu konkurentsi sätted (KonkS §-d 50-53, § 63 lg 1), samuti KonkS §-d 4 ja 18. Ärisaladuse mõistet ega kestust ei ole avatud Põhiseaduses ega äriseadustikus. KonkS § 63 lg-s 1 sätestatud lahtine loetelu näidetest ärisaladuste kohta on suunatud Konkurentsiameti ametnikele, kel ei ole üldjuhul õigust avaldada teenistusülesannete täitmise käigus teada saadud ärisaladust. Siiski annab loetelu üldise ülevaate ettevõtja võimalike ärisaladuste kohta. Lisaks KonkS § 63 lg-le 1 on ärisaladuse mõiste ja selle avaldamise õiguspärasuse või õigusvastasuse kindlakstegemisel võimalik arvestada ka intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu (TRIPS-lepingu) sätteid. Konkurentsiseaduse konfidentsiaalse informatsiooni mõiste avamisel on võimalik kasutada TRIPS-lepingu artikkel 39 punkti 2. Samuti võib eraõigusnormide puhul teiste riikide analoogilisi seadusi ja praktikat arvestada võrdlusmaterjalina Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel ka juhul, kui tegemist ei ole rahvusvahelise eraõiguse suhtega. Saksamaa Liidukohtu praktikas on ärisaladust defineeritud järgmiselt: "Ärisaladus on asjaolu, mis on seotud ettevõtlusega, mida teab piiratud ring isikuid ja mille saladuses hoidmise tahe ettevõtja poolt peab olema kas dokumenteeritud või vähemalt selgelt äratuntav."²⁹

Teistest täiesti erineva struktuuriga on hiljem vastuvõetud tööstusomandi nn raamseadus **tööstusomandi õiguskorralduste aluse** seadus.

Seaduse reguleerimisobjekt on varem nimetatutest oluliselt erinev, reguleerides valdavalt registrite pidamise ja Patendiameti ning tööstusomandi apellatsioonikomisjoni pädevuse, finantseerimise ja ülesannetega seonduvaid küsimusi. Seadus laieneb leiutistele, tööstusdisainilahendustele, kauba- ja teenindusmärkidele, mikrolülituste topoloogiaele, aga mitte geograafilist tähisele ega sortidele (TÕAS § 1 lg 2).

Seadus on välja töötatud tööstusomandi üldosana, nimetatud seaduste erinormi staatus on selgelt reguleeritud (TÕAS § 1 lg 3). Regulatsioon on suuresti mittekattuv: vastutus andmete õigsuse eest (andmete esitajal), registrite eesmärk, registri koosseis, pädev ametnik, kirje avamine ja sulgemine, apellatsioonikomisjoni menetlust puudutavad sätted. Samas sisalduvad raamseadusesse toodud normid sageli ka eriseadustes, nt registrite avalikkus ja puutumatus (teatud erisustega), õiguskaitse olemus, mõisted, töökeel, registrite pidamise alus, pidaja, dokumentide kontrollimise järjekord ja nõuded, registrisse kantavad andmed, andmete avaldamine, samuti konkreetseid toiminguid, nt õiguste ülemineku registrisse kandmine, pandisätted, apellatsioonikomisjoni pädevus. Kaebuse esitamise tähtaeg on reguleeritud eriseaduses, kaebuse vorm raamseaduses, võimalus kaebus esitada mõlemas, riigilõivuga seonduv (nt tagastamine) (vrd kasMS §-d 27, 49, 52).

Kuigi esmapilgul jääb mulje struktuurilisest sarnasusest, esineb sätete paigutuses siiski märkimisväärset arvu **struktuurilisi erisusi**. Mõned näited:

- Vormiliselt eraldiseisvana sisaldab peatükki „Register“ vastavas kontekstis, TDKS, MLT, PatS ja KasMS. Peatükk „Vastutus“ sisaldub MTKS-s, PaTS-s, KasMS-s,

²⁹ Riigikohtu 09.12.2008 lahend nr 3-2-1-103-08

AutÕS-s, KMS-s sisaldub peatükk „Õiguste kohtulik vaidlustamine ja tsiviilvastutus“, GKS-s regulatsioon puudub

- Kaubamärgi, sordi ja tuletatud sordi mõiste sisaldub üldsätete peatükis, tööstusdisainilahenduse, kasuliku mudeli, patendi ja mikrolülituse topoloogia mõiste õiguskaitse peatükis ehk seaduse teises peatükis

- Kasuliku mudeli ja patendiseaduses on leiutise autor ja leiutise autori õigused reguleeritud ühes, tööstusdisainilahenduse (TDL) ja mikrolülituse topoloogia (MLT) seadustes on sisuliselt sarnane regulatsioon kahes paragrahvis (KasMs § 12, PatS § 13, TDKS §-d 12 ja 13, MTKS §-d 10 ja 11). Peatükid „MLT autor ja omanik“ ja „TDL autor ja omanik“ sisaldavad sätteid registreerimistaotluse esitamiseks õigustatud isiku ja patendiomaniku kohta, mis nt patendiseaduses on reguleeritud eraldi peatükis „Patendi taotlemise õigus“ ja „Patendiõigused“. Kaubamärgiseadus antud küsimust ei reguleeri

- Prioriteet on patendi, kasuliku mudeli ja tööstusdisainikaitse seaduses reguleeritud seaduse teises peatükis „Kasuliku mudeli õiguskaitse ja kaitsevõimelisus“/ „Patendikaitse ja patentsus“/ „TDL õiguskaitse alused“, kaubamärgiseaduses seevastu alles 4. peatükis „KM registreerimine“

- Esindus ja volikirj: Patendiseaduses sisaldub vastav regulatsioon peatükis „Patendi taotlemise õigus“ (§ 13¹), kasuliku mudeli seaduses „Registreerimistaotlus ja selle menetlus“ (§ 18¹), taotleja esindamine tööstusdisaini registreerimise ja jõushoidmisega on reguleeritud peatükis „Registreerimistaotlus ja selle menetlus“ (§ 25), ka mikrolülituse topoloogia seaduses on küsimus reguleeritud peatükis „Registreerimistaotluse esitamine ja selle menetlus“ (§ 23). Esindaja kaubamärgialastes toimingutes ei ole seevastu reguleeritud mitte peatükis „Kaubamärgi registreerimine“, vaid peatükis „Kaubamärgi õiguskaitse“ (§ 13). Mõnevõrra erinev on ka geograafilise tähise seaduse ülesehitus. Nimelt on eelnimetatutega sisuliselt sarnast regulatsiooni sisaldavas paragrahvis reguleeritud ka volikirja kohustuslikud elemendid, mis teistes seadustes on reguleeritud eraldi paragrahvis ja peatükis (§ 28, vrd nt TDKS § 26, MTKS § 24). Näiteks on tööstusdisainikaitse seaduses esindus ja volikirja kohustuslikud elemendid reguleeritud järjestikustes paragrahvides, kuid kaubamärgiseaduses on volikirja kohustuslikud elemendid reguleeritud §-s 32 peatükis „Kaubamärgi registreerimine“. Kõigile seadustele on omane esinduse eristamine Patendiametis ja Apellatsioonikomisjonis ühtelt poolt (käsitletu) ja lahendamisel kohtus (õiguste kaitse peatükkides)

– Õiguskaitse tähtaja algus tagasiulatuvalt taotluse esitamisest on kaubamärgiseaduses reguleeritud paragrahvis kaheksa, mis sätestab õiguskaitse tekkimise registreeringu alusel. Patendi, kasuliku mudeli ja tööstusdisainikaitse seaduses on tähtaja algus reguleeritud paragrahvis „Registreeringu kehtivus“, st kehtivusaega, pikendamist ja ennetähtaegset lõppemist reguleerivate sätete juures (KMS § 8 lg 2, KasMS § 34, PatS § 37, TDKS § 56). Mikrolülituse topoloogia õiguskaitse kestvuse alguse aeg on reguleeritud erinevalt, kuid ka siin sisaldub regulatsioon loogiliselt õiguskaitse tähtaega reguleerivate sätete juures (MTKS § 9). Erinev on ka paigutus- KMS-s ja MTKS-s on õiguskaitse kestvus reguleeritud seaduse alguses, ülejäänud tööstusomandi seadustes pigem lõpus.

- Õiguskaitse ajaline kehtivus on kasuliku mudeli seaduses ja patendi seaduses reguleeritud peale registreerimissätteid (KasMS § 8.ptk „Kasuliku mudeli õiguskaitse

kehtivus“), geograafilise tähise ja mikrolülituse topoloogia seaduses enne (nr MTKS 2.ptk „Õiguskaitse alused“)

- Õiguskaitse ulatus on reguleeritud kas ühes või kahes lõikes, nt MTKS § 8 lg-s 7 „Mikrolülituse topoloogia õiguskaitse tagamine“, TDKS § 5 lg-d 3 ja 3¹, samuti KasMS § 5 lg 4, kuid nt geograafilise tähise seaduses eraldi paragrahvis (GKS § 6). Patendiseadus sisaldab paragrahvi „Õiguskaitse ulatus ja patendinõudlus“ (PatS § 10). Kaubamärgi seaduses on eraldi paragrahv „Õiguskaitse ulatus“ ja regulatsioon märgatavalt põhjalikum

- Patendikirja kohta sisaldub põhjalik regulatsioon eraldi peatükis (PatS § 36), kasuliku mudeli seaduses sisaldub tunnistuse regulatsioon kolmes lõikes (KasMS § 32 lg-d 10-12, TDKS § 55²)

- Kasuliku mudeli, patendi-, tööstusdisainikaitse ja mikrolülituse topoloogia seaduses nähakse ette registreerimisõiguse üleminek kolmandale isikule või õigusjärglasele. Seejuures tehakse vahet registreerimistaotluse esitamise õiguse ja juba menetluses oleva taotluse üleminekul. Regulatsioon on üldjoontes sarnane, kuid struktuuriline paigutus on mikrolülituse topoloogia seaduses erinev- registreerimise taotluse esitamise õigus on reguleeritud peatükis „Mikrolülituse topoloogia autor ja omanik“, juba menetluses olevast taotlusest tulenevate õiguste üleminek peatükis „Õiguste üleminek ja lõppemine“ (KasMS §-d 40 ja 41, PatS §-d 43 ja 44, TDKS §-d 71 ja 72, MTKS §-d 12 ja 48).

- Patendi- ja kasuliku mudeli seaduses sisaldub see 10.ptk-s „Õiguste üleminek“, tööstusdisainikaitse seaduses 8.-9.peatükis „TDL omaniku õiguste üleminek, lõppemine, vaidlustamine ja kaitse“, kaubamärgiseaduses 3. peatükis „Kaubamärgiõigused“ ja lisaks on §-s 50¹ eraldi reguleeritud „Kaubamärgi võõrandamise registrisse kandmise taotlemine“, mikrolülituse topoloogia seaduses 6.ptk-s „Mikrolülituse topoloogiategi register“. Autoriõiguse seaduses sisaldub vastav regulatsioon 7.peatüki t „Teose kasutamine“ teises jaos „Autorileping“.

- TDKS § 19-21 on eraldi reguleeritud registreerimistaotlus ja –avaldus, erinevus kasuliku mudeli seaduse §-ga 17

- Kaubamärgi seaduses sisaldub vastav loetelu 4. peatüki „Kaubamärgi registreerimine“ paragrahvis 51 „Kaubamärgi kustutamine registrist“. Tööstusdisainikaitse seaduses paikneb vastav regulatsioon seaduse IV osa „Tööstusdisaini omaniku õiguste üleminek, lõppemine, vaidlustamine ja kaitse“ eraldi peatükis „Tööstusdisaini omaniku õiguste lõppemine“ paragrahvis nr 77 pealkirjaga „Õiguste lõppemise alused“. Kasuliku mudeli seaduses ja patendiseaduses on lõppemise alus toodud paragrahvi 34 kolmandas lõikes „Õiguskaitse kestus“ järgmiselt: „Registreering kaotab kehtivuse ennetähtaegselt, kui kasuliku mudeli omanik esitab taotluse registreeringu kehtivuse lõpetamiseks“.

Mittekattuvaid peatükke sisaldab nt kaubamärgiseaduse 6. peatükk „Kollektiivkaubamärk ja garantiikaubamärk“, geograafilise tähise seaduse 3.peatükk „Alkohoolse joogi ja geograafiliste tähiste õiguskaitse erisused“ ja 6.peatükk „Järelevalve“, patendiseaduse ptk 8¹ „Meditiini- ja tervisekaitse toodete täiendav kaitse“, „Eestis kehtivate Euroopa patentide register“ (ptk 7¹), „Riigilõiv“ (9.ptk), taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse peatükid „Tootmine ja sertifitseerimine“ (TPSKS 3.ptk), „Volitatud põldtunnustaja ja volitatud seemneproovi võtja“ (TPSKS 4.ptk), „Pakendamine“ (TPSKS 5.ptk), „Turustamine“ (TPSKS 6.ptk),

„Import ja eksport“ (TPSKS 7.ptk), „Riiklik järelevalve“ (TPSKS 8.ptk). Sarnasused on pea olematud põllumajandusloomade tõuaretuse seadusega.

Samuti esineb **mittekattuvaid paragrahve**, eelkõige patendiseaduses (+erisätted teistes §-des), salastatud riigikaitselise leiutise (PatS § 18¹), biotehnoloogilise aine, patenditaotluse ekspertiisi ja avaldamise (§-d 23, 24), vastuväite esitamise ja suulise menetluse (§-d 29¹, 29²), patendikirjelduse (§ 35⁴), patendi kehtivuse ennetähtaegse lõppemise (§ 38), sundlitsentsi (§ 47, aga ka TPSKS § 53-56), riikliku ärieesmärgita kasutamise (§47¹), patendi vaidlustamise kohta apellatsioonikomisjonis (§ 50), aga ka nt geograafilise tähise seaduses ja kaubamärgiseaduses, nt „Kaubamärgist loobumine“ (§ 19), „Keelumärke“ (§ 22), „Sundtäitmine ja pankrot“ (§ 23), nt ka „Pandiga tagatud nõude rahuldamine“ (§ 25jj).

Märgatavalt rohkem on mittekattuvaid norme siiski autoriõiguse seaduses ja taimede paljundamise ja sordikaitse seaduses.

2.2. Terminoloogia

Üldjoontes kattuvates teemades mõisteaparaat kattub. Esineb mõningaid erinevusi, ebatäpsusi ja mõistete ebajärjekindlat kasutust.

Mõned näited (andmata hinnangut sisulise põhjendatuse kohta):

- Nii tööstusomandi õiguses kui autoriõiguses tuntakse jaotust autori isiklikud ja varalised õigused, kuid mõistete sisustamine haakub vaid osaliselt (AutÕS § 11jj, nt TDKS § 11 ja 13)
- patendiseaduses kasutatakse terminit „õiguskaitsevahend“, kasuliku mudeli seaduses mitte (KasMS § 50, PatS § 53)
- TDL registreerimistaotlus ja selle menetlus (TDKS 4. ptk) / MLT registreerimise taotlus ja selle esitamine (MTKS 4.ptk).
- Mõistete tähtaeg ja tähtpäev erinev kasutus (KasMS § 26 lg 3, PatS § 29 lg 3), päev ja kuupäev (PatS § 37 lg 1, TDKS § 56 lg 1)
- PatS § 54 lg-s 5 ja KasMS § 51 lg-s 4 kasutatakse sõnastust „majandus- ja kutsetegevus“, KasMS § 36 lg-s 4 aga sõnastust „majandus- ja äritegevus“. Siinjuures on märkimisväärne, et KasMS §-s 51 on tehtud muudatus (varasem sõnastus „äri- ja kutsetegevus“), kuid sama seaduse teises paragrahvis on muudatus tegemata jäänud. Mõistet „majandus- ja äritegevus“ kasutatakse ka MTKS §-des 57 ja 58 ja TDKS §-s 81
- mõiste õiguse omanik ja õiguse omaja (KMS § 10 lg 2, AutÕS § 77 lg 3)
- patendi kehtivus (PatS § 15)/ kasuliku mudeli õiguskaitse kehtivus (§ 14) / registreeringu kehtivus (GKS § 22)
- Võivad / peavad volitama patendivoliniku, valima/määrama esindajaks (GKS § 28 vs KMS § 13 lg 3, KasMS § 18¹ lg 3, TDKS § 25 jne)

- Kasuliku mudeli omaniku surma või juriidilisest isikust omaniku lõppemise korral läheb kasulik mudel üle pärijale või õigusjärglasele (KasMS § 42 lg 2, PatS § 45 lg 2, TDKS § 73 lg 2). Mikrolülituse topoloogia kaitse seaduse sõnastuse kohaselt lähevad õigused üle õigusjärglasele (MTKS § 49 lg 2)

- Varemkasutusõigus võib üle minna teisele isikule ainult koos ettevõtte või selle osaga, millega varemkasutamiseõiguse tekkimine on seotud (TDKS § 18 lg 2). Varemkasutusõigus võib üle minna teisele isikule ainult koos ettevõttega, kus varemkasutamiseõigus on tekkinud või kus seda kavatseti kasutada (KasMS § 16 lg 3)

- Leiutis saab õiguskaitse kasuliku mudelina registreerimisel kasulike mudelite registris/ patendikaitse jt antakse (KasMS § 5 lg 3, PatS § 5 lg 2, MTKS § 8 lg 6 jne).

- Kasuliku mudeli ja tööstusdisaini seaduses on reguleeritud registreeringu kehtivus, patendiseaduses patendi kehtivusaeg ning kaubamärgi ja geograafilise tähise kaitse seadus ja mikrolülituste topoloogia seadus kasutab terminit õiguskaitse kestus (KasMS § 34, TDKS § 56, PatS 37, GKS § 7, MTKS § 9).

- Käesolevas seaduses käsitatakse mõistet «ettevõtte või selle osa» äriseadustiku § 5 tähenduses (TDKS § 18 lg 3)

- Patendiseaduse ja kasuliku mudeli seaduse vastavalt §-des 14 ja 13 räägitakse „õiguste üleandmisest“, sama seaduste vastavates §-des 42 ja 45 aga „kasuliku mudeli ja patendi üleandmisest“ ja üleminekust. Kasuliku mudeli omaniku surma või juriidilisest isikust omaniku lõppemise korral läheb kasulik mudel üle pärijale või õigusjärglasele (KasMS § 42 lg 2, PatS § 45 lg 2, TDKS § 73 lg 2, MTKS § 49 lg 2 (kompaktsemas sõnastuses: õigused lähevad üle õigusjärglasele)). Kaubamärgiseaduses kasutatakse terminit „kaubamärgi võõrandamine“ (KMS § 18) ja „kaubamärgi pärimine“ (KMS § 18 lg 2). Tööstusdisainilahenduse omanikul on õigus teisele isikule üle anda tööstusdisainilahendus. Tööstusdisainilahenduse omaniku surma või juriidilisest isikust omaniku lõpetamise korral lähevad „omaniku õigused“ üle pärijale või õigusjärglasele (TDKS § 73). Siinkohal on tarvilik märkida, et sõnastust on ühe seaduse kaupa muudetud, nt kehtiv MTKS kasutab sõnastust „vastuolu registreeritud mikrolülituse topoloogiaga“, varasema sõnastuse kohaselt hinnati vastuolu „registreeringuga“ (MTKS § 53 lg 2 p 4).

- registreeringu kanne, registri kanne ja registreering (vrd KasMS § 32 lg-d 3 ja 9, § 34, PatS § 35 lg 9, TDKS § 55¹ lg 8, MTKS § 39 lg 8, KasMS § 34 lg 1, PatS § 37 lg 1 ja TDKS § 56, GKS § § 22 lg-d 1, 2 ja 3, § 23 lg-d 1 ja 3)

- registreeringu kehtivuse lõpetamise taotluse/nõude tähendus ja seos kasulikust mudelist loobumisega (KasMS § § 13 lg 4, PatS § 14 lg 2¹). Võrdluseks võib tuua tööstusdisainikaitse seaduse § 77 lg 2 p 1 ja § 73⁵, millede kohaselt on tööstusdisainilahendusest loobumine ennetähtaegse lõppemise alus ning loobumise kande tegemise aluseks tööstusdisainilahenduse omaniku kirjalik avaldus.

- patendi või kasuliku mudeli omanikuks loetakse isikut, kelle kohta on registrisse kasuliku mudeli omanikuna tehtud viimane kanne (KasMS § 13 lg 1, PatS § 14 lg 1, TÕAS § 3 p 3). Mikrolülituse topoloogia omanik on isik, kes on mikrolülituse topoloogia omanikuna kantud registrisse (MTKS § 14). Mõnevõrra erinev (ilmselt asjaõigusseaduse § 68 eeskujul) on definitsioon tööstusdisainikaitse seaduses: Tööstusdisainilahenduse omanik on isik, kellel on täielik õiguslik võim (ainuõigus) registreeritud tööstusdisainilahenduse üle ja kes on tööstusdisainilahenduse

omanikuna kantud registrisse (TDKS § 15). Otseselt ei defineeri omaniku mõistet kaubamärgiseadus: Kaubamärgi õiguskaitse on kaubamärgile ainuõigust omava isiku (edaspidi *kaubamärgiomanik*) õiguste tunnustamine ja kaitse õiguslike vahenditega (KMS § 4 lg 1). Registreeritud kaubamärgi suhtes võib ainuõigust teostada ainult kaubamärgiomanikuna kauba- ja teenindusmärkide registrisse kantud isik, kui käesolev seadus ei sätesta teisiti (KMS § 4 lg 2).

- MTKS §-st 40 tulenev *avaliku* kasutamise nõue (vrd MTKS § 9)

- Kaubamärgiseaduse ja tööstusdisainikaitse seaduse kohaselt on loobumise kande tegemise aluseks kaubamärgiomaniku kirjalik avaldus (KMS § 50³ ja § TDKS 73⁵). TÕAS § 27 kohaselt on kande tegemise aluseks ametniku otsus

- patendi, kasuliku mudeli ja tööstusomandi seaduses kasutatakse termineid patendi, kasuliku mudeli, tööstusdisainilahenduse autorsuse vaidlustamine, patendi, kasuliku mudeli või tööstusdisainilahenduse omaniku vaidlustamine ja patendi, kasuliku mudeli, tööstusdisainilahenduse vaidlustamine; mikrolülituse topoloogia seaduses on reguleeritud mikrolülituse topoloogia autorsuse ja omaniku õiguste vaidlustamine ja mikrolülituse topoloogia registreeringu vaidlustamine.

- hagi omaniku omandiõiguse tunnistamiseks või õiguste lõpetamiseks (TDKS § 81) / hagi registreeringu tühistamiseks (MTKS § 58) /hagi patendi tühistamiseks / kaubamärgi ainuõiguse tühistamiseks tunnistamine (KasMS § 47, PatS § 49, KMS § 52) / registreeringu õigusvastaseks tunnistamine (GKS § 43)

- Patendiseaduse kohaselt on mõne dokumendi, sh prioriteedinõuet tõendava dokumendi tähtjaks mitteesitamise tagajärjeks patenditaotluse tagasilükkamine, kasuliku mudeli seaduse kohaselt jäetakse rahuldamata prioriteedinõue (PatS § 22 lg-d 7 ja 9; KasMS § 22 lg-d 2 ja 4)

- erinevad on patendinõudluse ja kasuliku mudeli nõudluse sisu selgitavad sätted (PatS § 10, KasMS § 9)

- Litsentsisaajale hagi andmise õiguses ei tehta vahet, kas litsentsisaaja on ainu- või lihtlitsentsi saaja, va TDKS § 85 lg 2

- Omandiõiguse tehingulise ülemineku korral andmete muutmise taotlus Patendiametile ettenähtud ajal ei laeku, loetakse registreering kehtetuks (KasMS § 42 lg 4), kasuliku mudeli omaniku eduka vaidlustamise korral andmete muutmise taotluse esitamata jätmisel registreering tühistatakse, tööstusdisainikaitse seaduses käsitletakse kohtuotsuse järgset andmete mitte-esitamise tagajärge omaniku õiguste ennetähtaegse lõppemise alusena (TDKS § 77).

- kaubamärgiseaduse kohaselt tehakse keelumärke registrisse (KMS § 22)/ tööstusomandi õiguskorralduse seaduse kohaselt kantakse keelumärke andmebaasi (TÕAS § 16 lg 5) / tööstusomandi esemele õiguskaitse andmise kanne (registreeringu kanne) tehakse registrisse (TÕAS § 27, (TÕAS § 8))

2.3. Registreerimismenetlusnormid

Kõik tööstusomandi õigused on registreerimispõhised, st ainuõiguse saamiseks ja sellest tulenevate õiguskaitsete eeliste kasutamiseks tuleb objekt registreerida,

millega reeglina kaasneb avalikustamine. Registreerimisega ei ole seotud autoriõigused ja kaitse kõlvatu konkurentsi vastu.

Registreerimistoiminguid reguleerivate õigusnormide maht on väga suur. Hinnanguliselt moodustavad registreerimistoiminguid, sh rahvusvahelised registreeringud ja registri pidamist puudutavad sätted (nt registri avalikkus ja teabe saamine) ligi poole üksikseadusest (KMS, PatS, KasMS, MTKS, TDKS). Menetlusnormide sisulise kattuvuse kohta lähemalt järgmises peatükis.

2.4. Muudatused seadustes

(seisuga 15.10.2010):

	Jõustumise aeg	Muudatuste arv
Autoriõiguse seadus	12.12.1992	28
Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus	01.05.2004	7
Patendiseadus	23.05.1994	18
Kasuliku mudeli seadus	23.05.1994	13
Mikrolülituse topoloogia seadus	16.03.1998	9
Tööstusdisaini kaitse seadus	11.01.1998	16
Geograafilise tähise seadus	10.01.2000	11
Patendivoliniku seadus	20.04.2001	6
Konkurentsiseadus	01.10.2001	14
Kaubamärgiseadus	01.05.2004	9
Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus	01.01./07.2006	9
Põllumajandusloomade aretuse seadus	1.01.2003	4

Muudatuste arvuline ja sisuline osakaal on suur. Lisatud on nii ülakomaga alapunkte, lõike, paragrahve kui terveid peatükke:

TÕAS	§ 47 lg 3 ¹ , § 54 ¹ , § 65 lg 4 ¹
TDS	§ 5 lg 3 ¹ , § 21 lg 1 p 9 ¹ , § 55 ¹ , § 55 ² , § 73 ¹ – 73 ⁵ , § 76 ¹ , peatükk 12 ¹ , peatükk 12 ² , peatükk 13 ¹
PatS	§ 7 ¹ , § 11 lg 6 ¹ , §13 ¹ , 15 ¹ , 17 ¹ , 18 ¹ , 20 ¹ , § 24 lg 2 ¹ , § 25 ¹ , § 29 ¹ , § 29 ² , § 32 lg 7 ¹ , § 33 lg-d 3 ¹ ja 3 ² , § 33 ¹ , § 35 ¹ , § 35 ⁴ , peatükk 7 ¹ , § 39 lg 4 ¹ , peatükk 8 ¹ , § 47 ¹ , § 55 ¹
KasMS	§ 15 ¹ , 16 ¹ , 18 ¹ , 18 ² , § 30 lg-d 3 ¹ , 3 ² , 6 ¹ , § 52 ¹ , 8 ¹ peatükk
KMS	§-d 49 ¹ , 50 ¹ , 50 ² , 50 ³ , 50 ⁴ , 50 ⁵ , 50 ⁷ ; peatükk 7 ¹
MTKS	Peatükk 8 ¹

Muudatused on osaliselt seotud rahvusvahelise registreeringu sätete lisamisega jt rahvusvaheliste õigusaktidega koosõlla viimise kohustusega. Silmapaistvalt enim muudetud seadusest – autoriõigusseadusest – on valmimas uus eelnõu.

Siiski saab välja tuua erisusi seadustes, mis seotud seaduste hilisemast üksikute seaduste kaupa muutmisega. Mõned näited:

- Omaniku kande muutmine toimub reeglina kas a) senise omaniku avalduse või b) tulevase omaniku ja üleminekut tõendava dokumendi alusel. Kasuliku mudeli seadus

esitab siinkohal nõudmise, mille järgi mitteomanikust taotleja peab esitama ülemineku tehingu tõestatud ära kirja. Seejuures jääb lahtiseks, kas vajalik on notariaalselt tõestatud ära kiri või piisab tõestamisest muul moel, nt Patendiameti ametniku enda tõestatud, nagu see on põhimõtteliselt reguleeritud kaubamärgiseaduse § 50¹ lõikes 3. Võrdluseks Patendiseadusest: andmete muutmiseks piisab usaldusväärsetest üleminekut tõendavatest dokumentidest (PatS § 45 lg 3). Patendiseaduse lõike varasem sõnastus oli järgmine: „Üleminekut tõendava dokumendi või selle ametlikult kinnitatud ära kirja“³⁰.

- Pats § 54 lg-s 5 ja KasMS § 51 lg-s 4 kasutatakse sõnastust „majandus- ja kutsetegevus“, KasMS § 36 lg-s 4 aga sõnastust „majandus ja äritegevus“. Siinjuures on märkimisväärne, et muudatuste kooskõlastamatus on ühe seaduse sisene: KasMS §-s 51 muudatus tehtud (varasem sõnastus „äri- ja kutsetegevus“), kuid sama seaduse §-s 36 on muudatus tegemata jäänud. Mõiste „majandus- ja äritegevus“ on säilinud ka MTKS §-des 57 ja 58 ja TDKS §-s 81

- TDKS § 73 lg-d 3, 4 ja 5 tunnistati 01.05.2004 jõustunud muudatusega kehtetuks³¹, kuid teistes tööstusomandi seadustes on samad sätted samadel kohtadel säilinud. Lisatud on uus paragrahv 73¹ „Registreerimistaotluse ja tööstusdisainilahenduse ülemineku registrisse kandmise taotlemine“, milles sisaldub sama regulatsioon mõningate erisustega (nt kande tegemise aluseks võib olla taotleja ja omaniku avalduse kõrval ka teise õigustatud isiku kirjalik avaldus) parandatud sõnastuses

- TDS § 2 lg 1 on muudetud kehtetuks, kuid selles sisaldunud regulatsioon on muutmata kujul säilinud teistes tööstusomandi seadustes

- Mikrolülituse topoloogia seadusest on juba 2002 aastal tunnistatud kehtetuks sätted, mis tööstusdisaini kaitse seaduses endiselt kehtivad (TDKS § 77 „Õiguste lõppemise alused“). Nimelt on MTKS § 53 lg 2 teise punkti varasem sõnastus järgmine: „füüsilisest isikust omaniku surma või juriidilisest isikust omaniku lõppemise korral, kui puudub õigusjärglane“. Kolmanda punkti varasem sõnastus on järgmine: „jõustunud kohtuotsuse alusel, millega registreering on tunnistatud vastuolus olevaks käesoleva seaduse paragrahvides 18-21 või paragrahv 29 lõikes 3 sätestatuga“.

- PatS § 51 „Autori õiguste kaitse“ (ja TDKS § 83) kohaselt võib leiutise kasutamisega seotud varaliste vaidluste lahendamiseks esitada autor hagi kohtusse kolme aasta jooksul, arvates päevast, mil ta sai või pidi teada saada oma õiguste rikkumisest. Kasuliku mudeli seaduses on vastav säte kehtetuks tunnistatud³² (KasMS § 48 lg 2). Kasuliku mudeli seaduses sisaldub järgmise paragrahvi „Kasuliku mudeli omaniku õiguste kaitse“ lg-s 4: „Kasuliku mudeli omanikul on õigus esitada hagi kolme aasta jooksul, arvates ajast, millal ta sai teada ainuõiguse rikkumise toime pannud isikust.“

- varemkasutusõiguse ja õiguse ammendumise järjestikuste paragrahvide omavaheline järjekord (kummaski seaduses on õiguste ammendumise § hiljem lisatud, kuid erinevasse kohta), KasMS § 25¹ ja 16, PatS § 17 ja 17¹

- Mõnede tööstusomandi seaduste kohaselt on tööstusomandi üleandmisel vajalik pandipidaja nõusolek (KasMS § 42 lg 3, TDKS § 73¹ lg 5, KMS 50¹ lg 4). Sarnane säte sisaldus varem ka asjaõigusseaduses, kuid 1.10.2009 jõustunud muudatuse kohaselt tunnistati see kehtetuks (AõS § 305)

³⁰ RT I 2009, 4, 24

³¹ RT I 2004, 20, 141

³² RT I 2002, 53, 336

2.5. VORMILISE ANALÜÜSI KOKKUVÖTE

Hetkeseisu intellektuaalse omandi õiguses saab struktuurilisest, terminoloogilisest ja tehtud muudatuste aspektist iseloomustada kokkuvõtvalt järgmiselt:

Tegemist on rohkete ja mahukate õigusaktidega. Määruste arv on suur, needki on mahukad ja paljuski seaduse regulatsiooniga kattuvad. Hinnanguliselt moodustavad registreerimismenetlust, sh rahvusvahelised registreeringuid, puudutavad sätted ligi poole üksikseadusest.

Seadused on koostatud erinevatel aegadel erinevate töögruppide poolt erinevate ministriumite pädevuse raames. Seaduste struktuur on üldjoontes loogiline-üldsätted, õiguskaitse alused ja sisu, registreerimismenetlus, õiguste kaitse- ja üldjoontes väga sarnane.

Regulatsioon on ulatuslikult kattuv, iseäranis registritoimingutega seotud küsimustes. Siiski esineb mainimistväärivaid erinevusi: ootuspäraselt autoriõiguse ja tööstusomandi seaduste vahel, aga ka viimaste siseselt. Registritoimingute puudumise, regulatsiooni eripära ja erisätete rohkuse tõttu (nt autoriõigusega kaasnevad õigused, teose vaba kasutamine) on regulatsiooni kattuvus autoriõiguse ja tööstusomandi seaduste vahel väiksem kui erinevate tööstusomandiseaduste vahel. Omavahel väga sarnased on ühelt poolt patendiseaduse ja kasuliku mudeli seaduse ning teiselt poolt tööstusdisainilahenduse seaduse ning mikrolülituste topoloogia struktuur. Nimetatutest erinevad mõnevõrra kaubamärgiseadus ja geograafilise tähise seadus. Erisused on ulatuslikumad taimede paljundamise ja sordikaitse seadusega võrreldes, millest antud analüüsi kontekstis on kokkupuutepunktiks vaid üks osa nimetatud seadusest- sordikaitse. Kokkupuutepunkt põllumajandusloomade aretuse seadusega on marginaalne. Ühisosa põllumajandusloomade aretuse seadusega on marginaalne. Tööstusomandi õiguse üldosa ülesannet täitma planeeritud tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse struktuur ja reguleerimisala on märgatavalt erinev eelnimetatutest, kuigi kohati esineb topeltregulatsioon eriseadustega. Vaatamata ulatuslikule temaatilisele kattuvusele, esineb norme, mis on omased vaid konkreetsele intellektuaalse omandi seadusele, nt sisaldab tööstusomandi seadustest patendiseadus enim spetsiifilist eriregulatsiooni.

Sätete paiknemine struktuuris ning jaotus paragrahvi ja lõigete lõikes ning järjekorras on seaduste kaupa erinev ja seetõttu segadusttekitav ja ebamugav.

Muudatusi on tehtud palju. Palju on paragrahve ja peatükke ülamärkega primm, iseäranis puudutab see registreerimismenetlusnormide muutmist. Kohati on muudatuste tegemine kaasa toonud ebaühtlase õigusloome (sisuliselt sarnane muudatus ei ole sisse viidud kõikide seaduste kõikidesse sisuliselt sarnastesse regulatsioonidesse, erandliku näitena isegi ühe seaduse siseselt).

Kuigi kasutatav täpne sõnastus võib seaduste lõikes varieeruda, on mõisteaparaat põhimõtteliselt mõistetav, kuigi kohati ebatäpne ja seaduste lõikes ebaühtlane, tekitades küsimusi, kas terminoloogilisel erinevusel on sisuline tähendus

Nimetatud erisused raskendavad praktikas seaduste kasutamist. Raskendatud on vajalike normide leidmine, seejuures tekitavad kahtlusi väikeseimadki erisused, ajendades kulutama aega otsimisele, kas puuduv norm paikneb mõnes teises

struktuuriosas ja küsima, kas normi puudumisel on teoreetiline põhjendus ja praktiline tähendus.

Praktikas kasutatakse ettevõtjaid Eesti intellektuaalse omandi õiguse osas nõustades paralleelselt kõiki või vähemalt mitmeid intellektuaalse omandi seadusi. Seaduse rakendaja seisukohast on mugavam, lihtsam ja ülevaatlikum, kui seadused oleksid üles ehitatud rangelt ühe struktuuri ja loogika järgi. Selleks, et sisuliselt sama regulatsioon paigutuks kõikides seaduste struktuuris sarnaselt, st üks ja sama säte oleks erinevates seadustes reguleeritud ühes peatükis, paragrahvis või lõikes, normid oleksid loogiliselt samas järjekorras ja sõnastus läbivalt ühetaoline. Tulenevalt iga seaduse eripärast ei saa siinjuures eeldada, et kattuks paragrahvide numeratsioon, piisab loogiliselt sarnasest asukohast.

3. ÕIGUSE SISULINE ANALÜÜS ja ÜHISOSA

3.1. ÜLDSÄTTED:

3.1.1. IO reguleerimise eesmärk, reguleerimisvaldkond

Võrreldavate tööstusomandi seaduste esimene paragrahv sätestab seaduse reguleerimisala (seaduse eesmärk kasuliku mudeli ja patendiseaduse sõnastuses), alates lühidast sedastusest, et mikrolülituse topoloogia kaitse seadus reguleerib mikrolülituse topoloogia õiguskaitset, kasuliku mudeli seadus sätestab leiutise õiguskaitse kasuliku mudelina, kuni pikema sõnastuse, nt patendiseadus reguleerib suhteid, mis tekivad seoses patentse leiutise õiguskaitsega, ja konkreetsema loeteluni, nt kaubamärgi seadus reguleerib üldtuntud ja registreeritud kauba- ja teenindusmärkide (edaspidi *kaubamärk*) õiguskaitset, kaubamärkidega seonduvaid õigusi ja kohustusi ning käesolevas seaduses sätestatud juhtudel EL nõukogu määruse 40/1994/EÜ Ühenduse kaubamärgi kohta (Euroopa Liidu Teataja L 011, 14.01.1994, lk 1–36) (edaspidi *Ühenduse kaubamärgi määrus*) alusel Siseturu Ühtlustamise Ameti poolt registreeritud kaubamärkidega (edaspidi *Ühenduse kaubamärk*) seonduvaid õigusi ja kohustusi.

Autoriõiguse seaduse loetletakse ka üksikasjalikult reguleeritavad küsimused:

- 1) kirjandus-, kunsti- ja teadusteoste autoritele spetsiifilise õiguse (autoriõiguse) kaitse oma loometöö tulemustele;
- 2) isikute ringi, kes võivad omandada õigusi autori poolt loodud kirjandus-, kunsti- ja teadusteoste ning nende õigused;
- 3) õigused teoste esitajatele, fonogrammitootjatele ning raadio- ja televisiooniorganisatsioonidele (autoriõigusega kaasnevad õigused);
- 3¹) andmebaasi tegija õigused, nende teostamise tingimused ja kaitse;
- 3²) filmi esmasalvestuse tootja ning teiste käesolevas seaduses nimetatud isikute autoriõigusega kaasnevad õigused;
- 4) autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamise piirangud teoste kasutamisel ühiskonna huvides;
- 5) autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamise garantiid ja kaitse.

TÕAS § 1 lõikes 2 loetletakse tööstusomandi esemed käesoleva tööstusomandi õiguskaitse seaduse tähenduses ja märgitakse, et nimetatud tööstusomandi seadused on käesoleva seaduse suhtes eriseadused.

Tööstusomandi ja autoriõiguse seaduse üldsätted sisaldavad väikeste erisustega kõigis seadustes sarnaseid sätteid seaduse reguleerimisala, õigusallikate loetelu, välislepingute ülimuslikkuse ja isikute võrdse kohtlemise põhimõtte kohta.

Märkimisväärselt palju nendest sätetest on deklaratiivsed ning mittevajalikud, nt PatS §-s 2, AutÕS §-s 2 lg-s 1 ning MTKS § 2 lg-s 1 (TÕAS § 6) on loetletud õigusaktid, millistega konkreetse seaduse alusel tekkiv õigusaktide sätestatakse: „käesoleva seadusega, teiste seadustega ning nende alusel ja nende täitmiseks antud Vabariigi Valitsuse ja ministrite määrustega, autoriõigusseaduse puhul lisaks veel „ametite muudest õigusaktidega““. MTKS § 1 lg-s 3, AutÕS § 2 lg-s 2 ning PatS §-s 4 sisaldub säte, mille kohaselt nimetatud seaduste vastuolu korral välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid. Sama põhimõtte sisaldub Eesti Vabariigi põhiseaduse § 3 lg-s 1.

Üldosas on vajalik määratleda üldosa reguleerimisvaldkond. Siinjuures on vajalik langetada põhimõtteline otsus, millistele intellektuaalse omandi objektidele Üldosa laieneb ja see kas siis konkreetse loeteluna või üldise põhimõttena määratleda, nt: „Käesolevas seaduses sätestatakse intellektuaalse omandi õiguse üldpõhimõtted“ (vrd TSÜS § 1). Samuti on võimalik Üldosas reguleerida intellektuaalse omandi õiguse liikide omavaheline vahekord (Vrld AutõS § 2 lg 3, § 5 p 1, TDKS § 2 lg 3, MTKS § 2 lg 2, PatS § 6 lg 2 p-d 4,5,8 ja 9, sama KasMS § 5 lg 2 p-d 1, 2,7,10). Rahvusvahelises õiguspraktikas on tõusetunud küsimus intellektuaalse omandi õiguste mitte-eesmärgipärasest kasutamisest³³ ja konkreetse õiguskaitse regulatsiooni õõnestamisest³⁴. Kuigi valitseva arvamuse kohaselt ei saa nt autoriõigust kasutada kaubamärgi kaitse eranditest möödaminemiseks, ei ole doktrinaalselt rahuldava lahenduse leidmine alati lihtne. Võimaliku ebaselguse vältimiseks võib kaaluda iga intellektuaalse omandi õiguskaitse eesmärgi eraldi sätestamist, nt kaubamärgi õiguskaitse eesmärk on seostada läbi eristamisvõimelisuse kaupa konkreetse tootjaga. Kaaluda võib ka Üldosas intellektuaalse omandi õiguskaitse üldise eesmärgi sätestamist.

3.1.2. Õiguskaitse territoriaalsus

Kõigi tööstusomandi õiguse objektide suhtes kehtib territoriaalsuse põhimõte, st tööstusomandi ese saab õiguskaitse vaid selle riigi territooriumil, kus see on registreeritud või - kaubamärkide puhul – üldtuntud. Rahvusvaheliste lepingute alusel võib õiguskaitse saada ka väljaspool Eesti Vabariigi territooriumi. Kaubamärgi kasutamine internetis loetakse kaubamärgi kasutamiseks Eestis ainult siis, kui sellel on äriiline tagajärg Eestis (KMS § 14 lg 3).

Ka **autoriõiguse** kaitse lähtub territoriaalsuse põhimõttest³⁵. Vastavalt AutõS § 3 lg-le 1 kohaldatakse autoriõiguse seadust teostele:

- 1) mille autoriks on Eesti Vabariigi kodanik või Eesti Vabariigis alaliselt elav isik;
- 2) mis on esmakordselt avaldatud Eesti Vabariigi territooriumil või mis on avaldamata, kuid asuvad Eesti Vabariigi territooriumil, sõltumata teoste looja kodakondsusest või alalisest elukohast;
- 3) mida tuleb kaitsta vastavalt Eesti Vabariigi välislepingule.

Ja erisused **autoriõigusega kaasnevate õiguste** suhtes (AutõS § 63)- Käesoleva peatüki sätteid kehtivad teose esitaja suhtes juhul, kui:

- 1) teose esitajaks on Eesti Vabariigi kodanik või Eesti Vabariigis alaliselt elav isik;
- 2) teose esitus (lavastus) toimus Eesti Vabariigi territooriumil või
- 3) teose esitus (lavastus) on salvestatud fonogrammile, mida kaitstakse vastavalt käesoleva paragrahvi 2. lõikele, või
- 4) teose esitus (lavastus), mis pole salvestatud fonogrammile, on võetud raadio- või telesaatesse, mida kaitstakse vastavalt käesoleva paragrahvi 3. lõikele.

(2) Käesoleva peatüki sätteid kehtivad fonogrammitootja suhtes juhul, kui:

- 1) fonogrammitootja on Eesti Vabariigi kodanik, Eesti Vabariigis alaliselt elav isik või Eesti Vabariigis asuv juriidiline isik või
- 2) helide esmakordne fikseerimine fonogrammil toimus Eesti Vabariigi territooriumil või
- 3) fonogramm avaldati esmakordselt Eesti Vabariigi territooriumil. Avaldamise all mõeldakse fonogrammi koopiote pakkumist üldsusele nõudlust rahuldavas koguses.

³³ ECJ, GRUR Int 1998, 140 (143), paras. 37 et seq.- Dior/Evora; BGH, GRUR 2001, 51 – Parfumflakon.

³⁴ Ohly, A., lk 711

³⁵ Kurisoo, K.; Kaur, V.; Ant, P., lk 64, Pisuke, H., lk 27

(3) Käesoleva peatüki sätted kehtivad raadio- ja televisiooniorganisatsiooni suhtes juhul, kui:

- 1) selle organisatsiooni asukoht on Eesti Vabariigi territooriumil või
- 2) teos edastatakse saatja kaudu, mis asub Eesti Vabariigi territooriumil.

(4) Käesoleva peatüki sätteid kohaldatakse välisriikide kodanike ja juriidiliste isikute suhtes vastavalt rahvusvahelistele lepingutele, millega Eesti Vabariik on ühinenud.

Isikud, kellel ei ole elukohta, asukohta või tegutsevat kaubandus- või tööstusettevõtet Eestis, peab volitama oma esindajaks **patendivolniku** toimingute tegemiseks Patendiametis ja apellatsioonikomisjonis, välja arvatud taotluse esitamine (GKS § 28 lg 2, KMS § 13 lg 2, KasMS § 18¹ lg 2, PatS § 13¹ lg 2, MTKS § 23 lg 2).

Tegemist on kõikide intellektuaalse omandi õiguste suhtes kehtiva olulise põhimõttega ja selliselt saab seda ka vajadusel Üldosas kajastada.

3.1.3. Isikute võrdsuse põhimõte (rahvusliku kohtlemise põhimõte)

Selleks, et laiendada intellektuaalse omandi kaitset väljapoole ühe riigi territooriumi, on sõlmitud mitmeid riikidevahelisi lepinguid ja rahvusvahelisi konventsioone. Enamik konventsioone sätestab rahvusliku kohtlemise põhimõtte, mis kohustab konventsiooni liikmeks olevat riiki kehtestama teiste riikide kodanikele samaväärse intellektuaalse omandi kaitse nagu vastav riik tagab oma kodanikele.

Kõigis tööstusomandiõiguse alastes õigusaktides on sätestatud põhimõte, mille kohaselt konkreetsetes seadustes ettenähtud õigused ja kohustused kehtivad võrdselt Eesti ja välisriigi isikule. Kaubamärgiseaduses on lisaks täpsustatud, et põhimõte kehtib arvestades nimetatud seaduses sätestatud piiranguid isiku suhtes, kellel ei ole Eestis elukohta, asukohta ega tegutsevat kaubandus- või tööstusettevõtet (KasMS § 3, PatS § 3, TDKS § 3, KMS § 2, GKS § 2, MTKS § 3).

3.1.4. Õiguskaitse presumptsioon

Teose autor on isik, kes on teose loonud (AutõS § 28). Autoriõiguse seaduse seisukohast on oluline õiguskaitse presumptsiooni põhimõte, mille kohaselt autorsust eeldatakse (§ 29).

Pole harvad juhud, kui sama leiutise on eri aegadel loonud eri isikud üksteisest täiesti sõltumatult. Harukorral on eri isikud sama leiutise loonud isegi samal päeval. Kuna leiutise tegeliku loomise hetke on raske, kui mitte võimatu, tuvastada, on ülemaailmset valdavalt tunnustust leidnud nn patenditaotluse esmase esitamise (*first to file*) printsiip. Selle printsiibi kohaselt loetakse tegelikult leiutise autoriks isik, kes on autorina märgitud esimesena patendiametisse esitatud patenditaotluses või kasuliku mudeli registreerimise taotluses. Kui taotlust ei ole esitatud, ei ole keegi õigustatud väitma oma autorsust. Seega ei teki patenti taotlemata kellelgi leiutise suhtes mingeid seadusega kaitstavaid moraalseid ega varalisi õigusi³⁶.

Toote puhul, mille valmistamise meetod on kaitstud kasuliku mudelina, loetakse kasuliku mudeli omaniku loata samasuguse toote valmistamist, kasutamist, levitamist, müümist, müügiks pakkumist või eelnimetatud eesmärkidel omandamist (sealhulgas

³⁶ http://www.epa.ee/client/default.asp?wa_id=967&wa_object_id=1&wa_id_key= (seisuga 15.10.2010)

importides) kasuliku mudeli omaniku ainuõiguse rikkumiseks, kui ei tõendata, et samasugune toode on valmistatud teistsugusel meetodil (KasMS § 14 lg 2, PatS § 15). Seejuures lasub tõendamiskoormis kostjal (PatS § 55¹, KasMS § 52¹).

3.1.5. Prioriteet

Prioriteedi mõiste on identne **patendi-, kasuliku mudeli, kaubamärgi ja tööstusdisainikaitse** seaduses.

Prioriteedi regulatsioon on üldjoontes sarnane, erineb tähtaegade (kaubamärgil ja tööstusdisainilahendusel 6-kuud, patendil ja kasulikul mudelil 12 kuud) (PatS § 11, KasMS § 10, KMS § 29, TDS § 11) ning regulatsiooni üksikasjalikkuse poolest, nt patenditaotlusel põhineva kasuliku mudeli taotluse prioriteedikuupäeva määramine patenditaotluse prioriteedikuupäeva alusel (KasMS § 10 lg 7).

Lisaks on reguleeritud eraldi prioriteedinõude esitamine, muutmine ja parandamine ning seda tõendavad dokumendid, nende esitamise aeg, taotluse jagamine/eraldamine, prioriteedikuupäeva määramine varasema, identse või mitme taotluse järgi jms (nt KMS § 29, 34 lg 3, TDKS § 11 lg-d 3 ja 4, 23, § 33).

Patendiseaduses ja **kasuliku mudeli** seaduses on regulatsioon põhimõtteliselt identne (KasMS § 10, PatS § 11). Erisusena võib siiski välja tuua prioriteedinõude esitamise aja, mis kasuliku mudeli puhul on registreerimistaotluse esitamisel, patendi puhul lisaks 16 kuu jooksul prioriteedikuupäevast arvates (KasMS § 18² lg 1 (vrd TDKS § 24 lg 5), PatS § 20¹ lg 1).

Erisusena tööstusomandi seaduste puhul võiks veel välja tuua prioriteedinõude tõendamiseks vajalike dokumentide mitte-esitamise tagajärje. Nimelt on kasuliku mudeli ja tööstusdisainikaitse seaduse kohaselt dokumentide tähtjaks mitte-esitamise tagajärjeks prioriteedinõude rahuldamata jätmine, patendiseadus aga võimaldab teha järelduse, et mistahes dokumentide esitamata jätmise tagajärjeks on patenditaotluse tagasilükkamise otsus (KasMS § 22, TDKS § 31 lg 5, KMS § 37 lg 4, PatS § 22 lg-d 5, 7, 9).

Kaubamärgiseadus toob täiendavalt sisse näituseprioriteedi põhimõtte ja regulatsiooni prioriteedikuupäeva määramiseks näituse toimumise aja järgi, samuti prioriteedi ennistamise (KMS § 29 lg-d 3 ja 4, § 47 lg 6).

Mikrolülituse topoloogia õiguskaitses alguse päevaks loetakse päev, millal seda mikrolülituse topoloogiat maailma mis tahes osas esmakordselt ärieesmärgil kasutati, kui kahe aasta jooksul sellest päevast arvates on esitatud taotlus mikrolülituse topoloogia registreerimiseks registris. Kui mikrolülituse topoloogiat ei ole enne selle registris registreerimiseks esitamist maailma üheski osas ärieesmärgil kasutatud, loetakse õiguskaitses alguseks taotluse esitamise päev (MTKS § 9).

Geograafilisel tähisel puudub ainuomanik. Tähist võivad kasutada isikud, kes tegelevad registreeringus märgitud territooriumil registreeringus märgitud kaupade või teenustega ja kelle kaubal või teenusel on kõik registreeringus märgitud omandused, maine või muud iseloomulikud tunnused.

Prioriteet on reguleeritud ka **sordikaitse** regulatsioonis, mille kohaselt on prioriteet esimesena sordi kaitse alla võtmise taotluse esitanud isiku või tema õigusjärglase eelisõigus taotleda sordile sordikaitset (TPSKS § 42).

Põhimõtte, mis võimaldab esimesena registreerimisavalduse esitanud isikul taotleda õiguskaitset eelisjärjekorras, on omane paljudele intellektuaalse omandi liikidele, va geograafiline tähis ja autoriõigus kui registreeringust sõltumatu õigus. Mikrolülituse topoloogia seob eelisjärjekorras taotlemise õiguse esmakordse ärieesmärgilise kasutamisega mistahes maailma osas.

3.1.6. Esindus

Vastavalt 2003.aastal **patendiseadusesse** lisatud § 13¹ esinduse sätetele saab patendiametis või tööstusomandi apellatsioonikomisjonis patendikaitse alaseid toiminguid teha kas asjast huvitatud isik isiklikult või tema poolt vahetult volitatud kutseline patendivolnik. Isik, kelle elukoht või asukoht ei ole Eesti Vabariigis, peab volitama oma esindajaks patendivolniku patendikaitse alaste toimingute tegemiseks Patendiametis ja apellatsioonikomisjonis, välja arvatud patenditaotluse esitamine, käesoleva seaduse § 33 1. lõikes nimetatud rahvusvahelise patenditaotluste siseriiklikku menetlusse võtmise avalduse esitamine ja kõigi käesolevas seaduses sätestatud riigilõivude tasumine³⁷. Tuleb arvestada, et 90% omanikest on välisriikide omanikud. Praktikas kasutatakse sageli registritoimingute tegemisel nii advokaatide kui patendivolnike abi.

Identne säte sisaldub ka **kasuliku mudeli seaduse** §-s 18¹, **kaubamärgiseaduse** §-s 13, **tööstusdisainilahenduse seaduse** §-s 25, **mikrolülituste topoloogia seaduse** §-s 23.

Geograafilise tähise seaduse sõnastus ja ülesehitus on erinev, sisaldades erinevalt varem nimetatutest samas paragrahvis ka volikirja kohustuslikke elemente, kuid sisuliselt on regulatsioon sarnane, va ühe erandiga. Nimelt puudub geograafilise tähise seaduses ainsana tööstusomandispetsiifiline *vahetu* volitamise nõue (GKS § 28), mida praktikas tõlgendatakse kui üksnes juhatuse liikme poolt antud volitust (tegevjuhile antud üldvolitusest ei piisa).

Kui tööstusomandi seadustest üldiselt tuleneb mitme taotleja puhul õigus valida ühine esindaja (seaduste sõnastuses „võivad määrata ühise esindaja“, siis geograafilise tähise seaduse sõnastus on erinev, võimaldades järeldada kohustust valida ühine esindaja (vastavalt „peavad valima ühise esindaja“ (GKS § 28)).

Lisaks on reguleeritud tööstusomandi seadustes esindus kohtuvaidlustes. Patendivolnik võib olla tööstusomandi alase vaidluse lahendamisel esindajaks maakohtus ja ringkonnakohtus. Riigikohtus võib patendivolnik olla esindajaks koos vandeadvokaadiga (KasMS § 55, PatS § 58, TDKS § 87, MTKS § 62). Lisaks on kaubamärgiseaduses ja geograafilise tähise seaduses sama paragrahvi teises lõikes reguleeritud, et omanikku võib õiguste kaitsel esindada õigusvõimeline kaubamärgiomanikke esindav organisatsioon, mille liige ta on (KMS § 60¹ lg 2, GKS § 47 lg 3).

Autoriõigusseaduses nimetatakse esindust kahes kontekstis.

Esiteks teostab autor oma varalisi õigusi kas iseseisvalt või kollektiivse esindamise organisatsioonide kaudu (IX peatükk)³⁸ (AutõS § 13¹). Seadus sisaldab üksikasjaliku regulatsiooni nii autorite, esitajate ja fonogrammitootjale kollektiivse esinduse, viisi ja

³⁷ Kaks viimast puuduvad KMS-s, TDS-s

³⁸ Kollektiivse esindamise organisatsioonid teostavad ja kaitsevad oma liikmete varalisi ja isiklikke õigusi organisatsiooni põhikirjas ja liikmelepingus ettenähtud korras (§ 77 lg 1)

printsipiide kohta (§-d 67 lg 3, 76 ja 77, 79 jne), seejuures ei saa autor või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja ajal, mil autorite või autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate esindamise õigus on kas vastavalt seadusele või lepingule kollektiivse esindamise organisatsioonil, oma sellekohaseid õigusi ise teostada (§ 77 lg 3). Autorite ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste ning seaduslike huvide ilmse rikkumise juhtudel on kollektiivse esindamise organisatsioonidel õigus esindada kõiki autoreid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajaid ilma volituseta (§ 77 lg 4).

Teiseks, autoriõiguse seaduse §-s 29 nimetatud anonüümselt, pseudonüümi või autorimärgi all avalikustatud teose autori poolt oma kodanikunime avaldamiseni ja autorsuse tõestamiseni autori varalisi õigusi teostanud isik. Autoriõiguse seaduse kohaselt säilitab autorit nimetatud juhtudel esindanud isik tema poolt esindajaks olemise ajal omandatud õigused teose kasutamiseks, kui tema ja autori vahelise kokkuleppega ei ole ette nähtud teisiti.

Kui **sordi** aretaja või omaniku elu- või asukoht ei ole Eesti Vabariigis või Euroopa Liidu liikmesriigis, peab tal sordi registreerimise, sordi kaitse alla võtmise või muu käesolevas seaduses sätestatud toimingute tegemiseks olema esindaja, kelle elu- või asukoht on Eesti Vabariigis või Euroopa Liidu liikmesriigis. Esindusele kohaldatakse tsiviilõiguse üldpõhimõtteid (TPSKS § 9 lg 4).

3.1.7. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad normid

- Üldosa reguleerimisala
- Intellektuaalse omandi eesmärk
- Õiguskaitse territoriaalsuse ja rahvusliku kohtlemise põhimõte
- Prioriteet
- Esindus, sh kohtuvaidlustes

3.2. INTELLEKTUAALSE OMANDI TEKKIMINE, KESTUS ja LÖPPEMINE

Intellektuaalse omandi õigused tekivad olenevalt liigist kas registreerimise läbi või kasutamise-loomise tulemusena.

3.2.1. Intellektuaalse omandi tekkimise viis ja aeg

Autoriõigus tekib *ipso iure* **teose loomisega**. Autoriõiguse seaduse tähenduses loetakse teoseks mis tahes originaalset tulemust kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas, mis on väljendatud mingisuguses objektiivses vormis ja on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingi tehnilise vahendi abil. Teos on originaalne, kui see on autori enda intellektuaalse loomingu tulemus ning teose eesmärk, väärtus, konkreetne väljendusvorm või fikseerimise viis ei saa olla aluseks autoriõiguse mittetunnustamisele. Teos loetakse looduks hetkel, mil see on väljendatud mingis objektiivses, tajumist ja reprodutseerimist või fikseerimist võimaldavas vormis. Autoriõiguse tekkimiseks ning teostamiseks ei nõuta teose registreerimist, deponeerimist või muude formaalsuste täitmist (AutÕS § 4 lg 2, § 6 § 7 ja § 11). Autoriõiguskaitse saamiseks ei ole isegi mitte vajalik teose avalikustamine- autoriõigus tekib nii avalikustatud kui avalikustamata (avaldatud, üldsusele suunatud) teostele (AutÕS § 8).

TÕAS § 2 lg 1 kohaselt saavad tööstusomandi esemed õiguskaitse vastava tööstusomandi seaduse kohase **registreerimise** või tööstusomandi seaduses sätestatud juhul muul alusel tekkinud ainuõiguse tunnustamise tulemusel. Kaubamärgi, patendi, kasuliku mudeli, tööstusdisainilahenduse, geograafilise tähise ning mikrolülituse topoloogia tekkeks tuleb reeglina läbida registreerimisprotseduur vastavas riiklikus asutuses, milleks Eestis on Patendiamet. Seda põhimõtet korratakse kõigis tööstusomandi seadustes, (PatS § 5 lg 2, KasM § 5 lg 3, TDKS § 5 lg 2, MTKS § 8 lg 6, GKS § 5 lg 1).

Kordused on ulatuslikud, kohati tagasi viitavad, nt sätestatakse kaubamärgiseaduse §-s 8 lisaks eelnevale, et registreerimiseks esitatud kaubamärgi kohta tehakse registris registreering kaubamärgiseaduse 4.peatükis sätestatud tingimustel ja korras, arvestades tööstusomandi õiguskorralduste aluste seaduses sätestatut.

Erandina üldreeglist tekib õiguskaitse **kasutamise tulemusena** nn üldtuntud kaubamärgile vaatamata sellele, et kaubamärk ei ole registreeritud. Õiguskaitse saab kaubamärk, mis on üldtuntud Eestis tööstusomandi Pariisi konventsiooni 6bis tähenduses (KMS §-d 5 ja 7).

Erinev on kande jõustumise regulatsioon.

Kasulikule mudelile õiguskaitse andmisel tehakse registris registreeringu kanne. Registreering jõustub kasuliku mudeli registreerimise teate Patendiameti ametlikus väljaandes avaldamise päeval. Kande jõustumine vastavas Lehes avaldamise päeval on ette nähtud ka **patendi, tööstusdisainilahenduse ja mikrolülituse topoloogia** seaduses (KasMS § 32 lg-d 3 ja 9, PatS § 35 lg 9, TDKS § 55¹ lg 8, MTKS § 39 lg 8, TÕAS § 32).

Eesti Patendileht ilmub kuus korda aastas järgmistel kuupäevadel: 15. veebruar, 15. aprill, 15. juuni, 15. august, 15. oktoober ja 15. detsember, Kasuliku Mudeli Leht ja Eesti Tööstusdisainileht neli korda aastas (EPLPM § 38, EKMLPM § 24, TDLM § 52), Kaubamärgileht ilmub iga kuu esimesel tööpäeval (KMM § 47).

KasMS § 34 lg 1, PatS § 37 lg 1 ja TDKS §-s 56 kohaselt (§-d, mis reguleerivad õiguskaitse ajalist kehtivust) kehtib registreering vastavalt siis 4, 20 või 5 aastat registreerimistaotluse esitamise kuupäevast. Mikrolülituse topoloogia õiguskaitse alguse päevaks loetakse päev, millal seda mikrolülituse topoloogiat maailma mis tahes osas esmakordselt ärieesmärgil kasutati, kui kahe aasta jooksul sellest päevast arvates on esitatud taotlus mikrolülituse topoloogia registreerimiseks registris. Kui mikrolülituse topoloogiat ei ole enne selle registris registreerimiseks esitamist maailma üheski osas ärieesmärgil kasutatud, loetakse õiguskaitse alguseks taotluse esitamise päev (MTKS § 9). Põhimõtteliselt sama regulatsioon (va avaliku kasutamise nõue) kordub §-s 40: „Mikrolülituse topoloogia registreering hakkab tagasiulatavalt kehtima kas registreerimistaotluse esitamise päevast või esmakordse avaliku ärieesmärgil kasutamise alguse päevast, kui mikrolülituse topoloogiat on enne registreerimistaotluse esitamise päeva maailma mis tahes osas esmakordselt kasutatud ärieesmärgil käesoleva seaduse § 8 lõikes 1 sätestatud ajavahemiku jooksul, ja kehtib kümme aastat registreeringu kehtivuse algusaasta viimasest päevast.

Geograafilise tähise kaitse seaduse regulatsioon on üksikasjalikum: Registrikanded on registreerimistaotluse menetluse kanne, registreeringu andmete kanne, registreeringu andmete muutmise kanne ja registreeringu kustutamise kanne.

Registrikanne jõustub selle tegemise päeval. Registreeringu andmete kande, registreeringu andmete muutmise kande ja registreeringu kustutamise kande kohta avaldatakse teade Patendiameti ametlikus väljaandes. Registreering tehakse geograafilise tähise registreerimise otsuse alusel. Registreering hakkab tagasiulatuvalt kehtima registreerimistaotluse esitamise kuupäevast (GKS § 22 lg-d 1, 2 ja 3, § 23 lg-d 1 ja 3).

Kui **sort** vastab seaduses sätestatud tingimustele, teeb registripidaja sordi kaitse alla võtmise otsuse ning samal päeval sellekohase kande sordiregistrisse (TPSKS § 46 lg 1).

Kaubamärgiseaduse § 8 kohaselt hakkab õiguskaitse registreeritud kaubamärgi suhtes kehtima kaubamärgi õiguskaitse registreerimistaotluse esitamise kuupäevast. Registreeringu andmed, registreeringu andmete muudatused või parandused avaldatakse Patendiameti ametlikus väljaandes (KMS § 49). Riigikohus on märkinud, et kaubamärgiõiguste tekkimisel on kaubamärgi registrikandel õigustloov tähendus³⁹.

Intellektuaalse omandi tekkimise viisi ja hetke küsimus on ühine kõigile intellektuaalse omandi õigustele, va konkurentsioigus. Enamuse intellektuaalse omandi liikide tekkimise aluseks on registreering, kuid sellest on kaks erandit- autoriõigus ja üldtuntud kaubamärk. Selliselt on intellektuaalse omandi teket võimalik ka üldosas reguleerida. Seejuures tuleb hinnata kaasnevate erisätete paigutust. Nt kas KMS §-s 7 reguleeritud kaubamärgi üldtuntuse tunnistamise kriteeriumid, kord, viis, piiratus ühe vaidluse/menetlusega jne peaks sisalduma samuti üldosas või jääma eriosasse. Samuti autoriõiguse seaduse mahukas regulatsioon, mis puudutab teose avaldamist, üldsusele suunatud teost, edastamist satelliidi kaudu ja taasedastamist kaabelvõrgu kaudu. Ilmselt ei oleks vähemalt autoriõiguse sätete osas põhjendatud nende paigutus üldosas, kuivõrd tähendus teiste intellektuaalse omandi liikide jaoks on olematu.

3.2.2. Intellektuaalse omandi lõppemine

Erinevalt tähtajatust omandiõigusest asjale, on intellektuaalsest omandist tulenevate õiguste realiseerimine ajaliselt piiratud. Seadusega ettenähtud tähtaja möödumisel ainuõigus loometöö resultaadile lõpeb ja teost võivad kasutada kõik isikud. Üksnes autori õigused teose autorsusele, autori nimele ning autori au ja väärkuse kaitsele jäävad kehtima tähtajatult (AutõS § 44, KasMS § 12 lg 6, PatS § 13 lg 6, TDKS § 12 lg 4, MTKS § 10 lg 4).

Reeglina lõpevad intellektuaalse omandi õigused seaduses ettenähtud tähtaja möödumisel (*expressis verbis* küll vaid TDKS § 56 lg-s 1, muudes reguleeritud õiguskaitse ajaline kestus). Õiguskaitse kestus nähtub registreeringust (KasMS § 32 lg 5 p-d 7 ja 8, PatS § 35 lg 5 p-d 7 ja 8, TDKS § 55¹ lg p-d 9 ja 10, KMS § 48 lg 2 p 12, MTKS § 39 lg 5 p-d 7 ja 8) ja register on avalik (TÕAS § 10, KasMS § 33, PatS § 35¹, KMS § 51¹, TDKS § 57, GKS § 40, MTKS § 43).

Geograafiline tähis kehtib tähtajatult (GKS § 7).

Erakorralise lõppemise alused on tööstusomandi seadustes välja toodud erinevalt.

³⁹ RKL 3-2-1-73-08

Kasuliku mudeli seaduses on § 34 kolmandas lõikes sätestatud, et registreering kaotab kehtivuse ennetähtaegselt, kui kasuliku mudeli omanik esitab taotluse registreeringu kehtivuse lõpetamiseks.

Patendiseaduse § 38 kohaselt kaotab patent kehtivuse ennetähtaegselt, kui :

- 1) kehtivusaasta riigilõiv on jäetud tasumata;
- 2) patendiomanik esitab patendi kehtivuse lõpetamise nõude;
- 3) patendiomanikuks olev juriidiline isik likvideeritakse või selle tegevus lõpetatakse ja patendiõigused ei ole üle läinud.

Seejuures ei ole üheselt selge - eelkõige sõnastuse erisuste tõttu- registreeringu kehtivuse lõpetamise taotluse/nõude tähendus ja seos seaduses sätestatud põhimõttelise võimalusega kasulikust mudelist loobuda, mille kohta konkreetsem regulatsioon puudub (KasMS § § 13 lg 4, PatS § 14 lg 2¹). Võrdluseks võib tuua tööstusdisainikaitse seaduse § 77 lg 2 p 1 ja § 73⁵, millede kohaselt on loobumine ennetähtaegse lõppemise alus ning tööstusdisainilahendusest loobumise kande tegemise aluseks tööstusdisainilahenduse omaniku kirjalik avaldus.

Kaubamärgi seaduses sisaldub loetelu õiguse lõppemise aluste kohta kaubamärgi registreerimise peatükis paragrahvis 51 nimega „Kaubamärgi kustutamine registrist“, mille kohaselt kustutatakse kaubamärk registrist kuue kuu möödumisel kehtivusaja lõppemisest, kui ei ole nõutud kaubamärgi kehtivusaja pikendamist. Kustutamine jõustub tagasiulatuvalt kehtivusaja lõppemise kuupäeval.

Ennetähtaegse kustutamise alustena on välja toodud kaks asjaolu:

- a) kui Patendiametile on esitatud sellekohane jõustunud kohtulahend ja
- b) kui kaubamärgiomanik on kaubamärgist loobunud.

Kolmandas lõikes nähakse ette võimalus kustutada kaubamärk registrist asjast huvitatud isiku taotlusel, kui ühe aasta jooksul äriühingu äriregistrist kustutamisest arvates ei ole esitatud kirjalikku avaldust registris kaubamärgi võõrandamise või ülemineku kande tegemiseks. Kaubamärgist loobumise kande tegemise aluseks on kaubamärgiomaniku kirjalik avaldus (KMS § 50³).

Tööstusdisaini kaitse seadus sisaldab peatükis „Tööstusdisainilahenduse omaniku õiguste lõppemine“ eraldi paragrahvi nr 77 pealkirjaga „Õiguste lõppemise alused“, milles sisalduv õiguste lõppemise aluste loetelu pikk ja üksikasjalik:

(1) Tööstusdisainilahenduse omaniku õigused lõpevad registreeringu kehtivuse lõppemisega käesoleva seaduse § 56 „Registreeringu kehtivus“ järgi.

(2) Tööstusdisainilahenduse omaniku õigused lõpevad enne käesoleva seaduse §-s 56 sätestatud tähtpäeva:

- 1) kui omanik loobub tööstusdisainilahenduse omaniku õigustest oma õigusi kellelegi üle andmata;
- 2) füüsilisest isikust omaniku surma korral, kui õigused ei ole üle läinud pärijale, samuti juriidilise isiku lõpetamisel, kui õigusi ei ole üle antud;
- 3) jõustunud kohtuotsuse alusel, millega registreeritud tööstusdisainilahendus on tunnistatud vastuolus olevaks käesoleva seaduse §-des 4–10 või §-s 19 või § 33 lõikes 3 sätestatuga;
- 4) jõustunud kohtuotsuse alusel, millega on tunnistatud, et registreeringus märgitud omanikul ei olnud käesoleva seaduse § 14 lõigete 1–3 järgi õigust taotleda tööstusdisainilahenduse registreerimist ning isik, kes on kohtuotsusega tunnistatud tööstusdisainilahenduse omanikuks, ei ole esitanud § 73¹ lõigetes 3 ja 4 ettenähtud korras avaldust tööstusdisainilahenduse omaniku andmete kande muutmiseks

registreeringus;

5) asjast huvitatud isiku taotluse alusel, kui ühe aasta jooksul äriühingu äriregistrist kustutamises arvates ei ole esitatud kirjalikku avaldust registris tööstusdisainilahenduse ülemineku kande tegemiseks.

Mikrolülituse topoloogia seaduse §-s 53 tuuakse järgmised omaniku õiguste lõppemise alused:

(1) Mikrolülituse topoloogia omaniku õigused lõpevad registreeringu kehtivuse lõppemisega käesoleva seaduse § 40 järgi.

(2) Mikrolülituse topoloogia omaniku õigused lõpevad enne käesoleva seaduse §-s 40 sätestatud tähtpäeva :

1) kui mikrolülituse topoloogia omanik loobub oma õigustest neid kellelegi üle andmata;

2) [kehtetu – RT I 2002, 53, 336 – jõust. 1.07.2002];

3) [kehtetu – RT I 2004, 20, 141 – jõust. 1.05.2004];

4) jõustunud kohtuotsuse alusel, millega registreeritud mikrolülituse topoloogia on tunnistatud vastuolus olevaks käesoleva seaduse § 8 lõigetes 1–4 sätestatuga⁴⁰;

5) jõustunud kohtuotsuse alusel, millega on tunnistatud, et registreeringus märgitud omanikul ei olnud käesoleva seaduse § 12 lõigete 1 ja 2 järgi õigust taotleda mikrolülituse topoloogia registreerimist, ning isik, kes on kohtuotsusega tunnistatud mikrolülituse topoloogia omanikuks, ei ole esitanud käesoleva seaduse § 49 lõigetes 3 ja 4 ettenähtud korras avaldust mikrolülituse topoloogia omaniku andmete kande muutmiseks registreeringus.

Kui õiguste tekkimise osas on seaduste regulatsioon sõnaselgelt seotud registreerimisega (registrikande tegemisega või vastava teate avaldamisega), siis õiguste lõppemise osas on regulatsioon ebakonkreetsem.

Kasuliku mudeli seadus sisaldab vaid regulatsiooni kande kustutamise kohta registreeringu tühistamisel. Registreeringu tühistamise korral teeb Patendiamet registreeringu kustutamise kande, kui kasuliku mudeli omanik või vaidlustaja esitab Patendiametile taotluse, millele on lisatud jõustunud kohtuotsuse ära kiri (KasMS § 47 lg 3). Kohus saadab Patendiametile kasuliku mudeli alases vaidluses tehtud kohtulahendi ära kirja teadmiseks (KasMS § 54 lg 2).

Patendiseaduse kohaselt teeb Patendiamet patendi kehtivuse ennetähtaegse lõppemise kohta kande registrisse ja teatab sellest oma ametlikus väljaandes (PatS § 38 lg 2). Arvestades kande jõustumise regulatsiooni eripära õiguse tekkimise juures, võib tekkida küsimus, kas õiguse ennetähtaegne lõppemine ja aeg on kasuliku mudeli ja patendi puhul seotud kande tegemisega, teate avaldamisega vastavas Lehes või muu hetkega (nt tagasiulatavalt kohtuotsuse tegemisest või loobumisavalduse esitamisest).

Seevastu tööstusdisaini kaitse seaduses on reguleeritud registreeringu kustutamise kande õiguslik tagajärg (§ 79). Õiguste lõppemise aeg sõltub sellest, kas õiguskaitse lõppemise aluseks on tähtaja möödumine või on tegemist ennetähtaegse lõppemisega. Registreeringu kustutamise kande tegemisel käesoleva seaduse § 77

⁴⁰ § 12 lg 4: Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 nimetatud isik võib taotleda ainult sellise mikrolülituse topoloogia registreerimist, mis on kooskõlas käesoleva seaduse paragrahv 8 lõigetes 1-4 sätestatuga § 29 lg 3: Kui taotleja on esitanud käesoleva seaduse paragrahv 9 lõike 2 alusel nõude mikrolülituse topoloogia õiguskaitse alguse päeva määramiseks esmakordse ärieesmärgil kasutamise päeva järgi, siis Patendiamet määrab nimetatud päeva.

lõikes 1 sätestatu alusel (tähtaja möödumise tõttu) lõpevad tööstusdisainilahenduse omaniku õigused registreeringu kehtivuse lõppemise päevale järgneval päeval. Registreeringu kustutamise kande tegemisel käesoleva seaduse § 77 lõike 2 punktis 1 sätestatu alusel (ennetähtaegne lõppemine) lõpevad tööstusdisainilahenduse omaniku õigused kande tegemise päevale järgneval päeval.

Pärast registreeringu registrist kustutamist võib iga isik valmistada tööstusdisainilahenduse järgi tooteid, levitada, müüa, müügiks pakkuda või eelnimetatud eesmärkidel importida, eksportida ja ladustada tööstusdisainilahenduse järgi valmistatud tooteid. Nimetatud õigus on tagasiulatuv kuni tööstusdisainilahenduse omaniku õiguste lõppemise päevani (TDKS § 79 lg 3).

Registreeringu kustutamise kande teeb Patendiamet pärast kuue kuu möödumist (pikendamisel korral 25 aastaks pärast selle aja möödumist) registreeringu kehtivuse lõppemisest. Avalduse esitamiseks on õigustatud kas omanik või asjast huvitatud isik. Kui avalduse esitab asjast huvitatud isik, peab avaldusele lisama nõuet tõendavad dokumendid (TDKS § 78). Patendiamet ei kustuta kannet ennetähtaegselt, kui omaniku õigused on litsentsitud (TDKS § 78 lg 3).

Samamoodi on **mikrolülituse topoloogia** omaniku õiguste lõppemise aluseks registreeringu kustutamise kanne registris (MTKS § 53 lg 3).

Sordikaitse kehtivuse lõpetamine. Registripidaja teeb sordi kaitse alla võtmise otsuse kehtetuks tunnistamise otsuse, kui sordi omanik on selleks esitanud registripidajale kirjaliku avalduse, ettekirjutust ei ole täidetud ettekirjutuses määratud tähtpäevaks, selleks ettenähtud tähtaja jooksul ei ole esitatud uut sordinime ettepanekut, sort ei ole säilinud, sordi sordikaitse all hoidmise eest ei ole tasutud riigilõivu. Sordi omanik märgib esitatud avalduses, millal ta soovib sordikaitse lõpetada, selle puudumise korral loetakse sordikaitse lõpetamise ajaks avalduse saamise kuupäev. Registripidaja teeb sordi kaitse alla võtmise otsuse kehtetuks tunnistamise otsuse järelevalveametniku ettepanekul kas käesoleva paragrahvi lõike 1 punktis 1 sätestatud avalduse saamisest, punktides 2 või 4 nimetatud asjaoludest teadasaamisest või punktis 3 nimetatud tähtaja möödumisest arvates 30 tööpäeva jooksul ja teeb sellekohase kande sordiregistrisse (TPSKS § 49).

Registripidaja teeb sordi kaitse alla võtmise otsuse tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistamise otsuse omal algatusel või huvitatud isiku avalduse alusel, kui pärast sordi kaitse alla võtmist selgub, et sort ei vastanud kaitse alla võtmise prioriteedi kindlaksmääramise momendil uudsuse või eristatavuse nõudele, sort, mis võeti kaitse alla sordikaitse taotleja esitatud dokumentide ja välisriigi asjaomase pädeva asutuse tehtud registreerimiskatsete tulemuste alusel, ei vastanud ühtlikkuse või püsivuse nõudele, kaitsealuse sordi tunnistus anti välja isikule, kellel ei olnud sordikaitse taotlemise õigust. Registripidaja teeb sordi kaitse alla võtmise otsuse tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistamise otsuse käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud asjaolu tõendamisest arvates 30 tööpäeva jooksul ja teeb sellekohase kande sordiregistrisse. Sordi kaitse alla võtmise otsuse tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistamise korral tunnustatakse sordikaitse kehtetuks algusest peale (TPSKS § 50).

Kõikidele intellektuaalse omandi õigustele on omane lõppemise seotus registreerimisega, va autoriõigus. Õiguste lõppemise viisi, aja ja aluste osas esineb kehtivas regulatsioonis erinevusi. Õiguste lõppemise alustena saab välja tuua esiteks korralise lõppemise, st õiguskaitses lõppemine tähtaja möödumisega, sh autoriõiguse osas, teiseks õiguskaitses erakorralise lõppemise, nt õiguskaitses tühistamine õiguskaitses saamise kriteeriumitele mittevastavuse tõttu.

3.2.3. Õigustest loobumine

Kasuliku mudeli seadus, patendiseadus, sätestavad sõnaselgelt –kuigi pealiskaudselt-, et intellektuaalse omandi omanik võib oma õigused käesolevas seaduses sätestatud korras täielikult või osaliselt teisele isikule üle anda, oma õigustest loobuda või need pantida (KasMS § 13 lg 4, PatS § 14 lg 2¹). Konkreetsemat regulatsiooni seadus loobumise viisi, õiguslike tagajärgede jms kohta ei sisalda.

Tööstusdisaini kaitse ja mikrolülituse topoloogia seaduses on õigustest loobumise võimalus nähtud ette õiguse ennetähtaegse lõppemise alusena-mikrolülituse topoloogia ja tööstusdisaini omanik võib oma õigustest loobuda neid kellelegi üle andmata (MTKS § 53 lg 2 p1, TDKS § 77 lg 2 p 2).

Teoreetilist loobumisvõimalust saab järeldada ka **geograafilise tähise** kaitse seadusest, nimelt ei saa kaitset tähis, mille kasutamisest on päritoluriigis loobunud (GKS § 8 lg 7).

Kõige üksikasjalikum on vastav regulatsioon **kaubamärgiseaduses**. Kaubamärgist loobumine sätestatud eraldi paragrahvis 19, mille kohaselt võib kaubamärgiomanik kaubamärgist loobuda kõigi või osa kaupade ja teenuste suhtes. Kaubamärgist ei saa loobuda, kui see on koormatud pandiga või arvatud pankrotivara hulka või selle suhtes kehtib litsents või käsutamise keelumärge. Kui kaubamärgiomanik on kaubamärgist loobunud, kustutatakse registrist kaubamärk ennetähtaegselt (KMS § 19 lg 2, § 51).

Kaubamärgiseaduses on ka sõnaselgelt väljendatud loobumise jõustumise aeg, milleks on vastava muudatuse registrisse kandmise kuupäev (KMS § 19 lg 2).

Kaubamärgist loobumise kande tegemise aluseks on kaubamärgiomaniku kirjalik avaldus (KMS § 50³, sama § TDKS 73⁵).

3.2.4. Õiguskaitse ulatus

Patendikaitse sisu ja ulatus määratakse kindlaks patendinõudluse sõnastusega (PatS § 10 lg 1).

Kasuliku mudeli õiguskaitse ulatus määratakse kindlaks kasuliku mudeli nõudluse sisuga (KasM § 5 lg 4).

Kaubamärgi õiguskaitse ulatuse aluseks on üldtuntud kaubamärk kujul, millisena ta üldtuntuse omandas või registrisse või Büroo rahvusvahelisse registrisse kantud kaubamärgi reproduktsioon (KMS § 12 lg 1).

Tööstusdisainilahenduse seadus on oma sõnastuses väga selgitav: „Õiguskaitse ulatuse määramisel võetakse aluseks tööstusdisainilahenduse reproduktsioon, mis on kantud registrisse. Õiguskaitse saanuks loetakse reproduktsioonil kujutatud tööstusdisainilahendus. Õiguskaitse laieneb ka reproduktsioonil kujutatud tööstusdisainilahendusega äravahetamiseni sarnastele tööstusdisainilahendustele“ (TDKS § 5 lg 3). Eraldi lõikes lisandub eriregulatsioon nõudega, et õiguskaitse ulatuse hindamisel tuleb arvestada tööstusdisaini loomise ajal kehtinud ettekirjutusi (TDKS § 5 lg 4).

Mikrolülituse topoloogia õiguskaitse ulatuse määramisel võetakse aluseks registrisse kantud mikrolülituse topoloogia identifitseerimise dokumendid. Õiguskaitse saanuks loetakse identifitseerimisdokumentides kujutatud topoloogia (MTKS § 8 lg 7, § 21).

Esmapilgul erinev on kehtiva **geograafilise tähise kaitse seaduse** regulatsioon. Nimelt määratakse geograafilise tähise õiguskaitse ulatus geograafilise tähise registreeringu andmetega (GKS § 6). Registreeringu andmete loetelu on toodud § 23 lg-s 4 ja see põhimõtteliselt kattub registreeringu andmete loeteluga kasuliku mudeli, patendi, tööstusdisainilahenduse, kaubamärgi ja mikrolülituse topoloogia seaduses.

Kõikides seadustes sisaldub ka loetelu vastava intellektuaalse omandi eseme nõudluse, reproduktsiooni või identifitseerimiseks vajalike elementide kohta. Konkreetne regulatsioon õiguskaitse aluseks olevate dokumentide (nõudlus, reproduktsioon jne) sisu ja nõuete kohta on väga spetsiifiline ning selles osas ei ole võimalik ega vajalik regulatsioon üldosas.

Näiteks KMS § 12:

(2) Kaubamärgi õiguskaitse ulatus kaupade ja teenuste suhtes määratakse:

1) üldtuntud kaubamärgi puhul kaupade ja teenustega, mille tähistamisega kaubamärk üldtuntuse omandas;

2) registrisse või Büroo rahvusvahelisse registrisse kantud kaupade ja teenuste loeteluga.

(3) Kaubad ja teenused liigitatakse märkide registreerimisel kasutatava kaupade ja teenuste rahvusvahelise klassifikatsiooni Nizza kokkuleppe (RT II 1996, 4, 14) alusel vastuvõetud kaupade ja teenuste rahvusvahelise klassifikatsiooni (edaspidi Nizza klassifikatsioon) järgi.

(4) Kaupade ja teenuste liigitus Nizza klassifikatsiooni järgi ei oma tähendust kaupade ja teenuste samaliigilisuse määratlemisel.

(5) Kaubamärk võib sisaldada mittekaitstavat osa, kui see ei vähenda kaubamärgi eristatavust ega riku teiste isikute õigusi.

(6) Kui registreeritud kaubamärgi mittekaitstav osa on kaubamärgi hilisema kasutamise käigus omandanud eristusvõime või omandanud üldtuntuse, võib taotleja registreeritud kaubamärgi uuesti registreerimist, et õiguskaitse hõlmaks kogu märki.

Sordikaitse ulatus võib teatud juhtudel laieneda (§ 36). Kaitsealuse sordi omaniku õigused kehtivad ka sellise sordi suhtes, mis on aretatud kaitsealusest sordist tuletamise teel, kui kaitsealune lähtesort ei ole tuletatud sort, mis kõnealuse seaduse § 11 lõike 1 kohaselt ei ole kaitsealusest sordist selgelt eristatav, mille seemne ning paljundus- või kultiveerimismaterjali tootmisel kasutatakse kaitsealust sorti korduvalt.

Õiguskaitse ulatuse määratlemine registreerimisotsuse aluseks olevate andmetega puudutab vaid intellektuaalse omandi seda osa, mille teke on seotud registreerimise nõudega. Põhimõtteliselt saab üldistavalt sätestada, et õiguskaitse ulatus määratakse kindlaks registreerimisotsuse aluseks olevate taotleja esitatud dokumentide andmetega (vrd siiski TPSKSK § 36). Patendi puhul on selleks patendinõudlus, kasuliku mudeli puhul kasuliku mudeli nõudlus, kaubamärgi puhul kaubamärgi reproduktsioon või üldtuntud kuju, tööstusdisaini puhul tööstusdisaini reproduktsioon ja mikrolülituse topoloogia puhul topoloogia identifitseerimiseks vajalikud dokumendid. Küsitav võib olla sellise üldsätte praktiline vajadus- spetsiifilised nõuded ja reeglid on kahtlusteta eriseaduste regulatsiooni objekt.

3.2.5. Õiguskaitse tähtajalisus

3.2.5.1. Tähtaja pikkus

Vastavalt AutÕS §-le 38 kehtib **autoriõigus** autori kogu eluaja jooksul ja 70 aastat pärast tema surma, olenemata kuupäevast, millal teos on õiguspäraselt avalikustatud.

Kui teose päritolumaaks Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni artikli 5 lõike 4 tähenduses on kolmas riik ja teose autor ei ole Eesti kodanik või Eesti Vabariigis alaliselt elav isik, siis kehtib autoriõigus tähtaja jooksul, mille näeb ette päritolumaa seadus, kuid mitte üle käesoleva paragrahvi 1. lõikes nimetatud tähtaja. Samas on §-des 39-42 ette nähtud autoriõiguse mahukad erijuhud, milleks on ühise autorsuse puhul (viimasena surnud kaasautori surmast 70), anonüümselt või pseudonüümi all avalikustatud teosele, kollektiivsele teosele, töökohustuste täitmise korras loodud teosele (70 a avalikustamisest), audiovisuaalsele teosele ja jätkuväljaandele. Nimetatud loetelu pikendab veelgi autoriõigustega kaasnevate õiguste, andmebaaside tegija õiguse tähtaja alguse ja pikkuse regulatsioon (AutõS §-d 74, 74¹, 75⁷).

Patent kehtib 20 aastat patenditaotluse esitamise kuupäevast arvates. Patenditaotluse ja patendi jõushoidmiseks tuleb tasuda riigilõiv iga kehtivusaasta eest. Kehtivusaasta alguskuupäevaks loetakse patenditaotluse esitamise kuupäev (PatS § 37).

Kasuliku mudeli registreering kehtib neli aastat registreerimistaotluse esitamise kuupäevast arvates. Registreeringu kehtivust võib pikendada kasuliku mudeli omaniku taotluse alusel esmalt neljaks aastaks ja hiljem veel kaheks aastaks (KasMS § 34).

Tööstusdisainilahenduse kaitse kehtib 5 aastat ja selle kehtivust saab pikendada 5 aasta kaupa kokku kuni 25 aastaks (TDKS § 56 lg 2).

Kaubamärgi kehtivusaeg on 10 aastat ja selle kehtivust saab 10 aasta kaupa pikendada (KMS § 8 lg 2, § 50). Erinevalt teistest tööstusomanditest võib kaubamärki piiramatult pikendada.

Mikrolülituse topoloogia õiguskaitse antakse kümneks aastaks ja see lõpeb kümne kalendriaasta möödumisel mikrolülituse topoloogia õiguskaitse algusaasta viimasest kalendripäevast (MTKS § 9).

Märkimisväärse erandina on **geograafilise tähise** õiguskaitse tähtajatu (GKS § 7).

Sordiregistrisse kantud sort, välja arvatud viinapuu ja puukultuuri sort, on **sordikaitse** all 25 aastat sordi kaitse alla võtmise otsuse tegemise päevast alates. Sordiregistrisse kantud viinapuu ja puukultuuri sort on sordikaitse all 30 aastat sordi kaitse alla võtmise otsuse tegemise päevast alates. Sordikaitse kehtivus peatub sordi Euroopa Liidu sordikaitse all oleku ajaks. Kaitsealune sort peab sordikaitse kehtivusaja jooksul säilima. Sordikaitse alla võetud sordi säilimise tagab sordi omanik. Sordi omanikul on sordi säilitamisel samasugused kohustused kui sordilehte võetud põllu- ja köögiviljakultuuri sordi säilitajal (TPSKS § 46 lg-d 3-5).

3.2.5.2. Tähtaja algus

Vastavalt autoriõigusseaduse §-le 43 algab tähtaja kulgemine autori surma-aastale järgneva aasta (§-d 38 lg 1 ja 39) või teose õiguspärasele avalikustamisele või loomisele järgneva aasta (§ 38 lg 2; §-d 40, 41 ja 42) 1. jaanuarist.

Kasuliku mudeli, patendi, tööstusdisainilahenduse ja kaubamärgi puhul on tähtaja alguseks (seaduste sõnastuses registreeringu kehtivuse alguseks) registreerimise taotluse esitamise päev (KasMS § 34 lg 1, PatS § 37 lg 1, TDKS § 56 lg 1, KMS § 8 lg 2).

Mikrolülituse topoloogia õiguskaitsese alguse päevaks loetakse päev, millal seda mikrolülituse topoloogiat maailma mis tahes osas esmakordselt ärieesmärgil kasutati, kui kahe aasta jooksul sellest päevast arvates on esitatud taotlus mikrolülituse topoloogia registreerimiseks registris. Kui mikrolülituse topoloogiat ei ole enne selle registris registreerimiseks esitamist maailma üheski osas ärieesmärgil kasutatud, loetakse õiguskaitsese alguseks taotluse esitamise päev (MTKS § 9). Põhimõtteliselt sama regulatsioon kordub §-s 40: „Mikrolülituse topoloogia registreering hakkab tagasiulatuvalt kehtima kas registreerimistaotluse esitamise päevast või esmakordse avaliku ärieesmärgil kasutamise alguse päevast, kui mikrolülituse topoloogiat on enne registreerimistaotluse esitamise päeva maailma mis tahes osas esmakordselt kasutatud ärieesmärgil käesoleva seaduse § 8 lõikes 1 sätestatud ajavahemiku jooksul, ja kehtib kümme aastat registreeringu kehtivuse algusaasta viimasest päevast“. Erinevuseks siiski §-s 40 tulenev *avaliku* kasutamise nõue.

3.2.5.3. Tähtaja pikendamine ja ennistamine

Kasuliku mudeli seaduse § 34 lg 4 kohaselt tasutakse riigilõiv registreeringu kehtivuse pikendamise eest:

- 1) kuue kuu jooksul enne registreeringu kehtivuse lõppemise kuupäeva või
- 2) täiendavat riigilõivu tasudes kuue kuu jooksul registreeringu kehtivuse lõppemise kuupäevast arvates.

Kaubamärgiseaduse ja **tööstusdisainilahenduse** kaitse seaduse regulatsioonis tehakse tähtaja pikendamise ja ennistamise vahel terminoloogiliselt vahet ja tähtaja ennistamise võimalus sõnaselgelt ette on nähtud.

Kõigil kolmel juhul on tähtaja ennistamine seotud ajalise piiranguga- ennistamist on võimalik taotleda kuue kuu jooksul pärast õiguskaitsese kehtivusaja lõppemist ja (KMS § 50 lg 2, TDKS § 56 lg 3, KasMS § 34 lg 4 p 2). Tähtaja pikendamise avaldus võidakse kaubamärgi puhul esitada ühe aasta jooksul, kasuliku mudeli ja tööstusdisainilahenduse puhul kuue kuu jooksul enne registreeringu lõppemise päeva (KMS § 50 lg 1, TDKS § 56 lg 3, KasMS § 34 lg 4 p 1). Kaubamärgi õiguskaitsese kehtivusaja pikendamine jõustub kehtivusaja lõppemise kuupäeval (KMS § 50 lg 3).

Patendi kehtivusaeg on maksimaalselt 20 aastat, iga-aastase jõushoidmise riigilõivu mittetasumise tagajärjeks on patendi kehtivuse ennetähtaegne kaotus (PatS § 38 lg 1 p 1).

Sordikaitse kehtivusaega võib registripidaja sordi omaniku kirjaliku avalduse alusel pikendada kuni viie aasta võrra sordikaitse kehtivusaja lõppemise päevale järgnevat päevast alates, kui sort on jätkuvalt käesoleva seaduse nõuete kohane. Sordikaitse kehtivusaja pikendamiseks esitab sordi omanik avalduse registripidajale kaks aastat enne sordikaitse kehtivusaja lõppemist. Sordikaitse kehtivusaja pikendamise või sellest keeldumise otsuse teeb registripidaja vähemalt 20 tööpäeva enne sordikaitse kehtivusaja lõppemist (TPSKS § 48).

Põhimõtteliselt on õigustatud õiguskaitsese tähtajalisuse kui kogu intellektuaalse omandi õiguse olulise põhimõtte ja regulatsiooni paiknemine Üldosas. Mitmetes eriseadustes on reguleeritud tähtaja algus, pikkus, pikendamine (kaubamärgil piiramatult) ja ennistamine. Õiguste tekkimine ja lõppemine, sh õiguskaitsese alguse ja lõppemise hetk ja viis ning lõppemise alused peaksid olema allutatud põhimõtteliselt ühesugusele

regulatsioonile, et oleks üheselt selge, millisest hetkest millise hetkeni omanikuõigused on jõus ja teised isikud võivad intellektuaalset omandit kasutada. Siiski võib nimetatud regulatsioon tänu erisustele, nt geograafilise tähise tähtajatus, patendi õiguskaitse jõushoidmise regulatsioon, erinevused tähtaja alguses (autoriõigus) ja pikkuses jne, kujutada endast teatud ohtu Üldosa loetavusele.

3.2.6. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad sätted

- Õiguskaitse tekkimine ja lõppemine: alused, viis, aeg, kannete tähendus
- Õiguskaitse ulatus
- Õiguskaitse tähtajalisus, tähtaja pikendamine ja ennistamine

4. ÕIGUSKAITSE EELDUSED ja SISU

4.1. Õiguskaitse saamise eeldused, õiguskaitset välistavad asjaolud

Iga intellektuaalse omandi õiguse eesmärk on erinev: autoriõigusega kaitstakse teose vormi, tööstusdisainilahendusega toote väliskuju, patent ja kasulik mudel kaitsevad leiutisi, mikrolülituse topoloogia mikrolülituse topoloogia õiguskaitset jne. Erinevalt eelnimetatutest ei teki geograafilise tähise õiguskaitse saajal ainuõigust geograafilisele tähisele, vaid registreeritud geograafilist tähist võib kauba või teenuse tähistamiseks kasutada isik, kes tegutseb registreeringus märgitud kauba tootja, töötaja või müügiks ettevalmistajana või teenuse osutajana registreeringus märgitud geograafilisel alal ja kelle kaubal või teenusel on kõik registreeringus märgitud omadused, maine või muud iseloomulikud tunnused (GKS § 10).

Kasuliku mudeli ja **patendiga** saab kaitsta leiutist. Leiutise mõiste on mõlemas seaduses identne, pidades selleks ainet, seadet või meetodit. Patendiga on kaitstav lisaks kombinatsioon nimetatutest. Sisuliselt identsed on ka loetelud, mida kummagi seaduse järgi leiutiseks ei peeta, kusjuures mõlemal juhul ei ole tegemist ammendava loeteluga.

Kasuliku mudeli ja patendi õiguskaitse kriteeriumid on uudsus, leiutustase ja tööstuslik kasutatavus, kusjuures vajalik on kõigi kolme kriteeriumi üheaegne täitmine⁴¹. Kuigi leiutisi võib kaitsta põhimõtteliselt nii patendi kui kasuliku mudelina, tuleb meeles pidada, et patentsuse kriteeriumid on kõrgemad kui kasulikul mudeli õiguskaitse eeldused. Kuigi esmapilgul tundub kahe seaduse regulatsioon olevat pea identne, on põhimõtteline erinevus kahe õiguskaitse vahel „peidetud“ kasuliku mudeli seaduse § 7 kolmandasse ja patendiseaduse § 8 neljandasse lõikesse. Leiutisel on kasuliku mudeli seaduse tähenduses leiutustase, kui leiutis ei tulene endastmõistetavalt tehnika tasemest (KasMS § 7 lg 3), patentsuse kriteeriumi täitmiseks on vajalik, et leiutustase ei tulene vastava ala asjatundja jaoks endastmõistetavalt tehnika tasemest (PatS § 8 lg 4).

Registreeritakse **sorti**, mis on uus, eristatav, ühtlik, püsiv ja sobiva nimega. Uudsuse nõue sordi registreerimise taotlemisel ei kehti. Kaitstakse sorti, mis on uudne, eristatav, ühtlik, püsiv ja sobiva nimega ning mis ei ole Euroopa Liidu sordikaitse alla võetud (TPSKS § 10, 37 ja 39).

⁴¹ Tallinna Ringkonnakohtu 24.01.2008 otsus nr 2-05-14692

Kuigi eriseadustes reguleeritakse põhimõtteliselt samu küsimusi: määratletakse konkreetse intellektuaalse omandi eseme mõiste, sätestatakse õiguskaitse saamise eeldused ja õiguskaitset välistavad asjaolud, on sisuliselt konkreetset intellektuaalse omandi eset puudutav regulatsioon väga spetsiifiline.

Kui kasuliku mudeli ja patendi puhul on regulatsioon peaasjalikult sarnane, tuues sisse vaid mõned - ent kohati essentsiaalsed – erinevused ja vastuolud, on ühisosa väljatoomine õiguskaitse eelduste ja sisu osas nii autoriõiguse kui tööstusomandi vahel, samuti tööstusomandiõiguse siseselt võimatu ja mittevajalik.

Ilmselt ei ole põhjendatud ka uudsuse ja tööstusliku toodetavuse kriteeriumi Üldossa paigutamine. Geograafilise tähise seadus oma spetsiifika tõttu sellisele üldnormile ei alluks, samuti on erinevad kaubamärgi õiguskaitse saamise kriteeriumid. Kaubamärk peab lisaks olema graafiliselt kujundatav. Tööstusliku toodetavuse nõue on kasulikud mudelil, patendil, tööstusdisainilahendusel. Seaduse loetavuse mugavusele aitab kaasa, kui kõik õiguskaitse saamise kriteeriumid on reguleeritud struktuuri mõttes ühes kohas. Õiguskaitset välistavatest asjaoludest on kõigile ühine vaid nõue, mille kohaselt kaitset ei saa intellektuaalse omandi objekt, mis on vastuolus avaliku korra või heade kommetega.

4.2. Õiguskaitse subjekt

Autoriõiguse mõistes saab rääkida ühest õiguskaitse subjektist- autorist, ja seda autori isiklike ja varaliste õiguste valguses. Ka tööstusomandiseadustes on reguleeritud autori mõiste ning tema õigused, kuid lisandub regulatsioon registreerimise taotleja ja leiutise omaniku kohta.

4.2.1. Autor

Tööstusomandi eseme autori mõiste on toodud **PatS** §-13, **KasMS** §-s12, **MTKS** §- s 10 ja **TDKS** §-s 12, sätestades identselt, et leiutise, tööstusdisainilahenduse või mikrolülituste topoloogia autor on selle loonud füüsiline isik.

Kui tulemus on loodud mitme füüsilise isiku ühise loomingulise tegevuse tulemusena, tekib nende ühisauthorsus. Ühisauthorsuse korral teostavad autorid kõiki õigusi ühiselt, kui nende vahel sõlmitud kirjalikus kokkuleppes ei ole sätestatud teisiti. Patendi- ja kasuliku mudeli seaduses on täpsustatud, et authorsusest tulenevate õiguste ühise kasutamise kohustus hõlmab ka õigust taotleda patenti ja saada patendiomanikuks.

Teose **autoriks** on füüsiline isik või füüsilised isikud, kes on selle teose loonud (AutõS § 28 lg 2). Autoriõiguse seaduses sisaldub võrreldes tööstusomandiseadustega täiendav regulatsioon, mh kaasauthorsuse ja autoritasu jagamise kohta, kuid seadusest ei tulene ühisauthorite kokkuleppe vorminõue (AutõS § 28, 29).

Sordi aretaja on füüsiline isik või isikute grupp, kes erinevaid aretusmeetodeid kasutades on sordi aretanud või kindlaks teinud (TPSKS § 9 lg 1).

4.2.2. Õiguskaitse omanik

TÕK § 2 lg 2 kohaselt kuulub ainuõigus registreeritud tööstusomandi esemele isikule, kes on omanikuna kantud registrisse.

Patendiseaduse § 14 kohaselt loetakse patendiomanikuks isik, kelle kohta patendiregistrisse on tehtud patendiomanikuna viimane kanne.

Analoogiliselt on reguleeritud **kasuliku mudeli** omaniku mõiste ja õigused (KSM § 13), lisades, et kasuliku mudeli registreerimisel kantakse kasuliku mudeli omanikuna registrisse kasuliku mudeli registreerimise taotleja.

Mõnevõrra erinev ja ilmselt asjaõigusseaduse § 68 eeskujul on definitsioon **tööstusdisainikaitse** seaduses: Tööstusdisainilahenduse omanik on isik, kellel on täielik õiguslik võim (ainuõigus) registreeritud tööstusdisainilahenduse üle ja kes on tööstusdisainilahenduse omanikuna kantud registrisse (TDKS § 15).

Otseselt ei defineeri mõistet **kaubamärgiseadus**, sätestades, et kaubamärgi õiguskaitse on kaubamärgile ainuõigust omava isiku (edaspidi *kaubamärgiomanik*) õiguste tunnustamine ja kaitse õiguslike vahenditega (KMS § 4 lg 1, § 14). Registreeritud kaubamärgi suhtes võib ainuõigust teostada ainult kaubamärgiomanikuna kauba- ja teenindusmärkide registrisse (edaspidi register) kantud isik, kui käesolev seadus ei sätesta teisiti (KMS § 4 lg-d 1 ja 2). Erandina annab kaubamärgiseadus õiguskaitse ka registreerimata, ent üldtuntud kaubamärgile. Patendiamet tunnistab kaubamärgi üldtuntust ainult seoses selle või muu kaubamärgi registreerimise menetlusega (KMS §-d 5 ja 7).

Mikrolülituse topoloogia omanik on isik, kes on mikrolülituse topoloogia omanikuna kantud registrisse. Mikrolülituse topoloogia omanikul on ainuõigus registreeritud mikrolülituse topoloogiale (MTKS § 14).

Sordi omanik on sordi aretaja või isik, kes õiguslikul alusel on omandanud sordi omaniku õigused. Kui aretaja on sordi aretanud töö- või teenistusülesannet või lepingukohustust täites, loetakse sordi omanikuks aretaja tööandja või töö tellija (TPSKS § 9).

4.2.3. Registreerimistaotluse esitamiseks õigustatud isik

Õigus taotleda **patenti** ja saada patendiomanikuks on leiutise autoril ja tema õigusjärglasel⁴² (PatS §12 lg 1).

Patendi taotlemise õigus on üleantav (PatS § 12 lg-d 3 ja 4). Analoogiliselt **KasM** § 11 lg-d 3 ja 4. Kui leiutis on loodud lepingukohustuste või tööülesannete täitmisel⁴³, on õigus taotleda patenti ja saada patendiomanikuks autoril või muul isikul vastavalt lepingule või töölepingule, kui patenditaotleja elukoha- või asukohamaa seadus ei sätesta teisiti (PatS § 12 lg 2, sama KasM § 11 lg 2).

Patendi ja kasuliku mudeli seaduses sisaldub täiendavalt regulatsioon juhuks, kui kaks või enam isikut taotleavad üksteisest sõltumata patenti samale leiutisele (KasM § 11 lg 5, PatS § 12 lg 5).

Sisuliselt sama regulatsioon, kuigi erinevas sõnastuses, sisaldub ka **tööstusdisainilahenduse kaitse seaduse** §-s 14: Õigus taotleda tööstusdisainilahenduse registreerimist ja saada tööstusdisainilahenduse omanikuks on autoril või isikul, kellele autor on tööstusdisainilahenduse registreerimise taotlemise

⁴² KasM §11 lg – pärijal või õigusjärglasel

⁴³ Lähemalt ptk-s 5.4.

õiguse üle andnud või kellele tööstusdisainilahenduse registreerimise taotlemise õigus on üle läinud.

Tööülesannete või lepingukohustuste täitmisel loodud tööstusdisainilahenduse registreerimist on õigus taotleda ja saada tööstusdisainilahenduse omanikuks tööandjal või tellijal, kui tööülesandes või lepingus ei ole sätestatud teisiti. Tööstusdisainilahenduse registreerimist võivad taotleda mitu isikut ühiselt.

Tööstusdisainilahenduse kaitse seadusega analoogiline regulatsioon sisaldub ka **mikrolülituse topoloogia kaitse seaduse** §-s 15. MTKS § 16 kohane regulatsioon on järgmine: Mikrolülituse topoloogia registreerimise taotlemise õigust saab kasutada isik, kes vastab käesoleva seaduse §-s 12 sätestatud nõuetele ja kellel on Eesti Vabariigi või Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepinguga liitunud riigi (edaspidi WTO liikmesriik) kodakondsus või kelle elukoht või asukoht on Eesti Vabariigis või WTO liikmesriigis või kes kasutas mikrolülituse topoloogiat esmakordselt ärieesmärgil Eesti Vabariigis või WTO liikmesriigis, või selle isiku õigusjärglane; nende nõuete mittetäitmisel saab mikrolülituse topoloogia registreerimise taotlemise õigust kasutada ainult riikidevaheliste mitmepoolsete kokkulepete alusel.

Oluliselt erineva on regulatsioon **geograafilise tähise seaduses** (GKS § 9).

Registreerimise taotlemise õigus on:

- 1) isikul, kes tegutseb tähisega tähistatava kauba tootjana, töötlejana või müügiks ettevalmistajana või teenuse osutajana tähises näidatud geograafilisel alal;
 - 2) tarbijate või käesoleva lõike punktis 1 nimetatud isikute ühendusel, sõltumata selle asukohast ja juriidilisest vormist;
 - 3) kauba või teenuse päritoluriigi pädeval ametiasutusel.
- (2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud isik võib taotleda ainult sellise tähise registreerimist, mis vastab geograafilisele tähisele esitatud nõuetele ja on kooskõlas käesoleva seaduse §-s 4 sätestatuga ega ole §-s 8 sätestatu järgi mittekaitstav.
- (3) Geograafilise tähise registreerimise taotlemiseks pädevate Eesti ametiasutuste loetelu kinnitab Vabariigi Valitsus.

Taotluse **sordi** kaitse alla võtmiseks esitab sordi omanik. Kui sordil on mitu omanikku, esitavad nad ühise taotluse, näidates selles igaühe osaluse. Registripidaja avalikustab sordi kaitse alla võtmise taotlused oma veebilehel ja Põllumajandusameti ametlikus väljaandes (TPSKS § 39).

Kaubamärgiseaduses analoogiline regulatsioon registreerimistaotlusõigusliku isiku kohta puudub.

4.3. Ainoõiguse olemus

TÕAS § 2 lg 3 kohaselt on tööstusomandi õiguskaitse sisuks tööstusomandi eseme omaniku ainoõiguste tunnustamine ja kaitse õiguslike vahenditega. Mitte kellelgi ei ole õigust ilma omaniku nõudeta või tema teadmata ja nõusolekuta algatada teise isiku vastu väärteo või kuriteo menetlust omaniku ainoõiguse kaitseks või esitada kahjunõuet ainoõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks.

Kasuliku mudeli omanikul on ainoõigus kasuliku mudelina kaitstud leiutisele. Ainult kasuliku mudeli omanikul on õigus kasutada kasuliku mudeli õiguskaitsest tulenevaid õigusi ja keelata teistel isikutel nende õiguste kasutamist (KasMS § 13 lg 3).

Patendiomanikul on ainuõigus patendiga kaitstud leiutisele. Ainult patendiomanikul on õigus kasutada patendist tulenevaid õigusi ja keelata teistel isikutel nende õiguste kasutamist (PatS § 14 lg 2).

Tööstusdisainikaitse ja **mikrolülituse topoloogia** seaduses sellist üldsättele iseloomulikku vastet ei leia, kuid kõigis tööstusomandi seadustes sisaldub konkreetne loetelu tegudest, mis on lubatud ainuomanikule ja tegudest, mida ta võib teistel isikutel keelata.

Kasuliku mudeli §-s 14 ja **patendiseaduse** §-s 15 toodud loetelud identsed (kasuliku mudeli seaduse näitel): omaniku ainuõigus seisneb selles, et mitte keegi ei tohi kasuliku mudeli õiguskaitse kehtivuse ajal kasuliku mudeli omaniku loata:

- 1) valmistada, kasutada, levitada, müüa või pakkuda müügiks kasuliku mudelina kaitstud tooteid või omandada (sealhulgas importida) neid tooteid eelnimetatud eesmärkidel;
- 2) valmistada, müüa või pakkuda müügiks kasuliku mudelina kaitstud toote olulisi komponente või omandada ja ekspordida neid toote valmistamiseks või koostamiseks, välja arvatud juhul, kui komponentideks on muud iseseisvad tooted;
- 3) kasutada või pakkuda kolmandatele isikutele kasutamiseks kasuliku mudelina kaitstud meetodit;
- 4) kasutada, levitada, müüa või pakkuda müügiks kasuliku mudelina kaitstud meetodil valmistatud tooteid või omandada (sealhulgas importida) neid tooteid eelnimetatud eesmärkidel.

Lisaks on mõlemas seaduses reguleeritud ainuõiguse rikkumise presumptsioon ja tõendamiskoormise jaotus. Toote puhul, mille valmistamise meetod on kaitstud kasuliku mudelina, loetakse kasuliku mudeli omaniku loata samasuguse toote valmistamist, kasutamist, levitamist, müümist, müügiks pakkumist või eelnimetatud eesmärkidel omandamist (sealhulgas importides) kasuliku mudeli omaniku ainuõiguse rikkumiseks, kui ei tõendata, et samasugune toode on valmistatud teistsugusel meetodil (KasMS § 14 lg 2).

Tööstusdisainilahenduse omanikul on ainuõigus valmistada tööstusdisainilahenduse järgi tooteid, levitada, müüa, müügiks pakkuda või eelnimetatud eesmärkidel importida, ekspordida ja ladustada registreeritud tööstusdisainilahenduse järgi valmistatud tooteid. Tööstusdisainilahenduse omanikul on õigus keelata teistel isikutel ilma loata valmistada identse või äravahetamiseni sarnase tööstusdisainilahenduse järgi tooteid, levitada, müüa, müügiks pakkuda või eelnimetatud eesmärkidel importida, ekspordida ja ladustada registreeritud tööstusdisainilahenduse järgi valmistatud tooteid (TDKS § 16).

Mikrolülituse topoloogia omanikul on ainuõigus mikrolülituse topoloogiat reprodutseerida ja ärieesmärgil kasutada ja keelata teistel isikutel ilma tema loata mikrolülituse topoloogiat reprodutseerida või ärieesmärgil kasutada (MTKS § 15).

Märgatavalt erinev on regulatsioon **kaubamärgiseaduse** §-s 14. Kaubamärgiomanikul on õigus keelata kolmandatel isikutel kasutada äritegevuses:

- 1) õiguskaitse saanud kaubamärgiga identseid tähiseid kaupade või teenuste puhul, mis on identsed kaupade või teenustega, mille suhtes on kaubamärk kaitstud;
- 2) õiguskaitse saanud kaubamärgiga identseid või sarnaseid tähiseid kaupade või teenuste puhul, mis on identsed või samaliigilised kaupade või teenustega, mille suhtes on kaubamärk kaitstud, kui on tõenäoline tähise ja kaubamärgi äravahetamine tarbija poolt, sealhulgas tähise assotsieerumine õiguskaitse saanud kaubamärgiga;

3) registreeritud kaubamärgiga või valdavale enamusele Eesti elanikkonnast tuntud õiguskaitse saanud kaubamärgiga identseid või sarnaseid tähiseid, millega tähistatakse teist liiki kaupu või teenuseid, kui tähisega võib ebaausalt ära kasutada või kahjustada kaubamärgi omandatud mainet või eristusvõimet.

Muuhulgas on keelatud järgmised toimingud:

- 1) kauba või pakendi tähistamine tähisega;
- 2) tähisega tähistatud kaupade pakkumine müügiks, nende turustamine ja ladustamine müügi eesmärgil;
- 3) tähisega tähistatud teenuste pakkumine ja osutamine;
- 4) tähisega tähistatud kaupade sisse- ja väljavedu;
- 5) tähise kandmine äridokumentidele, reklaammaterjalidele ja kauba kasutamiskohendile.

Lisaks sisaldab nimetatud paragrahv regulatsiooni kaubamärgi kasutamise kohta Internetis- kaubamärgi kasutamine loetakse kaubamärgi kasutamiseks Eestis ainult siis, kui sellel on Eestis äriühing tagajärg ning loetelu asjaoludest, millega arvestatakse äriühing tagajärje kindlakstegemisel, samuti regulatsioon registreeritud kaubamärgi avaldamisel hoiatustähise kasutamise kohta.

Erinevalt kõigist eelnimetatutest, ei teki **geograafilise tähise** õiguskaitse saajal ainuõigust geograafilisele tähisele, vaid registreeritud geograafilist tähist võib kauba või teenuse tähistamiseks kasutada isik, kes tegutseb registreeringus märgitud kauba tootja, töötaja või müügiks ettevalmistajana või teenuse osutajana registreeringus märgitud geograafilisel alal ja kelle kaubal või teenusel on kõik registreeringus märgitud omadused, maine või muud iseloomulikud tunnused (GKS § 10).

Geograafilisel tähisel ei ole ainuomanikku, kuid seadus sisaldab loetelu tegudest, mida peetakse geograafilise tähise õigusvastaseks kasutamiseks. Geograafilise tähise seaduse § 18 kohaselt on keelatud:

- 1) geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine kauba või teenuse tähistamiseks isikul, kes ei tegutse registreeringus märgitud kauba tootja, töötaja või müügiks ettevalmistajana ega teenuse osutajana registreeringus märgitud geograafilisel alal;
- 2) geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine kauba või teenuse tähistamiseks, kui kaubal või teenusel puudub kas või üks registreeringus märgitud omadus, maine või muu iseloomulik tunnus;
- 3) geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine kauba või teenuse tähistamiseks, mida registreering ei hõlma, kuid mis on registreeringuga hõlmatud kauba või teenusega samaliigiline;
- 4) geograafilise tähise või sellega eksitavalt sarnase tähise kasutamine muu kauba või teenuse tähistamiseks, kui see võib kaasa tuua kaitstud geograafilise tähise maine pahauskse ärakasutamise;
- 5) eksitava teabe kasutamine kauba või teenuse päritolu, olemuse või põhiomaduste kohta kauba või teenuse sise- või välispakendil, reklaammaterjalil või sellega seotud dokumentides;
- 6) sellise tähise kasutamine, mis, vaatamata kauba või teenuse tegeliku geograafilise päritolu tõepärasele kajastamisele, võib tekitada avalikkuses vale arusaama, et kaup või teenus pärineb teiselt alalt, isegi juhul, kui tegelik päritolu on näidatud;
- 7) teised toimingud, mis võivad avalikkust kauba või teenuse tegeliku päritolu suhtes eksitada.

(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud keeld ei laiene oma ärinime kasutamisele äritegevuses, välja arvatud juhud, kui seda nime kasutatakse avalikkust eksitava viisil.

(3) Kauplemine kaubaga, mis on õigusvastaselt tähistatud registreeritud geograafilise tähisega, on keelatud, sõltumata sellest, kas vahendajat, müüjat või tarbijat kauba vastavast eripärast teavitatakse. See ei mõjuta kauba võõrandamiseks tehtud tehingu kehtivust.

Lisaks käesoleva seaduse § 11 lõigetes 1 ja 3 sätestatule on keelatud kasutada registreeritud geograafilist tähist sellise alkohoolse joogi tähistamiseks, mis ei pärine selle geograafilise tähisega osutatud geograafiliselt alalt, kaasa arvatud juhud, kui alkohoolse joogi tegelik päritolu on näidatud, kui geograafilist tähist kasutatakse tõlgitult või kui sellega kaasnevad väljendid «liik», «tüüp», «stiil», «imitatsioon» või muu seesugune (GKS § 18).

Lisaks positiivsele õigusele teost kasutada ja negatiivsele õigusele keelata teiste kasutus, annab autoriõigus autorile õiguse saada tasu. **Autoriõiguse seaduse § 13 kohaselt** kuulub autorile ainuõigus igal moel ise oma teost kasutada, lubada ja keelata oma teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja saada tulu oma teose sellisest kasutamisest, välja arvatud seaduse IV peatükis ettenähtud juhud.

Sealhulgas kuulub autorile õigus lubada ja keelata:

1) reprodutseerida oma teost (õigus teose reprodutseerimisele). Reprodutseerimiseks loetakse teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil;

2) levitada oma teost või selle koopiaid (õigus teose levitamisele). Levitamiseks loetakse teose või selle koopia omandiõiguse üleandmist või üldsusele kasutada andmist mis tahes viisil, sealhulgas rentimist ja laenutamist, välja arvatud arhitektuuriteose ja tarbekunstiteose rentimine ja laenutamine. Pärast autori poolt või tema loal teose koopia esmamüüki või omandiõiguse muul viisil üleandmist Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis lõpeb käesolevas punktis nimetatud õigus ja teose koopiat võib Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis edasi levitada autori nõusolekuta. Autorile kuulub ainuõigus lubada või keelata oma teose koopia rentimist ja laenutamist üldsusele ka juhul, kui õigus teose levitamisele on lõppenud, välja arvatud käesoleva seaduse §-s 13³ sätestatud juhud;

3) [kehtetu – RT I 1999, 97, 859 – jõust. 6.01.2000]

4) tõlkida oma teos (õigus teose tõlkimisele);

5) teha teosest kohandusi (adaptsioone), töötlust (arranžeringuid) ja teisi töötlust (õigus teose töötlemisele);

6) koostada ja välja anda oma teoste kogumikke ja süstematiseerida oma teoseid (õigus teoste kogumikele);

7) teost avalikult esitada kas elavas või tehniliselt vahendatud ettekandes (õigus avalikule esitamisele);

8) teost üldsusele näidata (õigus teose eksponeerimisele). Teose eksponeerimine tähendab teose või tema koopia näitamist kas vahetult või filmi, slaidi, televisiooni või mis tahes muu tehnilise vahendi või protsessi abil;

9) edastada teos radio, televisiooni ja satelliidi kaudu ning taasedastada kaabellevivõrgu kaudu, samuti suunata teos üldsusele muude tehnikavahendite vahendusel, välja arvatud käesoleva paragrahvi punktis 9¹ nimetatud viisil (õigus teose edastamisele);

9¹) teha teos üldsusele kättesaadavaks sellisel viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal (õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele);

- 10) teostada oma arhitektuurne projekt seaduses ettenähtud korras;
- 11) teostada oma disaini-, tarbekunstiteose jms projekt.

(2) [Kehtetu – RT I 2000, 78, 497 – jõust. 22.10.2000]

(3) Rentimine käesoleva seaduse tähenduses on teose, selle koopia või käesolevas seaduses nimetatud muu resultaadi andmine ajutiseks kasutamiseks otsese või kaudse varalise või ärilise kasu saamise eesmärgil.

(4) Laenutamine käesoleva seaduse tähenduses on teose, selle koopia või käesolevas seaduses nimetatud muu resultaadi andmine ajutiseks kasutamiseks üldsusele avatud asutuse kaudu otsese või kaudse varalise või ärilise kasu saamise eesmärgita.

(5) Andmebaasi koopia esmane müük lõpetab õiguse kontrollida selle andmebaasi koopia edasist müüki.

(6) [Kehtetu – RT I 2004, 71, 500 – jõust. 29.10.2004]

[RT I 2006, 1, 1 – jõust. 12.01.2006]

Teose esitajal on ainuõigus ise kasutada, lubada kasutada ja keelata kasutada teose esitust ning saada poolte vahel kokkulepitud tasu sellise kasutamise eest, välja arvatud käesoleva seadusega ja poolte kokkuleppega ettenähtud juhud ja konkreetne loetelu keelatavatel toimingutel (AutõS § 67).

Fonogrammitootjal on § 70 kohaselt ainuõigus lubada ja keelata:

- 1) fonogrammi otsene või kaudne, ajutine või alaline, osaline või täielik reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil;
- 2) fonogrammi koopiate importimine;
- 3) fonogrammi levitamine üldsusele;
- 4) fonogrammi koopiate rentimine või laenutamine;
- 5) fonogrammide üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad fonogrammi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal.

Paragrahv 73 kohaselt on **raadio- ja televisiooniorganisatsioonil** on ainuõigus lubada ja keelata:

- 1) saate taasedastamine;
- 2) saate salvestamine;
- 3) saate salvestise otsene või kaudne, ajutine või alaline, osaline või täielik reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil;
- 4) saate üldsusele suunamine juhul, kui selline suunamine toimub kohas, mis on üldsusele avatud sisenemistasu eest;
- 4¹) saate salvestise üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad saadet kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal;
- 5) saate salvestise levitamine üldsusele.

(1¹) Käesoleva paragrahvi 1. lõikes sätestatud õigused ei olene sellest, kas saade edastatakse või taasedastatakse traadi või õhu, kaasa arvatud kaabellevivõrgu või satelliidi kaudu.

Paragrahv § 73¹ kohaselt on **filmi esmasalvestuse tootjal** ainuõigus lubada ja keelata:

- 1) filmi originaali või selle koopia otsene või kaudne, ajutine või alaline, osaline või täielik reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil;
 - 2) filmi originaali või selle koopia levitamine üldsusele;
 - 3) filmi originaali või selle koopia rentimine või laenutamine;
 - 4) filmi originaali või selle koopia üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad filmi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal.
- (2) Film käesoleva paragrahvi tähenduses on audiovisuaalne teos või liikuvad kujutised koos neid saatvate helidega või ilma helideta, mis pole teos.

Paragrahv § 75⁴ kohaselt kuulub **andmebaasi tegijale** ainuõigus lubada ja keelata andmebaasi kasutamist käesoleva paragrahvi 2. lõikes ettenähtud viisil ning saada sellise kasutamise eest poolte vahel kokkulepitud tasu, välja arvatud käesolevas peatükis või poolte kokkuleppega ettenähtud juhud.

(2) Ainult andmebaasi tegija nõusolekul on lubatud:

- 1) väljavõtte tegemine andmebaasist või selle olulisest osast. Väljavõtte tegemiseks loetakse andmebaasi kogu sisu või selle olulise osa mis tahes viisil või mis tahes vormis ajutine või alaline ülekandmine teise väljendusvormi;
- 2) andmebaasi või selle olulise osa taaskasutamine. Taaskasutamiseks loetakse andmebaasi kogu sisu või selle olulise osa avalikustamine üldsusele kas koopiade levitamise, rentimise, sidusliini kaudu edastamise või muul viisil ülekandmise teel.

(3) Pärast andmebaasi koopia esmamüüki andmebaasi tegija poolt või tema loal, lõpeb käesoleva paragrahvi 2. lõike punktis 2 sätestatud andmebaasi tegija õigus kontrollida selle andmebaasi või koopia edasimüüki.

(4) Käesoleva paragrahvi 2. lõikes nimetatud ainuõigus kuulub andmebaasi tegijale, olenemata sellest, kas andmebaasi ennast või tema sisu kaitstakse käesoleva seadusega või muude õigusaktide alusel.

(5) Avalikku laenutamist ei loeta väljavõtte tegemiseks ega andmebaasi või selle olulise osa taaskasutamiseks.

(6) Andmebaasi tegija võib käesoleva paragrahvi 2. lõikes sätestatud õiguse üle anda (loovutada) või anda loa (litsentsi) selle õiguse kasutamiseks. Nimetatud juhtudele kohaldatakse käesoleva seaduse VII peatüki sätteid.

Taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse § 35 kohaselt võetakse sordikaitse alla sorte kõikidest taimeperekondadest ja -liikidest, kaasa arvatud nendevahelised hübriidid. Siseriiklik ja Euroopa Liidu sordikaitse süsteem kehtivad paralleelselt, kuid välistatud on sordi topeltkaitse. Sordikaitse alla ei võeta sorti, mis on nõukogu määruse (EÜ) nr 2100/94 ühenduse sordikaitse kohta (EÜT L 227, 01.09.1994, lk 1–30) alusel Euroopa Liidu sordikaitse alla võetud.

Uute sortide kaitse on sarnane leiutiste õiguskaitsesele. Sordikaitse annab sordikaitse sordi omanikule ainuõiguse või tema väljastatud litsentsi alusel teisele isikule õiguse kaitsealuse sordi seemet ning paljundus- ja kultiveerimismaterjali toota, turustada, importida, eksportida, hoida enda valduses eelnimetatud eesmärgil.

Kaitsealust sorti võib ilma omaniku loata kasutada üksnes:

- 1) teaduslikus uurimistöös ja sordi võrdlemise eesmärgil tehtavates riiklikes katsetes;
- 2) lähtematerjalina uue sordi aretamisel;
- 3) oma tarbeks mittekaubanduslikul eesmärgil.

Lisaks on tööstusomandi seadustes sätestatud, et tööstusomandi omaniku ainuõigust võib piirata vaid käesoleva seaduse või teiste isikute õigustega (KasMS § 13 lg 5, PatS § 14 lg 3, TDKS § 16 lg 4, MLT § 15 lg 3). Sama säte leidub ka autoriõigusseaduses (AutÕS § 11 lg 4, § 17), samuti asjaõigusseaduses ja Põhiseaduses, kuid mitte kaubamärgiseaduses (vrd „Omaniku õigused võivad olla kitsendatud ainult seaduse või teiste isikute õigustega“ (AõS § 68 lg 2) ja „Igaühel on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Kitsendused sätestab seadus. Omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt“ (PS § 32)).

Põhimõtteliselt seisneb intellektuaalse omandi õiguskaitse sisu monopoolses õiguses omandit kasutada ja lubada või keelata teiste isikutel omandit kasutada. Õiguste teostamine teiste isikute poolt saab üldjuhul toimuda vaid õiguste omaja nõusolekul. Üldosas saab reguleerida intellektuaalse omandi õiguse olemusena ainuõigus kasutada ja käsutada intellektuaalset omandit ja lubada või keelata kolmandate isikute kasutus ning nõuda teistelt isikutelt õiguste rikkumise vältimist, lõpetamist ja rikkumise tagajärgede kõrvaldamist.

Spetsiifilised reeglid ainuõiguse sisu ja kolmandatele isikutele keelatud tegude loetelust on aga sedavõrd spetsiifilised ja detailsed, et ühisosa väljatoomine muutuks pigem ebaülevaatlikuks, mistõttu on otstarbekas jätta konkreetsed loetelud ainuõiguse sisu kohta eriseadustesse.

4.3.1. Isiklikud ja varalised õigused

Autoriõiguse seaduse § 12 kohaselt on autori isiklikeks õigusteks järgmised õigused:

- 1) esineda üldsuse ees teose loojana ja nõuda teose loomise fakti tunnustamist teose autorsuse seostamise teel tema isiku ja nimega teose mis tahes kasutamisel (õigus autorsusele);
- 2) otsustada, millisel viisil peab olema tähistatud autori nimi teose kasutamisel - kas autori kodanikunimega, autorimärgiga, varjunimega (pseudonüümiga) või ilma nimeta (anonüümselt) (õigus autorinimele);
- 3) teha ise või lubada teha teistel isikutel teoses endas, tema pealkirjas (nimetuses) või autorinime tähistuses mis tahes muudatusi ning õigus vaidlustada ilma autori nõusolekuta tehtud muudatusi (õigus teose puutumatusse);
- 4) lubada lisada oma teosele teiste autorite teoseid (illustratsioonid, eessõnasid, järelsõnasid, kommentaare, selgitusi, uusi osasid jms) (õigus teose lisadele);
- 5) vaidlustada mis tahes moonutusi ja teisi ebatäpsusi teoses endas, selle pealkirjas või autorinime tähistamises ning autorile või tema teosele antud hinnanguid, mis kahjustavad autori au ja väärikust (õigus autori au ja väärikuse kaitsele);
- 6) otsustada, millal teos on valmis üldsusele esitamiseks (õigus teose avalikustamisele);
- 7) oma avalikustatud teost täiendada ja parandada (õigus teose täiendamisele);
- 8) nõuda teose kasutamise lõpetamist (õigus teos tagasi võtta);
- 9) nõuda oma autorinime kõrvaldamist kasutatavalt teoselt.

Vastavalt §-le 13 loetakse autori varalisteks õigusteks muuhulgas (tegemist on mitteammendava loeteluga):

- 1) reprodutseerida oma teost (õigus teose reprodutseerimisele). Reprodutseerimiseks loetakse teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil;
- 2) levitada oma teost või selle koopiaid (õigus teose levitamisele). Levitamiseks loetakse teose või selle koopia omandiõiguse üleandmist või üldsusele kasutada andmist mis tahes viisil, sealhulgas rentimist ja laenutamist, välja arvatud arhitektuuriteose ja tarbekunstiteose rentimine ja laenutamine. Pärast autori poolt või tema loal teose koopia esmamüüki või omandiõiguse muul viisil üleandmist Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis lõpeb käesolevas punktis nimetatud õigus ja teose koopiat võib Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis edasi levitada autori nõusolekuta. Autorile kuulub ainuõigus lubada või keelata oma teose koopia rentimist ja laenutamist üldsusele ka juhul, kui õigus teose levitamisele on lõppenud, välja arvatud käesoleva seaduse §-s 13³ sätestatud juhud;
- 3) [kehtetu – RT I 1999, 97, 859 – jõust. 6.01.2000]
- 4) tõlkida oma teos (õigus teose tõlkimisele);
- 5) teha teosest kohandusi (adaptsioone), töötlusi (arranžeringuid) ja teisi töötlusi (õigus teose töötlemisele);
- 6) koostada ja välja anda oma teoste kogumikke ja süstematiseerida oma teoseid (õigus teoste kogumikele);
- 7) teost avalikult esitada kas elavas või tehniliselt vahendatud ettekandes (õigus avalikule esitamisele);
- 8) teost üldsusele näidata (õigus teose eksponeerimisele). Teose eksponeerimine tähendab teose või tema koopia näitamist kas vahetult või filmi, slaidi, televisiooni või mis tahes muu tehnilise vahendi või protsessi abil;
- 9) edastada teos raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu ning taasedastada kaabellevivõrgu kaudu, samuti suunata teos üldsusele muude tehnikavahendite vahendusel, välja arvatud käesoleva paragrahvi punktis 9¹ nimetatud viisil (õigus teose edastamisele);
- 9¹) teha teos üldsusele kättesaadavaks sellisel viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal (õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele);
- 10) teostada oma arhitektuurne projekt seaduses ettenähtud korras;
- 11) teostada oma disaini-, tarbekunstiteose jms projekt.

Isiklike ja varaliste õiguste eristamise regulatsioon sisaldub ka **tööstusomandi** seadustes, kuid autoriõigusest erinev on isiklike ja varaliste õigusmõistete sisustamine (KasMs § 12, PatS § 13, TDKS § 12, MTKS § 10).

Patendi ja kasuliku mudeli seaduse kohaselt on autoril õigus autorinimele ja ta võib:

- 1) nõuda oma nime autorina avalikustamist;
- 2) keelata oma nime autorina avalikustamist;
- 3) tühistada igal ajahetkel oma nime avalikustamise keelu.

Tööstusdisainikaitse ja mikrolülituse topoloogia seaduses nimetatakse identset õiguste loetelu sõnaselgelt autori isiklikeks mittevaralisteks õigusteks ning eraldiseisvas paragrahvis on rõhutatud, et lisaks võõrandamatule autorsusele on autori isiklikud mittevaralised õigused autori isikust lahutatavad ega ole üleantavad autori eluajal (TDKS § 13 lg 2, MTKS § 11 lg 2).

Autori varaline õigus tööstusomandi mõistes hõlmab õigust õiglasele tulule, nt tööstusdisainilahenduse ja mikrolülituse topoloogia seaduste kohaselt on

tööstusomandi esemete autori varaline õigus õiglasele osale tööstusdisainilahendusest saadavast tulust. Autor võib selle õiguse võõrandada, samuti läheb see õigus üle pärijale (TDKS § 13 lg 3, MTKS § 11 lg 3). Leiutiste autoril on õigus saada õiglast tulu leiutisest saadava tulu arvel ning autori varalised õigused on võõrandatavad (st üleantavad, loobutavad) ja pärandatavad (KasMS § 12 lg-d 8 ja 9, PatS § 13 lg-d 8 ja 9).

Kaubamärgiseaduses vastav regulatsioon puudub.

Tööstusdisainilahenduse kaitse seaduse § 13 kohaselt on tööstusdisainilahenduse autori isiklikud mittevaralised õigused:

- 1) õigus nõuda enda kui autori nime avalikustamist;
- 2) õigus keelata enda kui autori nime avalikustamine;
- 3) õigus tühistada igal ajahetkel oma nime avalikustamise keeld.

(2) Tööstusdisainilahenduse autori isiklikud mittevaralised õigused on autori isikust lahutamatud ega ole üleantavad autori eluajal.

(3) Tööstusdisainilahenduse autori varaline õigus on õigus õiglasele osale tööstusdisainilahendusest saadavast tulust. Autor võib selle õiguse võõrandada, samuti läheb see õigus üle pärijale.

Samasugune regulatsioon sisaldub ka **mikrolülituste topoloogia seaduse** §-s 11⁴⁴, **patendiseaduse** § 13 lõigetes 7-9 ning **kasuliku mudeli seaduse** § 12 lõigetes 7-9.

Märgatav on sarnasus tööstusomandi seadustes. Kui võimaliku edasise töö käigus otsustatakse kodifitseerida vaid tööstusomandi õigust, on põhjendatud ka kõnealuse materia paigutus Üldosas.

4.4. AINUÕIGUSE PIIRANGUD

Käesolevas peatükis leiavad käsitlust piirangud, mis tulenevad intellektuaalse omandi seadustest, täiendavad piirangud võivad tuleneda ka muudest seadustest, nt reklaamiseadusest.

4.4.1. VAREMKASUTAMISÕIGUS

Patendiseaduse § 17 kohaselt võib isik, kes kasutas Eesti Vabariigis tööstuslikult leiutist enne teise isiku poolt samale leiutisele patenditaotluse esitamist, tehes seda heauskselt ja patenditaotlejast sõltumatult, jätkata leiutise kasutamist, säilitades kasutamise üldiseloому endisena. Kasutamine on heauskne, kui kasutaja ei teadnud ega pidanudki teadma, et leiutisele kavatsetakse esitada patenditaotlus. Varemkasutamisoigus kuulub ka isikule, kes heauskselt on teinud olulisi ettevalmistusi leiutise tööstuslikuks kasutamiseks Eesti Vabariigis. Varemkasutamisoigus võib üle minna teisele isikule ainult koos ettevõttega, kus varemkasutamisoigus on tekkinud või kus seda kavatseti kasutada.

Identne regulatsioon sisaldub **kasuliku mudeli seaduses** (§ 16).

Tööstusdisainilahenduse seaduse § 18 kohaselt võib isik, kes enne teise isiku poolt tööstusdisainilahenduse registreerimise taotluse esitamist heauskselt ja

⁴⁴ Keeleliselt parem sõnakasutus, kui TDS-s.

tööstusdisainilahenduse registreerimise taotlejast (edaspidi *taotleja*) sõltumatult on kasutanud Eesti Vabariigis identset või äravahetamiseni sarnast tööstusdisainilahendust või on teinud olulisi ettevalmistusi selle kasutamiseks, jätkata tööstusdisainilahenduse kasutamist endisel viisil või seda kavandatud viisil kasutama hakata (edaspidi *varemkasutamisoigus*). Kasutamine või selleks ettevalmistuste tegemine on heauskne, kui seda teinud isik ei teadnud ega pidanudki teadma, et tööstusdisainilahenduse kohta kavatsetakse esitada registreerimistaotlus.

Kuigi ka **mikrolülituste topoloogia** õiguskaitsse antakse registreerimisega registris (MTKS § 8 lg 6), ei ole mikrolülituse topoloogia seaduses varemkasutamisoigus reguleeritud. Mikrolülituse topoloogia õiguskaitsse alguse päevaks loetakse päev, millal seda mikrolülituse topoloogiat maailma mis tahes osas esmakordselt ärieesmärgil kasutati, kui kahe aasta jooksul sellest päevast arvates on esitatud taotlus mikrolülituse topoloogia registreerimiseks registris (MTKS § 9 lg 2).

Kasuliku mudeli seadusele, **patendiseadusele** ja **tööstusdisainikaitse** seadusele on ühine säte, mille kohaselt varemkasutamisoigus võib üle minna teisele isikule ainult koos ettevõtte või selle osaga, millega varemkasutamisoiguse tekkimine on seotud (KasMS § , PatS §, TDKS §)

Kaubamärgiseaduse § 16 lg 2 kohaselt ei ole varasema kaubamärgi⁴⁵ omanikul õigust keelata hilisema kaubamärgi ega muu hilisema õiguse kasutamist, kui ta oli teadlik hilisemast kaubamärgist või pidi sellest teadlik olema ning on nõustunud hilisema kaubamärgi kasutamisega viie varasema järjestikuse aasta jooksul. Piirangut ei kohaldata, kui hilisema kaubamärgi omanik hakkas kaubamärki kasutama või esitas taotluse pahauskelt või kui muu hilisem õigus omandati pahauskelt. Hilisema kaubamärgi omanikul ei ole õigust keelata varasema kaubamärgi ega muu varasema õiguse kasutamist.

Geograafilise tähise kaitse seaduse §-s 12 kohaselt ei saa kaubamärki, mis on heauskselt registreerimiseks esitatud või heauskselt registreeritud kas enne käesoleva seaduse jõustumise kuupäeva või enne, kui geograafiline tähis on oma päritoluriigis kaitse saanud, kehtetuks tunnistada, selle registreerimisest ei saa keelduda või selle kasutamist keelata põhjusel, et kaubamärk sisaldab registreeritud geograafilist tähist või on sellega eksitavalt sarnane, kui käesolev seadus ei sätesta teisiti. Avatud on ka heausksuse mõiste. Sama seaduse §-s 20 on reguleeritud alkohoolse joogi geograafilise tähise varemkasutamisoigus: Eesti kodanik või isik, kelle alaline elu- või asukoht on Eestis ja kes on alkohoolse joogi tähistamiseks registreeritud geograafilist tähist kasutanud kas pidevalt ja heauskselt enne 1994. aasta 15. aprilli või pidevalt vähemalt 10 aasta jooksul enne seda kuupäeva, võib pärast tähise registreerimist jätkata tähise kasutamist identsete või samaliigiliste kaupade või teenuste tähistamiseks endises mahus.

Kasuliku mudeli seaduse ja **patendiseaduse** kohaselt võib isik, kes heauskselt kasutas leiutist enne patenditaotluse esitamist, esitada patendiomaniku vastu kohtusse hagi varemkasutamisoiguse tunnistamiseks (PatS 54 lg 1, KasMS § 51 lg 1)

Isik, kes heauskselt on kasutanud tööstusdisainilahendust enne registreerimistaotluse esitamist, võib oma varemkasutamisoiguse tunnistamiseks esitada kohtusse hagi tööstusdisainilahenduse omaniku vastu (TDKS § 85 lg 1, PatS § 54 lg 1, KasMS § 51 lg 1).

⁴⁵ Varasema kaubamärgi mõiste sisaldub KMS §-s 11

Varemkasutamise õigus on seotud registreeritava omandiga, nimetatud põhimõtet on võimalik üldosas reguleerida, seejuures tuleb tähelepanu pöörata kompaktsel ja kõikehaaravale regulatsioonile esitusele.

4.4.2. Ajutine kaitse

Regulatsiooni eelis seisneb selles, et isikut, kes registreerimismenetluse jooksul heatahtlikult tööstusomandi eset kasutab, ei loeta ainuõiguse rikkujaks.

Patendiseaduse § 18 kohaselt saab leiutise ajutise kaitse patenditaotluse esitamise kuupäevast arvates kuni patendi väljaandmise teate avaldamise kuupäevani.

Sarnane regulatsioon sisaldub kasuliku mudeli seaduses, kuigi sõnastus ja peatüki üleehitus on pisut erinev. Patendiseaduses on lisaks sätestatud ajutise kaitse ulatuse piiratus patendinõudluse järgi.

Sordi kaitse alla võtmise taotluse vastuvõtmise päevast alates kuni sordi kaitse alla võtmise või sellest keeldumise otsuse tegemiseni on sort ajutise kaitse all. Ajutise kaitse all olemise ajal kohaldatakse sordi suhtes kaitsealuse sordi kohta käesolevas seaduses sätestatud nõudeid. Ajutise kaitse all olemise ajal on sordi omanikul käesolevas seaduses sätestatud kaitsealuse sordi omaniku õigused (TPSKS § 41).

4.4.3. Õiguste ammendumine

PatS § 17¹ Patendiomanikul ei ole õigust keelata tema poolt või tema nõusolekul Eesti või Euroopa Majanduspiirkonna lepingu osalisriigi territooriumil käibesse lastud patendiga kaitstud leiutist sisaldava toote omandamist (sh importimist), kasutamist, levitamist, müüki või müügiks pakkumist. Identne regulatsioon **KasMS** §-s 15¹.

Tööstusdisainilahenduse omaniku poolt või tema loal tööstusdisainilahenduse järgi valmistatud ja Eesti Vabariigis või Euroopa majanduspiirkonna lepingu liikmesriigis käibesse lastud toodete levitamine, müümine, müügiks pakkumine või eelnimetatud eesmärkidel importimine, eksportimine ja ladustamine (TDKS § 17 p 6).

Kaubamärgiomanikul ei ole õigust keelata tema poolt või tema loal kaubamärgiga tähistatud ja Eestis või Euroopa Majanduspiirkonna lepingu osalisriigis käibesse lastud kauba edasist ärieesmärgil kasutamist, välja arvatud juhul, kui kaubamärgiomanikul on õigustatud huvi olla kauba edasise ärieesmärgil kasutamise vastu, eriti juhul, kui kauba omadused on pärast käibesse laskmist muutunud (KMS § 16 lg 3).

Mikrolülituse topoloogia omanikul ei ole õigust keelata tema poolt või tema nõusolekul Eesti Vabariigi või Euroopa majanduspiirkonna lepingu osalisriigi territooriumil käibesse lastud registreeritud mikrolülituse topoloogiat sisaldava mikrolülituse edasist ärieesmärgil kasutamist (MTKS § 17).

Pärast **autori** poolt või tema loal teose koopia esmamüüki või omandiõiguse muul viisil üleandmist Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis lõpeb käesolevas punktis nimetatud õigus ja teose koopiat võib Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis edasi levitada autori nõusolekuta. Autorile kuulub ainuõigus lubada või keelata oma teose koopia rentimist ja laenutamist üldsusele ka juhul, kui õigus teose levitamisele on lõppenud, välja arvatud käesoleva seaduse §-s 13³ sätestatud juhud (AutõS § 13 lg 1 p 2).

4.4.4. Vaba kasutamine, kasutamiskohustus

Vaba kasutamise põhjalik regulatsioon on oluline vaid autoriõiguse seaduse kontekstis, seejuures on tegemist väga mahuka regulatsiooniga (AutõS IV ptk).

Kaubamärgiomanik on kohustatud registreeritud kaubamärki registreeringus märgitud kaupade ja teenuste tähistamiseks ka tegelikult kasutama ja eristamisvõimet säilitama⁴⁶ (KMS § 17). Kaubamärgiomanikul puudub õigus nõuda teise kaubamärgi omaniku ainuõiguse tühistamiseks tunnistamist juhul, kui ta ei ole oma registreeritud kaubamärki mõjuva põhjuseta viie järjestikuse aasta jooksul käesoleva seaduse § 17 tähenduses kasutanud (KMS § 52 lg 4). Asjast huvitatud isik võib esitada hagi kaubamärgiomaniku vastu, nõudes tema ainuõiguse lõppenuks tunnistamist, kui kaubamärk on kaubamärgiomaniku tegevuse või tegevusetuse tulemusena muutunud tavapäraseks või tarbijat eksitavaks või kui registreeritud kaubamärki ei ole pärast registreeringu tegemist mõjuva põhjuseta viie järjestikuse aasta jooksul käesoleva seaduse § 17 tähenduses kasutatud (KMS § 53 lg 1). Kui kaubamärgi omanik, kes oli teadlik hilisemast kaubamärgist või pidi sellest teadlik olema, oma õigusi ei kaitse, peab kaubamärgiomanik taluma kaubamärgi kasutamist teiste isikute poolt (KMS § 16 lg 2).

Patendiseaduse §-s 47 nähakse ette **sundlitsentsi** regulatsioon, kuigi praktikas instituut veel rakendust leidnud ei ole. Isik, kes on huvitatud patenditud leiutise kasutamisest ja on suuteline seda tegema Eesti Vabariigis, võib patendiomaniku keeldumisel litsentsi andmisest esitada kohtusse hagi sundlitsentsi saamiseks, kui:

- 1) patendiomanik ei ole leiutist Eesti Vabariigis kasutanud kolme aasta jooksul pärast patendi väljaandmise teate avaldamist või nelja aasta jooksul pärast patenditaotluse esitamist, kusjuures aluseks võetakse hiljem lõppev tähtaeg;
- 2) patendiomanik ei kasuta leiutist mahus, mis vastaks Eesti Vabariigi siseturu vajadustele;
- 3) patent takistab teise tehniliselt progressiivse ja Eesti Vabariigi majandusele olulise leiutise kasutamist;
- 4) leiutise kasutamist nõuavad riigikaitse, keskkonnakaitse, tervishoiu ja teised Eesti Vabariigi olulised riiklikud huvid, sealhulgas leiutise kasutamise hädavajadus seoses loodusõnnetusega või muu erakorralise juhtumiga;
- 5) patent takistab sordi kaitse alla võtmist taimede paljundamise ja sordikaitse seaduse järgi või kaitsealuse sordi kasutamist.

Patenditud leiutise kasutamine Vabariigi Valitsuse või Vabariigi Valitsuse volitatud kolmanda isiku poolt ilma patendiomaniku loata on lubatud epideemia korral nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse ning eriolukorras eriolukorra seaduse tähenduses (edaspidi **riiklik ärieesmärgita kasutamine**) (PatS § 47¹)

4.5. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad sätted

- Ühised mõisted (autor, sh ühisautor, omanik, registreerimistaotluse esitamiseks õigustatud isik (registrisätete peatükis) jne)
- Ainuõiguse olemus
- Ainuõiguse piirangud

⁴⁶ Riigikohtu 30.03.2006 lahend nr 3-2-1-4-06

5. ÕIGUSTE ÜLEMINEK ja PANTIMINE

Intellektuaalse omandi õiguste üleminekust saab rääkida kahest aspektist lähtuvalt. Üldistatult on esiteks on üleantav intellektuaalne omand ja selle kasutusõigus ja teiseks on registreeritavate õiguste puhul üleantav õiguskaitsese taotlemise õigus, seejuures nii enne registreerimismenetluse algust kui selle jooksul.

5.1. Intellektuaalse omandi üleminek

Kasuliku mudeli seaduses ja patendiseaduses sätestatakse sõnaselgelt, et intellektuaalse omandi omanik võib oma õigused käesolevas seaduses sätestatud korras täielikult või osaliselt teisele isikule üle anda, oma õigustest loobuda või need pantida (KasMS § 13 lg 4, PatS § 14 lg 2¹).

Kaubamärgiseaduse § 18 kohaselt võib kaubamärki võõrandada kas kõigi või osa kaupade või teenuste suhtes. Kaubamärgi õiguste pantimise ja ülemineku regulatsioon on ette nähtud vaid registreeritud kaubamärgi suhtes.

Tööstusdisainilahenduse omanik võib tööstusdisainilahenduse teisele isikule üle anda. Tööstusdisainilahenduse üleandmisel lähevad teisele isikule üle kõik käesoleva seaduse §-s 16 nimetatud tööstusdisainilahenduse omaniku õigused (TDKS § 73 lg 1).

Mikrolülituse topoloogia omanik võib oma õigused teisele isikule üle anda (MTKS § 49 lg 1).

Geograafilisel tähisel puudub ainuomanik. Tähist võivad kasutada isikud, kes tegelevad registreeringus märgitud territooriumil registreeringus märgitud kaupade või teenustega ja kelle kaubal või teenusel on kõik registreeringus märgitud omadused, maine või muud iseloomulikud tunnused. Sellest johtuva õigusliku omapära tõttu puudub regulatsioon õiguse üleandmise kohta.

Kaitsealuse **sordi** omanik võib talle kuuluvad sordi omaniku õigused üle anda teisele isikule (TPSKS § 51 lg 1).

Autoriõiguse seaduse kohaselt on autori varalised õigused üleantavad kas üksikute õigustena või õiguste kogumina, kas tasu eest või tasuta. Üleantavad ei ole autori isiklikud õigused, sh õigus teha teoses muudatusi (AutõS § 11 ja § 36).

Isiklike ja varaliste õiguste eristamise regulatsioon sisaldub ka tööstusomandi seadustes, kuid autoriõigusest erinev on isiklike ja varaliste õigusmõistete sisustamine⁴⁷ (KasMs § 12, PatS § 13, TDKS § 12, MTKS § 10). Tööstusomandi seadustes on märgitud, et autorsus on võõrandamatu ja tähtajatu. **Tööstusdisainikaitse ja mikrolülituse topoloogia** seaduses on rõhutatud, et lisaks võõrandamatule autorsusele on autori isiklikud mittevaralised õigused autori isikust lahutamatud ega ole üleantavad autori eluajal (TDKS § 13 lg 2, MTKS § 11 lg 2). Autor võib varalise õiguse võõrandada, samuti läheb see õigus üle pärijale (TDKS § 13 lg 3, MTKS § 11 lg 3). Leiutiste autori varalised õigused on võõrandatavad ja pärandatavad (KasMS § 12 lg-d 8 ja 9, PatS § 13 lg-d 8 ja 9).

⁴⁷ Lähemalt ptk-s 4.3.1

Enamikes käsitletavates seadustes sisaldub sõnaselgelt, et õigus tööstusomandile läheb omaniku surma või juriidilise isiku lõpetamise korral üle õigusjärglasele (KasMS 42 lg 2, PatS § 45 lg 2, KM § 18 lg 2, TDKS § 73 lg 2, MTKS § 49 lg 2, TPSKS § 51 lg 2). Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seadusjärgsele pärijale lähevad vastava õiguse kehtivuse tähtajaks üle varalised õigused ning käesoleva seaduse § 12 1. lõike punktides 4–6 ning § 66 punktis 4 nimetatud isiklikud õigused, kui viimse tahte avaldusega ei ole ette nähtud teisiti (§ 36 lg 2). Iseenesest on reguleeritav küsimus hõlmatud üldõigusjärgluse põhimõttega ning regulatsioon intellektuaalse omandi seadustes on vajalik vaid üldnormist erineva regulatsioon kehtestamiseks (TsÜS § 6). Nt välistab kaubamärgiseaduse § 18 lg 2 otseselt kaubamärgi päritavuse riigi ja kohaliku omavalitsuse poolt.

5.1.1. Õigusmuudatuseks vajalikud tehingud ja toimingud

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 6 kohaselt antakse õigused ja kohustused üle üleandmise tehinguga (käsitustehing), kusjuures käsitustehingu kehtivus ei sõltu õiguse ja kohustuse üleandmiseks kohustava tehingu kehtivusest (**lahutamis- ja abstraktsiooniprintsiip**). Nimetatud printsiipide kohalduvust intellektuaalse omandi õiguses on oma väitekirjas „Varaliste tehingute süsteem Eestis“ uurinud Villu Kõve ja märkinud kriitiliselt, et intellektuaalse omandi õiguses on lahutamispriintiibi ja abstraktsiooniprintsiibi mõistmine raskendatud, seda eelkõige õigusaktide paljususe, vastuolulisuse ning kontseptsioonituse tõttu⁴⁸. Samuti leiab V.Kõve, et autoriõiguse seadusest ei nähtu, kas autorilepinguna mõistetakse autori varaliste õiguste üleandmise kohustus- või käsitustehingut ning avaldanud arvamust, et ilmselt mõlemat. Kuna autoriõiguse seaduses puuduvad selged erisused, mis seaks nt autorilepingu varalise õiguse üleandmiseks kui käsitustehingu kehtivuse sõltuvusse kohustuslepingu kehtivusest, järeltab V.Kõve, et selles osas kehtivad üldreeglid⁴⁹.

Saksa eraõiguses kehtivad lahutamis- ja abstraktsiooniprintsiip põhimõtteliselt ka intellektuaalse omandi õiguses. Autoriõiguse seaduse kommentaaride kohaselt tehakse saksa õiguspraktikas sageli mõlemad tehingud koos, st üheaegselt ja vormiliselt üksteisest lahutamata⁵⁰. Saksa õiguskirjanduses on abstraktsiooniprintsiip ka kriitikat pälvinud ja selle kohaldamise suhtes autoriõiguses ollakse pigem eitaval seisukohal, va teatud erandid. Leitakse, et puudub tungiv vajadus võtta autoriõigusesse üle põhimõtte, mis on tsiviilõiguses tugeva kriitika osaliseks saanud⁵¹. Abstraktsiooniprintsiibi kohaldatavuse küsimuses järeltab V.Kõve selguse loomise vajadust toonitades, et siiani on intellektuaalse omandi üleandmise reeglid olnud pigem kausaalsusprintsiibist lähtuvad⁵², kuid kuna seda seaduses selgelt väljendatud ei ole, ei ole põhjust väita, et tegemist oleks erandiga abstraktsiooniprintsiipi ettenägevast üldregulatsioonist⁵³.

Intellektuaalse omandi seadused reguleerivad intellektuaalse omandi tehinguid nõ mitte-ammendavalt, kuivõrd mitmed küsimused on reguleeritud eraõiguse teiste seadustega, nt võlaõigusseadusega. Asja müügi kohta seaduses sätestatud kohaldatakse vastavalt õiguse ja muu eseme müügile, kui seadusest ei tulene teisiti ja see ei ole vastuolus eseme olemusega. Õiguse müüja peab ostjale võimaldama

⁴⁸ Kõve, V., lk 212

⁴⁹ Kõve, V., lk 213

⁵⁰ *Schricker, sissejuhatus* §-le 28jj, än 58. Kõrvalepõikena: Saksa õiguse kohaselt ei ole autoriõigused üleantavad, need saavad reeglina üle minna vaid pärimisega, võimalik on seada kasutusõigus (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte §-d 12jj ja 29)

⁵¹ *Schricker, sissejuhatus* §-le 28jj, än 59

⁵² Kõve, V., lk 149

⁵³ Kõve, V., lk 214

müügilepingu esemeks olev õigus omandada (VÕS § 208 lg 3). Õiguskirjanduses on siiski avaldatud arvamust, et *de lege lata* on lahendus võlaõiguse sätete kohaldamisest intellektuaalse omandi tehingutele teaduslikult põhjendatud, kuid *de lege ferenda* räägib palju siiski eraldiseisva regulatsiooni kasuks eriseaduses⁵⁴. Võlaõigusseaduse kommentaaride järgi on välistatud tööstusomandi käsutamine nõuete ülemineku sätete alusel (VÕS § 174), kuna tööstusomandiseadused näevad ette eriregulatsiooni⁵⁵.

Registreeritavate õiguste ülemineku regulatsiooni puhul lisandub täiendav küsimus **registrikannete õiguslikust tähendusest** õiguste üleminekul. Näiteks asjaõigusseaduse § 64¹ on nt kinnisomandi üleandmiseks nõutav õigustatud isiku ja teise poole notariaalselt tõestatud kokkulepe (asjaõigusleping) ja sellekohase kande tegemine kinnistusraamatusse, kui seadus ei sätesta teisiti. Seega on kanne kinnistusraamatus käsutustehingu kõrval üks kahest võrdsest õigusmuudatuse eeldusest ning asjaõiguse üleandmine on kehtiv alates sissekandest, st kannetel on konstitutiivne tähendus. Selliselt on tagatud, et kinnistusraamatust nähtub alati tegelik õiguslik olukord.

Intellektuaalse omandi õiguses on sellekohane regulatsioon (sealhulgas on erinevad registri põhimõtted) erinev ja komplitseeritum, samuti seaduste lõikes ebaühtlane. Põhimõtteliselt on reguleeritud õiguse üleminek, kasutamiseõiguse teke, kande tegemine, kande jõustumine ja avalikustamine Patendiameti ametlikus väljaandes ja kehtivus kolmandate isikute suhtes, eristades kohati üleminekut pooltevahelises suhtes ülemineku kehtivusest kolmandate isikute suhtes.

Kasuliku mudeli seaduse kohaselt loetakse kasulik mudel teisele isikule ülelainuks tehingu või kohtuotsuse järgi määratud kasuliku mudeli ülemineku päevast või õigusjärgluse tekkimise päevast (KasMS § 42 lg 5). Isik, kellele kasulik mudel on üle läinud, võib kasuliku mudeli omaniku õigusi kasutama hakata registreeringu andmete muutmise kande jõustumise päevast. Kanne jõustub selle tegemise päeval. Kolmanda isiku suhtes jõustub kanne kande teate Patendiameti ametlikus väljaandes avaldamise päeval (KasMS § 42 lg 6, samuti TDKS § 73 lg-d 6 ja 7, MTKS § 49 lg-d 6 ja 7).

Sordi omaniku õigused loetakse teisele isikule ülelainuks tehingu või kohtuotsuse järgi määratud ülemineku päevast, pärimisõiguse või õigusjärgluse tekkimise päevast alates. Isik, kellele sordi omaniku õigused on üle läinud, võib sordi omaniku õigusi kasutama hakata vastava registrikande tegemise päevast alates (TPSKS § 51 lg-d 6 ja 7).

Eelnimetatutest erinev on **patendiseaduse** regulatsioon, sidudes uue patendiomaniku õiguste kasutamise õiguse tekke avaldamisega Patendilehes. Nimelt loetakse patent teisele isikule üle läinuks tehingu või kohtuotsuse järgi määratud ülemineku päevast või õigusjärgluse tekkimise päevast (PatS § 45 lg 7). Isik, kellele patent on üle läinud, võib hakata patendiomaniku õigusi kasutama registreeringu andmete muutmise kande jõustumise päevast (PatS § 45 lg 8). Registreeringu andmete muutmise kanne jõustub registreeringu andmete muutmise teate Patendiameti ametlikus väljaandes avaldamise päeval (PatS § 45 lg-d 5 ja 6).

Kannete tegelikule õiguslikule olukorrale vastavuse tagamiseks nähakse ette omaniku andmete muutmise kohustus registris, taotluse esitamiseks õigustatud isikute ja kande

⁵⁴ Ahrens, H.-J., lk 622

⁵⁵ Varul, P., Kull, I., Kõve, M., Käerdi, M., lk 573

aluseks olevate dokumentide loetelu, andmete muutmise tähtaeg ja andmete tähtajaks mitte-esitamise tagajärg.

Kasuliku mudeli omaniku andmete muutmiseks registreeringu andmete kandes peab kasuliku mudeli omanik või isik, kellele kasulik mudel üle läheb, esitama Patendiametile sellekohase taotluse (KasMS § 42 lg 3). Taotlus tuleb esitada ühe aasta jooksul tehingus määratud kasuliku mudeli ülemineku päevast või õigusjärgluse tekkimise päevast arvates. Kui kasulik mudel läheb üle kohtuotsuse alusel, tuleb taotlus esitada ühe kuu jooksul kohtuotsuse jõustumise päevast arvates. Seadustes on sätestatud kohtu kohustus saata Patendiametile vastava tööstusomandi alases vaidluses tehtud kohtulahendi ära kiri teadmiseks (KasMS § 54 lg 2, PatS 57 lg 2, KMS § 60), tööstusdisainikaitse ja mikrolülituse topoloogia seaduses täiendavalt kohtu kohustus *viivitamatuks* saatmiseks (TDKS 86 lg 3, MTKS § 61 lg 2)⁵⁶.

Sordikaitse regulatsiooni kohaselt esitatakse vastav avaldus registripidajale tehingus määratud, pärimisõiguse tekkimise või õigusjärgluse tekkimise päevast alates ühe aasta jooksul. Kui sordi omaniku õigused lähevad üle kohtuotsuse alusel, esitatakse avaldus registripidajale kohtuotsuse jõustumisest arvates 30 tööpäeva jooksul. Registripidaja teeb asjakohase registrikande käesoleva paragrahvi lõikes 3 nimetatud avalduse saamisest arvates viie tööpäeva jooksul (TPSKS § 51 lg-d 3-5).

Tähelepanuväärne on kasuliku mudeli seaduse säte, mille kohaselt registreeringu andmete muutmiseks ettenähtud tähtaegade eiramise korral loetakse registreering kehtetuks (KasMS § 42 lg 4). Analoogiline tagajärg on ette nähtud ka tööstusdisaini omaniku eduka vaidlustamise ja kande andmete mittemuutmise korral (TDKS § 77 lg 2 p –d 4 ja 5). Kui näiteks **patendiseaduse**, **tööstusdisainikaitse** ja **mikrolülituse topoloogia** seaduses nähakse ette õigustatud isiku kohustus esitada registrile avaldus ja üleminekut tõendav dokument ühe aasta jooksul (kohtuotsuse alusel kuu aja jooksul), siis **kaubamärgiseaduses** regulatsioon tähtaja kohta puudub (PatS § 45 lg 4, TDKS § 73¹ lg 4, MTKS § 49 lg 4).

Omaniku kande muutmine toimub reeglina kas senise omaniku avalduse või tulevase omaniku ja üleminekut tõendava dokumendi (või tehingu ära kirja) alusel. **Patendiseadus** ja **kasuliku mudeli** seadus annavad kõnealuse õiguse kas omanikule või isikule, kellele õigus üle läheb. **Tööstusdisainikaitse** seaduse kohaselt on avalduse esitamise õigus taotlejal, omanikul või teisel õigustatud isikul. **Sordikaitse** regulatsiooni kohaselt võib avalduse kaitsealuse sordi omaniku andmete muutmiseks registris esitada isik, kellele sordi omaniku õigused üle lähevad (TPSKS § 51 lg 3). Seejuures tekib kasuliku mudeli seaduse regulatsioonis küsimus, kas vajalik on notariaalselt tõestatud ära kiri või piisab tõestamisest muul moel, nt Patendiameti ametniku tõestusest, nagu see on põhimõtteliselt reguleeritud kaubamärgiseaduse § 50¹ lõikes 3. Õiguse üleminekuks iseenesest seadus notariaalset vormi ette ei näe. Võrdluseks võib tuua sama regulatsiooni lahenduse patendiseadusest: andmete muutmiseks piisab usaldusväärsetest üleminekut tõendavatest dokumentidest (PatS § 45 lg 3). Tegemist on 1.03.2009 jõustunud muudatusega⁵⁷, kusjuures lõike varasem sõnastus oli järgmine: üleminekut tõendava dokumendi või selle ametlikult kinnitatud ära kirja.

⁵⁶ Geograafilise tähise seaduse kohaselt saadab kohus Patendiametile teadmiseks geograafilise tähise kaitse alases vaidluses tehtud lahendi ära kirja ka siis, kui Patendiamet ei ole protsessis osalenud (GKS § 46 lg 3).

⁵⁷ Tööstusomandi õiguskaitset reguleerivate seaduste ja nendega seonduvate seaduste muutmise seadus (RT I 2009, 4, 24) ei sisalda muudatusi kasuliku mudeli seaduses

Seega läheb nt kasulik mudel ostjale üle tehingu tegemise päeval, kasulikku mudelit kasutama võib ta hakata kande jõustumise päeval ja kolmandate isikute suhtes hakkab õiguse üleminek kehtima Kasuliku Mudeli Lehes avaldamise päevast (vrdl patendiseaduse vastav regulatsioon). Kasuliku Mudeli Lehe ilmumissagedus on neli korda aastas järgmistel kuupäevadel: 15. jaanuar, 15. aprill, 15. juuli ja 15. oktoober. Kui lehe ilmumise päev ei ole tööpäev, ilmub leht nimetatud kuupäevadele järgneval esimesel tööpäeval⁵⁸. Kui andmete muutmise taotlus Patendiametile ettenähtud ajal ei laeku, loetakse registreering kehtetuks (KasMS § 42 lg 4).

Patendiseaduse § 14 lõikes 2¹ on sätestatud, et patendiõigused võivad üle minna patendiomaniku õigusjärglasele tingimusel, et registreering patendiregistris on kehtiv. Ka **kasuliku mudeli** seaduse kohaselt võib mudel üle minna kasuliku mudeli omaniku õigusjärglasele tingimusel, et registreering registris on kehtiv (KasMS § 13 lg 4).

Eeltoodutest erinev ja lihtsam on **kaubamärgiseaduse** § 18 lõikes 3 sisalduv säte, mille kohaselt registreeritud kaubamärgi võõrandamine või üleminek jõustub vastava muudatuse registrisse kandmise kuupäeval. Riigikohus on selgitanud, et 1. jaanuaril 2004 jõustunud KMS § 18 lg 3 kohaselt on kaubamärgi omaniku vahetuseks tingimata vajalik registrikande tegemine⁵⁹.

Võrdluseks võib tuua regulatsiooni väärtpaberite keskregistri seaduses. Õigus registrisse kantud väärtpaberitele loetakse kolmandate isikute suhtes kehtivaks üksnes juhul, kui õigus on kantud registrisse. Samuti sisaldab väärtpaberite keskregistri seadus erinevalt tööstusomandi seadustest sätte heauskse omandamise võimaluse kohta- kui isik omandab registrile tuginedes heauskselt väärtpaberi või õiguse väärtpaberile, loetakse register tema suhtes õigeks (EVKS § 9, vrdl AõS § 56 ja 56¹).

5.2. Pantimine

Eriseadustes on regulatsioon põgus ja seaduste lõikes ebaühtlane. Pandi tekkimise, liigi, sisu, lõppemise ja pandipidaja nõuete rahuldamise üldregulatsioon sisaldub asjaõigusseaduses, millest eriseadused kohati väga erineva lahenduse ette näevad. Varem asjaõigusseaduses sisaldunud eraldi sätted intellektuaalse omandi pantimise kohta tunnistati kehtetuks 2003.a, regulatsioon paranes märgatavalt 2009.a muudatustega⁶⁰ asjaõigusseaduse registerpandi sätetes.

Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduses on reguleeritud tööstusomandi eseme pandi registreerimine, sätestades mh, et registrisse kantakse pandi rahalise väärtuse suurus ja täitmise tähtaeg ning et pant lõpeb pandiga tagatud nõude lõppemisel (TÕAS § 31).

Kasuliku mudeli ja patendiseadus sätestavad vaid põgusalt, et nimetatuid võib pantida (KasMS § 13 lg 4, PatS § 14 lg 2¹).

Ka **tööstusdisainikaitse** seaduses piirduakse üksnes nõudega pandipidaja kirjalikule nõusolekule ülemineku registrisse kandmisel (TDKS § 73¹ lg 5).

⁵⁸ Eesti Kasuliku Mudeli Lehe põhimääruse § 24

⁵⁹ RKL 3-2-1-73-08

⁶⁰ RT I 2009, 30, 178

Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus pandiõiguse teket, püsimist ja lõppemist ei reguleeri.

Kuna **geograafiline tähis** erinevalt muudest tööstusomandi liikidest ei moodusta omandit sõna täpses mõttes, ei ole seda võimalik pantida⁶¹.

Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus pandisätteid ei sisalda.

Oluliselt üksikasjalikumalt on reguleeritud tööstusomandi pantimine eelnimetatutest hiljem valminud **kaubamärgiseaduses**. KMS § 24 kohaselt võib registreeritud kaubamärki pandiga koormata selliselt, et isikul, kelle kasuks pant on seatud (edaspidi *pandipidaja*), on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud kaubamärgi arvel. Sisuliselt kordab nimetatud säte asjaõigusseaduse registerpandi regulatsiooni: „Patenti, kaubamärki, tööstusdisainilahendust, kasulikku mudelit, sorti, mikrolülituse topoloogiat, mootorsõidukit ja õhusõidukit, mis on kantud registrisse, mille andmed on avalikud ja mille pidamine on reguleeritud seadusega sätestatud korras, võib koormata registerpandiga selliselt, et isikul, kelle kasuks registerpant on seatud, on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud eseme arvel“ (AõS § 297). Erisusena sisaldab kaubamärgi seadus võimaluse pantida vaid registreeritud kaubamärki.

Asjaõigusseaduse registerpandi regulatsioon puudutab küll nt sorte, kuid ei hõlma autoriõigust, mille osas tuleb mainida, et erinormi puudumise tõttu üleantavate õiguste osas tugineda õiguste pantimise üldsätetele (nt AõS 277). Õiguste pantimisele kohaldatakse käsipandi sätteid, kui seadusest ei tulene teisiti (AõS § 314). Käsipant lõpeb tagatud nõude lõppemisega (AõS § 284). Panditud asi müüakse avalikul enampakkumisel, kui ei ole kokku lepitud teisiti (AõS 294).

Asjaõigusseaduse kohaselt on registerpandi tekkimiseks vajalik pandieseme omaja ja pandipidaja kokkulepe eseme koormamise kohta registerpandiga ja pantimise kohta kande tegemine vastavasse registrisse (AõS § 299 lg 1). Erinevalt nii intellektuaalse omandi õiguse üleandmise kui tööstusomandi pantimise regulatsioonist, nähakse **kaubamärgi seaduses** kaubamärgiõiguse pantimisele ette regulatsiooni rangeim (!) vorminõue. Pant kaubamärgile tekib selle kohta registrisse kande tegemisega kaubamärgiomaniku ja pandipidaja **notariaalselt tõestatud** pandi seadmise kokkuleppe alusel (KMS § 24 lg 2). Kande tegemisega seonduv on reguleeritud eraldi §-s § 50⁶. Registerpandi seadmiseks, sisu muutmiseks või lõpetamiseks tehakse registrisse kanne avalduse alusel. Avaldus on ühepoolne ja selles on väljendatud soov teha kanne registrisse. Avaldus võib sisalduda ka asjaõiguslepingus (AõS § 297³).

Asjaõigusseaduse kohaselt kantakse registrisse pandipidaja ja registerpandi rahaline suurus (AõS § 299 lg 2). Tööstusomandi eseme pandiga koormamise korral kantakse registrisse pandipidaja andmed, pandi rahalise väärtuse suurus, nõude suurus ja täitmise tähtaeg (TÕAS § 31 lg 1). Kui asjaõigusseaduse § 297 lg 3 ja § 299¹ kohaselt lõpeb registerpant registerpandiga koormatud eseme omaja ja pandipidaja kokkuleppel ning registerpandi kohta tehtud kande kustutamisel, st on **mitteaktsesoorne**, siis tööstusomandi õiguskorralduse aluste ja kaubamärgiseaduse kohaselt lõpeb pant pandiga tagatud nõude lõppemisel või pandipidaja pandist loobumisel (TÕAS § 31 lg 2 ja KMS §-d 26 ja 50⁶ lg 6). Pandist loobumise korral esitab pandipidaja avalduse koos notariaalselt kinnitatud pandist loobumise avaldusega (KMS § 50⁶ lg 7). Seega kohaldub eraõiguse eriosa eriregulatsioon ning registreeritud

⁶¹ Seletuskiri 195 SE 1

tööstusomandi pant on ilmselt **aktseessoorne**. V.Kõve leiab, et vastuolu aktseessoorsuse ja mitteaktseessooruse vahel on lubamatu⁶². Kuna autoriõiguse seaduses, taimede paljundamise ja sordikaitse seaduses erinorm puudub ning tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus taimesortidele ei laiene, on nimetatud valdkondades tegemist pandi asjaõigusseaduse kohase mitteaktseessoorsusega. Registerpant ei lõpe pandieseme registrist kustutamisel, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti (AõS § 299¹ lg 2). Registerpandile kohaldatakse laeva asjaõigusseaduse III osa 1. peatükis laevahüpototeegi kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti (AõS § 298).

KMS §-s 25 on reguleeritud pandiga tagatud nõude rahuldamine: „Pandipidaja võib nõuda pandiga tagatud nõude rahuldamist pärast nõude sissenõutavaks muutumist. Kui pandiga tagatud nõuet ei täideta, on pandipidajal õigus rahuldada nõue koormatud kaubamärgi sundenampakkumise teel. Kokkulepe, mille kohaselt pandipidaja omandab koormatud kaubamärgi pandiga tagatud nõude rahuldamiseks, on kehtetu.“. Säte sarnaneb asjaõigusseaduses sätestatule: „Kui registerpandiga tagatud nõuet ei täideta, on pandipidajal õigus nõuda sundtäitmist sundenampakkumise teel. Enne registerpandiga tagatud nõude sissenõutavaks muutumist sõlmitud kokkulepe, mille kohaselt pandipidaja omandab registerpandiga koormatud eseme registerpandiga tagatud nõude rahuldamiseks, on tühine. Registerpandiga koormatud ese müüakse täitedokumendi alusel seaduses sätestatud korras avalikul enampakkumisel, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti“ (AõS § 302).

Nt kinnisasjade puhul on omanikul õigus koormatud kinnisasja vabalt võõrandada (uus omanik peab siiski arvestama võimalusega, et pandipidajal võib tekkida õigus rahuldada nõue omandatud kinnisasja arvel). Veelgi enam, TSÜS § 76 kohaselt ei too kokkulepitud käsutuskeelu rikkumine kaasa tehingu kehtetust. Mõnede tööstusomandi seaduste kohaselt on tööstusomandi üleandmisel vajalik lisada registreeringu andmete muutmise kande pandipidaja nõusolek (KasMS § 42 lg 3, TDKS § 73¹ lg 5, KMS 50¹ lg 4). Sarnane säte sisaldus varem ka asjaõigusseaduses, kuid 1.10.2009 jõustunud muudatuse kohaselt tunnistati see kehtetuks (AõS § 305).

Asjaõigusseaduse § 300¹ kohaselt on registerpandi kohta tehtud kande kustutamiseks vajalik pandipidaja kirjalik nõusolek, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Kaubamärgiseaduse kohaselt on registerpandi kohta tehtud kande muutmiseks või kustutamiseks kaubamärgiomaniku avalduse alusel nõutav nende isikute notariaalselt kinnitatud nõusolek, kelle registrisse kantud õigust kande muutmine või kustutamine võib kahjustada (KMS § 50⁶ lg 8).

TÕAS § 31 lg 2 kohaselt kohaldatakse pandist loobumisel tööstusomandi pantimise kohta sätestatud, arvestades kande olemusest tulenevaid erisusi. Kaubamärgiseaduse § 24 lg 3 kohaselt läheb pant üle pandipidaja õigusjärglasele. Pandi üleandmise ja selle ülemineku kohta tehakse registrisse kanne.

5.3. Intellektuaalse omandi kasutamiseõiguse üleminek

Litsentsilepingu sätted sisalduvad nii võlaõigusseaduses kui intellektuaalse omandi seadustes. Seejuures on regulatsioon üsna sarnane, va mõned erisused.

Nii autoriõiguse kui ka teiste tööstusomandi objektide õiguskaitse puhul võib üksiku õiguse või õigused kogumina ühele või mitmele isikule kasutada anda (KasMS § 43 lg

⁶² Kõve, V., lk 242

1, PatS § 46 lg 1, TDKS § 74 lg 1, MTKS § 50 lg 1, AutÕS § 64 lg 3). Kaitsealuse sordi omanik (litsentsiandja) võib sordi omaniku õigusi anda teisele isikule (litsentsisaaja) kirjaliku litsentsilepinguga (edaspidi *litsents*) (TPSKS § 52).

Regulatsioon on kõige mahukam autoriõigusseaduses, sisaldades mh rida erisätteid, nt autorilepingu mõiste (§ 48), autorilepingu sisu (§ 48¹), kehtivuse aeg (§ 52), teose kasutamise algustähtaeg (§ 53), lepingu täitmise isiklikkuse nõue (§ 56) ja lepinguga teose kasutajale üleminevad õigused (§ 57).

Erinevalt üleandmise ja pantimise tehingutest (va kaubamärk, KMS § 24 lg 2) on intellektuaalse omandi seadustes ette nähtud litsentsilepingu kirjalik vorm. Kaubamärgiseadus vorminõuet ette ei näe (KasMS § 43 lg 1, PatS § 46 lg 1, TDKS § 74 lg 7, MTKS § 50 lg 7, AutÕS § 49, TPSKS § 52). Autoriõiguse seaduses sätestades lisaks, et lihtlitsentsi andmine võib olla vormistatud ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis ning et kirjalik või kirjalikku taasesitamist võimaldav vorm ei ole kohustuslik lihtlitsentsi andmise korral lepingute suhtes teose avaldamise kohta perioodilises väljaandes või teatmeteoses ning suuliste teoste ühekordse edastamise kohta raadios ja televisioonis ning kaabellevivõrgus. Riigikohus on võtnud seisukoha, et vormi järgimata jätmisel ei ole tagajärjeks tehingu tühisus⁶³. Regulatsioonist ei nähtu, kas vorminõue laieneb kohustus- või käsutustehingule või mõlemale. V.Kõve leiab, et ilmselt mõlemale⁶⁴.

Litsentsi registreerimine vastavas registris on vabatahtlik, kuid **kasuliku mudeli, patendi, tööstusdisainilahenduse kaitse ja mikrolülituse topoloogia** seaduse kohaselt ei ole registreerimata litsentsil kolmandate isikute suhtes õiguslikku jõudu. Mitmele litsentsisaajale eri litsentsidega antud õiguste kollisiooni korral on eelis litsentsisaajal, kelle litsents on registreeritud (KasMS § 43 lg 4, PatS § 46 lg 4, TDKS § 74 lg-d 4-6, MTKS § 50 lg-d 5 ja 6). **Kaubamärgi** seadus ei näe ette registreeritud litsentsi eelistamise põhimõtet, sätestades samas, et hiljem antud litsents ei mõjuta varem antud litsentsi kehtivust (KMS § 21 lg 2, vrd VÕS § 370 lg 4). Kanne tehakse poole nõudel (KMS § 21 lg 3). Samas võivad ka ainulitsentsid olla ruumiliselt või ajaliselt nii piiratud, et neid on võimalik koos sisse kanda, samuti all-litsentsid⁶⁵.

TÕAS § 31 lg 3 kohaselt kantakse tööstusomandi eseme litsentsimise korral registrisse litsentsisaaja andmed, litsentsi iseloom, ulatus ja tähtaeg ning muud tingimused, mille registrisse kandmist on peetud oluliseks. Sama regulatsioon kordub põhimõtteliselt **kaubamärgi, tööstusdisainikaitse ja mikrolülituse topoloogia** seaduses, millede kohaselt tuleb litsentsi kohta registrisse kande tegemise avaldusele lisada litsentsilepingu väljavõte, mille vastavuse originaalile kinnitab Patendiamet ning mis sisaldab kande tegemiseks vajalikke andmeid lepingupoolte, litsentsi iseloomu, ulatuse ja tähtaja kohta (TDKS § 76, MTKS § 52, KMS § 50⁵ lg 2). Kaubamärgiseaduse kohaselt ei pea väljavõtet esitama, kui litsentsi kohta registrisse kande tegemise avaldusele on alla kirjutanud nii litsentsiandja kui ka litsentsisaaja ning avaldus sisaldab kande tegemiseks vajalikke andmeid. Kaubamärgiseaduse ja mikrolülituse topoloogia seaduse kohaselt avaldatakse teade kande tegemise kohta Patendiameti ametlikus väljaandes (KMS § 50⁷ lg 3, MTKS § 50 lg-d 4-6).

Kande tegemise eest tasutakse riigilõiv (KasMS § 43 lg 4, PatS § 46 lg 4, TDKS § 76 lg 1, KMS § 50⁵ lg 2, MTKS § 52 lg 1).

⁶³ RKL 3-2-1-124-06

⁶⁴ Kõve, V., lk 213, vt ka ptk 5.1.1.

⁶⁵ Ahres, H.-J., lk 623

All-litsentsi andmise õigus on lubatud ainult autori/omaniku nõusolekul (KasMS § 43 lg 2, AutõS § 47, PatS § 46 lg 2, TDKS § 74 lg 2, KMS § 21 lg 1, MTKS § 50 lg 2).

Litsentsi kehtivuse aeg ei või olla pikem kui registreeringu kehtivus (KasMS § 43 lg 3, PatS § 46 lg 3, sätestades lisaks, et meditsiinitoodete ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse korral mitte pikem kui täiendava kaitse kehtivus, TDKS § 74 lg 3, MTKS § 50 lg 3). Kaubamärgiseaduse sõnastuse kohaselt lõpeb litsents registreeringu kehtivusaja lõppemisel (KMS § 21 lg 4).

Võlaõigusseaduse kohaselt võib tähtajatu litsentsilepingu kumbki lepingupool üles öelda, teatades sellest ette vähemalt üks aasta (VÕS § 374). Eriseaduste regulatsioon litsentsilepingu lõpetamise kohta on põgus, sisaldades litsentsi registrist kustutamise sätete juures viidet ennetähtaegse lõppemise võimalusele (TDKS § 76 lg 3) või kande kustutamisele kokkuleppel (MTKS § 52 lg 5, TDKS § 76 lg 3).

Erinev on regulatsioon litsentsi kande kustutamiseks õigustatud isiku kohta. Kaubamärgiseaduse kohaselt võib avalduse esitada litsentsi registreerimise avalduse esitanud isik. Litsentsi kohta kande tegemise aluseks on litsentsiandja või litsentsisaaja kirjalik avaldus. Tööstusdisainikaitse seaduse kohaselt litsentsiandja ja –saaja kirjaliku avalduse alusel (KMS § 50⁵ lg 3 ja 1, TDKS § 76 lg 3).

Kui kasulik mudel läheb käesoleva seaduse §-s 42 sätestatud juhtudel üle teisele isikule, lähevad sellele isikule üle ka litsentsist tulenevad õigused ja kohustused (KasMS § 43 lg 5, sama PatS § 46 lg 5, TDKS § 75, MTKS § 51 lg 3, TPSKS § 52). Kaubamärgi seaduse kohaselt ei mõjuta kaubamärgi võõrandamine varem antud litsentsi kehtivust (KMS § 21 lg 2).

Erandina võlaõigusseadusest (VÕS § 373), antakse tööstusomandi seadustes litsentsisaajale hagi esitamise õigus. Litsentsi andmisega piirab täisõiguse omanik osaliselt oma õigusi, kuid hagi esitamise õigusega sarnastatakse litsentsilepingut asjaõigusliku toimega lepingule. Siinkohal ei tehta vahet, kas litsentsisaaja on ainu- või lihtlitsentsi saaja, va TDKS § 85 lg 2. Intellektuaalse omandi seadustes nähakse ette litsentsisaaja hagi esitamise õigus ainuõiguse rikkumise korral, kui omanik ei esita hagi rikkuja vastu, kuid litsentsisaajale nähakse ette kas teatamiskohustus või nõusoleku vajadus. **Tööstusdisaini** kaitse seaduse kohaselt loetakse teatamiskohustus täidetuks, kui teade on saadetud tööstusdisaini omanikule tähtkirjaga litsentsilepingus näidatud aadressil või tööstusdisainilahenduse registreeringus sisalduval aadressil (TDKS § 85, KasMS § 51 lg 3, PatS § 54 lg 4). **Kaubamärgiseaduse** kohaselt on litsentsisaajal õigus esitada hagi ainult kaubamärgiomaniku nõusolekul. Siiski, kui pärast rikkumisteate saatmist omanikule ei ole viimane hagi esitanud, on litsentsisaajal õigus hagi esitada. Litsentsisaajal on õigus astuda kolmanda isikuna kaubamärgiomaniku hagi alusel algatatud kohtumenetlusse talle tekitatud kahju hüvitamise nõudes (KMS § 57 kg-d 3 ja 4).

Õiguskirjanduses märgitakse vajadust töötada välja põhjalik litsentsilepingute eriregulatsioon eriseadustes, mis arvestaks kõigi intellektuaalse omandi objektide eripäraga⁶⁶. Analüüsi vajab küsimus, kas Eesti litsentsilepingu regulatsioonis arvestatakse piisavalt intellektuaalse omandi eripäraga, nt arvutiprogrammide puhul.

5.4. Registreerimisõiguse üleminek

Kasuliku mudeli, patendi-, tööstusdisainikaitse, mikrolülituse topoloogia seaduses nähakse ette registreerimisõiguse üleminek kolmandale isikule või õigusjärglasele.

⁶⁶ Ahrens, H.-J., lk 623; Peifer, K.-N., lk 70; vrd ka Kukrus, A., lk 122 ja 124

Seejuures tehakse vahet registreerimistaotluse esitamise õiguse ja juba menetluses oleva taotluse üleminekul. Regulatsioon on üldjoontes sarnane (KasMS §-d 40 ja 41, PatS §-d 43 ja 44, TDKS §-d 71 ja 72, MTKS §-d 12 ja 48). Taotleja andmete muutmiseks registreerimistaotluse andmete kandes peab taotleja või isik, kellele registreerimistaotlus üle läheb, esitama Patendiametile sellekohase taotluse ja riigilõivu tasumist tõendava dokumendi. Kui taotluse esitab isik, kellele registreerimistaotlus üle läheb, peab ta taotlusele lisama üleminekut tõendava dokumendi või selle tõestatud ära kirja.

Kasuliku mudeli, patendi-, tööstusdisaini kaitse ja mikrolülituse topoloogia seaduse kohaselt loetakse registreerimistaotlus teisele isikule üle läinuks registreerimistaotluse andmetes taotleja andmete muutmise päevast arvates, seejuures ei tehta vahet tehingulise ja seaduse alusel toimival üleminekul (nt omaniku õiguste üleminekul loetakse kasulik mudel üle läinuks õigusjärgluse tekkimise päeval, KasMS § 42 lg 5).

Sordi kaitse alla võtmise taotlemise õiguse võib sordi omanik kirjaliku kokkuleppega teisele isikule üle anda. Registripidajale edastatakse kokkuleppe koopia koos andmetega sordi omaniku ning isiku kohta, kellele taotlemise õigus üle anti (TPSKS § 40).

Kaubamärgiseaduse § 27 kohaselt kohaldatakse taotlusele ja taotlusest tulenevatele õigustele kaubamärgi võõrandamise ja ülemineku, märgist loobumise, registreeringu jagamise, litsentsi, keelumärgi, sundtäitmise ja pankroti ja pantimise sätteid, arvestades taotluse õiguslikust staatusest tulenevaid erisusi.

5.5. Õiguste üleminek tööandjale

Kasuliku mudeli ja patendiseaduse kohaselt kuulub registreerimisõigus leiutise autorile või tema õigusjärglasele (KasMS § 11 lg 1, PatS § 12 lg 1). Registreerimisõiguse üleminekuks kolmandale isikule või tööandjale on vajalik eraldi kokkulepe tööandaja ja autori vahel. Kokkuleppele on ette nähtud kirjalik vorm. Seaduste sõnastuse kohaselt peab nimetatud kokkulepe või leping sisaldama sätteid, mis tagavad autori õiguse õiglasele tulule leiutisest saadava tulu arvel patendi kogu kehtivuse aja jooksul (KasMS § 40, PatS § 43). Siiski on autori varalised õigused üleantavad (KasMS § 12 lg 9, PatS § 13 lg 9).

Tööülesannete või lepingukohustuste täitmisel loodud **tööstusdisainilahenduse** või **mikrolülituse topoloogia** registreerimist on õigus taotleda ja saada tööstusdisainilahenduse või mikrolülituse omanikuks tööandjal või tellijal, kui tööülesandes või lepingus ei ole sätestatud teisiti (TDKS § 14 lg 2, MLT § 12 lg 2).

Kui aretaja on **sordi** aretanud töö- või teenistusülesannet või lepingukohustust täites, loetakse sordi omanikuks aretaja tööandja või töö tellija (TPSKS § 9 lg 3).

Kaubamärgiseadus antud küsimust ei reguleeri.

Autoriõiguse seaduse §-s 32 reguleeritakse autoriõiguste kuuluvust ja kasutamiseõigust väga põhjalikult. Töölepingu alusel või avalikus teenistuses oma otseste tööülesannete täitmise korras loodud teose autoril tekib autoriõigus sellele teosele, kuid autori varalised õigused teose kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides lähevad üle tööandjale, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti. Autori iseseisev kasutus on võimalik vaid tööandja nõusolekul. Kui teose loomine ei ole seotud otseste tööülesannete täitmisega, autori varalised õigused tööandjale üle ei

lähe, kuid vajalik on tööandja nime äramärgimine. Reguleeritud on autorile autoritasu maksmise kohustus õigusaktides ettenähtud juhtudel või kokkuleppel.

Lisaks sätestatakse autoriõiguse seaduse § 32 lg-tes 4, 5 ja 6 eriregulatsioon arvutiprogrammide autoritele. Arvutiprogrammi autoril või andmebaasi autoril, kes loob programmi või andmebaasi oma tööülesannete täitmise käigus või järgides tööandjalt saadud juhiseid, tekib autoriõigus sellele programmile või andmebaasile, kuid tööandjale kuulub ainulitsents kõigi varaliste õiguste teostamiseks, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti. Varalised õigused avalikus teenistuses loodud teosele lähevad üle riigile, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti. Neid õigusi teostab see riigiasutus, kelle ülesandel, tellimisel või juhendamisel teos loodi.

Oma otseste tööülesannete täitmise korras teoste esitamisel lähevad esitaja varalised õigused tööandjale üle ainult poolte kirjaliku kokkuleppe alusel (AutõS § 67 lg 5).

Regulatsioonil on suur praktiline väärtus. Õiguste üleminekut tööandjale eeldatakse tööstusdisainilahenduse ja mikrolülituse topoloogia puhul, varaliste õiguste ülemineku tööandjale näeb ette ka autoriõigusseadus, kuid seadus seob ülemineku konkreetsete lisakriteeriumitega- otseste tööülesannete täitmisel, eesmärgil ja piirides. Kasuliku mudeli ja patendiseaduses on eeldus vastupidine- leiutise registreerimisõigus läheb tööandjale üle vaid vastava kokkuleppe alusel. Autoriõiguse puhul esineb palju erisätteid, regulatsioon pikem ja põhjalikum, paljude erisätetega, nt arvutiprogrammi looja puhul. Olemuslike erisususte tõttu ei ole regulatsioon vajalik geograafilise tähise puhul.

5.6. Tehingute vorm

Autorileping on autori või tema õigusjärglase ja teost kasutada sooviva isiku vaheline kokkulepe teose kasutamiseks, mille alusel autor või tema õigusjärglane annab teisele poolele üle oma varalised õigused või loa teose kasutamiseks lepingu tingimustega ettenähtud ulatuses ja korras (§ 48 lg 1). Autoriõiguse seaduse § 49 kohaselt peab autorileping olema sõlmitud kirjalikus vormis. Lihtlitsentsi andmine võib olla vormistatud ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Kirjalik või kirjalikku taasesitamist võimaldav vorm ei ole kohustuslik lihtlitsentsi andmise korral lepingute suhtes teose avaldamise kohta perioodilises väljaandes või teatmeteoses ning suuliste teoste ühekordse edastamise kohta raadios ja televisioonis ning kaabellevivõrgus. Riigikohus on asunud seisukohale, et selle vorminõude järgimata jätmine ei too kaasa tehingu tühisust⁶⁷.

Tööstusomandi üleandmise tehingu(te)le vorminõuet ette ei ole nähtud. Kui taotluse omaniku andmete muutmiseks registreeringu andmete kandes esitab Patendiametile isik, kellele kasulik mudel üle läheb, peab ta taotlusele lisama üleminekut tõendava dokumendi või selle tõestatud ära kirja (KasMs § 42 lg 3, PatS § 45 lg 3, KMS § 50¹ lg 3, TDKS § 73¹ lg 3).

Küll aga nähakse kasuliku mudeli seaduses ja patendiseaduses ette kirjalik vorm registreerimise taotlemise õiguse üleandmise kohta autorilt teisele isikule. Nimetatud kokkulepe või leping peab sisaldama sätteid, mis tagavad autori õiguse õiglasele tulule leiutisest saadava tulu arvel registreeringu kogu kehtivuse aja jooksul (KasMS §-d 40 lg 1 ja 43 lg 3, PatS § 43 lg 1).

Registerpandiga koormatud kasuliku mudeli jt üleandmise sissekandmiseks on vajalik pandipidaja kirjalik nõusolek (KasMS § 43 lg 3, TDKS § 73¹ lg 5, KMS 50¹ lg 4).

⁶⁷ RKL 3-2-1-124-06

Erinevalt õiguste ülemineku regulatsioonist, teistest tööstusomandi seadustest ja registerpandi üldsätetest nähakse **kaubamärgiseaduse** regulatsioonis pandieseme omaja ja pandipidaja kokkuleppele eseme koormamise kohta registerpandiga ette notariaalne vorm (KMS § 24, vrd AõS § 299 lg 1).

5.7. Tehingute statistika

Täiendavalt mõned näited tööstusomandi tehingute statistikast seisuga 21.10.2010⁶⁸:

1. Registreeritud on üks siseriikliku patendi litsents (2008) ja üks Euroopa patendi litsents (2007) ning kolm kasuliku mudeli litsentsi (kõik 2006).
2. Kaubamärgi litsentse on registreeritud 98 korral:
2005- 23 tk; 2006- 12; 2007- 14; 2008- 9; 2009- 34; 2010 lp/a -6
3. Siseriikliku patendi pante on registreeritud üks (2009), kaubamärgi pante 89:
2006- 24 tk; 2007- 22; 2008- 28; 2009- 4; 2010 lp/a -11
4. Siseriiklike patentide üleminekuid on kahe viimase aasta jooksul registreeritud 24: 2009 – 19; 2010 lp/a – 5;
5. Euroopa Patent 68: 2009- 41; 2010 lp/a -27;
6. Kasulik mudel 17: 2009- 10; 2010 lp/a -7;
7. Kaubamärgi üleminek seaduse alusel 259⁶⁹: 2009- 143; 2010 lp/a -116;
8. Kaubamärgi tehinguline üleminek (võõrandamine) 1034:
2009- 579; 2010 lp/a -455.
9. Tööstusdisainilahendus 8: 2009- 2; 2010 lp/a -6

Patendiameti hinnangul registreeringute ja seega ka õiguste üleminekute arv pidevalt suureneb. Üldiselt tuleb arvestada, et enamus üleminekuid (võõrandamisi) toimub välisriikide isikute vahel- üle 90% omanikest on välisriikide isikud. Seetõttu ei iseloomusta need numbrid kuigivõrd Eesti majanduses toimuvat.

Praktikute hinnangul võib pantide seadmise praktika vähesuse põhjuseks olla vähene ja ebakindel regulatsioon, samuti litsentsilepingute vähene regulatiivsus ja objekti spetsiifikaga mitteamestamine. Kuigi valdavalt leitakse, et intellektuaalse omandi registreerimise menetlus on pigem range kuid usaldusväärne ja praktika ei ole andnud alust usaldusvääruses kahelda, on siiski pandi mitteseadmise argumendina mainitud hirmu pandi kande püsimise ees registris intellektuaalse omandi omandiõiguse ülemineku korral (ilmselt vähemalt osaliselt tingitud võrdlusest tugeva kinnistusraamatuga). Patentide pantimine ei ole levinud eelduslikult põhjusel, et nende kommertsväärtust on raske realselt hinnata, levinud ei ole väärtuslike patentide käive. Kuigi riigilõivu määrad võrreldes muude maadega on Eestis mõõdukad, võib oma roll olla ka menetluse kulukusel, iseäranis kui nt panditakse kogu intellektuaalse omandi portfell. Arvestades intellektuaalse omandi objektide üha tõusvat väärtust ja teadvustamist, on ootuspärane, et intellektuaalse omandi õigusi hakatakse lähitulevikus enam pantima ja suureneb nende käive.

5.8. Vahekokkuvõte: intellektuaalse omandi üldossa sobivad sätted

- Õiguste üleminek: õigusmuudatuseks vajalikud tehingud, vorm ja toimingud
- Õiguste üleminek kolmandale isikule, sh tööandjale
- Õiguste litsentsimine: õigusmuudatuseks vajalikud tehingud, vorm ja toimingud
- Õiguste pantimine

⁶⁸ Allikas: Patendiamet. Info registreeringute koguarvu jm statistika kohta Patendiameti koduleheküljel http://www.epa.ee/client/default.asp?wa_id=525&wa_object_id=1&wa_id_key=

⁶⁹ Patendiameti hinnangul jäetakse sageli üleminek vormistamata

6. ÕIGUSTE RIKKUMINE, KAITSE ja VASTUTUS

Autoritele ja tööstusomandi omanikele, samuti teatud eranditega nende litsentseeritud kasutajatele, on oma nii isiklike kui varaliste õiguste rikkumise korral autoriõiguse ja tööstusomandi seadustega ettenähtud võimalus taotleda rikkuja tsiviil- või karistusõiguslikku vastutust. Seejuures ei nähta intellektuaalse omandi seadustes ette mitte kompleksne iseseisev nõuete ja hagide süsteem, vaid kombinatsioon eriseadustes ettenähtud spetsiaalõigustest ja nende teostamisega seotud kohustustest ning viidetest vastavatele normidele võlaõigusseaduses.

6.1. Registreerimisõiguslikud õiguskaitsevahendid

Kasuliku mudeli seaduses, **patendi** seaduses ja **tööstusdisainilahenduse** seaduses nähakse ette eraldi regulatsioon autorsuse vaidlustamiseks, omaniku vaidlustamiseks ja õiguskaitse vaidlustamiseks, seejuures on erinev kasutatav terminoloogia (lähemalt ptk-s 2.2.).

6.1.1. Autorsuse vaidlustamine

Autorsuse tunnustamise regulatsioon on väga sarnane, sätestades, et hagi autorsuse tunnustamiseks esitatakse kohtusse tööstusomandi omaniku – patendiseaduse kohaselt enne patendi väljaandmist ka patenditaotleja - vastu (KasMS § 45, PatS § 48, TDKS § 80, MTKS § 56).

Autori õiguste kaitse, st tööstusomandi autori õigus esitada hagi autorinime avalikustamise, nime avalikustamise keelamise või nime avalikustamise keelu tühistamise õiguse rikkumise korral või muu autorsusest tuleneva õiguse tuvastamiseks on aegumatu (MTKS § 59). Seejuures on patendi ja kasuliku mudeli seaduses reguleeritud, et aegumiseta saab esitada kohtusse hagi autorsuse ja muude mittevaraliste vaidluste lahendamiseks (KasMS § 48 ja PatS § 51).

6.1.2. Tööstusomandi omaniku vaidlustamine

Eraldi regulatsioon on ette nähtud tööstusomandi omaniku vaidlustamiseks, kusjuures kasuliku mudeli seaduses ja patendiseaduses on märgitud, et autorsuse tunnustamise korral võib isik sama kohtuasja raames vaidlustada kasuliku mudeli omaniku (nt KasMS § 45 lg 4, PatS § 48 lg 3).

Kasuliku mudeli seaduse kohasel on omaniku eduka vaidlustamise tagajärjel on vaidlustajal õigus registreerida tööstusomand enda nimele, registreering ilma uue taotluseta tühistada või registreering koos sama esitamise kuupäevaga uue taotlusega sama leiutise kohta tühistada (KasMS § 46).

Mõnevõrra üksikasjalikumalt on põhimõtteliselt sarnane lahendus reguleeritud **patendiseaduses**. Isik, kes leiab, et õigus patendile kuulub seaduse § 12 alusel temale, võib oma õiguse tunnustamiseks pärast patenditaotluse §-s 24 sätestatu järgi avaldamist esitada kohtusse hagi patenditaotleja või patendiomaniku vastu. Hagi rahuldamisel on isikul õigus patenditaotluse korral kas jätkata patendi taotlemist oma nimel, patenditaotlus tühistada ja esitada sama esitamise kuupäevaga sama leiutise kohta uus patenditaotlus või patenditaotlus tühistada. Patendi korral on isikul õigus kas registreerida patent muutmata kujul või muudatustega oma nimele või patent tühistada (PatS § 49 lg 1).

Patendi ja kasuliku mudeli seaduse kohaselt võib omaniku vaidlustamise hagi rahuldamise korral isik, kes on leiutist kasutanud või teinud selleks olulisi ettevalmistusi, taotleda kohtult leiutise oma majandus- ja kutsetegevuses tasu eest või tasuta kasutamise õigust ka pärast patendi üleminekut tingimusel, et leiutise kasutamise iseloom ei muutu (KasMS § 46 lg 3, PatS § 49 lg 3).

Seevastu piirduakse **tööstusdisainilahenduse** kaitse seaduse analoogilistes paragrahvides üldise tõdemusega, et isik, kes leiab, et omaniku õigused kuuluvad talle, võib esitada hagi tööstusdisainilahenduse omaniku vastu omandiõiguse tunnistamiseks ja sätestatakse, et nimetatud hagi võib esitada ka pärast registreeringu kehtivuse lõppemist või tööstusdisainilahendusest loobumist (TDKS § 81 lg-d 1 ja 2). Tööstusdisainilahendusega seotud vaidluse asjas jõustunud kohtulahendi ärakiri saadetakse viivitamata Patendiametile (TDKS § 86 lg 2).

Ka **mikrolülituse topoloogia** seaduse kohaselt on isikul, kes leiab, et omaniku õigused kuuluvad temale, õigus esitada registrisse kantud omaniku vastu hagi õiguste tunnistamiseks, kuid nimetatud hagi võib esitada ühe aasta jooksul registreeringu andmete kande teate avaldamise päevast (MTKS § 57 lg-d 1 ja 2). Lisaks on reguleeritud, et isik, kes leiab, et mikrolülituse topoloogia omanikuks saanud isikul ei olnud käesoleva seaduse § 12 lõikes 4 sätestatu järgi⁷⁰ õigust esitada registreerimistaotlust ega saada mikrolülituse topoloogia omanikuks ning et registreering takistab tema majandus- või äritegevust, võib esitada kohtusse registreeringu seadusevastaseks tunnistamise hagi mikrolülituse topoloogia omaniku vastu. Viimatinimetatud hagi võib esitada registreeringu kehtivusaja jooksul (MTKS § 57 lg-d 3 ja 4). Regulatsioon puudub kaubamärgiseaduses.

Nii **kasuliku mudeli** seaduses kui **patendiseaduses** on reguleeritud hagi rahuldamise tagajärjel tehtavad toimingud ja nende mittetegemise tagajärg (registriandmete muutmise kohustus). Avaldus (avalduse esitamiseks õigustatud isik sõnaselgelt reguleerimata), milles näidatakse ära, millist kannet soovitakse, koos jõustunud kohtuotsuse ärakirja ja ettenähtud juhtudel riigilõivu tasumist tõendava dokumendiga esitatakse Patendiametile ühe kuu jooksul kohtuotsuse jõustumise kuupäevast arvates. Uue registreerimistaotluse esitamise korral peab isik kolme kuu jooksul jõustunud kohtuotsuse kuupäevast arvates esitama Patendiametile uue registreerimistaotluse dokumendid vastavalt seaduse §-s 17 sätestatule. Eelnimetatud nõuete täitmata jätmise korral **registreering tühistatakse** (KasMS § 46 lg 2, PatS § 49 lg 2).

Kui omanikuna sissekantud isikul ei olnud õigust taotleda tööstusdisainilahenduse registreerimist ning isik, kes on kohtuotsusega tunnistatud tööstusdisainilahenduse omanikuks, ei ole § 73¹ lg-tes 3 ja 4 ettenähtud korras esitanud omaniku andmete kande muutmise avaldust, käsitletakse **tööstusdisainikaitse** seaduses andmete mittemuutmist registris omaniku õiguste ennetähtaegse lõppemise alusena (TDKS § 77). Paragrahv 73¹ reguleerib tööstusdisainilahenduse ülemineku registrisse kandmise taotlemist ning lõigete 3 ja 4 kohaselt tuleb avaldus esitada ühe aasta jooksul ülemineku päevast, kui tööstusdisainilahendus läheb üle kohtuotsuse alusel, tuleb avaldus esitada ühe kuu jooksul kohtuotsuse jõustumise päevast arvates.

Regulatsioon on üldjoontes sarnane. Seadustes nähakse ette – vaatamata erisustele struktuuris ja sõnastuses – võimalus esitada omandiõiguse tuvastamise hagi, selle rahuldamise korral nähakse ette tähtajad, mille jooksul uuel omanikul on õigus

⁷⁰ Kolmekordne viide

taotleda omandiõiguse kuulumise nähtuvust registrist. Andmete muutmata jätmisel registreering tühistatakse/õigus lõpeb.

6.1.3. Õiguskaitse saamise vaidlustamine

Isik, kes leiab, et registreeritud **kasulik mudel** ei vasta käesoleva seaduse §-des 5–9 sätestatule (ei ole leiutis, ei ole uudne, ei oma leiutustaset ega ole tööstuslikult kasutatav; esinevad õiguskaitset välistavaid asjaolud; õiguskaitset taotletakse rohkem kui ühele leiutisele ning kasuliku mudeli nõudlus ei ole nõuetekohane) või ei vasta leiutis esialgses registreerimistaotluses avatud olemusele, võib esitada kohtusse kasuliku mudeli omaniku vastu hagi registreeringu tühistamiseks.

Reguleeritud on võimalus esitada hagi ka pärast registreeringu kehtivuse lõppemist, samuti kande muutmiseks vajalikud dokumendid ja õigustatud/kohustatud (?) isikud kasuliku mudeli omanik või omaniku kande vaidlustaja taotlus koos kohtuotsusega (KasMS § 47 lg-d 2 ja 3).

Analoogiliselt on õigus esitada hagi patendiomaniku vastu, kui **patent** ei vasta PatS §-le 8, milles on reguleeritud patentsuse kriteeriumid, milleks on uudsus, leiutustase ja tööstuslik kasutatavus. Erinevalt kasulikust mudelist on patendi puhul patendi täieliku tühistamise kõrval eraldi reguleeritud võimalus esitada hagi patendi osaliseks tühistamiseks ning viia patent vastavusse kaitse saamise nõuetega patendikaitse ulatuse piiramise kaudu. Samuti sätestatakse registrikande tegemise avalduse esitamisele tähtaeg ning vajalikud dokumendid patendikande muutmiseks (PatS § 49 lg-d 4 jj).

Analoogiliselt kasuliku mudeli seadusega sisaldab patendiseadus regulatsiooni, mille kohaselt ei ole patendi täielik või osaline tühistamine enne sellekohase otsuse jõustumist patendiomaniku ainuõiguse rikkumise kohta tehtud kohtuotsuse tühistamise või lepingu, sealhulgas litsentsilepingu tühistamise alus. Lepingu jätkumise korral on ühel lepingupoolel õigus nõuda teiselt lepingupoolelt maksete muutmist või ümberarvestuste tegemist (KasMS § 47 lg 4, PatS § 49 lg 6).

Patendiseaduses on eraldi ette nähtud iga isiku õigus esitada vaidlustusavaldus üheksa kuu jooksul patendi väljaandmise teate avaldamise päevast arvates apellatsioonikomisjonile ja nõuda patendi tühistamist (PatS § 50). Patenti võib selliselt vaidlustada järgmiste väidete alusel:

1. leiutis ei vasta §-s 6, 7,8 toodule
2. leiutiskirjeldus ei ole piisavalt selge ja täpne
3. leiutis ei vasta taotluses avatud leiutise olemusele

Regulatsioon on võrdlemisi üksikasjalik, sätestades nii vaidlustusavalduse esitamiseks õigustatud isiku, esitamise tähtaja, vaidlustamise alused, apellatsioonikomisjoni otsuse võimaliku sisu, otsusest tulenevad kohustused (nt teavitama Patendiametit ja esitama kande muutmise avalduse), vajalikud dokumendid muudatuste tegemiseks registris, Patendiameti kohustused ning apellatsioonikomisjoni otsuse vaidlustamise kord.

Mikrolülituse topoloogia ja tööstusdisainilahenduse vaidlustamise regulatsioon on üldjoontes sarnane, kuid erinevalt patendi ja kasuliku mudeli vaidlustamise reeglitest, on nimetatud tööstusomandite puhul ette nähtud õiguskaitse saamise eelduste puudumisele lisaks nõue, et registreering peab kahjustama vaidlustaja majandus- või äritegevust (MTKS § 58 lg 1, TDKS § 81 lg 3 ja lg 4 (erisused alustes)). Samuti on registreeritud kande kustutamise aeg, taotluse esitamiseks õigustatud isik ja vajalikud dokumendid.

Kasuliku mudeli ja patendi vaidlustamise hagi esitamise võimalus nähakse ette ka pärast registreeringu kehtivuse lõppemist (KasMS § 47 lg 2, PatS § 49 lg 5). Tööstusdisainilahenduse regulatsioon näeb ette, et hagi võib esitada ka pärast registreeringu lõppemist või tööstusdisainist loobumist (TDKS § 81 lg 5, samuti MTKS § 58 lg 2).

Eeltoodud ülesehitusest - autorsuse/omaniku/eseme vaidlustamine- ja tähtaegadest erinev on regulatsioon **kaubamärgiseaduses**. Kaubamärgiseaduse § 52 kohaselt võib asjast huvitatud isik esitada hagi kaubamärgi omaniku vastu tema ainuõiguse osaliseks või täielikuks tühiseks tunnistamiseks kaubamärgiseaduses nimetatud õiguskaitset välistava asjaolu olemasolu korral, kui see asjaolu on olemas ka kaubamärgi registreerimise otsuse tegemise ajal (ka KMS § 56).

Hagi esitamise tähtaeg on viis aastat kaubamärgi kasutamisest teadasaamisest ning tähtajatult, kui kaubamärgi registreerimise taotlus oli esitatud pahauskelt. Ainuõiguse tühiseks tunnistamise tagajärjeks on, et registreering loetakse õigustühiseks algusest peale (KMS § 55). Lisaks eelpoolmainitud kaubamärgiomaniku ainuõiguse lõppenuks tunnistamise võimalus (KMS § 53).

Põhimõtteliselt sarnane on regulatsioon kasuliku mudeli ja patendiseaduses, samuti on sarnane regulatsioon tööstusdisainikaitse ja mikrolülituse topoloogia seaduses, nimetatutest erinev on kaubamärgiseaduse regulatsioon, kuigi ka selles nähakse ette isiku õigus esitada hagi õiguskaitset välistava asjaolu korral ja hagi esitamise tähtaeg.

6.1.4. Taotleja õiguste kaitse

Lisaks nähakse **patendiseaduses** ja **kasuliku mudeli seaduses** ette regulatsioon taotleja õiguste kaitseks (KasMS § 49, PatS § 52). Regulatsioon on identne. Patenditaotleja võib käesoleva seaduse § 30 kohaselt esitada Patendiameti otsuse peale kaebuse apellatsioonikomisjonile kahe kuu jooksul otsuse kuupäevast arvates. Apellatsioonikomisjoni otsusega mitterõustumisel võib patenditaotleja selle vaidlustada, esitades maakohusse kaebuse kolme kuu jooksul otsuse avaldamise päevast arvates (vrdl TÕAS § 63 ja § 64).

Erisuseks on patendiseaduses sisalduv kolmas lõige, mille kohaselt võib patenditaotleja ajutise kaitse kehtivuse ajal esitada kohtusse hagi ka ajutise kaitse ajal asetleidnud ainuõiguse rikkumise korral ja nõuda rikkumise tõkestamist. Ajutine kaitse on ette nähtud ka kasuliku mudeli seaduses (KasMS § 16¹).

Tööstusdisainikaitse jt tööstusomandi seadustes regulatsioon puudub.

6.2. Võlaõiguslikud õiguskaitsevahendid

Vastavalt **kaubamärgiseaduse** § 57 lg-le 1 võib kaubamärgiomanik esitada hagi ainuõigust rikkunud isiku, kaasa arvatud litsentsilepingu tingimusi rikkunud litsentsisaaja vastu:

- 1) õigusrikkumise lõpetamiseks;
- 2) tahtlikult või hooletuse tõttu tekitatud varalise kahju, sealhulgas saamata jäänud tulu, ja moraalse kahju hüvitamiseks.

Tööstusdisainilahenduse kaitse seaduse § 84 kohaselt võib tööstusdisainilahenduse omanik tööstusdisainilahenduse õigusvastase kasutamise korral nõuda:

- 1) tööstusdisainilahenduse õigusvastase kasutamisega tekitatud kahju hüvitamist vastavalt võlaõigusseaduse §-le 1043;

3) tööstusdisainilahenduse õigusvastase kasutamise teel saadu väljaandmist vastavalt võlaõigusseaduse §-dele 1037 ja 1039.

Patendi, kasuliku mudeli, geograafilise tähise, mikrolülituste topoloogia, autoriõiguse ja geograafilise tähise kaitse seaduses nähakse nõuete loetelus ette ka õigus nõuda leiutise õigusvastase kasutamise lõpetamist ja edasisest rikkumisest hoidumist vastavalt võlaõigusseaduse §-le 1055 (KasMS § 50 lg 1 p 3, PatS § 53 lg 1 p 4, GKS § 45, MTKS § 60, AutõS § 81⁷). Mittevarelise kahju hüvitamine on eraldi välja toodud kaubamärgiseaduses ja autoriõigusseaduses.

Kasuliku mudeli seaduse sõnastuses tuuakse eraldi välja, et isik, kes süülise teoga on rikkunud kasuliku mudeli omaniku ainuõigust ja tekitanud talle varalist kahju, on kohustatud kahju hüvitama (KasMS § 50 lg 3). Kasuliku mudeli ja patendiseaduses on reguleeritud kaitstud leiutise hüvitise maksimaalne ülempiir heauskse kasutamise korral - kohus ei või määrata hüvitist rohkem kui hagi esitamisele eelnenud viie aasta jooksul tekitatud kahju ulatuses (KasMS § 50 lg 3, PatS § 53 lg 2). Kasuliku mudeli seaduses on reguleeritud hagi esitamise aeg. Kasuliku mudeli omanikul on õigus esitada hagi kolme aasta jooksul, arvates ajast, millal ta sai teada ainuõiguse rikkumise toime pannud isikust. Enne registreeringu andmete kande teate avaldamist toimepandud ainuõiguse rikkumise korral tuleb hagi esitada sama tähtaja või ühe aasta jooksul arvates registreeringu andmete kande teate avaldamise kuupäevast, kusjuures aluseks võetakse hiljem lõppev tähtaeg (KasMS § 50 lg-d 4 ja 5).

Teistes tööstusomandiseadustes ja autoriõiguse seaduses analoogiline regulatsioon hüvitise ülempiiri ja hagi esitamise tähtaja kohta puudub, järelikult kohaldub üldregulatsioon (nõude aegumine). Patendiseaduse paragrahvis „Autori õiguste kaitse“ on ette nähtud autori õigus esitada hagi leiutise kasutamisega seotud varaliste vaidluste lahendamiseks ja kolmeaastane hagi esitamise aeg alates päevast, mil ta sai või pidi saama teada oma õiguste rikkumisest (PatS § 51 lg 2, TDKS § 83 lg 2). Kasuliku mudeli seaduses on identne säte kehtetuks tunnistatud (KasMS § 48 lg 2).

Ainuõiguse rikkumise korral on kostja kohustatud tõendama, et ta on kasutanud samasuguse toote valmistamisel kasuliku mudelina kaitstud meetodist erinevat meetodit (PatS § 55¹, KasMS § 52¹).

6.2.1. Litsentsisaaja jt hagi esitamise õigus

Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse kohaselt ei ole mitte kellelgi õigust ilma omaniku nõudeta või tema teadmata ja nõusolekuta algatada teise isiku vastu väärteo või kuriteo menetlust omaniku ainuõiguse kaitseks või esitada kahjunõuet ainuõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks (TÕAS § 2 lg 3).

Eriseadustes nähakse ette litsentsisaaja hagi esitamise õigus ainuõiguse rikkumise korral, kui omanik ei esita hagi rikkuja vastu, kuid litsentsisaaja õigus seotakse kas teatamiskohustuse või nõusoleku vajadusega.

Tööstusdisainilahenduse kaitse seaduse kohaselt loetakse teatamiskohustus täidetuks, kui teade on saadetud tööstusdisaini omanikule tähtkirjaga litsentsilepingus näidatud aadressil või tööstusdisainilahenduse registreeringus sisalduval aadressil (TDKS § 85, sama KasMS § 51 lg 3, PatS § 54 lg 4). Kui hagiavaldusele ei ole lisatud patendiomanikule saadetud teate ära kirja, jätab kohus hagiavalduse käiguta ja määrab hagejale tähtaja teatamiskohustuse täitmiseks (PatS § 56 lg 1, KasMS § 53 lg 1).

Kaubamärgiseaduse kohaselt on litsentsisaajal õigus esitada hagi ainult kaubamärgiomaniku nõusolekul. Siiski, kui pärast mõistliku aja möödumist rikkumisteate saatmisest omanikule ei ole viimane hagi esitanud, on litsentsisaajal õigus hagi esitada. Litsentsisaajal on õigus astuda kolmanda isikuna kaubamärgiomaniku hagi alusel algatatud kohtumenetlusse talle tekitatud kahju hüvitamise nõudes (KMS § 57 kg-d 3 ja 4).

Mikrolülituse topoloogia seaduses ei nähta ette litsentsisaaja hagi esitamise õigust.

Isik, kes heauskselt on kasutanud tööstusdisainilahendust enne registreerimistaotluse esitamist, võib oma **varemkasutamiseõiguse** tunnistamiseks esitada kohtusse hagi tööstusdisainilahenduse omaniku vastu (TDKS § 85 lg 1, PatS § 54 lg 1, KasMS § 51 lg 1). Isik, kelle vastu Eestis õiguskaitset omava kaubamärgi omanik on esitanud ainuõiguse kaitse hagi või kelle suhtes on algatatud süüteomenetlus, võib vaidlustada kaubamärgiomaniku ainuõiguse (KMS § 59 lg 1).

6.3. Täiendavad õiguskaitsevahendid eriseadustes

Eriseadustega nähakse ette mitmed eriõigused ja -kohustused, nt teose esialgsel kujul taastamise nõue, tööstusomandi autori õiguse tunnustamise ja oma nime autorina avalikustamise õigus, leiutise paralleelkasutamise õigus omaniku eduka vaidlustamise korral, Patendiameti apellatsioonikomisjoni otsusest teavitamise kohustuse ja kande muutmise avalduse esitamise kohustus (AutÕS § 81⁷ lg 2 p 1, KasMS § 46 lg 3, PatS § 49 lg 3, PatS § 50 lg 4, TDKS §-d 77³ ja 77, KMS §-d 53-56, 58, KasMS § 51 lg 5). Eriõigusest võib veel välja tuua patendiseaduses toodud patendiomaniku ainuõiguse mitterikkumise tunnistamise hagi. Hagi esitamise õigus patendi omaniku vastu on igapähele, kellel on kahtlus, et tema tegevus võib rikkuda patendiomaniku ainuõigust (PatS § 54 lg 5, KasMS § 51 lg 4).

Mitmeid eriõigusi nähakse ette kaubamärgiseaduses. Esiteks kaubamärgi üleandmise nõue- kui teises riigis õiguskaitset omava kaubamärgiga identne või eksitavalt sarnane kaubamärk on registreeritud kaubamärgiomaniku esindaja nimele tema nõusolekuta, on teise riigi kaubamärgiomanikul viie aasta jooksul pärast kaubamärgi esindaja nimele registreerimisest teada saamist õigus esitada hagi kaubamärgi endale üleandmise nõudes. Seda alust ei rakendata, kui esindaja tõendab oma tegevuse õiguspärasust (KMS § 52 lg 4). Praktikas nähakse vajadust laiendada sätet ka pahauskse taotluse esitajale. Samuti nähakse ette geograafilist tähist sisaldava kaubamärgi suhtes ainuõiguse tühiseks tunnistamise võimalus (KMS § 54). Kolmandaks näeb KMS ette kaubamärgiomaniku ainuõiguse lõppenuks tunnistamise hagi juhuks, kui kaubamärk on muutunud tavapäraseks, tarbijat eksitavaks või ei ole kaubamärki mõjuva põhjusega kasutatud viimase viie aasta jooksul (KMS § 53).

Samuti nähakse täiendavalt ette erisanktsioonid, nt õigusi rikkuva kauba käibest kõrvaldamine (piraatkooopia või õigusvastaselt kaubamärgiga tähistatud kaupade hävitamine, kasuliku mudelina või patendina kaitstud toote käibest kõrvaldamine, teose muutmise spetsiifiliste vahenditega (AutÕS § 85 lg 6 ja § 81⁷, KMS § 58, KasMS § 53 lg 2, PatS § 56 lg 2) või toote valdaja kasutamise jätkamise õigus õiglase tasu eest (KasMS § 53 lg 3, PatS § 56 lg 3).

Vastavaid õigusi nähakse ette nii registreerimismenetluse ajal kui pärast seda, nt patendiseadusest tulenev õigus esitada vastuväiteid (PatS § 29¹).

Vastavalt TÕAS §-le 38 on menetlus apellatsioonikomisjonis Patendiameti otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamiseks kohustuslik kohtueelne menetlus. Menetlusnormid apellatsioonikomisjonis sisalduvad nii tööstusomandi õiguskorralduse seaduses kui eriseadustes.

6.4. Karistusõiguslikud sanktsioonid

Autori isiklike õiguste rikkumise eest karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut. Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik- karistatakse rahatrahviga kuni 500 000 krooni (**PatS** § 60¹, **KasMS** § 57¹, **TDKS** 90¹, **MLKS** § 62¹, **AutÕS** § 81³). **Autoriõiguse** seaduse kohaselt on sanktsioneeritav ka teose esitaja isiklike õiguste rikkumine.

Nimetatud väärteole kohaldatakse karistusseadustiku ja väärteomenetluse seadustiku sätteid, väärteo kohtuväline menetleja on politseiasutus (**PatS** § 60², **KasMS** § 57², **TDKS** 90², **MLKS** § 62², **AutÕS** § 81⁶ (kohaldatakse karistusseadustiku üldosa sätteid)).

Autoriõiguse seaduses nähakse ette sama sanktsioon ka autori või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja varaliste õiguste rikkumise eest (**AutÕS** § 81⁴)

Lisaks nähakse **autoriõiguse** seaduses ette 300 trahviühiku / 500 000 kroonine rahatrahv autori või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja õiguste teostamist käsitleva elektroonilise teabe muutmise või kõrvaldamise eest; samuti teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti või andmebaasi, millelt on loata kõrvaldatud õiguste teostamist käsitlev teave või on seda muudetud, levitamise, edastamise, üldsusele suunamise, üldsusele kättesaadavaks tegemise eest (**AutÕS** § 81²) ja tasu maksmata jätmise eest kujutava kunsti teose originaali edasimüümisel, samuti audiovisuaalse teose või teose helisalvestise isiklikuks reprodutseerimiseks mõeldud salvestusseadme või tühja salvestusvahendi tootmisel, importimisel, müümisel või Euroopa Ühenduse sisesest riigist Eestisse toomisel isiku poolt, kes on selleks seaduse alusel kohustatud (**AutÕS** § 81⁵).

Autoriõiguse seaduses ettenähtud kohtuvälise menetleja pädevus on jaotatud vastavalt politseiasutuse, Tarbijakaitseameti, Maksu- ja Tolliameti vahel.

Karistusseadustikus nähakse ette eraldi peatükis ette intellektuaalse omandi, sh autoriõiguse, sordi- ja ärisaladusekaitse, vastased süüteod, mille eest nähakse ette rahaline karistus või kuni kolmeaastane vangistus. Kohus konfiskeerib süüteo vahetuks objektiks olnud eseme (**KarS** §-d 219-230, § 377).

6.5. Vahekokkuvõte: intellektuaalse omandi üldossa sobivad sätted

Regulatsioon on Üldosas paiknemiseks piisavalt sarnane. Seejuures on otstarbekas süstematiseerida kõik nõuded, hagid, kaebused ja eriõigused, kaaluda karistusõiguslike sanktsioonide hõlmamist (viimast siiski pigem mitte).

7. REGISTRID ja REGISTREERIMISMENETLUS

7.1. Registripidamise põhisätted

Tööstusomandi registrite staatus, registripidaja, tema staatus ja finantseerimine, registri pidamine ja registripidaja otsuste ning tööstusomandi esemete õiguskaitse kohtueelne vaidlustamine on reguleeritud tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadusega. Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus on välja töötatud kantuna tööstusomandi õiguse üldosa ideest (TÕAS § 1 lg 3), kuid seaduse regulatsioon ei hõlma kindlasti kõiki norme, mis on ühised tööstusomandi eri liikidele ja mis võiks ootuspäraselt nõuda tööstusomandi õiguse üldosalt klassikalises mõttes, samuti ei tööstusomandi esemeks TÕAS mõistes geograafiline tähis, uus taimesort, loomatõug (ega autoriõigus) (TÕAS § 1 lg 2). Praktikaks kasutatakse seadust üldosana harva.

Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse § 4 kohaselt on registri põhieesmärk tööstusomandi eseme ja selle omaniku registreerimine ning üldistes huvides avalikustamine, samuti üldsuse teavitamine tööstusomandiga seonduvatest toimingutest.

Registreid on kuus: patendi-, kasulike mudelite, Eestis kehtivate Euroopa patentide register, mikrolülituste topoloogia register, kauba- ja teenindusmärkide register ja tööstusdisainilahenduste register (TÕAS § 5).

Registreid peab Patendiamet, töökeeleks on eesti keel, registrid on avalikud ja puutumatud (TÕAS §-d 6-12). Registrile esitab andmed taotleja, omanik, muu isik, apellatsioonikomisjon või kohus vastavalt tööstusomandi seaduses sätestatud pädevusele. Andmed, mis on esitanud õigustamata isik, edastatakse taotlejale või omanikule seisukoha võtmiseks, kui need on taotluse menetlemise või tööstusomandi eseme õiguskaitse kehtivuse seisukohalt olulised. Andmete esitamise ja edastamise kohta tehakse andmebaasi märkus (TÕAS § 17).

Esitatud andmete õigsuse eest vastutab andmete esitaja. Valeandmeid esitanud isikud vastutavad süüliselt tekitatud kahju eest (TÕAS § 18). Patendiamet kannab vastutust salajaste andmete avalikustamise või loata tutvumise võimaldamise eest. Ametniku süüliselt tekitatud kahju eest vastutab ametnik (TÕAS § 20). Patendiamet peab organisatsiooniliste ja tehniliste meetmetega tagama registriandmete terviklikkuse ja autentsuse ning andmebaasi töötlemise, kaitse, säilimise ning arhiveerimise (TÕAS § 21).

Registrisse kantud andmed avaldatakse tööstusomandi seaduses sätestatud korras Patendiameti ametlikus väljaandes (TÕAS § 32).

Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse §-des 12, 13 ja 15 on loetletud registri- ja menetlustoimingud ning kannete liigid.

Menetlus- ja registritoimingutega seotud **kannete liigid** on:

- 1) taotluse andmete kanne;
- 2) taotluse andmete muutmise kanne;
- 3) registreeringu andmete kanne;
- 4) registreeringu andmete muutmise kanne;
- 5) litsentsi ja pandi andmete kanne;
- 6) registreeringu, tööstusomandi eseme õiguskaitse kehtivuse või kehtivusaja pikendamise kanne;
- 7) registreeringu kustutamise kanne;

8) kanne tööstusomandi eseme suhtes õiguste tekkimise, muutumise ja lõppemisega seotud menetlustoimingute ning registritoimingute teate Patendiameti ametlikus väljaandes avaldamise kohta.

Lisaks kantakse registrisse andmed taotleja ja menetleja vahelisest suhtlusest. Menetlus- ja registritoiminguid kajastavad dokumendid, mille kohta tehakse kanne registrisse, on:

- 1) Patendiameti poolt taotlejale väljastatud tähtaegade kehtestamisega seotud kirjalik teade, järelepärimine või otsus;
- 2) taotlejalt käesoleva lõike punktis 1 nimetatud Patendiameti kirjadele vastuseks saadud kirjalik teade, selgitus või avaldus;
- 3) taotleja algatusel esitatud taotluse menetluse käiku puudutav kirjalik avaldus;
- 4) registreeringu andmete muutmisega, litsentsi või pandi registreerimisega, registreeringu kehtivuse pikendamise või õiguskaitsse lõpetamisega seotud avaldus.

Paragrahv 26 kohaselt kantakse registrisse (andmebaasi) kanded või märked seoses menetlustoimingutega: sooritatud menetlustoimingute kohta, saabunud ja väljastatud dokumentide kohta, Patendiameti poolt määratud tähtaegade kohta.

Registrisse kantavad andmed ei ole ammendavalt määratud, nt tööstusomandi litsentsimise korral kantakse registrisse litsentsisaaja andmed, litsentsi iseloom, ulatus ja tähtaeg ning muud tingimused, mille registrisse kandmist on peetud oluliseks (TÕAS § 31 lg 3).

Kande tähendus õigusaktidega määratud andmetel, mis iseloomustavad tööstusomandi eseme suhtes õiguste tekkimist, muutumist ja lõppemist, sellega seotud menetlus- ja registritoiminguid ning nimetatud toiminguid kajastavaid dokumente (TÕAS § 15 lg 1).

Intellektuaalse omandi registriõiguses tuntakse järgmiseid märkeid: eelmärke, vastuväide, keelumärke ja märkus (TÕAS § 16). Küsimusi tekitab märgete regulatsiooni suhe eraõiguse üldosaga ja märgete õiguslik tähendus. TÕAS § 16 lg 1 kohaselt on märke tähendus tööstusomandi seaduse, rahvusvaheliste kokkulepete või nende alusel kehtestatud õigusaktidega määratud andmetel asjaolude kohta, mida taotluse menetlemisel või registritoimingute tegemisel peab arvesse võtma või mida registripidaja peab vajalikuks üldistes huvides avalikustada.

Võrdluseks on asjaõigusseaduses selgelt reguleeritud, et keelumärke keelab vastavalt märke sisule kannete tegemise kinnistusraamatusse kas täielikult või osaliselt (AõS § 63 lg 2). TÕAS § 16 lg 5 kohaselt kantakse keelumärke andmebaasi taotleja, omaniku, muu isiku või kohtu teate, avalduse, otsuse või määruse alusel tööstusomandi seaduses või muus seaduses sätestatud õiguse tagamiseks või õigusrikkumise vältimiseks. Keelumärke tehakse muu hulgas tööstusomandi seaduses sätestatud juhtudel autori nime avaldamise keelu korral, tööstusomandi eseme käsutamise piiramiseks või keelamiseks seoses litsentsi või pandi registreerimisega või omaniku pankrotiga seonduvalt, kui tööstusomandi ese kuulub pankrotivara hulka. Sama paragrahvi järgmisest lõikest, milles reguleeritakse keelumärke sissekandmist Patendiameti algatusel, saab järeldada, et keelumärkel on kande tegemist välistav tähendus. Kaubamärgiseaduse § 22 kohaselt võib hageja nõudel hagi tagamiseks teha kaubamärgi suhtes käsutamise keelumärke registrisse.

Kui asjaõigusseaduse kohaselt on asjaõiguse käsutamine pärast eelmärke kandmist kinnistusraamatusse tühine osas, milles see eelmärkega tagatud nõuet kahjustab või

piirab ning eelmärke ei takista kannete tegemist kinnistusraamatusse (AõS § 63 lg 2), siis TÕAS-es eelmärke õigusliku tähenduse kohta regulatsioon puudub. Märgitud on, et eelmärke kantakse taotleja, omaniku või muu isiku avalduse alusel tulevikus tehtava kande tagamiseks. Eelmärke tehakse muuhulgas taotluse või registreeringu jagamise sooviavalduse saabumise kohta (TÕAS § 16 lg 3).

Vastuväitena kantakse andmebaasi taotlejalt, omanikult, apellatsioonikomisjonilt või kohtult saanud teade kaebuse, vaidlustusavalduse, vaide või hagi esitamise kohta Patendiameti ja avalikkuse teavitamiseks kande võimalikust muutumisest registris (TÕAS § 16 lg 4). Märkus kantakse andmebaasi taotleja, omaniku või muu isiku avalduse alusel või Patendiameti oma algatusel, kui selle avalikustamine on kasulik üldistes huvides. Märkusena kantakse andmebaasi ka taotluse menetlemise ja registritoimingute tegemise üleminek ühelt pädevalt ametnikult teisele ning ametniku identifitseerimise andmed (TÕAS § 16 lg 7).

Osaliselt TÕAS normid kattuvad normidega eriseadustes, seejuures tekitab praktikas probleeme normide jaotus TÕAS ja eriseaduste vahel ja vajaliku normi leidmine (nt pandisätted). Mõned näiteid kattuvusest (sh osalisest).

1. õiguskaitse tekkimine registreeringuga
2. ainuõiguse kuulumine omanikuna registrisse kantud isikule
3. registrite pidamise alus (TÕAS § 6, vrd nt KasMS § 31)
4. registrite pidaja (vrd KasMS § 18 lg 1)
5. registrite pidamise keel, võõrkeele tõlke esitamise vajadus (KasMS § 17 lg 6)
6. registrite avalikkus (KasMS § 33, TÕAS §-d 10 ja 11)
7. dokumendi kontrollimine (TÕAS § 24, vrd nt KasMS § 21)
8. kande tegemine ametniku otsuse alusel (TÕAS § 27, KasMS § 21 lg 4 ja KasMS § 32 lg 4)
9. registrisse kantavad andmed (KasMS § 32 lg 2)
10. TÕAS loetleb konkreetseid toiminguid:
 - Kirje avamine ja taotluse andmete kandmine registrisse
 - Õiguskaitse andmisega seotud andmete kandmine registrisse
 - Registreeringu andmete muudatuste kandmine registrisse
 - Registreeringu jagamisega seotud uue registreeringu andmete kandmine registrisse
 - Registreeringu jõushoidmise ja pikendamise seotud andmete kandmine registrisse
 - Pantimise ja litsentsimise registreerimine
 - Registrisse kantud andmete avaldamine
 - Kirje sulgemine

Siiski on regulatsioon paljuski erinev ja vastastikku täiendav. TÕAS sisaldab ka unikaalseid sätteid, lisaks eelnimetatutele nt registri koosseis, pädev ametnik, kirje avamine ja sulgemine.

Geograafilise tähise registri vastutav töötaja on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja volitatud töötaja on Patendiamet. Geograafilise tähise registreerimise taotlust menetleb ning otsuseid ja registrikandeid teeb Patendiamet (GKS § 21).

Sordiregister on riigi infosüsteemi kuuluv Vabariigi Valitsuse asutatud andmekogu. Registri vastutav töötaja on Põllumajandusministerium ja volitatud töötaja on Põllumajandusamet (TPSKS § 57). Registrisse kantakse seaduses ettenähtud andmed sordi kohta. Kanne registrisse tehakse esitatud taotluse või registripidaja

otsuse alusel (TPSKS § 58). Registripidaja keeldub registrisse kande tegemisest, kui riigilõiv on tasumata, taotleja on esitanud registripidajale või järelevalveametnikule teadvalt valeandmeid või on mõjutanud registripidajat või järelevalveametnikku õigusvastasel viisil (TPSKS § 59). Registrikande tegemise aluseks olnud andmete muutumise korral teavitab isik registripidajat kirjalikult andmete muutumisest arvates 14 päeva jooksul. Registripidaja teeb registrikande muutmise otsuse asjakohase teatise saamisest arvates viie tööpäeva jooksul (TPSKS §60). Registrisse kantud andmed, välja arvatud avalikustamisele mittekuuluvad andmed, on avalikud ja need avaldatakse registripidaja veebilehel, samuti võib neid avaldada paber kandjal, arvestades mõlemal juhul isikuandmete kaitse seaduse nõudeid. Avalikustamisele mittekuuluvate andmete ja seaduse alusel asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud andmete kättesaadavus on piiratud ning neid võivad ametialaselt kasutada järelevalveasutuse juht ja tema määratud järelevalveametnik. Avalikustamisele mittekuuluvad andmed käesoleva seaduse tähenduses ei saa olla andmed, mis käsitlevad sordi ohtlikkust keskkonnale, inimese tervisele või taimetervisele. Registriandmeid säilitatakse alaliselt (TPSKS § 61).

Sordi registreerimiseks esitab taotleja sordiregistri volitatud töötlejale (edaspidi *registripidaja*) vormikohase taotluse. Taotluse esitaja vastutab taotluses esitatud andmete õigsuse eest (TPSKS § 8). Euroopa Liidu asjakohases õigusaktis sätestatud pädev asutus või vastutav asutus on Põllumajandusamet ja Keskkonnaamet käesolevas seaduses sätestatud pädevuse piires (§ 7¹).

Aretuslooma tõuraamatusse või aretusregistrisse kandmine selle seaduse tähenduses aretuslooma andmete registreerimine tõuraamatus või aretusregistris selleks asutatud mittetulundusühingu või tulundusühistu (edaspidi *aretusühing*) poolt (PÕLAS § 6).

7.2. Registreerimismenetlus

Tegemist on paljuski tehnilise regulatsiooniga, menetlus on põhiküsimustes ühesugune (avalduse vastuvõtmine, dokumentide kontroll, otsuse tegemine, kande tegemine, avaldamine jne). Põhimõtteliselt on kõikides seadustes reguleeritud järgmist:

1. registreerimistaotluse esitamiseks õigustatud isik, vajalikud dokumendid
2. registreerimistaotlus jt dokumendid, sisu- ja vorminõuded, *riigilõiv*
3. registreerimistaotluse ühtsus
4. prioriteedinõude esitamine, tõlked, esitamise tähtaeg
5. esindusõigus, volikirja kohustuslikud elemendid, esitamise tähtaeg
6. dokumentide vastuvõtmine, saabumismärke, registreeringu number
7. registreerimistaotluse esitamise päeva määramine
8. Menetlusse võtmise otsus ja sellest teatamise viis
9. menetlusest keeldumise otsus, keeldumise alused ja viis, *riigilõivu* tagastamine
10. dokumentide ja andmete kontroll, puudustest teatamine, nende kõrvaldamiseks tähtaja andmine (riigilõivu tasumine, volituse ja tõlke olemasolu jne)
11. registreerimistaotluse menetluse peatamine, sellest teatamine
12. registreerimistaotluse jagamine, parandamine, täiendamine, *riigilõiv*
13. registreerimistaotluse tagasivõtmine, menetluse lõpetamisest taotlejale teatamine
14. registreerimistaotluse taastamine, *riigilõiv*, taotlejale teatamine
15. tähtaegade määramine ja pikendamine
16. registreerimise otsuse tegemine, teatamine taotlejale
17. registreerimisest keeldumise otsuse tegemine, teatamine taotlejale
18. registrikande tegemine, selle taotleja soovil edasilükkamine

19. registreeringu pikendamine, *riigilõiv*
20. registreeringu andmed jm registreeritav info
21. registreeringu avaldamine
22. õiguskaitse tunnistus
23. Patendiameti otsuse peale kaebuse esitamine apellatsioonikomisjonile, tähtaeg, otsuse tähendus, *riigilõiv*
24. registri avalikkus ja teabe saamine, *riigilõiv*
25. kande kustutamine
26. Üksikute kannete liigid, nt:
 - Õiguskaitse andmisega seotud andmete registrisse kandmine, *riigilõiv*
 - Registreeringu jagamise registrisse kandmine, *riigilõiv*
 - Registreerimistaotluse õiguse ülemineku registrisse kandmine, *riigilõiv*
 - Omaniku andmete muutmise kanne, *riigilõiv*
 - Litsentsi kohta kande tegemine, *riigilõiv*
 - Tööstusomandi pantimine, *riigilõiv*
 - Tööstusomandist loobumine

Regulatsioon on ulatuslikult kattuv ja mahukas (hinnanguliselt ligi pool tööstusomandi seaduste kogumahust). Mõistagi sisaldab regulatsioon erinevusi ja täiendusi, seejuures tekib küsimus, kas need tulenevad objekti eripärast ja on teoreetiliselt põhjendatud või viitavad pigem regulatsiooni puudustele. Näiteks objektispetsiifilised normid patendiõiguses, nt nõutavate dokumentide, eelmenetluse ja ekspertiisi osas, erisused riigilõivu tasumisel (PatS §-d 19 ja 20, 22, 23), samuti kaubamärgi ekspertiis (KMS § 38), erisused objektide rahvusvahelisel registreerimisel jne.

Kõnealused sätted on paljuski reguleeritud nõu samm-haaval, kirjeldades iga seaduse siseselt konkreetset iga juhtumit toimingute tegemise järjekorras. Näiteks on kannete tegemiseks õigustatud isik ja vajalike dokumentide loetelu reguleeritud ühe seaduse siseselt iga toimingu juures eraldi, nt kasuliku mudeli seaduses toodud õiguskaitse, üleandmise, pantimise ja litsentsi registreerimise regulatsioon on põhimõtteliselt sama kõigis seadustes (suurim erisus geograafilise tähise kaitse seaduse osas). Samuti on iga toimingu juures eraldi reguleeritud taotlejale teatamise kohustus. Näiteks kaubamärgiseaduse §-d 50-50⁶, mis reguleerivad kehtivusaja pikendamist, kaubamärgi võõrandamise või ülemineku, registreeringu andmete muutmise, kaubamärgist loobumise, registreeringu jagamise, litsentsi ja pandi registrisse kandmise taotlemist sisaldavad kõik põhimõttel „kande tegemise aluseks on kirjalik avaldus“ ning „avaldusele lisatakse riigilõivu tasumise kohta“. Erisused seisnevad õigustatud isikus- ülemineku kande puhul on selleks taotleja, kaubamärgiomanik või teine õigustatud isik, litsentsi kande puhul litsentsiandja või litsentsisaaja, pandi puhul pandipidaja või kaubamärgiomanik, muudel juhtudel kaubamärgi omanik. Samuti on korduvalt reguleeritud taotleja õiguste tõendamise vajadus, kui kande tegemise, muutmise või kustutamise taotlejaks on isik, kes ei ole omanik. Kui avalduse esitab asjast huvitatud isik, peab avaldusele lisama nõuet tõendavad dokumendid (TDKS § 78 lg 2). Kui avalduse esitab isik, kellele kasulik mudel üle läheb, peab ta taotlusele lisama üleminekut tõendava dokumendi või selle tõestatud ära kirja (KasMS § 42 lg 3, samuti § 17 lg 3, 41 lg 3, § 43 lg 4).

Sellisel ülesehitusel on oma eelis, kui seadust kasutatakse osaliselt või ühe toimingu raames, lihtsustades registreerimisametnike tööd. See on aga puuduseks erinevate mitmetahuliste kaasuste lahendamisel, muutes seaduse kordusterohkeks ja mahukaks. Õigussüsteemi kui terviku seisukohast, mis siiski on rajatud õigusnormide abstraktsusele ja üld- ning erisätete omavahelisele hierarhiale, tuleb eelistada ka

intellektuaalse omandi õiguse sulandumist süsteemi. Kompaktsem regulatsioon on saavutatav läbi normide abstraherimise, üldistuste ja süstematiseerimise.

Tööstusomandi registrite usaldusvääruse osas valitseb üksmeel. Praktikas on diskussioon analoogiliselt äriregistriga andmebaasidele õigusliku tähenduse andmise vajadusest ja sagedasemast uuendamisest, samuti on tekitanud nurinat taotluste kajastumine andmebaasides kas viivitusega või ei kajastu taotlused nende esitamise järjekorras.

Perspektiivis tasub kaaluda asjaõigusseaduse ja kinnistusraamatu seaduse eeskujul selge materiaalse ja formaalse õiguse eristamist, ühtlustada registreerimismenetlust puudutavaid sätteid ja konkretiseerida seos muu eraõiguse sätetega, nt registrikannete õiguslik tähendus ja ametlikus väljaandes avaldamine kõikide kannete puhul, kannete järjekord, märgete sisu, märke kande tegemise reeglid ja õiguslikud tagajärjed; samuti muud küsimused, nt millistel asjaoludel ja kuidas toimub õiguskaitsse tunnistuse tühistamine. Vähemalt teoreetilise väljakutsena võiks hinnata heauskse omandamise regulatsiooni vajadust (avaliku registri kandele tugineva isiku huvide kaitses). Siinjuures tuleks argumenteerides lähtuda ootuspärasest intellektuaalse omandi käibe kasvust, väärtuste tõusust ning nii kiire, lihtsa kui usaldusväärse menetluse vajadusest.

7.3. Vahekokkuvõte: Üldossa sobivad normid

Üldossa sobivad järgmised senises regulatsioonis väga sarnased sätted: Registri ülesanded, registrite loetelu, registri pidaja ja tema vastutus, registri pidamise keel, avalikkus, tutvumine ja puutumatus, registri koosseis, registrisse kantavad õigused, registritoimingud, registrikande sisu, numeratsioon, järjekoht, kande tegemise, muutmise ja kustutamise, samuti pikendamise ja jagamise eeldused, sh avalduse esitamiseks õigustatud isik ja vajalikud dokumendid, avalduse vastuvõtmine, registreerimine, läbivaatamine, puuduste kõrvaldamiseks tähtaegade määramine, otsuse tegemine ja sisu, kande tegemine ja alus, kirje avamine ja kustutamine, kande jõustumine, taotleja teavitamine ja kande avaldamine ametlikus väljaandes, dokumentide ja riigilõivu tagastamine, kaebuste esitamine, samuti tööstusomandi apellatsioonikomisjoni pädevust ja menetlust puudutavad sätted.

Kahtlusteta on võimalik regulatsiooni ühtlustada ja koondada, hõlmates nii seadused kui määrused (vt lisad 1 ja 2).

8. SISULISE VÕRDLUSE KOKKUVÕTE

Tööstusomandi ühtlustamine ei valmista suuremaid raskusi, seda enam, et registripidaja on üks amet (va sordiregister⁷¹). Olemasolev regulatsioon on ka sisuliselt enim sarnane kasuliku mudeli ja patendiseaduse vahel. Erisus on nt registreerimismenetluses (patendi ekspertiis), õiguskaitse saamise eeldustes (kasuliku mudeli registreerimisele esitatavad nõuded madalamad, menetlus lihtsam ja kiirem) ning õiguskaitse kestvuses. Nimetatud kaks seadust on ka sisuliselt enim dubleerivad seadused. Samuti on märgatav regulatsiooni sarnasus mikrolülituste topoloogia ja tööstusdisainikaitse seaduse vahel. Nimetatud kahest „grupist“ on märgatavalt erinev kaubamärgiseaduse regulatsioon. Õiguskaitse spetsiifikast tulenevalt on erinev geograafilise tähise kaitse seadus. Arvestatav on sarnasus sordikaitse ja tööstusomandi kaitse vahel. Uue taimesordi omaniku õiguse sisuks on üleantav ainuõigus, sordi paljundusmaterjali müüa ja toota võivad teised isikud vaid tasuta või tasulise litsentsilepingu alusel või isiklikuks, teaduslikuks või mitte-äriliseks otstarbeks, õiguskaitse saamiseks ja jõushoidmiseks on nõutav registreerimine sordikaitse registris, mille volitatud töötaja on Põllumajandusamet ja millesse kannete tegemise eest tuleb tasuda riigilõiv.

Seevastu võib komplitseeritum olla autoriõiguse hõlmamine. Autoriõigus ja tööstusomand on ajalooliselt olnud nii õiguste tekkimise viisi, õiguskaitse sisu kui erisätete poolest märgatavalt erinevad. Tänapäeval vahe kahe distsipliini vahel siiski väheneb, nt arvutiprogrammide, andmebaaside ja tööstusdisainilahenduste osas⁷². Praktikas kasutatakse sageli autoriõiguslikku ja tööstusomandi õiguskaitset paralleelselt, nt võib logo olla nii autorikaitse kui kaubamärgikaitse objekt. Autoriõiguslik kaitse taandub peamiselt originaalse teose loata kopeerimisele, sõltumatu paralleelne õiguskaitse ja selle taotlemine samale teosele on välistatud. Autoriõigus sisaldab võrreldes teiste õigustega oluliselt rohkem eksklusiivselt autoriõigusspetsiifilisi norme, nt autoriõigus audiovisuaalsele teosele, autoriõigus kogumikule, tuletatud teosele, autoriõigustega kaasnevate õiguste mõiste ja regulatsioon, andmebaaside kaitse ja õiguspäraste kasutajate õigused ja kohustused, teose vaba kasutamise regulatsioon, samuti ei kohaldu registreerimissätteid. Kuigi autoriõiguse ja tööstusomandiõiguse tekkimise viis ja ese on erinevad, on nii autoriõigusele kui tööstusomandi õigusele iseloomulik tähtajaline absoluutne õigus mitte-kehalistele esemetele, materialiseerimine võõrandamise või litsentsimise teel, vajadus reguleerida töötaja autoriõiguste ülemineku küsimus tööandjale, võrreldavad on ainuõiguse piirangud, sarnased tsiviilõiguslikud õiguskaitsevahendid, karistusõiguslikud sanktsioonid ja intellektuaalse omandi üldpõhimõtted.

Eelöeldust erinev on konkurentsiõiguse regulatsiooni objekt. Kuivõrd kõlvatut konkurentsi peetakse intellektuaalse omandi valdkonda kuuluvaks ja kõlvalu konkurentsi või selle puudumise tuvastamine ei ole Konkurentsiameti pädevuses, vaid tuvastatakse poolte vaidluses tsiviilkohtumenetluse korras, võib kaaluda nimetatud sätete paiknemist Intellektuaalse omandi seadustikus ja ärisaladuse mõiste reguleerimist senisest ammendavamalt seaduse tasandil⁷³.

Vaatamata ulatuslikule kattuvusele, saab analüüsi tulemusel väita, et regulatsiooni erisuste osakaal on märkimisväärne. Osaliselt saab seejuures põhjuseks pidada

⁷¹ Geograafilise tähise registri vastutav töötaja on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja volitatud töötaja on Patendiamet. Geograafilise tähise registreerimise taotlust menetleb ning otsuseid ja registrikandeid teeb Patendiamet (GKS § 21).

⁷² *Di Cataldo, Vincenzo*, lk 186

⁷³ Riigikohtu 09.12.2008 lahend nr 3-2-1-103-08

seaduste muutmise praktikat. Käesoleva analüüsi eesmärk ei ole anda erisustele õiguslikku hinnangut, mistõttu piirduakse siinkohal vaid tõdemusega, et arvukate erinevuste osakaal nõrgestab seaduste kvaliteeti. Erisused annavad kergelt põhjust inimlikuks eksimuseks, iseäranis kergesti võivad lihtsalt minna segamini erinevad menetlusreeglid (tähtajad, nõudluse koostamine) kasuliku mudeli ja patendi puhul, ning tekitavad õigustatud küsimusi, kas intellektuaalse omandi objekti erisus on taotluslik, mis võiks olla selle põhjus (teoreetiline põhjendatus, tulenemine rahvusvahelistest normidest vms) ja kas sellel on tähendus konkreetse kaasuse lahendamisel. Seega sunnitakse seaduse kasutajat tegevusele, milleks ta seaduse kõrgema kvaliteedi puhul aega kulutama ei peaks.

Sätete mahtu tõstab oluliselt abstraktsete normide puudumine, iseäranis registreerimismenetlussätete juures. Kuigi esialgsel hinnangul tundub reguleeritavate õigusnormide kogumaht olevat kodifitseerimiseks ja/või jaotuseks Üldosa/eriosa piisav, tuleb arvestada, et dubleerivate, sh tsiviilõiguse norme kordavate sätete väljajätmisel ja/või vajadusel olemuslikult teistesse eraõiguse seadustesse paremini sobituvate sätete üleviimisel võib see oluliselt väheneda, samuti peab normide koondamisel Üldosa silmas pidama Üldosa ja eriosade proportsionaalselt otstarbekat mahtu, vajadusel Üldosa reguleerimisvaldkonda vähendades (nt registrisätete, Tööstusomandi Apellatsioonikomisjoni või patendivolinike seaduse mateeria eraldiseisvasse struktuuriossa jättes).

Kodifitseerimise õnnestumisel on osaval sõnastusel ja struktuuril erakordne roll. Sarnaste normidega kaasnevate erinevuste rohkuse tõttu võib teatud juhtudel osutada vajalikuks nende paigutus vastavas eriosas. Võimaliku edasise töö käigus on väga oluline pöörata tähelepanu kompaktsusele ja kõikehaaravale ülesehitusele ja sõnastusele.

Märkimisväärselt suur on põhjendatud eriregulatsiooni osakaal, mis on omane ainult ühele eriseadusele ja mis jääb selgelt Üldosa reguleerimisalast välja, nt õiguskaitse saamise eeldused, õiguskaitset välistavad asjaolud.

Teatud määral esineb kordusi teiste eraõiguse seadustega.

Analüüsist järeldub, et intellektuaalse omandi õiguse Üldosa loomine on teoreetiliselt võimalik. Seejuures peetakse silmas sarnast elulist juhtumit reguleerivate normide ühiste omaduste „sulgude ettetoomis“. Analoogiliselt tsiviilseadustiku üldosa seadusega, kehtiksid intellektuaalse omandi õiguse üldosa normid kehtiksid niivõrd, kui võrd eriosas erireegleid ette ei nähta. Eriosa all peetakse silmas konkreetse intellektuaalse omandi regulatsiooni kas siis eraldi seadusena või Seadustiku struktuuriosana, mis on omane ainult sellele konkreetsele omandi liigile. Üldosa koostamisel osutub vajalikuks uute mõistete kujundamine ja sisustamine.

8.1. INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕIGUSE ÜHISED JA SEOTUD NORMID

(maksimumkataloog käesoleva analüüsi struktuuri kohaselt)

- **Üldsätted**

Üldosa reguleerimisala; intellektuaalse omandi eesmärk; ühised mõisted (autor, sh ühisautor, omanik, jne); üldpõhimõtted (nt õiguskaitse territoriaalsuse ja rahvusliku kohtlemise põhimõte); prioriteet; esindus, sh kohtuvaidlustes; õiguskaitse ulatus (määratletus)

- **Ainuõiguse olemus ja piirangud**

Ainuõiguse üldpõhimõtte (konkreetne lubatud/keelatud tegude kataloog eriseadustes); isiklikud ja varalised õigused (konkreetne loetelu eriseadustes),

varemkasutamiseõigus, ajutine kaitse, õiguste ammendumine, täiendavad eriseadustes sätestatud alused

- **Ainuõiguse tekkimine ja lõppemine** (materiaalõiguslikud normid)

Õiguste tekkimise ja lõppemise alus, viis, aeg, kande tähendus; tööandja õigused töötaja loodud teosele või leiutisele; õiguskaitse tähtajalisus; kehtivusaja pikendamine ja ennistamine

- **Õiguste üleminek ja pantimine**

Õiguste üleminek ja litsentsimine: õigusmuudatuseks vajalikud tehingud, vorm ja toimingud; litsentsi liigid; all-litsentsi andmise õigus; erinormid üldõigusjärgluse põhimõtte kohasel üleminekul. Õiguste pantimine

- **Registri pidamise sätted** (formaalõiguslikud normid)

Registri pidamise üldsätted (registri ülesanded, registrite loetelu, registri pidaja ja tema vastutus, registri pidamise keel, avalikkus, tutvumine ja puutumatus, sh tööstusomandi registrite staatus ja finantseerimine, registripidaja staatus); rahvusvahelise registreerimismenetluse normid; registreerimismenetluse normid (registri koosseis, registrisse kantavad õigused, registritoimingud, registrikande sisu, numeratsioon, järjekoht, kande tegemise, muutmise ja kustutamise, samuti pikendamise ja jagamise eeldused, sh avalduse esitamiseks õigustatud isik ja vajalikud dokumendid, avalduse vastuvõtmine, registreerimine, läbivaatamine, puuduste kõrvaldamiseks tähtaegade määramine, otsuse tegemine ja sisu, kande tegemine ja alus, kirje avamine ja kustutamine, kande jõustumine, taotleja teavitamine ja kande avaldamine ametlikus väljaandes, dokumentide ja riigilõivu tagastamine, kaebuste esitamine

- **Õiguste kaitse**

Tsiviilõiguslikud nõuded, hagid, eriõigused ja -sanktsioonid, kaebused, vaidlustusavaldused, karistusõiguslikud sanktsioonid; Apellatsioonikomisjoni staatus, finantseerimine; menetlusnormid Apellatsioonikomisjonis

- **Patendivoliniku seaduse regulatsioon**

9. TEISTE MAADE PRAKTIKA JA KOGEMUS

Eelöeldust saab järeldada, et intellektuaalse omandi valdkond on algusest peale välja töötatud väga objektispetsiifiliselt, st üksikute distsipliinidena, ja seda kindlasti mitte ainult Eestis.

Euroopas on täheldatav tendents intellektuaalse omandi ühtse valdkonnana käsitlemise suunas, mille peamiseks impulsiks peetakse valdkonna rahvusvahelisust ja mitteseotust päritoluriigiga. Ühtlustamisplaani kajastab ka organisatsioonide nimetuse vastav muutmine, nt on *Max-Planck-Institut für Geistiges Eigentum, Wettbewerbs- und Steuerrecht* varasem nimetus: „für gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht“. Põhimõtteliselt on autoriõigust Euroopas püütud harmoniseerida alates Berni Konventsioonist 1886. aastal. Esimene katse käsitleda kogu intellektuaalse omandi valdkonda kui tervikut tehti TRIPS-lepinguga 1994.aastal. Lepinguga on hõlmatud autoriõigus, kaubamärk, geograafiline tähis, tööstusdisainilahendus, patent, mikrolülituste topoloogia, avalikustamata teabe kaitse ja konkurentsivastase tegevuse kontroll lepingulistest litsentsides. Euroopa Liidus on selleks juba vastu võetud ja ettevalmistamisel rida direktiive, tähtis roll on kohtupraktikal. Nt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta⁷⁴. Kinnitust kogu valdkonna ühtse reguleerimise kavatsusele leiame ka rahvusvahelisest eraõigusest, nt nn Rooma II määruse ettepanek lepinguväliste kohustuste suhtes kohaldatava õiguse kohta. Peamine ühtlustamise impulss tulenebki valdkonna rahvusvahelisusest.

9.1. Poola, Ungari - tööstusomand

Poolas alustati kodifitseerimisprotsessiga juba 1990 lõpus. 2000 aastal valmis Tööstusomandi seadus (ingl.k. *Industrial Property Law*).

Seadusega ei ole hõlmatud autoriõigus ega kõlvatu konkurentsi sätted. Seadus sisaldub küll üldsätete osa, kuid seda ei saa pidada tööstusomandi üldosaks klassikalises mõttes, kuna ei sisalda kõikide tööstusomandi liikide suhtes kehtivaid sisulisi üldnorme.

Seaduse struktuur on järgmine:

I tiitel: **Üldsätted** (ingl.k. *General Provisions*)

Üldosa koosneb üheksast artiklist, hõlmates peamiselt seaduse reguleerimisala, sihtisikuid ja mõisteid.

II tiitel: **Leiutised, kasulikud mudelid ja tööstusdisaini lahendused**

Peatükk on omakorda jagatud neljaks osaks, millest esimene sisaldab üldnorme (ingl.k. *Common Provisions*) leitudiste, kasulike mudelite ja tööstusdisaini lahenduste regulatsioonile, teises osas on reguleeritud leiutised ja patendid, kolmandas osas kasulikud mudelid ja neljandas tööstusdisaini lahendused.

III tiitel: **Kaubamärgid ja geograafilised tähised**, sh rahvusvaheliste kaubamärkide kaitse

⁷⁴ Direktiivi artikkel 13 kohaselt tuleb direktiivi rakendusvaldkond defineerida võimalikult laialt, et see kataks kõik intellektuaalomandi õigused, mis hõlmavad ühenduse selle valdkonna sätteid ja/või vastavate liikmesriikide siseriiklike seadusi. Kõnealune nõue ei mõjuta võimalust, et seda soovivad liikmesriigid võivad laiendada käesoleva direktiivi sätteid siseriiklikel põhjustel, lisades punkte ebaausa konkurentsi, sealhulgas piraatkoopiate või sarnase tegevuse kohta.

IV tiitel: **Mikrolülituse topoloogia**

V tiitel: **Riigilõiv, dokumendid ja ametlikud teadaanded**

VI tiitel: **Taotluse esitamise ja registreerimismenetluse taotleja, esindaja, tähtjad ja kaebuste esitamine ning informatsiooni andmine**

VII: **Patendiameti otsuse peale kaebuste esitamise kord**

VIII: **Patendiamet** (nt pädevus ja koosseis, eksperdi distsiplinaarvastutus ja töölepingu lõpetamine)

IX tiitel: **Tsiviilhagid**. Tiitel on jagatud kolmeks, millest esimene sisaldab üldsätteid, teine sätteid vaid leiutise, kasuliku mudeli, tööstusdisaini ja mikrolülituse topoloogia hagide kohta ning kolmas kaubamärgi ja geograafilise tähise kohta.

X tiitel: **Karistusõiguslik vastutus**

XI tiitel: **Muudatussätted**

Regulatsioon on mahukas, sisaldades muuhulgas ka sätteid nagu nt isiku mõiste käesoleva seaduse tähenduses, Patendiameti ekspertidele esitatavad nõudmised, nende eksamineerimine ja töölepingu lõpetamine. Regulatsioon on paljuski kordusterohke. Seejuures, nt kasuliku mudeli regulatsioonis, on viidatud teatud patendisätete vastavale kohaldamisele. Nt kohalduvad vastavalt uudsuse kriteerium (art 25), leiutise mõiste (art 28), patentsust välistavad kriteeriumid (art 29), prioriteedi taotlemise avaldus ja vajalikud dokumendid, taotluse muutmise õigus (art-d 35-37), litsentsilepingu sätted (art-d 76-90) jne. Tööstusdisainilahenduse regulatsioonis sisaldub samuti viiteid, mis varem nimetatutega kattuvad vaid osaliselt.

Arvamused **kodifitseerimise edukuse** kohta jagunevad Poolas kaheks: osad kurdavad, et koodeks on paljude viitavate normide tõttu raskesti loetav ja arusaadav, teised jällegi on rahul, et kogu intellektuaalse omandi normid on reguleeritud ühe seadusega.

Ungaris on hetkel kõik intellektuaalse omandi esemed reguleeritud eraldi seadusega (sätted *sui generis* taimekaitse kohta on reguleeritud patendiseaduses ja geograafilise tähise seadus kaubamärgiseaduses). Tsiviilseadustiku kohaselt kohaldatakse selle sätteid ka intellektuaalse omandi seadustele, vastavate intellektuaalse omandi eriseaduste sätteid on tsiviilseadustiku normide suhtes erinormid.

Arvestades arvukaid, peamiselt registreerimisega seotud paralleele, mis võivad viia vastuoludeni eri seaduste vahel, nägi Ungari Patendiamet tööplaani aastateks 2007-2010 ette uue tööstusomandi koodeksi eelnõu ettevalmistamise. Koodeks peaks võrdsele teenima nii deregulatsiooni, konsolideerimise kui kodifitseerimise eesmärki. See on vajalik arvukate muudatuste tõttu, mis tulenevad rahvusvahelise ja Euroopa õiguse ühtlustamisest, samuti siseriiklikest muudatustest õiguskorras ja praktikas. Kuigi esialgse plaani kohaselt oli eelnõu esitamise tähtaeg 2010, algavad ettevalmistused realistlikult vaadates tõenäoliselt enne Ungari eesistumist Euroopa Liidus 2011 aastal.

Koodeks peaks hõlmama kõik tööstusomandi liigid. Autoriõigus ja kaasnevad õigused, samuti ärisaladuse ja *know-how* sätted säilitavad tõenäoliselt oma senise koha tsiviilkoodeksis ja konkurentsiseaduses.

Koodeks peaks sisaldama üldosa kõigi tööstusomandi õiguse jaoks ühiste normidega.

Koodeks peaks looma ühtse protseduurilise aluse kõigi registreeritavate tööstusomandi liikide jaoks ning muutma õiguse läbipaistvaks ning õiguskindlamaks, aitama kaasa taotluste ja juhtumite ühetaolisele praktikale, säilitades seejuures omandi liigi erisusest tulenevad erisused. Koodeks peaks eelkõige aitama ettevõtjaid, kes seisavad intellektuaalse omandi portfelli koostamisel või haldamisel silmitsi erinevate siseriiklike, rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu normidega.

9.2. Itaalia, Portugal – tööstusomand laiemalt

Itaalia *Codice della proprietà industriale* jõustus aastal 2005. Koodeks hõlmab tööstusomandi õiguste kaitse sätteid ja salajase *know-how*⁷⁵, välja on jäänud autoriõigus. Itaalias on tööstusomandi valdkonna eest vastutav tööstusministeerium ja autoriõiguse eest Kultuuriministeerium, autoriõiguse mittekuulumist koodeksisse põhjendataksegi valdkonna kuulumisega erinevate ministeeriumite valitsemisalasse⁷⁶.

Ennekõike on koodeksi teise peatüki kaheksas alajaotuses reguleeritud kaitstavad õigused ja nende kaitse ulatus (sk.k. *Reichweite*). Neljandas j peatükkides käsitletakse ühiselt kaitseõiguste omandamist ja jõushoidmist (sk.k. *Aufrechterhaltung*).

Itaalia koodeksis on tööstusomandi õiguskaitse osas järgitud TRIPS süstemaatikat. *Codice* koosneb kaheksast osast ja 246 paragrahvist:

I osa: „**Üldosa**“ (art-d 1-6).

Üldosa koosneb kuuest artiklist. Esimeses on loetletud intellektuaalse omandi valdkonnad, millele koodeks laieneb. Teises artiklis leiab käsitlust õiguste teke ja omandamine, kusjuures tehakse selget vahet registreeritud ja registreerimata õiguste vahel. Viimased omavad erilist tähendust märgi- ja disainiõiguses, aga ka ärisaladuse seisukohast, kuna ainuõigused võivad tekkida ka selliste immateriaalõiguste suhtes, mille puudub riiklik otsus õiguskaitse andmise kohta. Kolmandas artiklis leiab käsitlust nn võõraste õigus, mis on paljuski rahvusvaheliste lepingutega kaetud. Neljas, viies ja kuues peatükk keskenduvad kolmele põhimõttele, mis kehtivad võrdselt kõigi intellektuaalse omandi õiguste suhtes - prioriteet, õiguste ammendumine ja õiguste ühine kasutus. Üldosa ei ole tervikuna oma mahult ja sisult sellise haardega, mida võiks ühelt intellektuaalse omandi üldosalt oodata. Pigem seisneb sätete tähendus põhjapanevas süsteemses aluses, mida edasi arendada⁷⁷.

II osa: materiaalne **märgiõigus** (artiklid 7-30), **tööstusdisainilahenduse** õigus (art-d 31-44) ja **tehniliste lahenduste** õigus (patendid, kasulik mudel, mikrolülituse topoloogia, art-d 45-97), **know-how** (sk.k. *Betriebsgeheimnissen*) (art-d 98-99) ja **sordid** (art-d 100-116).

⁷⁵ *Know-how* ei kvalifitseerita kõlvatu konkurentsina, vaid see on vahetu õiguskaitse objekt, mille saamine ja kasutamine kolmandate isikute poolt on keelatud sõltumata saamise ja kasutamise viisist ja liigist

⁷⁶ Peifer, K.-N., lk 70

⁷⁷ Peifer, K.-N., lk 65

III osa sisaldab sätteid kohtuliku kaitse kohta tavapärasel menetluses (art-d 117-146), sh erilised sanktsiooninormid **õiguste rikkumise** eest (art-d 124-127), nt piraatlus

IV osa hõlmab **registreerimissätteid** (art-d 147-193), st õiguskaitse andmise, vaidlustamise, kustutamise ja tühistamise menetluse kohta

V osa sisaldab sätteid **eriregulatsiooni** kohta (nt sundlitsentsid) (art-d 194-200);

VI osa sätteid **tehnilise nõustamise ametitega** (patendiadvokaadid, art-d 223-230);

VII osa puudutab **patendi ja kaubamärgi ametnikke** (art-d 223-230) ja

VIII osa **ülemineku- ja lõpusätteid**

Kodifitseerimise põhjusena nimetatakse poliitilist tahet ettevõtluse ja konkurentsi edendamiseks. Itaalia koodeksiga tunnistati kehtetuks ligi 30 seadust, millest varasem pärines aastast 1939. Selline kogus seadusi muutis valdkonna ebaülevaatlikuks isegi spetsialistide jaoks ja kätkes endas potentsiaali vastuoludeks ja ebakõladeks eri seaduste vahel.

Itaalia erialakirjanduses ollakse kodifitseerimise edukuse suhtes nii kriitilised kui positiivselt meelestatud. Arvatakse, et tegelik kasu praktika jaoks selgub alles hiljem ja et edukust tuleb hinnata äriühinguõiguse kontekstis .

Portugali 2003. aastal jõustunud *Codigo da propriedade Industrial* hõlmab endas ühtset regulatsiooni tööstusomandile. Artikli nr 1 kohaselt on intellektuaalse omandi eesmärk tagada aus konkurents.

Seadus on väga mahukas (358 paragrahvi, 295 A4 lehekülge) hõlmab sätteid kõlvatu konkurentsi ja mitte-avalikustatava teabe kaitseks (Art-d 317, 318, 331). Seadust kohaldatakse tööstusele ja kaubandusele (kitsamas mõistes), kalandusele, põllumajandusele, metsandusele, sortidele (ing.k. *stockbreeding*) ja maavaradele (ing.k. *extractive industries*), samuti on hõlmatud kõik looduslikud ja kunstlikult valmistatud kaubad ja teenused (Art nr 2). Koodeks sisaldab üldosa (üldsätteid, menetluse üldised sätteid, üleminek ja litsentsid, lõppemine ja kehtetus, õiguste kaitse kohta kohtus ja arbitraažis), lisaks sisaldab üldosa konkreetse tööstusomandi liigi peatükk (patent, kasulikud mudel, mikrolülituse topograafia, disainid või mudelid, autasud, ärinimi ja insignia, logotüübid, geograafiline tähis) ja õiguste rikkumise peatükk (konkreetne rikkumiste kataloog, sh kõlvatu konkurentsi ja avalikustamata teabe kaitse).

9.3. Prantsusmaa, Holland, Luksemburg – tööstusomand, autoriõigus

Prantsuse *Code de la Propriété Intellectuelle* aastast 1992 on kontinendi esimene intellektuaalse omandi õiguse kodifikatsioon.

Koodeksiga on hõlmatud nii autoriõigus kui tööstusomand, sh uute taimeliikide kaitse. Koodeksi reguleerimisalast on algusest peale välja jäetud sätteid kõlvatu konkurentsi, kartelliõiguse, otsekohalduvate Euroopa Liidu õigusaktide, ärinime (pr.k. *nom commercial*) ja äritunnusmärgi (sk.k. *Geschäftsbezeichnung*, pr.k. *enseignes*) kohta.

Päritolutunnuse õiguse (sk.k. Ursprungsbezeichnung, pr.k. appellations d'origine) kohta sisaldab koodeks pika arutelu kompromissina vaid vastava definitsiooni⁷⁸.

Koodeks ei sisalda üldosa. Koodeksi koostamise eesmärk oli võimalikult paljude intellektuaalse omandi õiguse normide koondamine, seejuures põhimõttelisi sisulisi muudatusi tegemata⁷⁹. Õiguskirjanduses märgitakse, et tegemist ei ole ühtse tervikliku koodeksiga, mis aitaks süsteemi ebajärjekindlusest üle saada⁸⁰.

Koodeks koosneb põhiliselt kahest osast⁸¹:

- esimeses on reguleeritud autoriõigus, st kirjanduslik- ja kunstiomand, samuti autoriõigusega kaasnevad õigused (sk.k. verwandten Schutzrechte, ingl.k. Neighbouring rights)
- teises osas on reguleeritud tööstusomandiõigus, sisaldades eraldi peatükkides sätteid intellektuaalse omandi institutsiooni ja pädevate ametnike (IV raamat), disainide ja mudelite (V raamat), leiutiste ja tehnilise teadmise, sh know-how (sk.k. Betriebsgeheimnis, ingl.k. Manufacturing secrets), topograafiad (sk.k. Halbleitererzeugnisse, ingl.k. semiconductor products) ja uute taimeliikide (VI raamat), kauba- ja teenindusmärkide ja teiste eristamismärkide (VII raamat) kohta.

Hollandis on tehtud mitmeid kodifitseerimiskatseid, kuid ükski neist ei ole viinud konkreetse õigusakti vastuvõtmiseni.

Hollandis oli ettevalmistamisel eelnõu, mille kohaselt oleks intellektuaalse omandi õigused pidanud olema reguleeritud uue tsiviilseadustiku iseseisvas, üheksandas osas. Eelnõu ei saanud ametlikku käiku, pärast tolelaegse ministri ametiaja lõppu kaotas ministeerium eelnõu vastu huvi. Kõnealune eelnõu on leidnud praktilise väljundi Venemaa õigusloomes, olles eeskujuks Venemaa intellektuaalse omandi õiguse väljatöötamisel⁸².

Eelnõu eesmärk oli kõrvaldada üksteist kasutult kordavad sätted autoriõigusseaduses, patendiseaduses, kaubamärgiseaduses ja teistes eriseadustes, sisaldas regulatsiooni õiguskaitse eelduste, litsentsisaaja hagi esitamise õigust õiguste rikkumise korral, intellektuaalse omandi pantimise ja registreerimissätete kohta.

Kodifitseerimine on päevakorras **Luksemburgis**.

Rõhutatakse, et tegemist on väga komplitseeritud ülesandega. Alustuseks on kavas koostada lühike kokkuvõtte olemasolevatest õigusnormidest (nii siseriiklikest kui rahvusvahelistest). Järgmise sammuna on kavas valmistada ette koodeksi eelnõu.

Koodeksiga soovitakse hõlmata tööstusomand ja autoriõigus.

Kodifitseerimise põhjenduseks tuuakse õigusaktide paljusust, õigusnormide killustatus erinevate õigusaktide- seaduste, määruste ja rahvusvaheliste kokkulepete vahel ning selge nõudlusega sektori professionaalide poolt.

⁷⁸ Dreier, T., Krasser, R., lk 10

⁷⁹ Dreier, T., Krasser, R., lk-d 1 ja 9

⁸⁰ Ahrens, H.-J., lk 620

⁸¹ Koodeksi inglisekeelne struktuur kättesaadav aadressil http://195.83.177.9/upl/pdf/table_35.pdf (seisuga 15.10.2011)

⁸² Ahrens, H.-J., lk 619

9.4. Saksamaa – tööstusomand, autoriõigus, sordid

Saksamaal diskuteeritakse intellektuaalse omandi süstematiseerimise üle juba mõnda aega. Aktiivsem arutelu käivitus seoses intellektuaalomandi õiguste jõustamise direktiivi 2004/48/EÜ kohaldamisega. Direktiiv puudutab intellektuaalse omandi õiguste rikkumise õiguslikke tagajärgi ja õiguste teostamise materiaalõiguslikke ja protsessuaalseid lihtsustusi.

Kodifitseerimisprojekti kriitikute järgi on õiguste eesmärgid selleks liiga erinevad- autoriõigus toetab autorit ja kunsti, patendiõigus ideede avalikustamist, kaubamärgi õigus tarbija teadlikkuse kasvu. Õiguskirjandusest jääb kõlama soovitus jätkata tööd sisulise ühtsuse suunas. Leitakse, et ka õiguspraktika võib koondamisest võita. Olemasolevate lünkade täitmine süstemaatilise tõlgendamismeetodi abil oleks lihtsam ühe seaduse siseselt kui arvukate eriseaduste vaheliselt⁸³. Märgitakse, et sotsiaalõiguse kodifitseerimine õnnestus seetõttu, et olulisemad seadused, mida esimese ropsuga sisuliselt uuesti ei arutatud, ajutiselt lihtsalt üheks seaduseks deklareeriti⁸⁴.

Alates 2007.a märtsist töötab Saksamaal Tööstusomandi ja Autoriõiguse Liidu (GRUR, *Deutsche Vereinigung für Gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht*) initsiatiivil töögrupp Intellektuaalse Omandi Seadustiku Üldosa eelnõu projektiga. Ühtlustamise tingisid intellektuaalse omandi jõustamise direktiivi kohaldamisel tekkinud raskused. Seadusandja oli sunnitud direktiivist tulenevad normid toona seitsme eriseaduse vahel ära jagama, mille tulemuseks on ulatuslikud kordused seadustes. Hetkel on eelnõu projekti esialgne versioon esitatud praktikutele ja teadlastele hinnangu andmiseks, tööd jätkatakse eelnõu seletuskirjaga. Eelnõu pidi avalikustatama juba 2010 aastal, kuid avalikustamise plaan on edasi lükkunud 2011.a algusesse.

Eelnõu tööversioon hõlmab:

I raamat: **Intellektuaalse omandi õiguste üldosa**

1. Õiguste tekkimine, kestvus ja piirid
2. Rahvusvahelise eraõiguse ja rahvusvahelise tsiviilmenetluse sätted
3. Intellektuaalse omandi õigused kui vara
4. Õiguste rikkumine ja teostamine
5. Õigused tööülesannete täitmisel tekkinud intellektuaalse tegevuse resultaadile

II raamat: **Üldised menetlusnormid**

1. Registri- ja järelevalve organid
2. Üldised Patendi- ja Märkiamet/BPA menetlussätted
3. Üldised protsessisätted (BPA/BGH)
4. Üldised ameti- ja kohtumenetluse sätted (nt menetlusabikulud)
5. Esindus intellektuaalse omandi menetluses

Muudatused kehtivates seadustes:

III raamat: **Autoriõiguse seadus**

IV raamat: **Kaubamärgiseadus**

⁸³ Ahrens, H.-J., lk 620

⁸⁴ Ahrens, H.-J., lk 620

V raamat: **Patendiseadus**

VI raamat: **Kasuliku mudeli seadus**

VII raamat: **Tööstusdisainilahenduse seadus**

VIII raamat: **Sordikaitse seadus**

IX raamat: **Mikrolülituse topoloogia seadus**

Siiski tuleb nimetatud eelnõud pidada pigem teoreetiliseks katseks ühtlustada intellektuaalse omandi õigust, millesse valitsuse esindajad ei ole aktiivselt kaasatud. Kõikehaarava koodeksi mitte-toetajad leiavad, et olemasolev eriseaduste regulatsioon on ennast esilekerkivate intellektuaalse omandi probleemide lahendamisel õigustanud. Intellektuaalomandi õiguste jõustamise direktiivi 2004/48/EÜ kohaldamise kontekstis välistati Intellektuaalse omandi õiguse üldosa vastuvõtmise võimalus juba väga varajases staadiumis, kuna sellise lahenduse puudused kaalusid üles selle eelised. Üldosaga oleks küll saavutatud identsete või väga sarnaste normide korduste vältimine eriseadustes, kuid regulatsioon oleks muutunud vähem läbipaistvaks ning ära oleks jäänud võimalus reguleerida konkreetseid intellektuaalse omandi esemeid individuaalselt ja eripärast lähtuvalt. Samuti leiti, et harmoniseerimine TRIPS-lepingu raames on piisav intellektuaalse omandi õiguse ühtlustamise eesmärgi saavutamiseks.

9.5. Venemaa – tööstusomand, autoriõigus, sordid, avalikustamata teave

Venemaa tsiviilseadustiku väljatöötamisel võeti eeskujuks Hollandi tsiviilseadustik. Hollandis mittejõustunud eelnõu on saanud seaduseks Venemaal tsiviilseadustiku neljandas osas (viimane osa jõustus 2008)⁸⁵.

Tegemist on ulatusliku intellektuaalse omandi õiguse normistikuga, mis koosneb 336 artiklist.

I: Üldosa (üldsätted, sh autoriõiguse suhtes)

1. Loetelu kaitsevõimelistest vaimse tegevuse tulemustest
2. Ainuõigus ja selle ajaline piirang
3. Õiguse omaniku mõiste ja määratlus
4. Omaniku õigus õigusi üle anda, st võõrandada või litsentsida
5. Õiguste üleminek seaduse alusel ja sundtäitmine
6. Õiguste teostamine akrediteeritud kollektiivse esindamise organisatsioonide kaudu
7. Üldsätted õiguste kaitse liigi ja nõuete ja maksmapanemise kohta

II: Autoriõigus

III: Autoriõigusega kaasnevad õigused

⁸⁵ [http://en.wikipedia.org/wiki/Copyright_law_of_the_Russian_Federation#2008 - Present: Part IV of the Civil Code](http://en.wikipedia.org/wiki/Copyright_law_of_the_Russian_Federation#2008_-_Present:_Part_IV_of_the_Civil_Code) Seaduse venekeelne tekst (seisuga 23.09.2010): <http://www.klerk.ru/doc/64937>

IV: **Patendiõigused** (patent, kasulik mudel ja tööstusdisainilahendus)

V: **Taimesordi ja elusolendite kaitse** (sk.k. *Lebewesen*) kaitse

VI: **Mikrolülituste topoloogia õigus**

VII: **Know-how**

VIII: **Kaubamärgi õigus** (sh päritolu (Geograafilise tähise) kaitse. Viimasel hetkel jäeti seaduse reguleerimisalast välja domeeninime sätted)

IX: Avalikel eesmärkidel loodud intellektuaalse resultaadi (tehnoloogia) kasutamine⁸⁶

Kuigi tegemist on täiesti uue õigusaktiga, kaasnes sellega vähe sisulisi muudatusi, kui mõned uued instituudid välja arvata, nt autorilepingu kaks liiki: autoriõiguste võõrandamiseks ja litsentsimiseks.

9.6. Suurbritannia

Intellektuaalse omandi valdkonnas tuntud kui tugeva teoreetilise tasemega maa. Kodifitseerimisidee pärineb Romaani õigusperekonnast. Samuti on kõnealuse valdkonna esimene katse valdkondi ühendada tehtud Inglismaal Copyright, Designs and Patent Act'iga aastast 1988. Aktiga on peaaegu täielikult reformuleeritud senini autoriõiguse seaduses (Copyright Act 1956) sisaldunud regulatsioon. Seadus hõlmab nii autoriõiguse (sh esitajate õigused) kui registreerimata disaini (kolmemõõtmeline disain, mis on kujutatud paberil või mille järgi on toode valmistatud) ja sisaldab mitmeid modifikatsioone registreeritud disainide ja patentide õiguses.

9.7. Belgia - majandusõigus

Belgias tehti eelmisel aastal katse kodifitseerida erinevaid "majandusõiguse" valdkondi, intellektuaalse omandi õigust sealhulgas.

Eelnõud ei võetud siiski vastu, kuna määratult mahuka valdkonna ühtlustamisel tekkis rida praktilisi probleeme. Näiteks ei ole kaubamärgi ja tööstusdisaini õigust võimalik koodeksiga haarata, kuna Belgias ei ole vastavaid siseriiklikke seadusi. Nimetatud valdkonnad on Hollandi ja Luksemburgiga ühiselt reguleeritud Beneluxi Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni Intellektuaalse omandi konventsiooniga. Samuti jäi lahtiseks, kas koodeksiga peaks olema hõlmatud ka menetlussätted (ing.k. *executing decrees*). Ühelt poolt muudaks see koodeksi veelgi raskemini loetavamaks ja komplekssemaks, teisest küljest ei oleks kodifitseerimisel ilma nimetatud normideta suurt lisaväärtust.

9.8. Hispaania

1929.aastast kehtis **Hispaanias** üle poole sajandi üks kõiki tööstusomandi õigusi hõlmav seadus- *Estatuto de la Propiedad Industrial*. Hetkel on valdkonna üha kasvava kompleksuse tulemusel iga tööstusomandi liik reguleeritud eraldi seadusega.

⁸⁶ПРАВО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СОСТАВЕ ЕДИНОЙ ТЕХНОЛОГИИ

Siiski on viimastel aastatel leidnud aset korduvad katsed reintegreerida erinevad tööstusomandi liigid ühte õigusakti. Põhjuseks tuuakse teoreetiline põhjendus ja ettepaneku pärinemine Hispaania Patendi ja Kaubamärgi Ametilt.

Konkreetne tegevuskava või eelnõu hetkel siiski puudub. Seetõttu on raske hinnata, millised intellektuaalse omandi õiguse valdkonnad saaksid tulevikus koodeksiga hõlmatud olema. Loogiline on eeldada, et juhul, kui koodeksi väljatöötamine õnnestub, sisaldub selles ka üldosa, mis sisaldab norme kõigi intellektuaalse omandi objektide jaoks, need oleksid reguleeritud vastavates eriosades. Hispaanias leitakse, et on selge, et selline seadus oleks kooskõlas modernse ühiskonna nõuetega, sest selle koostamisel lähtutakse „Parema õigusloome“ põhimõtetest (administratiivsete kulude vähendamine ja reeglite lihtsustamine).

9.9. Läti, Leedu, Tšehhi, Iirimaa, Kreeka, Rootsi, Malta

Kodifitseerimiskatseid ei ole tehtud ega ole kavas teha **Lätis, Tšehhis, Iirimaa, Kreekas, Leedus, Maltal ja Rootsis**. Leedu eksperdid on seisukohal, et autoriõiguse ja tööstusomandiõiguse kodifitseerimine oleks väga raske ja pikk protsess ning seaduse hilisema kasutamise seisukohast koormav (seadust oleks raske muuta jne).

9.10. RAHVUSVAHELISE PRAKTIKA KOKKUVÕTE

Põhimõtteliselt saab täheldada kasvavat huvi intellektuaalse omandi õiguse ühtse valdkonnana käsitlemise ja kodifitseerimise vastu. Juba olemasolevad koodeksid on võrdlemisi uued õigusaktid (Ühendkuningriigid 1988, Prantsusmaa 1992, Poola 2000, Portugal 2003, Itaalia 2005, Venemaa 2008). Kodifitseerimisprotsess on käivitunud Belgias ja kavas ette võtta Ungaris, Luksemburgis ja Hispaanias. Vastavaid katseid on tehtud Hollandis, Saksamaal akadeemilise ringkonna eestvedamisel ettevalmistatav Intellektuaalse omandi seadustiku eelnõu projekt avalikustatakse järgmise aasta alul, poliitilist heakskiitu projekt saanud ei ole.

Mainitud õiguskordadest sisaldab intellektuaalse omandi Üldosa (kõikide intellektuaalse omandi objektide suhtes kehtivaid üldnorme) Portugali tööstusomandi Koodeks, Venemaa intellektuaalse omandi koodeks ja Saksamaal ettevalmistatav intellektuaalse omandi üldosa seaduse eelnõu projekt, eeldatavasti mainitud Hollandi eelnõu, plaanide kohaselt ka Ungari ja Hispaania koodeks.

Koodeksite reguleerimisvaldkond on erinev. Nii autoriõigus kui tööstusomandiõigus on hõlmatud Prantsusmaal ja Venemaal, mainitud Hollandi ja Saksamaa eelnõudes, kavas hõlmata Luksemburgis. Sordikaitse kuulub koodeksi reguleerimisvaldkonda Prantsusmaal, Portugalis, Itaalias, Venemaal ja Saksamaal ettevalmistatavas eelnõus, mitte-avalikustatav teave Portugalis, Itaalias, Venemaal, Prantsusmaal (osal.), kõlvatu konkurentsi ja avalikustamata teabe sätted Portugalis. Ärisaladus on eraldi seadusega reguleeritud näiteks Saksamaal ja Rootsis⁸⁷.

Kodifitseerimise põhjendusena tuuakse õigusaktide paljususe ja killustatuse erinevat liiki õigusaktide vahel, vajadus muuta õigus läbipaistvamaks ja õiguskindlamaks ja praktika ühtlustatumaks, võimalus vähendada kasutult kordavate sätete osakaalu ning praktikute nõudlusega ühe akti järele. Vastuargumendina tuuakse regulatsiooni muutumine vähem läbipaistvaks, konkreetsete intellektuaalse omandi esemete

⁸⁷ Lag (1990:409) om skydd för företagshemligheter

individuaalse ja eripärast lähtuva regulatsiooni kaotus ning rahvusvahelisest õigusest tulenev regulatsiooni piisav harmoniseerumine.

Kuna peajasjalikult on tegemist alles ettevalmistamisel olevate õigusaktidega, on põhjalikku ja kõikehaaravat hinnangut kodifitseerimisprotsessi tulemusele vara anda.

10. KODIFITSEERIMISE PRAKTIINE VÄÄRTUS

o **Rahvusvaheliste õigusaktide tähtsus**

Intellektuaalse omandi seadused on oma sisult ja struktuurilt üha enam rahvusvaheliselt või regionaalselt ühtlustatud ja valdkonna arengusuund seekaudu paljuski ettemääratud⁸⁸. Valitseva seisukoha järgi on kehtivad seadused kooskõlas nii rahvusvaheliste kokkulepete kui Euroopa Liidu õigusega, kuigi on siiski teatud ebakõlasid, mis vajavad kõrvaldamist. Euroopa Liidu õiguse teadlikkus tõuseb, praktikas tuginetakse Euroopa Ühenduse määrustele, direktiividele ja Euroopa Kohtu praktikale. Siiski ei saa välistada hinnangu muutumist tulevikus, kuivõrd see on antud tingimustes, kus kohtulahendini jõuab vähe vaidlusi.

Rahvusvahelise regulatsiooni maht on võrreldes eraõiguse muude valdkondadega ulatuslik. Siiski ei puuduta see enamasti intellektuaalse omandi eraõiguslike aspekte, kuigi haakuvates küsimustes, nt piiriülesed tagatisõigused ja väärtipaberite käive, tsiviilõiguse kodifitseerimine, on diskussioon olemas. Samas on rahvusvaheliste normidega mittekäetud osa väga oluline ja selles vallas vajab kehtiv õigus ülevaatamist enim.

o **Kordused, seaduse pikkus, erisused ja vastuolud**

Kodifitseerimine aitaks vähendada tarbetult kordavate sätete osakaalu ühe seaduse siseselt, seaduste vaheliselt ja seaduste ning määruste vaheliselt ja muuta regulatsiooni kompaktsemaks. Sisulise kodifitseerimise ilmselt õnnestunumaks näiteks on Saksa tsiviilseadustik (BGB), mille eeskujuga järgivad ka Eesti seadused. Samas on ka BGB saanud tugeva kriitika osaliseks. Peamiseks miinuseks loetakse selle rasket loetavust ja kasutamise raskust: ühe kaasuse lahendamiseks tuleb kasutada norme erinevatest valdkondadest, mille koosmõju võib olla raske hinnata. Lisaks peetakse kõrge abstraherimistasemega õigust „eksklusiivselt spetsialistide valdkonnaks“ ja sotsiaalsetest fenomenidest eemaldunuks, st elukaugeks. Üldistamisega kaduma läinud üksikjuhtumi õiglane lahendamine on siiski võimalik saavutada tõlgendamise teel. Kordusi saab vältida ka viitamistehnikat kasutades, kuid sellega võib kaasneda teatud ülevaatlikkuse vähenemine ja see võib viia ebarahuldav tulemuseni, nagu näitab Saksa kaubamärgiseaduse kogemus.

Üldosa projekti riskiks on üksiku intellektuaalse omandi objekti eripärast tulenevad eriregulatsioonid ja väikseimadki nüansilised erinevused, kuivõrd sageli esinevad erandid võivad raskendada seaduse kasutamist. Probleemi saab leevendada oskusliku sõnastuse ja optimaalse normide paigutusega, sh üld- ja eriosa vahel. Üldosa koostamisel osutub vajalikuks uute mõistete kujundamine ja sisustamine.

Ulatuslik õigusloomeprotsess annaks võimaluse kõrvaldada vastuolud, mis intellektuaalse omandi liigi eripäraga seletatavad ei ole, ja seda nii valdkonna siseselt kui koostoides ülejäänud õigussüsteemiga. Edaspidise töö ja praktika käigus võib

⁸⁸ Riigikohtu 09.12.2008 lahend nr 3-2-1-103-08

selguda, et seadustes sisalduvad erisused ei ole teoreetiliselt põhjendatud, kuigi välistatud ei ole vajadus uue eriregulatsiooni järele.

o **Killustatus**

Intellektuaalse omandi õiguse killustatus erinevate õigusaktide vahel muudab raskeks nende muutmise, kuna dubleeritud küsimustes tuleb ühe sisulise muudatuse sisseviimiseks üldjuhul muuta korraka nelja kuni kaheksat seadust. Küsimus on aktuaalne Euroopa Liidu õiguse normide siseriiklikku õigusesse integreerimise seisukohalt, sh seoses planeeritava kriminaalõiguslike sanktsioonide direktiiviga. Analüüsist nähtub, et õigusaktide killustatus on toonud kaasa ebakõla eriseaduste regulatsioonides. Oma roll on siin asjaolul, et intellektuaalse omandi valdkond kuulub erinevate valitsusasutuste valitsemisalasse. Alternatiivselt saab olukorda vältida õigusloome kvaliteedi tõstmisega, koostöö tõhustamisega, intellektuaalse omandi õigusloome või koordineerimise kohustuse ammendava koondamisega ühe ministeeriumi valitsemisalasse.

Senise valdkonnaspetsiifilise lähenemise eeliseks saab pidada võimalust lähtuda õigusloomes vaid konkreetse intellektuaalse objekti iseärasustest. Samas muudab õigusaktide killustatus raskeks nende kasutamise. Loometöö resultaati on võimalik kaitsta läbi erinevate intellektuaalse omandi esemete. Patendivolnik või advokaat peab ettevõtjat nõustades tutvustama neid kõiki või vähemasti mitut neist, ühe kaasuse lahendamiseks kasutatakse enamasti rohkem kui ühte seadust korraka. Sobiva õiguskaitse valik langetatakse praktikas sageli kaitse registreerimise vajaduse, kulukuse, avalikkuse, tõendamiseelise, õiguskaitse ajalise kestvuse ja tõhususe, samuti registreerimismenetluse raskuse ja pikkuse järgi (nt patent vs leiutis, kaubamärk ja/või autoriõigus). Nii ettevõtjale, õppejõule, patendivolnikule, advokaadile kohtunikule kui teistele seaduse rakendajatele on praktiliselt mugavam leida kõik normid ühest õigusaktist. Seejuures ei tohi aga alahinnata nõudmisi seaduse struktuurile, sõnastusele ja mahukusele. Kehtival kujul seaduste „ühaks liitmise“ tulemuseks oleks lihtsalt „liiga pikk ja raske“ seadus, millega sisulist kvaliteeditõusu ei kaasneks. Probleem ei ole siiski võrreldav olukorraka nt Koodeksi-eelses Itaalias, kus Koodeksi vastuvõtmisel tunnistati kehtetuks üle 30 eriseaduse. Ka nt Saksamaal on eriseadusi rohkem kui meil, lisaks tööstusomandi seadustele ka nt *Wahrnehmungsgesetz, Arbeitnehmergesetz, Produktpirateriegesetz* jne.

Omaette küsimus on normide jaotus seaduse ja arvukate määruste vahel. Selles osas on ühtlustamine kahtlusteta põhjendatud. Ainuüksi patendiseaduse alusel on antud 12 määrust, iga Patendiameti ametliku väljaande kohta on oma määrus jne. Määrustes on kordavaid norme nii määruste vaheliselt kui määruste ja seaduste vaheliselt.

o **Õiguste kumulatsioon ja seotus**

Erialakirjanduses märgitakse, et intellektuaalse õiguse põhiline probleem on kaitstavate õiguste ja kaitseulatuse kasv. Kasvav probleem on kaitstavate õiguste kumulatsioon- üks objekt võib olla kaitstud läbi intellektuaalse omandi õiguste kombinatsiooni kahe- või kolmekordselt⁸⁹. Näiteks registreeritakse nn topeltkaitse kindlustamise eesmärgil sageli toote väliskuju ka kolmemõõtmelise ehk ruumilise kaubamärgina. Ka leiutise autor vajab autoriõiguslikku kaitset, nt tagamaks, et tema nimi ära märgitaks soovitud moel, kuid see ei ole võimalik ilma patenti registreerimata. Teose kaitstuse seisukohalt ei ole teineteist välistavad nt tööstusdisainikaitse ja

⁸⁹ Peifer, K.-N, lk 59

autoriõigus⁹⁰ ega kaubamärgikaitse ja autoriõigus (logo võib olla nii kaubamärgikaitse kui autoriõiguse objekt)⁹¹. Üks disainilahendus võib alluda erinevatele õiguslikele režiimidele (autoriõiguslik, ühenduse/siseriiklik disaini/kaubamärgi regulatsioon)⁹². Tehniline lahendus on kaitstav nii ärisaladuse kui patendi või kasuliku mudelina⁹³, järjest enam täiendab tööstusdisainikaitse patendikaitset⁹⁴.

Seejuures ei õnnestu alati selge piiri tõmbamine erinevate õiguste vahel. Kumulatsioon võib viia selleni, et kaitseõigusi instrumentaliseeritakse saavutamiseks eesmärgi, mille jaoks nad mõeldud ei ole, nt vaba konkurentsi piiramiseks. Märkiõigus, disainiõigus ja autoriõigus on omavahel tihedalt haakuvad ja seetõttu võivad viia probleemideni konkurentsi küsimustes⁹⁵. Nagu nähtub ka Euroopa Kohtu praktikast, on tehtud katseid kontrollida kaupade turustamist läbi autoriõiguse. Kohus tõdes põhimõtteliselt, et kohtuasjas toodud asjaoludel ei saa autoriõigusega antav kaitse, mis puudutab kaitstud teoste reprodutseerimist edasimüüja reklaamis, olla mingil juhul ulatuslikum kui kaitse, mis antaks samadel tingimustel kaubamärgiõiguse omanikule⁹⁶. See kaasus näitab, kui oluline on intellektuaalse omandi õiguste eesmärgipärane diferentseeritus, omavaheline kooskõlastatus ja ühtse tervikuna käsitlemine, milleks intellektuaalse omandi õiguse seadustik oleks suurepärane võimalus.

o **Kvaliteedi tõus ja kaasnevad mõjud**

Põhimõtteliselt saab kõiki vajalikke muudatusi sisse viia ka ilma ulatuslikku õigusloome protsessi ette võtmata, kuid kodifitseerimise põhiliseks eeliseks saab pidada just terviklikku ja kontseptuaalset lähenemist kogu intellektuaalse omandi õigusele. Seadustik koos Üldosaga aitaks üle saada intellektuaalse omandi süsteemi ebajärjekindlusest ja konkretiseeriks valdkonna suhet haakuvate eraõiguse jt õiguste regulatsioonidega. Õigussüsteemi kui terviku seisukohast, mis siiski on rajatud õigusnormide abstraktsusele, tuleb eelistada ka intellektuaalse omandi õiguse sobitumist süsteemi. Ühtse regulatsiooni väljatöötamise eesmärgiks on süsteemsus, struktuursus, kompaktsus, mõistete täpsus ja optimaalselt lühike ja selge regulatsioon. See on saavutatav läbi normide abstraherimise, üldistamise ja süstematiseerimise. Professor Raul Naritsa järgi viitab õigusnormide abstraktne iseloom heale õiguskultuuri tasemele⁹⁷.

Kodifitseerimisprotsessiga kaasnevate positiivsete mõjudena saab nimetada valdkonna senisest suuremat ja terviklikku teadvustamist (iseäranis vajalik sordikaitse osas), diskussioonide tõusetumist, perspektiivis eestikeelse õiguskirjanduse valmimist. Paratamatult tuleb projekti edasise saatuse üle otsustamisel hinnata selle kulukust ning suutlikkust plaanid edukalt ellu viia.

o **Valmisolek koostada ja kasutada**

Tähelepanuta ei saa jätta ka ühiskonna valmisolekut kodifitseeritud õiguse vastuvõtmiseks. Seetõttu on oluline seaduseelnõu koostamisega võimalikult vara

⁹⁰ Kurisoo, K.; Kaur, V.; Ant, P., lk 146 ja 147

⁹¹ Tsviilasi 2/5/32-3587/1998

⁹² Kelli, A.; Lätt, P.; Pisuke, H., lk 62

⁹³ Kelli, A.; Lätt, P.; Pisuke, H., lk 85

⁹⁴ Kelli, A.; Lätt, P.; Pisuke, H., lk 52

⁹⁵ Peifer, K.-N., lk 59

⁹⁶ Euroopa Kohtu otsus, 04.11.1997, kohtuasjas C-337/95, Parfums Christian Dior S.A./ Evora BV

⁹⁷ Narits, R., 1995, lk 47

alustada, käivitada avalik diskussioon juba võimaliku kodifitseerimisprotsessi varajases staadiumis ja vajadusel näha ette Seadustiku vastuvõtmiseks teatud ülemineku aeg. Kuivõrd tegemist on väga mahuka ja mitmetahulise valdkonnaga, saab eelnõu ettevalmistamine olema aeganõudev protsess.

Intellektuaalse omandi õigusega kokkupuutuvate isikute esialgsel hinnangul ei leia kodifitseerimiskavatsus üksmeelset poolehoidu. Tuleb mainida, et idee on paljudele ootamatu ning tajutav on teatud äraootav seisukoht. Kui kodifitseerimist peetakse teoreetiliselt veel võimalikuks, siis idee praktilises vajaduses ollakse kokkuvõttes pigem kahtleval seisukohal. Seejuures leiab üldistatult praktikute seas seaduste korrastamise kava tugevamat toetust.

Argumendina tuuakse vastava eeskju puudumine Euroopas, kehtiva regulatsiooni kvaliteet ja kooskõla rahvusvaheliste normidega. Kokkuvõtvalt võib märkida, et intellektuaalse omandi õigusega kokkupuutuvate isikute hinnangul on intellektuaalse omandi õigusaktide tase Eestis võrdlemisi hea. Teadaolevat ei ole praktikas tekkinud ületamatu eriseloomuga puudusi, kuigi esineb täiendamist ja ühtlustamist vajavaid aspekte. Mõned näited lisaks analüüsis juba käsitletutele: omanikuta teoste, nim. ka orbteoste (ingl.k. orphan works) regulatsiooni puudumine, autori õiguste kaitse tõhustamise vajadus tarbijaga sarnaselt, päritud autoriõiguste valitsemine kohalike omavalitsuste poolt, ebaselgus leiutaja tasu saamise õiguse üleantavuses tööandjale ja tööstuspandile ühispandi seadmise võimaluses, patendivoliniku volikirja esitamise nõude pehmendamise vajadus, riigilõivu vähendamise vajadus elektroonilise taotluse esitamisel, kaubamärgi üleandmise nõude laiendamise vajadus, üldtuntud kaubamärgi mõiste täpsustamise vajadus, Apellatsioonikomisjoni menetluse efektiivsemaks ja kiiremaks muutmise vajadus, regulatsiooni mitteammendavus, ühiskondlikele vajadustele mittevastavus. Normide rakendamisel nähakse probleemi pigem selles, et üksikud normid rebitakse lahti kogu seaduse otstarbest ja kontekstist, mille näitena tuuakse Riigikohtu viimase viie aasta praktika.

Põhimõttelise puudusena Eesti intellektuaalse omandi õigust reguleerivates õigusaktides tuuakse mõnede teoreetikute ja praktikute poolt välja ühtse kontseptsiooni puudumine (nt kas lähtutakse ettevõtja, looja või mõlema huvidest). Lahendusena pakutakse välja ettevõtlust toetav regulatsioon. Märgitakse ka seaduste raskestiloetavust. Intellektuaalse omandi regulatsiooni sobimist üldisesse õigussüsteemi hinnatakse pigem heaks, leides, et senine lähenemine reguleerida eraõiguse eriosa valdkonnad eraldiseisvate õigusaktidena on ennast praktikas õigustanud ja suuri ebakõlasid eraõiguse ja intellektuaalse omandi õiguse vahel ei nähta. Tüüpilise üld- ja erinormi seose puudumise tõttu peetakse teoreetilisest aspektist omapäraseks autorilepingu ja võlaõigusseaduse litsentsilepingu normide omavahelist põimumist, kuid see ei takista õiguse rakendamist.

Peamiseks kodifitseerimise vastuargumendiks peetakse siiski intellektuaalse omandi valdkonna mitmetahulisust, intellektuaalse omandi objektide olemuslikke ja regulatsioonilisi erisusi, organisatsioonide, huvigruppide ja õigusloome distsipliinikesksust nii siseriiklikult kui rahvusvahelisel tasemel ning siseriikliku õiguse sõltuvust regionaalsetest ja rahvusvahelistest õigusaktidest. Samuti on märgatav teatud ettevaatlikkus suurejoonelise muudatusega kaasnevate probleemide mitte-ettenähtavuses ja mahukate õigusaktide väheses paindlikkuses ning suutmatuses ühiskonna nõudmistega kaasas käia.

Tähelepanuväärne on enamuse põhimõtteline valmisolek kodifitseerimisideega edasi minna. Intellektuaalse omandi üldosa projekt on hinnatud nii mittevajalikuks kui

vajalikuks. Põhimõttelist toetust on Üldosa, kas siis iseseisva projektina või tööstusomandi õiguskorralduse aluste seaduse edasiarendusena, leidnud seetõttu, et kokkupuutepunkte on mitmeid (nt töö käigus loodud intellektuaalne omand, intellektuaalse omandi kuuluvus jne) ning need vajavad ühtset regulatsiooni. Seejuures on toetust avaldatud reservatsiooniga, et kodifitseerimine on õigustatud tingimusel, et eelnõu väljatöötamine toimub nii Eesti olustikku kui rahvusvahelist tausta ja trende tundvate ekspertide poolt.

Esialgelt hinnangul leiab kodifitseerimise idee tõenäoliselt seda enam toetust, mida vähem intellektuaalse omandi valdkondi protsessi haaratud on. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumis on arutelud tööstusomandi kodifitseerimise vajalikkuse ja parima ajastuse üle kestnud juba mõnda aega. Ministerium nõustub ja ei nõustu seisukohaga, mille kohaselt ei peaks kodifitseerimisega alustama lähitulevikus, kuna rahvusvahelisel (WIPO, WTO) ja Euroopa Liidu, Euroopa Patendiorganisatsiooni tasandil on väljatöötamisel erinevad tööstusomandi kaitset puudutavad seisukohad ja regulatsiooni täiendused (nt määrus EL patendi loomiseks võib olulisel määral muuta siseriiklikku õigust). Nimetatud arutelud on pikaajalised ja tulemus ette-ennustamatu. Käesoleva aasta alguses algatas Euroopa Komisjon Euroopa Liidu sordikaitsega seonduva õiguse uuendamise arutelu, mille eesmärk on sordikaitset käsitleva regulatsiooni mõjude hindamine ning vajaduse korral sordikaitse regulatsiooni täpsustamine. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi hinnangul ei saa ega oleks otstarbekas liita ühtekokku nii autoriõiguse, tööstusomandiõiguse, uue taimesordi ja loomatõu regulatsiooni ja konkurentsioigust, kuna tegemist on sisult ja olemuselt väga erinevate valdkondadega, olgugi, et väga üldiselt ja lihtsustatult võib suuremat või väiksemat osa neist koondada terminiga intellektuaalne omand. Samuti ei ole ministeriumi hinnangul õigustatud konkurentsioigusest ärisaladust puudutava regulatsiooni ülevõtmine intellektuaalse omandi aktidesse, kuna ärisaladuse mõistest kui sellisest moodustab intellektuaalne omand kaduvväikese osa.

KOKKUVÕTE

Intellektuaalse omandi õigus on väga mahukas ja mitmetahuline valdkond. Kuigi intellektuaalse omandi seadustel on erinev saamislugu ja areng, moodustavad nad oma süsteemis siiski terviku, mille igal koostisosal on selgelt oma reguleerimisala. Üksikule valdkonnale on iseloomulik oma institutsioon, õigusloome ametnikud, arvamuslimidrid ja suhtlusvõrgustik nii siseriiklikul kui rahvusvahelisel tasandil. Tajutav on teatud reeglite ühtsus, meetodiline, terminoloogiline ja struktuuriline sarnasus. Põhimõtteliste ja eksklusiivselt intellektuaalse omandi õiguse lahenduste osas on Eesti seadused Euroopa mastaabis modernsed ja olnud eeskujuks paljude maade õigusloomes.

Ühtne lähenemine ei ole siiski järjekindel ja süsteem veatu. Vaatamata ulatuslikule kattuvusele selgus detailsemal vaatlusel, et intellektuaalse omandi seaduste regulatsiooni struktuuriliste, terminoloogiliste ja sisuliste erisuste osakaal on märkimisväärne, sh kannete tegemiseks õigustatud isikute, tähtaegade, vajalike dokumentide ja vormi regulatsioonis. Analüüsis välja toodud erisused tekitavad seaduse rakendajas põhjendatud kahtlusi, kas mulje erisusest on ekslik või paikneb vajalik norm teises seaduses teises struktuuriosas. Erisused tekitavad õigustatud küsimusi, kas intellektuaalse omandi objekti eripärast mittetulenev erisus on taotluslik, mis võiks olla selle põhjus (teoreetiline põhjendus, tulenemine rahvusvahelistest normidest vms) ja kas sellel on tähendus konkreetse kaasuse lahendamisel. Vastuse leidmist raskendab Eesti õiguskirjanduse vähesus. Samuti võivad erisused põhjustada inimlikke eksimusi, iseäranis kergesti võivad minna segamini nt menetlusreeglid kasuliku mudeli ja patendi puhul, kus sarnasus suurim. Seega sunnitakse seaduse kasutajat tegevusele, milleks ta tegelikult aega kulutama ei peaks.

Osaliselt on erisused tingitud seaduste hilisemast muutmisest, seejuures on isegi erandlikke näiteid, kus ühe seaduse siseselt on muudatus ühes paragrahvis sisse viidud, kuid analoogiline regulatsioon teises paragrahvis on jäänud muutmata.

Seaduste mahukus on tingitud eelkõige kolmest asjaolust: esiteks moodustavad ligi poole seaduste kogumahust registreerimismenetluse sätted, teiseks on sätted eriseadustes tarbetult korduvad ja kolmandaks nõrk abstraherimis- ja üldistustase ja süstematiseerimatus. Professor Raul Naritsa järgi viitab õigusnormide abstraktne iseloom heale õiguskultuuri tasemele (Narits, R., 1995, lk 47). Nimetatud asjaolude tõttu erineb intellektuaalse omandi õigus paljudest teistest eraõiguse valdkondadest.

Probleeme tekitab intellektuaalse omandi õiguse seos ülejäänud eraõigusega. Regulatsiooni ebakõla tekitab küsimusi, kas intellektuaalse omandi seadus sätestab konkreetsel juhul erinormi, st erandi üldreeglit või kas seda oleks vaja selgemalt reguleerida, samuti tekib küsimus, kas intellektuaalse omandi õigus sisustab eraõigusega sarnaseid mõisteid teisiti. Osundatud on ka probleemidele, mis pälviksid edasises õigusloomes tähelepanu ja sügavamad teaduslikku analüüsi, et tagada potentsiaalsetele intellektuaalse omandiga seotud tehingu pooltele piisav selgus ja teoreetiliselt põhjendatud ulatuses ühetaoline regulatsioon õigusmuudatuseks vajalike tehingu liikide, vorminõuete ja õiguslike tagajärgede osas (sh registreerimisõiguse üleminekul). Mõned näited: õiguste tekkimise ja lõppemise alus, aeg ja viis, sh rahvusvahelise registreeringu algusaeg Eestis, abstraktsiooniprintsiibi kohaldamine, registrikannete õiguslik tähendus õiguse tekkimisel ja lõppemisel, üleminekul, jagamisel, pantimisel, litsentsimisel, pandi aktsessoorsuse/mitteaktsessoorsus, lepingute võlaõigusliku regulatsiooni piisavus intellektuaalse omandi iseärasustega arvestamise aspektist.

Eelöeldust saab järeldada, et iga üksik intellektuaalse omandi seadus on üles ehitatud pigem konkreetse valdkonna sisemist, nii siseriiklikku kui rahvusvahelistest normidest tulenevat loogikat arvestades ja õigusloome protsessis on seaduste omavaheline kooskõla ja õigussüsteemi ühtsus olnud pigem teisejärguline.

Seaduste erinev saamislugu ja areng on omane ka Euroopa maade intellektuaalse omandi õigusele. Võrreldes Euroopa õiguskordadega on Eesti seadused siiski suhteliselt ühesuguste päritolutingimustega ning nende kujundamisel on algusest peale mänginud rolli juba väljakujunenud rahvusvaheline praktika. Euroopas on juba mõnda aega olnud tendents intellektuaalse omandi õiguse ühtlustamise suunas. Esimese tõuke selleks andis TRIPS-leping 1994.a, mille regulatsioon hõlmas autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi, kaubamärke, geograafilisi tähiseid, tööstusdisainilahendusi, patente, mikrolülituse topoloogiaid ja avalikustamata teabe kaitset, intellektuaalse omandi õiguste jõustamise direktiiv 2004/48/EÜ puudutas intellektuaalse omandi valdkonda laiemalt. Täheldatav on üha kasvav huvi valdkonna kodifitseerimise vastu, sh Hispaanias ja Saksamaal.

Ka Eesti intellektuaalse omandi õiguse kontekstis on oluline küsimus, millised intellektuaalse omandi valdkonnad võiksid Seadustikuga hõlmatud olla. Maksimaalse terviklikkuse huvides oleks kodifitseerimiskava lähtepunktiks otstarbekas võtta intellektuaalne omand selle laiemas tähenduses, edasise töö käigus erinevaid valdkondi vajadusel välistades (hiljem lisamise asemel). Ilmselge on tööstusomandi õiguse kodifitseerimise võimalikkus (määrused sh). Tööstusomandi ja autoriõiguse kombinatsiooni on Euroopa praktikas võimalikuks peetud. Näiteid autoriõiguse ja tööstusomandi ühildamisest saab tuua Prantsusmaalt, Venemaalt, Suurbritanniast, Saksamaalt (eelnoõ projekt avalikustatakse 2011.a alul) Hollandist (eelnoõ menetlemine peatatud) ja Luksemburgist (kavandamisel). Sordikaitse hõlmamine on käsitletu põhjal Euroopa praktikas pigem reegel kui erand, seevastu on erandlik konkurentsioiguslike aspektide hõlmamine (nt Portugal). Nimetatud riikide koodeksitest sisaldavad arvestatavat üldosa (kõikide intellektuaalse omandi objektide suhtes kehtivaid üldnorme) Saksamaa, Ungari, Hollandi, Hispaania, Portugali ja Venemaa lahendused.

Kuigi iga intellektuaalse omandi liigiga kaitstakse inimese intellektuaalse tegevuse tulemust, on konkreetne kaitse objekt erinev: autoriõigusega kaitstakse originaalset väljendusviisi, patendiga kasulikku tehnilist lahendust, tööstusdisainilahendusega toote väliskuju, kaubamärgiga eristusvõimelisust ja seost kauba päritoluga. Sellest johtuvalt on erinevad ka õiguskaitse saamisele esitatavad nõuded ja sisu. Siiski on ühtsete tööstusomandi õiguskaitse aluspõhimõtete ja põhimõtteliselt sarnase regulatsiooni osakaal mõnevõrra üllatav. Eelkõige seisnevad sarnasused järgnevas:

1. Tegemist on absoluutse õigusega mitte-kehalisele esemele
2. Õigustel on selge materiaalne väärtus, mille realiseerimiseks nähakse ette õiguste ülemineku, pantimise ja litsentsimise regulatsioon
3. Ainuõiguse piirangud ja põhimõtteline sisu on võrreldavad
4. Tvisiil- ja karistusõiguslikud sanktsioonid õiguste rikkumise korral sarnased

Konkreetsed ühised sätted käesoleva analüüsi struktuuri kohaselt on järgmised:

- **Üldsätted**

Üldosa reguleerimisala; intellektuaalse omandi eesmärk; ühised mõisted (autor, sh ühisautor, omanik, jne); üldpõhimõtted (nt õiguskaitse territoriaalsuse ja rahvusliku kohtlemise põhimõte); prioriteet; esindus, sh kohtuvaidlustes; õiguskaitse ulatus (määratletus)

- **Ainuõiguse olemus ja piirangud**

Ainuõiguse üldpõhimõte (konkreetne lubatud/keelatud tegude kataloog eriseadustes); isiklikud ja varalised õigused (konkreetne loetelu eriseadustes), varemkasutamisoigus, ajutine kaitse, õiguste ammendumine, täiendavad eriseadustes sätestatud alused

- **Ainuõiguse tekkimine ja lõppemine** (materiaalõiguslikud normid)

Õiguste tekkimise ja lõppemise alus, viis, aeg, kande tähendus; tööandja õigused töötaja loodud teosele või leiutisele; õiguskaitse tähtajalisus; kehtivusaja pikendamine ja ennistamine

- **Õiguste üleminek ja pantimine**

Õiguste üleminek ja litsentsimine: õigusmuudatuseks vajalikud tehingud, vorm ja toimingud; litsentsi liigid; all-litsentsi andmise õigus; erinormid üldõigusjärgluse põhimõtte kohasel üleminekul. Õiguste pantimine

- **Registri pidamise sätted** (formaalõiguslikud normid)

Registri pidamise üldsätted (registri ülesanded, registrite loetelu, registri pidaja ja tema vastutus, registri pidamise keel, avalikkus, tutvumine ja puutumatus, sh tööstusomandi registrite staatus ja finantseerimine, registripidaja staatus); rahvusvahelise registreerimismenetluse normid; registreerimismenetluse normid (registri koosseis, registrisse kantavad õigused, registritoimingud, registrikande sisu, numeratsioon, järjekoht, kande tegemise, muutmise ja kustutamise, samuti pikendamise ja jagamise eeldused, sh avalduse esitamiseks õigustatud isik ja vajalikud dokumendid, avalduse vastuvõtmine, registreerimine, läbivaatamine, puuduste kõrvaldamiseks tähtaegade määramine, otsuse tegemine ja sisu, kande tegemine ja alus, kirje avamine ja kustutamine, kande jõustumine, taotleja teavitamine ja kande avaldamine ametlikus väljaandes, dokumentide ja riigilõivu tagastamine, kaebuste esitamine

- **Õiguste kaitse**

Tsiviilõiguslikud nõuded, hagid, eriõigused ja -sanktsioonid, kaebused, vaidlustusavaldused, karistusõiguslikud sanktsioonid; Apellatsioonikomisjoni staatus, finantseerimine; menetlusnormid Apellatsioonikomisjonis

- **Patendivolini seaduse regulatsioon**

Märkimisväärselt suur on põhjendatud eriregulatsiooni osakaal, mis on omane ainult ühele intellektuaalse omandi liigile ja mis jääb selgelt Üldosa reguleerimisalast välja, nt õiguskaitse saamise eeldused, õiguskaitset välistavad asjaolud. Need sätted paigutuvad eriossa kas siis iseseisva seadusena või Seadustiku struktuuriosana.

Analüüsist järeldub, et teoreetiliselt on võimalik koostada intellektuaalse omandi õiguse Üldosa, mis sisaldaks ühiseid norme intellektuaalse omandi suhtes selle laiemas mõistes. Seejuures peetakse silmas sarnast elulist juhtumit reguleerivate normide ühiste omaduste „sulgude ettetoomis“. Analoogiliselt tsiviilseadustiku üldosa seadusega, kehtiksid intellektuaalse omandi õiguse üldosa normid niivõrd, kui võrd

eriosas erireegleid ette ei nähta. Eriosa all peetakse silmas konkreetse intellektuaalse omandi regulatsiooni kas siis eraldi seadusena või Seadustiku struktuuri osana, mis on omane ainult sellele konkreetsele omandi liigile. Üldosa koostamisel osutub vajalikuks uute mõistete kujundamine ja sisustamine. Üldosa projekti ohuks on liigsed erandite loetelud (või ebaõnnestunud paigutus üld- ja eriosa vahel). Kuigi esialgsel hinnangul tundub reguleeritavate õigusnormide kogumaht olevat kodifitseerimiseks ja/või jaotuseks Üldosa/eriosa piisav, tuleb arvestada, et dubleerivate, sh tsiviilõiguse norme kordavate sätete väljajätmisel ja/või vajadusel olemuslikult teistesse eraõiguse seadustesse paremini sobituvate sätete üleviimisel võib see oluliselt väheneda, samuti peab normide koondamisel Üldossa silmas pidama Üldosa ja eriosade proportsionaalselt otstarbekat mahtu, vajadusel Üldosa reguleerimisvaldkonda vähendades (nt registrisätete või patendivolinike seaduse mateeria eraldiseisvasse struktuuriosas jättes).

Praktiliselt kannab idee siis, kui läbi ajaloo kodifitseerimist saatnud seadusandja tahe muuta õigus paremaks saaks teoks ka Eesti intellektuaalse omandi õiguse kodifitseerimisel. Kodifitseerimise peamiseks eeliseks on kogu valdkonna terviklik, ühtsetel kontseptuaalsetel alustel tuginev, sisemiselt kooskõlastatud ja üldisesse õigussüsteemi sobituv süstematiseeritud läbitöötamine ja ülesehitus. Normide ühtlustamine tagaks sama õigusliku lahenduse sarnasele elulisele juhtumile ja aitaks (vähemalt teoreetiliselt) vältida kordusi direktiividest tulenevate normide ülevõtmisel siseriiklikusse õigusesse ja lihtsustada seaduse muutmist siseriiklikult. See peaks võimaldama intellektuaalse omandi õigused eesmärgipäraselt diferentseerida, omavahel kooskõlastada ja ühtse tervikuna käsitleda.

Kodifitseerimisprotsessiga kaasnevate positiivsete mõjudena saab nimetada valdkonna senisest suuremat ja terviklikku teadvustamist (iseäranis vajalik sordikaitse osas), soodsaid tingimusi nii vajalike diskussioonide tõusetumisteks ja perspektiivis eestikeelse ja -keskse õiguskirjanduse rikastumist. Paratamatult tuleb projekti edasise saatuse üle otsustamisel hinnata selle kulukust ning suutlikkust plaanid edukalt ellu viia.

Senise valdkonnaspetsiifilise lähenemise eeliseks saab pidada võimalust lähtuda õigusloomes vaid konkreetse intellektuaalse objekti iseärasustest. Samas muudab õigusaktide killustatus raskeks nende kasutamise. Loometöö resultaati on võimalik kaitsta läbi erinevate intellektuaalse omandi esemete. Patendivolinik või advokaat peab ettevõtjat nõustades tutvustama neid kõiki või vähemasti mitut neist, ühe kaasuse lahendamiseks (sh tõlgendamiseks) kasutatakse enamasti rohkem kui ühte seadust korraga. Nii ettevõtjale, õppejõule, patendivolinikule, advokaadile kohtunikule kui teistele seaduse rakendajatele on praktiliselt mugavam leida normid ühest õigusaktist. Seejuures ei tohi aga alahinnata nõudmisi seaduse struktuurile, sõnastusele ja mahukusele. Kehtival kujul seaduste „üheks liitmise“ tulemuseks oleks lihtsalt „liiga pikk ja raske“ seadus, millega sisulist kvaliteeditõusu ei kaasneks.

Kodifitseerimine kui selline ei ole ilmingimata hädavajalik. Nagu eespool mainitud, on valdkonnaspetsiifilistes küsimustes seaduste tase üldiselt hea ja need on üldjoontes kooskõlas rahvusvaheliste nõuetega. Olemasolevaid vastuolusid saab põhimõtteliselt kõrvaldada ka ulatuslikku õigusloomelist protsessi käivitamata (sõltuvalt eesmärgist võib muudatuste ettevalmistamine osutada siiski küllaltki ulatuslikuks protsessiks, nt vajalike registreerimisäetete ühtlustamine). Kodifitseerimisega ei kaasneks arvukate eriseaduste kehtetuks tunnistamine, nagu see oli nt Itaalias, kus intellektuaalse omandi koodeksi vastuvõtmisega tunnistati kehtetuks ligi 30 seadust, millest vanim pärines aastast 1939.

Siiski annavad loetletud asjaolud alust kodifitseerimisprojekti toetada (ka olemuslikult erinevad pandiõigus ja hoonestusõigus paiknevad ühe õigusakti erinevates struktuuriosades ja on allutatud üldregulatsioonile). Seejuures saab kodifitseerimiskavaga edasiminekul välja pakkuda põhimõtteliselt kolm võimalust:

1. Üldosa, sh menetlusnormid, ja eriseadused
2. Üldosa, intellektuaalse omandi õiguse registri seadus ja eriseadused
3. Intellektuaalse omandi seadustik

Alternatiivina võib välja pakkuda seaduste kehtimajäämise oluliselt muutmata kujul. Selle eeliseks oleks võimalus jälgida arengutrende eraõiguses ja intellektuaalse omandi õiguses mujal maailmas, võimaldada seadustel kehtida ilma suuremate muudatusteta, hinnata siseriiklikku praktikat, oodata ära teiste maade hinnang kodifitseerimiskogemusele ja pikemas perspektiivis võimalus siduda kodifitseerimine tulevikus (võib-olla) ettevõetava tsiviilõiguse kodifitseerimisega.

Tuleb märkida, et tulemusi andva kodifitseerimise laadseteks õigusloomelisteks suurmuudatusteks tuleb varuda aega. Seejuures tuleb arvestada, et uue autoriõiguse seaduse eelnõu väljatöötamise protsess on juba alanud. Tegemist on mahuka, kohati tehnilise ja eri õiguskaitse spetsiifikast tulenevate erandite rohke valdkonnaga, mille reeglistik vajab maksimumprogrammi korral ulatuslikku (teaduslikku) ümbertöötamist ja Üldosa koostamist. Lisaks on vaja analüüsida ja kõrvaldada olemasolevate seaduste teoreetilised puudused ning hinnata uudsete lahenduste vajalikkust. Sedavõrd ambitsioonikas ülesanne seisab kahtlemata oma eesmärgi kõrgusel.

Tähelepanuväärne on enamuse küsitletute põhimõtteline valmisolek projektiga ühel või teisel moel edasi minna.

Kasutatud kirjandus

1. *Ahrens, Hans-Jürgen*. Brauchen wir einen Allgemeinen Teil der Rechte des Geistigen Eigentums. GRUR 8/2006
2. *Di Cataldo, Vincenzo*. Das neue italienische Gesetzbuch für das gewerbliche Eigentum. GRUR Int. 3/2007
3. *Dreier, Thomas; Krasser, Rudolph*. Das französische Gesetzbuch des Geistigen Eigentums (Legislative Teil)/Code de la propriété intellectuelle (Partie législative), zweisprachige Textausgabe mit Einführungen. VCH Verlagsgesellschaft, 1994
4. *Götting, Horst-Peter*. Der Begriff des Geistigen Eigentums. GRUR 5/2006
5. *Kelli, Aleksei; Lätt, Priit; Pisuke, Heiki*. Intellektuaalse omandi kaasuste kogumik. Ettevõtluse arendamise Sihtasutus. Tallinn 2008
6. *Kukrus, Ants*. Tööstusomandi õiguskaitse. 1995
7. *Kurisoo, Kairi; Kaur, Virve; Ant, Pirjo*. Intellektuaalne omand. Äripäev 2009
8. *Köhler, Helmut*. Tsiviilseadustik. Üldosa. Õpik. Juura 1998
9. *Kõve, Villu*. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Väitekiri. Tartu 2009
10. *Larentz, Karl*. Allgemeiner Teil des deutschen Bürgerlichen Rechts. C.H.Beck, 1989
11. *Luts, Marju*. Kodifikatsioon ja õigusreform. Eesti kriminaalõiguse arenguteedest. Artiklite kogumik. Tartu 1997
12. *Narits, Raul*. Õiguse entsüklopeedia. Juura 1995
13. *Peifer, Karl-Nikolaus*. Die Kodifizierung des Industriellen Eigentums in Italien – Materiellrechtlicher Fortschritt oder systematisches Glasperlenspiel. Jahrbuch für Italienisches Recht 19 (2006)
14. *Ohly, Ansgar*. Areas of Overlap Between Trade Mark Rights, Copyright and Design Rights in German Law- GRUR Int. 2007, Heft 7-8
15. *Pisuke, H*. Autoriõiguse alused. 2006
16. *Pisuke, H*. Intellektuaalse omandi reform Eestis: ajaloolised ja teoreetilised alused ja nende realiseerumine praktikas.
17. *Schricker, Gerhard*. Urheberrecht. Kommentar. 3.läbitöötatud väljaanne. C.H.Beck, 2006
18. *Sein, Karin*. Eraõigus. Ülevaatekursus. Teine, muudetud trükk. Sisekaitseakadeemia 2004
19. *Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M.*. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2006
20. Justitiedepartementets organisation och uppgifter. Faktblad. Justitiedepartementet 2009⁹⁸. Arvutivõrgus kättesaadav <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/93/36/09937de7.pdf>

⁹⁸ Justiitsministeeriumi struktuur ja ülesanded. Infoleht. Justiitsministeeriumi väljaanne 2009 (Tõlge Tiina Mikk)

LISA 1 - JUSTIITSMINISTEERIUMIS KOOSTATUD TABELID TÖÖSTUSOMANDI SEADUSTE KATTUVUSE KOHTA

Tabel 1: Tööstusomandi registreerimine

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus
Registreerimistaotluses sisalduvad dokumendid.	Avaldus, leiutiskirjeldus, nõudlus, joonis või muu illustreeriv materjal, lühikokkuvõte (PatS § 19 lg 1).	Avaldus, leiutiskirjeldus, nõudlus, illustratsioon, lühikokkuvõte (PatS § 17 lg 1).	Avaldus, reproduktsioon, riigilõivutõend, volikiri, prioriteedinõude tõend (kõik TDKS § 20 lg 1), olemust avav kirjeldus (valikuline, TDKS § 20 lg 2).	Avaldus, identifitseerimise dokumendid, riigilõivutõend, volikiri, prioriteedinõude tõend (kõik MTKS § 19 lg 1), muud vajalikud dokumendid (valikuline, TDKS § 20 lg 2).
Registreerimistaotlusele lisatavad dokumendid.	Volikiri, prioriteedinõude tõend, bioloogiline aine. (PatS § 19 lg 2)	Volikiri, prioriteedinõude tõend. (KasMS § 17 lg 2)		
Patendi taotlemise õiguse tõendamise kohustus.	PatS § 19 lg 3.	KasMS § 17 lg 3.	TDKS § 21 lg 1 p 4.	MTKS § 20 p 6.
Taotluse sisu- ja vorminõuded.	MKM (PatS § 19 lg 4).	MKM (KasMS § 17 lg 4).	Tööstusdisainilahenduse määrus (TDKS § 24 lg 7).	MKM (MTKS § 22 lg 6).
Taotluse esitamine eesti keeles.	PatS § 19 lg 5.	KasMS § 17 lg 5.	TDKS § 20 lg 4.	Puudub.
Patendiameti õigus nõuda võõrkeelse dokumendi tõlget eesti keelde.	PatS § 19 lg 6.	KasMS § 17 lg 6.	Puudub, kuid prioriteedinõuet tõendava dokumendi tõlkimist saab nõuda TDKS § 23 lg 2 alusel.	Puudub.
Avaldus.	PatS § 19 lg 1 p 1.	KasMS § 17 lg 1 p 1.	TDKS § 21.	MTKS § 20.
Registreerimistaotluse esitamine.	PatS § 20.	KasMS § 18.	TDKS § 24.	MTKS § 22.
Prioriteedinõude esitamine, muutmine ja parandamine.	PatS § 20 ¹ .	KasMS § 18 ² .	TDKS § 23 (ainult prioriteedinõuet tõendavate dokumentide kohta).	Puudub.
Registreerimistaotluse esitamise kuupäeva	PatS § 21.	KasMS § 20.		

määramine ja muutmine.				
Dokumendid mille esitamise järel on võimalik määrata patenditaotluse esitamise kuupäev.	PatS § 21 lg 1, 2, 4-11.	KasMS § 20 lg 1-3, 5-9.		
Kuupäeva määramine.	PatS § 21 lg 3.	KasMS § 20 lg 4.		
Registreerimistaotluse menetlusse võtmine.	PatS § 22 lg 1 ja 2.	KasMS § 20 lg 10 ja 11.		
Registreerimistaotluse menetlusse võtmisest keeldumine.	PatS § 22 lg 3 ja 4.	KasMS § 20 ¹ .		
Menetlus Patendiametis.	PatS § 22 lg 5-7 ja 9, § 25-29 ¹ .	KasMS § 21 lg 1-3, § 22-26.		
Sisulise otsuse langetamine.	PatS § 22 lg 8.	KasMS § 21 lg 4 ja 5.		
Kaebuse esitamine.	PatS § 30.	KasMS § 27.		
Menetluse lõppemine.	PatS § 31.	KasMS § 28.		
Taotleja esindamine.	PatS § 13 ¹ .	KasMS § 18 ¹ .	TDKS § 25.	MTKS § 23.

Tabel 2: Tööstusomandi õiguste vaidlustamine

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus
Autorsuse vaidlustamine.	§ 48.	§ 45.	§ 80.	§ 56.
Omaniku vaidlustamine.	§ 49.	§ 46.	§ 81.	§ 57.
Tööstusomandi vaidlustamine.	§ 50.	§ 47.		§ 58.
Autori õiguste kaitse.	§ 51.	§ 48.	§ 83.	§ 59.
Taotleja õiguste kaitse.	§ 52.	§ 49.		
Õiguskaitsevahendid.	§ 53.	§ 50.	§ 84.	§ 60.
Teiste isikute õiguste kaitse.	§ 54.	§ 51.	§ 85.	
Vaidluste arutamise kord.	§ 55.	§ 52.	§ 86.	§ 61.
Töendamiskohustus.	§ 55 ¹ .	§ 52 ¹ .		
Kohtu toimingud hagiavalduse esitamisel.	§ 56.	§ 53.		
Patendiameti osavõtt.	§ 57.	§ 54.		
Esindaja kohtus.	§ 58.	§ 55.	§ 87.	§ 62.

Tabel 3: üldsätted

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse	Mikrolülituse topoloogia
--------	---------------	------------------------	-----------------------	--------------------------

			seadus	kaitse seadus
Reguleerimisala	§ 1	§ 1	§ 1	§ 1
Õigusaktid	§ 2		§ 2	§ 2
Isikute võrdne kohtlemine	§ 3	§ 3	§ 3	§ 3
Välislepingute rakendamine	§ 4			

Tabel 4: õiguskaitse sisu

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus	Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus
Mida kaitstakse?	§ 5-10	§ 5-9	§ 4-10	§ 4-8	§ 1 lg 2
Kui kaua kaitstakse?	§ 37 lg 1	§ 34 lg 1-3	§ 56 lg 1 ja 2	§ 9	
Prioriteet	§ 11	§ 10	§ 11		
Õigus registreeringule	§ 12	§ 11	§ 14	§ 12-13	
Autor	§ 13	§ 12	§ 12-13	§ 10-11	
Registreeringu omanik	§ 14	§ 13	§ 15	§ 14	§ 2
Ainuõigus	§ 15	§ 14	§ 16	§ 15	§ 2
Ainuõiguse laienemine	§ 15				
Ainuõigust mitterikkuvad toimingud	§ 16	§ 15	§ 17	§ 16	
Varemkasutusõigus	§ 17	§ 16	§ 18		
Õiguste ammendumine	§ 17 ¹	§ 15 ¹		§ 17	
Ajutine kaitse	§ 18	§ 16 ¹			

Tabel 5: registri pidamise kord

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus	Tööstusomandi õiguskorralduse aluste seadus
Registri pidamise seadused	§ 34 lg 1	§ 31 lg 1	§ 55 lg 1	§ 38 lg 1	§ 1
Registrikannete avaldamine	§ 34 lg 2 ja 3, § 35 ¹	§ 31 lg 2 ja 3	§ 55 lg 2 ja 3	§ 38 lg 2	
Registrisse kannete tegemine	§ 35	§ 32	§ 55 ¹	§ 39	
Registreeringu saanud tööstusomandi avaldamine	§ 35 ⁴	§ 33	§ 55 ¹ lg 7	§ 39 lg 7	
Omanikule väljaantav tunnistus	§ 36	§ 33 lg 3	§ 55 ²	§ 46	

Tabel 6: registreeringu lõppemine ja muutmine

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus
Kehtivusaeg	§ 37 lg 1	§ 34 lg 1	§ 56 lg 1	§ 40
Ennetähtaegne lõppemine/kehtivusaja pikendamine	§ 37 lg 2, § 38	§ 34 lg 2-5	§ 56 lg 2 ja 3	
Muudatused registreeringus	§ 39	§ 36	§ 73 ¹ -73 ⁵ , 76 ja 76 ¹	§ 52
Registreeringu jagamine			§ 73 ³ ja § 73 ⁴	
Registreeringust loobumine			§ 73 ⁵	

Tabel 7: õiguste loovutamine

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus
Registreeringu taotlemise õiguse üleminek	§ 43	§ 40	§ 71	§ 12 lg 1 ja § 13
Registreeringu taotluse üleminek	§ 44	§ 41	§ 72 ja 73 ¹	§ 48
Registreeringu üleminek	§ 45	§ 42	§ 73 ja 73 ¹	§ 49
Litsents	§ 46	§ 43	§ 74-76 ¹	§ 50-52
Sundlitsents	§ 47			

Tabel 8: riigilõiv

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus

Riigilõivu määr arvestatakse riigilõivuseaduse järgi	§ 40		§ 88	§ 63 lg 1
Riigilõivu tasumise üldkord	§ 41		§ 89	§ 63 lg 2-4
Kehtivusaasta riigilõivu tasumine	§ 42	§ 34 lg 4 ja 5	§ 56 lg 2 ja 3	
Riigilõiv volitamise pealt	§ 13 ¹ lg 2	§ 18 ¹ lg 2		§ 23 lg 2
Riigilõiv registreerimistaotluse esitamisel	§ 20 lg 2 ja 3, § 22 lg 5 p 1 ja lg 6, § 26 lg 3 p 3, § 27 lg 3 ja 4, § 29 lg 2	§ 18 lg 2, § 21 lg 1 p 1, § 22 lg 3, § 24 lg 3 p 2, § 26 lg 2	§ 20 lg 1 p 3, § 24 lg 2-4, § 29 lg 2, § 31 lg 4 ja 6, § 36 lg 3	§ 19 lg 1 p 3, § 22 lg 3, § 29 lg 5, § 33 lg 2
Riigilõiv tagastatakse patenditaotluse menetlusse võtmisest keeldumisel	§ 22 lg 4	§ 20 ¹ lg 2		§ 27 lg 2
Riigilõiv registreeringutaotluse parandamisel	§ 25 lg 5		§ 33 lg 1	
Riigilõiv apellatsioonikomisjonile kaebuse esitamisel	§ 30 lg 2, 4 ja 5	§ 27 lg 2 ja 4	§ 39 lg 2 ja 4	
Riigilõiv rahvusvaheliselt registreerimistaotluselt	§ 32-33 ¹	§ 30	§ 87 ³ -87 ⁴	
Riigilõiv Ühenduse tööstusomandi registreerimiselt			§ 87 ⁶	
Riigilõiv registreerimisel	§ 35 lg 4-5			
Riigilõiv registrist väljavõtte tegemisel	§ 35 ¹ lg 4, § 36 lg 8	§ 33 lg 2 ja 3	§ 55 ² lg 3, § 57 lg 5 ja 6	§ 43 lg 4, § 46 lg 3
Riigilõiv registreeringu (objekti) muutmisel		§ 36		
Riigilõiv registreeringu (subjekti) muutmisel		§ 41 lg 3 ja § 42 lg 3	§ 73 ¹ lg 2	§ 49 lg 3
Riigilõiv litsentsi kohta kande tegemisel		§ 43 lg 4	§ 76 lg 1	§ 52 lg 1
Riigilõiv maakohtusse kaebuse esitamisel		§ 46 lg 2		
Riigilõiv jagamise kande tegemisel			§ 73 ⁴ lg 2	
Riigilõiv registreerimistaotluse üleminekul				§ 48 lg 3

Tabel 9: muud sätted

Seadus	Patendiseadus	Kasuliku mudeli seadus	Tööstusdisaini kaitse seadus	Mikrolülituse topoloogia kaitse seadus
Vastutus	§ 60 ¹ -60 ²	§ 57 ¹ -57 ²	§ 90 ¹ -90 ²	§ 62 ¹ -62 ²
Eestis kehtivate registreeringute register	§ 36 ¹ -36 ³			
Rahvusvaheline taotlus	§ 32-33 ¹	§ 29-30	§ 87 ¹ -87 ⁴ ja 87 ⁵ -87 ⁸	
Meditsiinitoodete ja taimekaitsetoodete täiendav kaitse	§ 39 ¹ -39 ⁷			
Registreerimine välisriikides	§ 59-60	§ 56		

LISA 2 – JUSTIITSMINISTEERIUMIS KOOSTATUD TÖÖSTUSOMANDI ALAMAKTIDE ANALÜÜS

Analüüs on koostatud 27.10.2008

1. Menetluslike sätete kattuvus

Menetluslike sätete kattuvus esineb alltoodud määruste vahel. Iga akti juures on välja toodud sätted, mis kattuvad mõne teise aktiga.

Põhilised kordused seisnevad järgmiseid valdkondi reguleerivates sätetes: Patendiametile esitatavad dokumendid, nende eksemplaride arv, keelelised nõuded, dokumentides sisalduvate andmete loetelu, allkirjale ja volikirjale esitatavad nõuded, tõlgetele esitatavad nõuded ning dokumentide esitamise kord.

1.1. Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=833226>

Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise korras sisalduvad menetluslikku protsessi reguleerivad sätted korduvad mitmetes teistes alamaktides.

Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise korra §7 lõike 1 punktid 2, 3 ja 4 kattuvad patenditaotluse avaldamise korra punkt 6 esimese lausega.

1.2 Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse taotluse dokumentide vorminõuded ja esitamise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=920568>

- Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse taotluse menetlemise korra § 1 kattub meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse taotluse dokumentide vorminõuded ja esitamise korra § 1 ja meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vormi ja väljaandmise korra § 1 punktidega 1 ja 3.
- Korra **§ 5 lõige 1** kattub patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§9 lõike 1** esimese lausega.
- Korra **§ 5 lg 2** kattub rahvusvahelise patenditaotluse Patendiametile esitamise korra **§ 6 lõikega 2**.
- Korra **§ 13** kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 58** ning kaubamärgimääruse **§ 13 lõigetega 1 ja 2**.

Kattuvused hõlmavad menetluslike sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

1.3 Kaubamärgimäärus

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12853450>

- Määruse **§ 7 lõiked 1 ja 2** kattuvad sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 52 lõigetega 1 ja 2**.
- Määruse **§ 5** kattub patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 50**
- Määruse **§ 6** kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 51**
- Määruse **§ 8 lg 3** kattub patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 47 lõike 3 punktidega 1 – 4 ja 6 – 8**
- Määruse **§ 9 lg 2** kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 47 lõikega 4**.

- Määruse § 9 lg 5 kattub patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra § 47 lõikega 9.
- Määruse § 9 lg 3 kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra § 47 lõikega 8.
- Määruse § 9 lg 6 kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra § 47 lõikega 10.
- Määruse § 9 lg 7 kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra § 47 lõikega 12.
- Määruse § 16 lõiked 2 – 6 kattuvad sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra § 12 lõigetega 2 – 6.
- Määruse § 49 kattub sisuliselt Eesti Patendilehe põhimääruse § 4.

Kattuvused hõlmavad menetluslikke sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

Määrusesiseselt esineb väga palju sisulist kattuvust järgmiste sätete puhul:

- Määruse §§ 27-33, §§ 37-39, §§ 43-44 lõiked 2 kattuvad §34, §36, §40-42 lõigetega 3
- Määruse §§ 27 – 33, 37-39, 43 ja 44 lõige 4 kattub §34, 36, 40 - 42 lg 5 ja § 35 lg 6
- Määruse §27 lg 3; §28 lg 3 punktid 1, 2, 3, 6, 7; §29 lg 3; § 30 lg 3 punktid 1, 2, 3, 7, 8; § 31 lg 3 punktid 1, 2, 4, 5, 6; § 32 lg 3 punktid 1, 2, 4, 5, 6; § 33 lg 3 punktid 1,2, 4, 5, 6; § 35 lg 1, 2, 6, 7, 8; §36 lg4; § 37 lg 3 punktid 1, 2, 5, 6, 7; § 38 lg 3 punktid 1, 2, 5, 6, 7; § 39 lg 3 punktid 1, 2, 5, 6, 7; § 40 lg 4; § 41 lg 4 punktid 1, 2, 5, 6, 7; § 42 lg 4 punktid 1, 2, 7, 8, 9; § 43 lg 3; § 44 lg 3 punktid 2-5.
- Määruse § 41 lg 4 punktid 3, 4 ja § 42 lg 4 punktid 4, 5 ja § 35 lg 5 punktid 4 ja 5, §37 lg 3 punktid 3, 4
- Määruse § 33 lg 3 punkt 3, § 38 lg 3 punktid 3, 4 ja § 39 lg 3 punktid 3, 4.
- Määruse § 50 lg 3 punktid 1-3, 5, 7-12 ja 15 kattuvad § 51 lg 3 punktidega 1, 3, 5, 6, 8-15
- Määruse § 50 lg 4 ja 5 kattub §51 lg 4 ja 5
- Määruse § 55 lg 1 punkt 1, 2, 6 kattuvad lõikega 2; § 52 lõige 3 punktiga 1, § 56 lõike 1 punktidega 1, 2 ja 8 ja lõike 2 punktidega 1, 2 ja 4; § 57 punktidega 1, 2, 6; § 58, §59 punktidega 1, 5; §60 punktidega 1, 3; § 61 punktiga 1; § 62 punktiga 1; § 63 punktiga 1, 4; § 66 lõike 3 punktiga 1; § 67 lõike 2 punktidega 1, 3 ja lõike 3 punktidega 1, 3.

1.4 Kasuliku mudeli registreerimise taotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=828615>

Kattuvus esineb menetluslikku protsessi reguleerivates sätetes: dokumentide koostamise, esitamise nõuded, keelenõuded, andmete esitamise nõuded, jmt.

Kasuliku mudeli registreerimise taotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord	Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise kord
§ 2	§ 2
§ 5 punktid 2, 4 - 8 ja 10	§ 5 punktid 2 – 7 ja 9 - 11
§ 6 punktid 1 ja 2	§ 6 lg 1
§ 7	§ 7 lg 1, lg 2 punktid 1,2 ja 4 ja lg 3 ja 4
§ 9 lg 1 ja 2	§ 9 lg 1 (lause esimene pool) ja lg 2
§ 10	§ 10
§ 11	§ 11
§ 12	§ 12
§ 13	§ 13

§ 14	§ 14
§ 15	§ 15
§ 16	§ 16
§ 17	§ 17 lg 1
§ 19 lg 1 esimene lause, lõiked 2-4	§18 lõiked 1-3 ja lg 5
§ 20	§ 20 lg 1 esimene lause ja lõiked 2 ja 3
§ 21	§ 21
§ 22	§ 22
§ 23	§ 23
§ 24	§ 24 lg 1, 2, 5
§ 25	§ 25 lg 1 – 7 ja 9
§ 26	§ 26
§ 27	§ 27
§ 28	§ 28 lg 1-3
§ 29	§ 29
§ 30	§ 30
§ 31	§ 31 lg 1, 2 (v a viimane lause), 3 ja 4
§ 32	§ 32 lg 1 (v a viimane lause), 2 – 6
§ 33 lg 1(va viimase lause teine pool), lg 2 – 6	§ 33 lg 1, 2, 4, 6 – 8
§ 34	§ 35
§ 35	§ 36 lg 1, 2, 4, 5
§ 36	§ 36 lg 7, lg 8 kaks esimest lauset, lg 9 - 11
§ 37 v a lõike 5 punkt 2	§ 37 lg 1, 2, 3 (esimene lause ja teise lause esimene pool), 4 , 5 punktid 1 ja 3, 6, 7.
§ 38	§ 38 lg 1 – 3
§ 39 lg 3 esimene lause, lg 4, 5 ja 6 kaks esimest lauset	§ 39 lg 1, 2 lause esimene pool ja lg 3
§ 40 lg 2	§ 40
§ 41 lg 4, 5, 7 - 10	§ 42 lg 1, 2, 4 - 7
§ 43 lg 1 – 4 ja 5 kolm esimest lauset	§ 44 lg 1 – 4 ja 5 kolm esimest lauset
§ 44	§ 45 lg 1 – 5, 6 teine lause ja 7
§ 45	§ 46 lg 1, 4 – 8
§ 46	§ 47 v a lõike 10 viimase lause teine pool
§ 47	§ 48

§ 48	§ 50
§49	§ 51 lg1 ja lg 2 esimene lause
§ 51	§ 52 lg 1 – 5, lg 6 v a viimase lause teine pool, lg 7, 8, 11, 12
§ 52	§ 53
§ 53	§ 54
§ 54	§ 55
§ 55	§ 56
§ 56 (NB: lg 8 sätestatud tingimus „parem veeris 5 mm)	§ 57 (NB: lg 8 sätestatud tingimus „parem veeris 15 mm)
§ 57	§ 58
§ 58	§ 59
§ 59	§ 60
§ 60	§ 61
§ 62	§ 63
§ 63	§ 64 lõiked 1 – 4

1.5 Geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=81872>

Geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise kord kattub osaliselt kaubamärgimääruse ning osaliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korraga. Kattuvad hõlmavad menetluslikku korda reguleerivaid sätteid nagu esitatavate dokumentide eksemplaride arvu, keelenõudeid, taotleja ning taotleja esindaja andmeid, allkirjale ja volikirjale ning tekstidokumentidele esitatavaid nõudeid.

Kaubamärgimäärusega kattuvad geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise korrast järgmised sätted:

- § 2 lg 1 kattub kaubamärgimääruse § 3 esimese lausega;
- § 3 lõiked 1-3 kattuvad § 4 lõigetega 1, 2 ja 3;
- § 3 lg 4 kattub § 50 lõikega 2;
- § 5 lõiked 1, 2, 3, 5 ja 6 kattuvad § lõigetega 6, 1, 2, 4 ja 5;
- § 5 lõige 7 kattub § 17
- § 6 lõiked 1 – 3 kattuvad § 18 lõigetega 2 – 4;
- § 7 kattub § 23 lõigetega 2 ja 3;
- § 8 lõiked 3 ja 4 kattuvad § 19 lõigetega 1 ja 2;
- § 17 lg 2 kattub § 8 lõikega 4.

Patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise korraga kattuvad geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise korrast järgmised sätted:

- §6 lg 4 kattub patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise korra § 14 lõikega 4;
- § 17 lõiked 3 – 5 kattuvad § 47 lõigetega 7, 9 ja 12;
- § 18 lõiked 1 ja 3 – 6 kattuvad § 52 lõigetega 1, 8, 9, 11 ja 12.

Määrusesiseselt esineb kattuvus § 10 lõikes 1 ja § 11 lõikes 1.

1.6 Tööstusdisainilahenduse määrus

Tööstusdisainilahenduse määrus kattub suurel määral kaubamärgimäärusega. Kattuvad menetlusliku protsessi reguleerivad sätted: dokumentide esitamise ja vormistamise tingimused ja kord, keelenõuded, dokumendi allkirjastamine, volikirja andmine, isikute andmete esitamine, registriga tutvumine ja teabe väljastamine jm taoline.

Kattuvad sätted olid järgmised:

- § 1 lg 1-3 ja kaubamärgimääruse § 2;
- § 2 esimene lause ja kaubamärgimääruse § 3;
- § 3 ja kaubamärgimääruse § 4 lg 1 ja 3;
- § 4 lg 1, 3 ja kaubamärgimääruse § 6;
- § 5 ja kaubamärgimääruse § 7;
- § 7 lg 1, 3 – 5 ja kaubamärgimääruse § 23 lg 1 – 3;
- § 8 lg 1 kattub kaubamärgimääruse § 8 lõike 1 esimese poolega;
- § 8 lg 2 kattub kaubamärgimääruse § 8 lõikega 2;
- § 8 lg 3 punktide 1-7 kattuvad kaubamärgimääruse § 8 lõikega 3;
- § 9 kattub kaubamärgimääruse § 9 lõigetega 1-4, 7 ja 8;
- § 10 lõiked 2 – 4 kattub kaubamärgimääruse § 10 lõigetega 2, 4 ja 5;
- § 11 kattub kaubamärgimääruse § 11 lõigetega 1 ja 2;
- § 12 kattub kaubamärgimääruse § 12 lõigetega 2 – 5;
- § 14 lg 2 ja 3 kattuvad kaubamärgimääruse § 15 lõigetega 3 ja 4;
- § 17 kattub kaubamärgimääruse § 16;
- § 18 kattub kaubamärgimääruse § 17;
- § 21 kattub kaubamärgimääruse § 18 lõigetega 2-4;
- § 28 lõiked 1 – 3 kattuvad kaubamärgimääruse § 26 lõigetega 3, 5, 7;
- § 30 kattub kaubamärgimääruse § 27 lõigetega 1 ja 2;
- § 31 lõiked 2 ja 4 kattuvad kaubamärgimääruse § 36 lõigetega 2 ja 4;
- § 32 kattub kaubamärgimääruse § 37 lõigetega 1 ja 3;
- § 33 kattub kaubamärgimääruse § 38 lõigetega 1, 3 ja 5;
- § 34 kattub kaubamärgimääruse § 39 lõigetega 1 ja 3;
- § 35 lg 1, 2 (punktid 1-4 ja 6-8) ja 3 kattuvad kaubamärgimääruse § 28 lõigetega 1, 3 ja 5;
- § 36 kattub kaubamärgimääruse § 29 lõigetega 1 ja 3;
- § 37 lõiked 1 ja 2 kattuvad kaubamärgimääruse § 40 lõigetega 1 ja 4;
- § 38 kattub kaubamärgimääruse § 41 lõiked 1, 2 ja 4 (punktid 1, 2, 5 – 7);
- § 39 kattub kaubamärgimääruse § 42 lõigetega 1, 2 (v.a „tööstusomandi apellatsioonikomisjoni otsus“) ja 4 (punktid 1 – 3 ja 6 – 9);
- § 40 kattub kaubamärgimääruse § 43 lõigetega 1 ja 3;
- § 41 kattub kaubamärgimääruse § 44 lõigetega 1 ja 3;
- § 42 lõiked 1 – 3 ja 5 – 6 kattuvad kaubamärgimääruse § 81 lõigetega 1 (punktid 2 – 6), 2, 3, 6 ja 7;
- § 44 kattub kaubamärgimääruse § 84 lõiked 1 – 4 ja 6;
- § 45 lõiked 1 ja 2 kattub kaubamärgimääruse § 83 lõigetega 1 ja 2;
- § 45 lõige 4 kattub kaubamärgimääruse § 84 lõigetega 2 ja 8;
- § 46 lg 4 kattub kaubamärgimääruse § 83 lõikega 4;
- § 47 kattub kaubamärgimääruse § 82 lõigetega 1, 2, 4 ja 5;
- § 49 lõiked 1, 3 ja 4 kattuvad kaubamärgimääruse § 86 lõigetega 1, 4 ja 5;

Määrusesiseselt esineb kattuvust järgmiste sätete puhul:

- § 43, § 45, § 46 ja 48;
- § 47 lõiked 3 ja 4 ning § 49 lõiked 3 ja 4.

Määruse kolmandas peatükis sätestatud Patendiameti ametliku väljaande „Eesti tööstusdisainilahenduse leht“ struktuur ja väljaandmise kord § 54 kattub Eesti Kasuliku Mudeli Lehe põhimääruse § 4 ning vastavalt ka Eesti Patendilehe põhimäärusega. Kattuv säte reguleerib andmete paigutust tiitellehel.

Määruse neljanda peatüki sätted kattuvad osaliselt kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra sätetega. Samamoodi on reguleeritud tunnistuse vorminõuded ning vormistamise ja väljaandmise kord.

Kattuvad sätted olid järgmised:

- § 72 kattub kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra §2
- § 73 punktid 1-13 kattuvad korra § 3;
- §75 punktid 1 – 7 kattuvad korra § 4;
- §76 kattub korra § 5 punktidega 1 – 8;
- § 77 kattub korra § 6
- § 78 kattub korra § 7
- § 79 ja korra § 9
- § 80 ja korra § 10

Paragrahvide 81 ja 82 lõigetes üks kordub taotluse Patendiametile esitamise korda reguleeriv säte nii määruse siseselt kui kattub ka kaubamärgimääruse § 2 lõikega 3 ning muude vastavate aktidega.

1. 7 Rahvusvahelise patenditaotluse Patendiametile esitamise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=685889>

- Korra **§ 4 lõike 1 punktid 1-6 ja lõike 2 punkt 2** kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 7 lõike 1 punktidega 1-5 ja lõike 2 punktidega 1 ja 4.**
- Korra **§ 5 lõike 1** kolm esimest lauset kattuvad sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 8.**
- Korra **§ 6 lõige 2** kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra **§ 9 lõikega 2.**
- Korra § 15 kattub sisuliselt patenditaotluse sisu- ja vorminõuete ning Patendiametile esitamise korra § 58 lõigetega 1 ja 2 , Euroopa patenditaotluse Eesti Patendiametile esitamise ja Euroopa Patendiametile edastamise, Euroopa patenditaotluse patendinõudluse ja patendikirjelduse tõlke esitamise ja avalikustamise ning Euroopa patenditaotluse siseriiklikuks patenditaotluseks ja kasuliku mudeli registreerimise taotluseks muutmise korra § 3 lõigetega 1 ja 3.

Viimane kattuvus esineb väga mitmetes õigusaktides.

Kattuvused hõlmavad menetluslikke sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

NB: Rahvusvahelise patenditaotluse Patendiametile esitamise korra § 7 lõikes 6, § 8 lõikes 5, § 10 lõikes 1 ning § 12 lõikes 1 sisalduvad viited patenditaotluse vormi- ja sisunõuete ning patenditaotluse esitamise korra vana redaktsiooni sätetele, mistõttu on viited aegunud ning seega valed.

2. Kattuvus tiitellehele ning dokumentide struktuurile esitatavates nõuetes

Kattuvused, mis puudutavad dokumentide struktuuri, tiitellehte, tunnistuse kaasi ning nendele paigutatavate andmetele esitatavaid nõudeid, esinevad alltoodud määrustes.

2.1. Patendikirjelduse vorminõuded ja vormistamise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=844279>

- Korra **§1** kattub patenditaotluse avaldamise korra punktiga 6.
- Korra **§ 2 lõike 2** esimene lause kattub patenditaotluse avaldamise korra punktiga 7
- Korra **§ 2 lõike 2 punktid 1-13, 15, 16, 19, 20, 26 ja 27** kattuvad patenditaotluse avaldamise korra punktidega **7.1 – 7.19 ja 7.21-7.23** selle erisusega, et vastavas korras on punkti sõnastuses kasutatud kas sõna „patenditaotlus“ või „patendikirjeldus“

- Korra § 3 lõike1 punktid 1, 4 ja 5 kattuvad sisuliselt patenditaotluse avaldamise korra punktidega 8.1, 8.4, 8.5

NB: Patenditaotluse avaldamise korra punktides 9-11 sisalduvad viited patenditaotluse dokumentide vormi- ja sisunõuete ning esitamise korrale (RTL, 20.01.1999, 10, 117), mis on oma kehtivuse kaotanud.

Sisuliselt kattuvad kõige rohkem omavahel patenditaotluse avaldamise kord ning patendikirjelduse vorminõuded ja vormistamise kord. Kattuvus hõlmab struktuuri, tiitellehele paigutatavate andmete loetelu ning nende paigutust.

2.2 Kasuliku mudeli kirjelduse vorminõuded ja vormistamise kord

- Korra §§ 1, 2, 4 ja 6 - 11 kattuvad patendikirjelduse vorminõuete ja vormistamise korra vastavate paragrahvidega;
- Korra § 3 kattub patendikirjelduse vorminõuete ja vormistamise korra § 3 lõike punktidega 1 – 7 ja 9 – 10 ja lõikega 2;
- Korra § 5 kattub sisuliselt patendikirjelduse vorminõuete ja vormistamise korra § 5, välja arvatud asjaolu, et patendikirjelduse vorminõuete ja vormistamise korras on § 5 lõikes 1 sätestatud „inglisekeelse lühikokkuvõtte” nõue.

Kattuvused hõlmavad menetluslikke sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

2.2 Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vorm ja väljaandmise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=920581>

- Korra § 2 kattub kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 2 ja patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 2;
- Korra §3 punktid 1 – 13 kattuvad kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 3 punktidega 1 – 13 ja patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 3;
- Korra § 5 kattub sisuliselt patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 4 ja kaubamärgimääruse §76 lõigetega 2 – 7 ja kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 4;
- Korra § 7 (välja arvatud lg 2) kattub sisuliselt patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 5 lõigetega 1 ja 4 – 8 ning kaubamärgimääruse § 78 ja kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 5;
- Korra § 9 kattub sisuliselt patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 8 ja kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 8.

Omavahel kattuvad meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vorm ja väljaandmise kord ja patendikirja vorminõuded ning vormistamise ja väljaandmise kord. Kattuvused hõlmavad menetluslikke sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

Meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse taotluse menetlemise kord on kehtetu, kuna redaktsioon kaotas kehtivuse 21.09.2006. (<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=26166>)

2.3 Kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuded ning vormistamise ja väljaandmise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=828644>

Vaadata ka meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vorm ja väljaandmise korra punkti.

- Korra § 6 kattub patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 6;
- Korra § 7 kattub patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 7;
- Korra § 8 kattub patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 8 ja meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vormi ja väljaandmise korra §9;
- Korra § 9 kattub patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 9 ja meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vormi ja väljaandmise korra §10
- Korra § 10 kattub patendikirja vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 10 ja osaliselt ka meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vormi ja väljaandmise korra § 11 lõikega 2.

Kattuvused hõlmavad menetluslikke sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

2.4 Kasuliku mudeli prioriteeti tõendava dokumendi vorminõuded ja vormistamise kord

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=828637>

- Korra § 3 punktid 1, 2, 3, 5, 7 ja 11 kattuvad sisuliselt kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 3 punktidega 1, 2, 5, 3, 4 ja 10 ning vastavalt ka teiste ülalpool mainitud aktidega.
- Korra § 6 punktid 2 – 5 kattuvad kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra §4 punktidega 4 - 7 ning vastavalt ka teiste ülalpool mainitud aktidega.
- Korra § 8 kattub kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 5 punktidega 1 ja 3 – 8 ning vastavalt ka teiste ülalpool mainitud aktidega.
- Korra § 10 kattub kasuliku mudeli tunnistuse vorminõuete ning vormistamise ja väljaandmise korra § 7 lõikega 2 ning vastavalt ka teiste ülalpool mainitud aktidega.

Kattuvused hõlmavad menetluslikke sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

2.5 Geograafilise tähise registreerimise tunnistuse vorminõuded ja vormistamise kord

Määrus kattub peaaegu täielikult meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vormi ja väljaandmise korraga. Kattuvused hõlmavad tunnistuse kaante andmeid ja rekvisiite, vormi ja köitmise ning väljaandmise nõudeid. Kattuvad sätted on järgmised:

- § 1 kattub meditsiini- ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse tunnistuse vormi ja väljaandmise korra § 2;
- § 2 kattub § 3 punktidega 1 – 14;
- §§ 4 - 7 kattuvad §§ 5 – 8.

3. Muud kattuvused

3.1 Eesti Kasuliku Mudeli Lehe põhimäärus

- Määruse §§ 2 - 4 kattuvad Eesti Patendilehe põhimääruse vastavate paragrahvidega.

Määruse siseselt esineb palju kattuvust:

- § 7 lõike 2 punktid 1-5 ja 7 ning lõike 3 punktid 2, 3, 5 ja 6 kattuvad § 14 lõigetega 2 ja 3;
- § 8 lõike 2 ja lõike 3 punktid 2, 3, 5 ja 6 kattuvad § 15 lõigetega 2 ja 3;
- § 9 lõiked 2, 3 (punktid 2 – 7), 4 (punktid 2 – 6) ja 5 kattuvad § 16 vastavate lõigetega;
- § 10 lõiked 2, 3 (punktid 2-6), 4 (punktid 2-5) ja 5 kattuvad § 17 vastavate lõigetega;
- § 11 lõike 2 punktid 1-3 ja lõike 3 punktid 2, 3 ja 5 kattuvad § 18 vastavate lõigetega;

Kattuvused hõlmavad menetluslikke sätteid – dokumentide vormistamise ja asutusele esitamise kord, keelenõuded jmt.

3.2 Mikrolülituste topoloogiatega registriiga tutvumise ja registrist teabe väljastamise kord

Määrus kattub peaaegu kõikide sätete puhul kasulike mudelite registriga tutvumise ja registrist teabe väljastamise korraga.

Kattuvad järgmised sätted:

§ 1 kattub § 1

§ 2 viimane lause kattub § 2 lõikega 1

§§ 3 - 4 kattuvad §§ 3 – 5

§ 5 kattub § 6 lõikega 1

§ 6 kattub § 7 lõigetega 1 ja 2

§ 7 kattub § 8

§ 8 kattub § 9 lõike 1 punktidega 1 – 4 ja 6 ning lõikega 2

§§ 9 – 14 kattuvad §§ 10 – 15

4. Aktid, mis on kas kehtetud, või muul põhjusel kättesaamatud

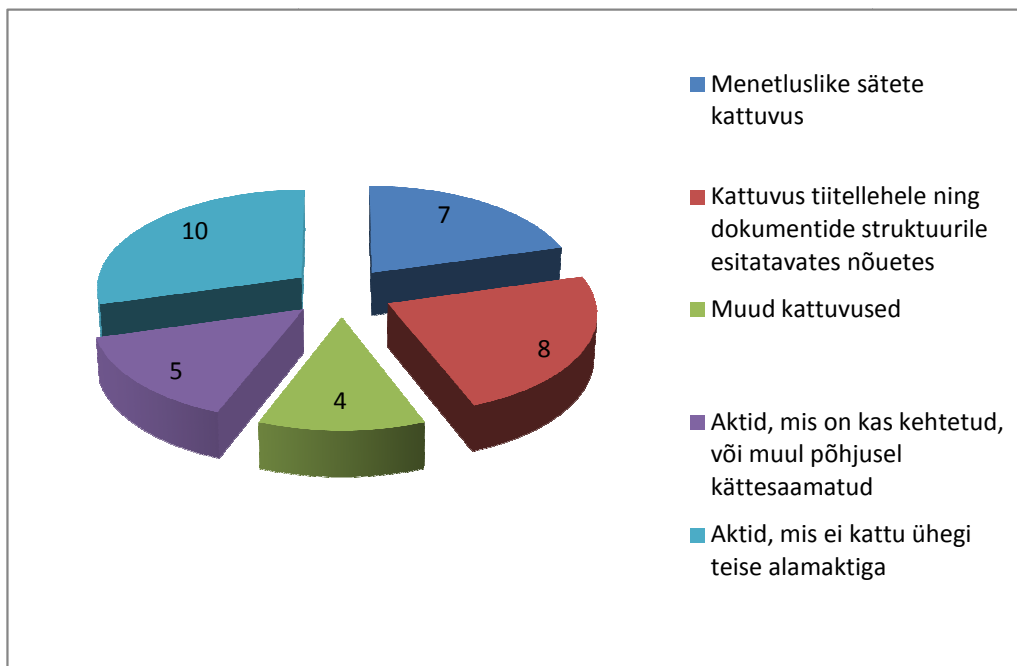
1. Meditsiini –ja taimekaitsetoodete täiendava kaitse taotluse menetlemise kord (redaktsiooni kehtivuse lõpp 21.09.2006)
2. Mikrolülituste topoloogia registreerimise taotluse dokumentide vorminõuded ja esitamise kord
3. Mikrolülituse topoloogia tunnistuse vorminõuded ja väljaandmise kord
4. Riikliku mikrolülituse topoloogiate registri pidamise põhimäärus
5. Patendiameti struktuuri ja teenistujate koosseisu kinnitamine

Punktides 2 – 5 märgitud aktid ei ole kättesaadavad elektroonilise Riigi Teataja lehel. Otsides neid nime järgi ei ole võimalik ühtegi taolist akti leida. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koduleheküljelt lingi kaudu minnes lööb eRT ette järgmise teavituse: akt ei ole hetkel avalik.

5. Aktid, mis ei kattu ühegi teise alamaktiga

1. Riiklik geograafiliste tähiste register
2. Ametiasutuste pädevus „geograafilise tähise kaitse seaduse“ rakendamisel
3. Tööstusomandi apellatsioonikomisjoni põhimäärus
4. Patendivolniku kutsekomisjoni põhimäärus
5. Riikliku patendivolniku registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus
6. Patendiameti põhimäärus
7. Patendikoostöölepinguga ettenähtud tasude maksmise kord
8. Euroopa patentide väljaandmise konventsiooni kohaselt väljaantavate patentidega seotud riigilõivude Eesti Patendiameti kontole kandmise ja Euroopa patendi jõushoidmise riigilõivude Euroopa Patendiametile ülekandmise kord
9. Euroopa patenditaotluse Eesti Patendiametile esitamise ja Euroopa Patendiametile edastamise, Euroopa patenditaotluse patendinõudluse ja patendikirjelduse tõlke esitamise ja avalikustamise ning Euroopa patenditaotluse siseriiklikuks patenditaotluseks ja kasuliku mudeli registreerimise taotluseks muutmise kord
10. Rahvusvaheliste patenditaotluste ja nende menetluse andmekogu asutamine

Kokkuvõte

Nagu diagrammi peal hästi väljendub ning analüüsisist järeldub kattuvad sätted alla poolte määruste vahel. Seetõttu ei oleks võimalik kõigi 29 akti ühise osa välja toomine.

Sellegipoolest jääb võimalus tuua välja 15 akti ühisosa, mis hõlmaks menetluslikku korda reguleerivaid sätteid.

Ühisosas peaksid olema reguleeritud järgmised valdkonnad:

- Mõisted
- Patendiametile esitatavad dokumendid (avaldused, taotlused, reproduktsioonid, kirjeldused, prioriteedinõuded jmt), nende eksemplaride arv ning keelilised nõuded;
- dokumentides sisalduvate andmete loetelu ning andmetele esitatavad nõuded;
- dokumentide vormistamise nõuded;
- dokumentide esitamise kord;
- allkirjale esitatavad nõuded;
- volikirjale esitatavad nõuded ning volikirja esitamise kord;
- tõlgetele esitatavad nõuded ning dokumentide esitamise kord;
- riigilõivu tasumine, selle tasumist tõendavatele dokumentidele esitatavad nõuded ning nende esitamise kord;
- andmete avaldamine Patendiameti veebilehel;
- avaldatava patenditaotluse sisu- ja vorminõuded;
- kasuliku mudeli kirjelduse ning patendikirjelduse paljundamise, avaldamise, levitamise ja säilitamise kord;
- dokumentidega tutvumise ning selle taotlemise kord;
- registrist kirjaliku teabe väljastamise ning selle taotlemise kord;
- dokumentide tiitellehtedele ja tunnistustele esitatavad nõuded struktuuri, tiitellehte, kaante ning nendele paigutatavate andmetele osas;
- tunnistuse köitmise nõuded;
- tunnistuse duplikaadile esitatavad nõuded, selle taotlemise ning väljaandmise kord.

Ühisosa koostamisel tuleks jälgida analüüsi peatükkides 1 – 3 toodud kattuvusi. Lisaks tuleks arvestada asjaoluga, et kõikide teemade lõikes ei ole kattuvused aktide vahel 100% ühesugused ning ühtse regulatsiooni koostamisel võib olla vajalik minimaalsete muudatuste sisseviimine.